

MIĘDZYNARODOWE PRAWODAWSTWO SOCJALNE

wybór 16 regulacji ratyfikowanych przez Polskę
oraz lista konwencji MOP

MIĘDZYNARODOWE PRAWODAWSTWO SOCJALNE

**wybór 16 regulacji ratyfikowanych przez Polskę
oraz lista konwencji MOP**

Wybór i wstęp
Julian Auleytner

Warszawa 2019

Recenzent:

Projekt okładki: Agnieszka Miłaszewicz

Korekta: zespół

© Copyright by Julian Auleytner and Dom Wydawniczy ELIPSA
Warszawa 2019

ISBN 978-83-8017-267-8

Dom Wydawniczy ELIPSA
ul. Inflancka 15/198, 00-189 Warszawa
tel./fax 22 635 03 01, 22 635 17 85
e-mail: elipsa@elipsa.pl, www.elipsa.pl

Spis treści / Content

Wstęp / Introduction	7
-----------------------------------	----------

1. Prawa człowieka / The human rights

Powszechna Deklaracja Praw Człowieka	15
Universal Declaration of Human Rights	
Międzynarodowy Pakt Praw Obywatelskich i Politycznych	23
International Covenant on Civil and Political Rights	
Międzynarodowy Pakt Praw Gospodarczych, Społecznych i Kulturalnych	45
International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights	
Europejska Karta Samorządu Terytorialnego	57
European Charter of Local Self-Government	
Europejska Karta Społeczna	67
European Social Charter	
Konwencja w sprawie działań przeciwko handlowi ludźmi	91
Convention on Action against Trafficking in Human Beings	

2. Prawa kobiet / The women's rights

Konwencja w sprawie likwidacji wszelkich form dyskryminacji kobiet ...	119
The Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women	
Konwencja Rady Europy o zapobieganiu i zwalczaniu przemocy wobec kobiet i przemocy domowej	134
Convention of the Council of Europe on preventing and combating violence against women and domestic violence	

3. Prawa dzieci / The children's rights

Konwencja o prawach dziecka 175
Convention on the Rights of the Child

Europejska Konwencja o statusie prawnym dziecka pozamałżeńskiego ... 200
European Convention on the Legal Status of Children born out
of Wedlock

Konwencja dotycząca cywilnych aspektów uprowadzenia dziecka
za granicę 206
Convention on the Civil Aspects of International Child Abduction

Europejska Konwencja o przysposobieniu dzieci 220
European Convention on the Adoption of Children

Konwencja Rady Europy o ochronie dzieci przed seksualnym
wykorzystywaniem i niegodziwym traktowaniem w celach seksualnych ... 231
Convention on the Protection of Children against Sexual Exploitation
and Sexual Abuse

4. Prawa niepełnosprawnych / The rights of people with disabilities

Konwencja o prawach osób niepełnosprawnych 259
Convention on the Rights of Persons with Disabilities

5. Prawa uchodźców / The rights of refugees

Konwencja dotycząca statusu uchodźców 293
Convention Relating to the Status of Refugees

6. Prawa mniejszości narodowych / The rights of national minorities

Konwencja ramowa o ochronie mniejszości narodowych 315
Framework Convention for the Protection of National Minorities

Wykaz konwencji Międzynarodowej Organizacji Pracy ratyfikowanych
przez Polskę / The list of the ILO conventions ratified by Poland 327

Wstęp

Polityka społeczna, rozumiana jako działalność, musi być realizowana przy pomocy określonych instrumentów. Zalicza się do nich prawo, pieniądze (bardziej rozumiane jako finanse¹) oraz organizację aparatu wykonawczego w postaci ludzi rozumnie realizujących swoje zadania.

Prawo, jako instrument polityki społecznej, określa „reguły gry”, czyli przeciwstawia się chaosowi w relacjach międzyludzkich. Prawo socjalne wskazuje także na skalę zaangażowania państwa w realizację jego funkcji opiekuńczej względem obywatela. Pierwotnie prawo rozumiane było jako ustalanie porządku w obrębie granic, w których żyła wspólnota narodowa. Od XIX w. problemy społeczne ujawniane przez kapitalizm zaczęły przekraczać granice państw. Związane to było z wyzyskiem pracowników w postaci nieregulowanego czasu pracy, braku ubezpieczeń społecznych, niskich wynagrodzeń, braku regulacji urlopowych, pracy dzieci i kobiet bez ochrony prawnej itp. Wymagało to działań regulujących chaos socjalny. Zbierane w poszczególnych krajach doświadczenia w zakresie regulacji prawnych były upowszechniane, a po powstaniu Międzynarodowej Organizacji Pracy (w 1919 r.) zaczęto wpisywać je w konwencje, w których – w oparciu o dobre praktyki – regulowano szczegółowo najważniejsze w danym czasie problemy.

Wieloletnie obserwacje związane z wyzyskiem i niezawinioną krzywdą świata pracy doprowadziły do filozoficznych stwierdzeń, że człowiekowi odbierana jest jego przyrodzona godność, co owocowało przekonaniem o potrzebie stworzenia jakichś gwarancji. Takie gwarancje dała Powszechna Deklaracja Praw Człowieka ONZ (1948 r.), będąca źródłem dalszych regulacji kompleksowo rozwijających ochronę godności człowieka, również – a może przede wszystkim – praw w aspekcie socjalnym. Regulacje prawne w obszarze ładu narodowego zostały więc rozszerzone o wymiar ponadnarodowy. Są one akceptowane w postaci konwencji, kart(y) lub paktu po

¹ Np. J. Auleytner, *Finansowanie polityki społecznej*, ZUS. Warszawa 2017.

ich ratyfikacji przez dane państwo. Warto jednak zauważyć, że pomiędzy obrazem idealnym, tworzonym przez prawo krajowe i ponadnarodowe, a rzeczywistością, istnieje zawsze jakiś dystans. Prawo tworzone jest zawsze w oparciu o doświadczenia z przeszłości. Tymczasem teraźniejszość dostarcza informacji o nowych problemach wynikających z rozwoju społecznego. Wątek odstępu pomiędzy prawem a zmieniającą się rzeczywistością nie jest jednak przedmiotem tego opracowania.

Polityka społeczna jako dyscyplina naukowa od lat pozostawiała na uboju problematykę międzynarodowego porządku prawnego, który kształtuje praktykę pod podobną nazwą. Brakuje wykładów związanych z prawami socjalnymi, które po II wojnie światowej wpisywano i rozwijano w rozmaitych aktach prawnych. Pomijam tu fakt popularyzacji krajowego prawa socjalnego², gdyż mimo swoich oczywistych pożytków nie wskazywało ono na umiędzynarodowienie wielu problemów socjalnych. Brak wykładów dotyczących międzynarodowego prawa socjalnego skutkuje brakiem znajomości reguł prawnych u pracowników sektora pomocy społecznej oraz osób zajmujących się polityką społeczną w samorządach. Tego deficytu wiedzy nie da się nadrobić intuicją i empatią.

Jest faktem, że Polska ratyfikując szereg konwencji pozostawiła je mało znanymi wskutek braku dydaktyki oraz popularyzacji medialnej³. To zdecydowało, że już w moich wcześniejszych pracach (dalej przywołanych w tekście) przytaczałem szereg takich aktów prawnych, próbując zainteresować nimi środowisko polityków społecznych. Znajomość ustawodawstwa Rady Europy czy ONZ świadczy o kulturze prawnej najpierw studentów, a później praktyków.

Wiedza o międzynarodowym ładzie prawnym w obszarze polityki społecznej wiąże się ze znajomością procedur we współpracy przy rozwiązywaniu określonych problemów, zwłaszcza gdy przestrzeń socjalna obywateli stale się rozszerza. Uwidacznia się to w warunkach zwiększonej ruchliwości przestrzennej, braku granic w UE, wspólnego rynku pracy, mieszanych małżeństw, ponadgranicznego rozwoju usług, Internetu czy masowej turystyki. Warunki te wiążą się z umiędzynarodowieniem sytuacji socjalnej kobiet, dzieci, osób niepełnosprawnych czy uchodźców.

Skoncentrowałem się wyłącznie na 16 dokumentach ratyfikowanych przez Polskę a przyjętych przez społeczność międzynarodową w latach 1948–2015.

² Np. W. Muszalski, *Prawo socjalne*, Warszawa 2007.

³ Szczególny wyjątek stanowi dorobek G. Uścińskiej, która od lat popularyzuje problematykę międzynarodowego zabezpieczenia społecznego, np. tejsze: *Europejskie standardy zabezpieczenia społecznego a współczesne rozwiązania polskie*, Warszawa 2005.

Można je było podzielić na akty prawne wydawane przez ONZ czy Radę Europy, ale ostatecznie przyjąłem układ odpowiadający grupom osób zagrożonych ryzykiem marginalizacji i szczególnie wymagających uwagi. Poza ogólnymi dokumentami o prawach człowieka włączyłem do pracy akty prawne omawiające socjalne prawa kobiet, dzieci, niepełnosprawnych, uchodźców oraz mniejszości narodowych. Kategorie te są przedmiotem szczególnego zainteresowania polityki społecznej. W przypadku praw dzieci Polska była w latach 70. XX w. inicjatorem konwencji o prawach dziecka, powołując się na dzieło J. Korczaka. Ważna jest także konwencja o zakazie handlu ludźmi, który występuje jako problem socjalny w wielu krajach na świecie. Konwencja ta została dołączona do rozdziału o międzynarodowych regulacjach dotyczących praw człowieka.

Polska była w 1919 r. jednym z kilku założycieli Międzynarodowej Organizacji Pracy (MOP). W publikacji wskazuję na ratyfikowane przez Polskę i obowiązujące konwencje MOP, organizacji od ponad 100 lat skutecznie kreującej międzynarodowy ład w obszarze pracy i zabezpieczenia społecznego. Ich znajomość przez pracodawców i związki zawodowe wydaje się być konieczna. Konwencje te przypominają o wiodącej niegdyś roli Polski jako kreatora międzynarodowych regulacji z zakresu prawa pracy i zabezpieczenia społecznego i mają swoje odniesienia do dzienników ustaw.

Pomijam w tej dokumentacji Kartę Praw Podstawowych Unii Europejskiej przyjętą w Nicei 7 grudnia 2000 i potwierdzoną przez Traktat Lizboński 13 grudnia 2007. Powodem było odrębne stanowisko rządu polskiego potwierdzone protokołem polsko-brytyjskim (nr 30). W protokole tym stwierdzono, że Karta nie wnosi zasadniczo niczego nowego⁴.

Wielu czytelników międzynarodowego ustawodawstwa socjalnego koncentruje się na szczegółowych zapisach artykułów poszczególnych deklaracji, paktów czy konwencji. Tymczasem każdy z 16 przytoczonych aktów prawnych posiada swoją aksjologię. Uzasadnienie dla regulacji prawnych wpisane w preambułę każdego z cytowanych dokumentów wskazuje na ponadnarodowy charakter regulowanego problemu i wiąże się z wartościami poruszającymi do działania. Te wartości to godność i akceptacja równych praw. Powszechna Deklaracja Praw Człowieka otwierająca zbiór międzynarodowych regulacji, może dziś być uznawana za najważniejszy dokument, który wyznacza humanistyczny model polityki społecznej. W modelu tym nie ma miejsca na doraźne, najczęściej intuicyjne podejście do kwestii socjalnych,

⁴ https://pl.wikipedia.org/wiki/Karta_praw_podstawowych_Unii_Europejskiej (dostęp 8 lipca 2019). Pod tym adresem znajduje się opis dyskusji prawnej i politycznej dotyczącej braku ratyfikacji przez Polskę.

które cechuje wielu polityków idących po władzę. Prezentowane ustawodawstwo podpowiada nam konieczność profesjonalizacji polityki społecznej dzięki wpisanym w nie trwałym wartościom oraz artykułach, które wskazują na pierwszeństwo prawnych procedur działania.

Ta uwaga nasuwa się na przykład po zapoznaniu się z Konwencją Rady Europy o ochronie dzieci przed seksualnym wykorzystywaniem i niegodziwym traktowaniem w celach seksualnych. Tocząca się w Polsce wiosną 2019 r. dyskusja o pedofilii pomijała fakt, że istnieje taka konwencja oraz ratyfikowane niedawno, bo w 2015 r. przez nasz kraj procedury działania wynikające z tej regulacji prawnej. Konwencja ta ponadto w swojej treści przypomina szereg innych dokumentów dotyczących tytułowego problemu, które od dawna powinny być znane i stosowane. Podobnie rzecz się ma z tzw. Konwencją stambulską dotyczącą przemocy wobec kobiet, prezentowaną dalej w tekście, a ratyfikowaną w 2015 r. W przypadku obu wspomnianych konwencji rzecz idzie o ochronę przyrodzonej godności osoby ludzkiej, naruszanej przez przemoc i seksualne nadużycia. Zadaniem polityków społecznych jako działaczy jest więc przeciwdziałanie takim praktykom. Godność osoby ludzkiej jako temat dla polityków społecznych oznacza znajomość prawodawstwa krajowego i międzynarodowego, gdyż ono porządkuje problem i podpowiada procedury działania.

Zwracam również uwagę na Europejską Kartę Samorządu Terytorialnego (Lokalnego), która preferuje sprawdzoną w praktyce uniwersalną zasadę pomocniczości. Zasada ta stoi w opozycji do działań autorytarnych, gdyż podkreśla potrzebę współuczestnictwa jednostki w rozwiązywaniu problemów lokalnych. Samorząd jest sposobem decentralizacji władzy państwa, które może wspierać – ale nie zastępować – inicjatywy lokalne. Współczesna polityka społeczna wykorzystuje tę konstytucyjną zasadę do realizacji praw socjalnych jednostki w środowiskach lokalnych.

Gdybym jako autor prezentowanego wyboru regulacji prawnych miał zdefiniować politykę społeczną to brzmiałaby ona następująco:

Polityka społeczna to działalność chroniąca przyrodzoną godność osoby ludzkiej w oparciu o zasady dobra wspólnego i pomocniczości. Godność tą chroni system zdrowia, edukacji, pracy i zabezpieczenia społecznego oraz dialogu społecznego. Taka definicja podkreśla, że państwo nie jest jedynym podmiotem polityki społecznej.

INTERNATIONAL SOCIAL LEGISLATION

selection of 16 regulations ratified by Poland

Introduction

Social policy understood as an activity must be implemented with the help of specific instruments, which include law, money (more understood as finance) and the organization of the executive apparatus in the form of people who carry out their tasks intelligently.

The law as an instrument of social policy specifies the “rules of the game”, that is, to oppose the current chaos in human relationships. Social law also indicates the scale of involvement of state in the implementation of its caring function vis-a-vis the citizen.

Originally, law was understood as establishing order within the borders in which the national community lived. From the 19th century, the social problems revealed by capitalism began to cross national borders. This was related to the exploitation of employees in the form of unregulated working hours, lack of social insurance, low wages, lack of holiday regulations, work of children and women without legal protection, etc. It required actions regulating social chaos. The experience gained in individual countries in the field of legal regulations was disseminated, and after the establishment of the International Labor Organization (in 1919), they began to be included in conventions in which – based on good practices – the most important problems were regulated at a given time.

Many years of observation connected with exploitation and the unintentional harm of the working world led to the philosophical statements that man is perceived as his inherent dignity, which resulted in the conviction of the need to create some guarantee. Such guarantees were given by the Universal Declaration of Human Rights of the United Nations (1948),

which is a source of further regulations comprehensively developing protection of human dignity, also – and perhaps above all – rights in the social aspect.

Regulations under the national governance were therefore extended with a transnational dimension. They are accepted in the form of a Convention (s) or the Pact after their ratification by the State concerned. It is worth noting that between the image of the ideal generated by national law and transnational, and the reality, there are always some distance. The right is always based on past experience. Meanwhile, the present provides information about the new problems arising from social development. The thread of a gap between the law and changing reality, however, is not the subject of this study.

As a scientific discipline, social policy has left off the beaten track of the international legal system that has shaped the practice under a similar name. There is a lack of lectures related to social rights, which after World War II were entered and developed in various legal acts, resulting in a lack of knowledge of the legal rules of the employees of the social assistance sector and people involved in social policy in local governments. This knowledge deficit can not be made up by intuition and empathy. Apart from the popularization of national social law, because despite its obvious benefits, it did not indicate the internationalization of many social problems.

The fact is that Poland, ratifying a series of conventions, left them little known due to the lack of didactics and media promotion. It decided that in previous works (further referred to in the text) a number of such legal acts were cited, trying to interest them in the social politicians' environment. Knowledge of the legislation of the Council of Europe or the UN testifies to the legal culture first of students and later practitioners.

Knowledge about international legal order in the area of social policy is associated with the knowledge of procedures in cooperation in solving specific problems, especially when the social space of citizens is constantly expanding. This is evident in conditions of increased spatial mobility, lack of borders in the EU, common labor market, mixed marriages, over-border development of services, the Internet or mass tourism. These conditions are related to the internationalization of the social situation of women, children, people with disabilities or refugees.

The concentration focused exclusively on 16 documents ratified by Poland and adopted by the international community in 1948–2015. They could be divided into legal acts issued by the UN or the Council of Europe, but the agreement corresponding to groups of people at risk of marginaliza-

tion and especially demanding attention was finally adopted. In addition to general human rights documents, legal acts discussing the social rights of women, children, the disabled, refugees and national minorities, which are at the same time categories of special interest in social policy, were included in the work. In the case of children's rights, in the 1970s Poland was the initiator of the Convention on the Rights of the Child, citing the work of Janusz Korczak. The Convention on the prohibition of trafficking in human beings, which occurs as a social problem in many countries around the world, is also extremely important. This convention has been attached to the chapter on international human rights regulations.

In 1919, Poland was one of the few founders of the International Labor Organization (ILO). The publication indicates the ratified by Poland and the current International Labor Organization conventions, an organization that has been successfully creating an international order in the area of work and social security for over 100 years. Their knowledge by employers and trade unions seems to be necessary. These conventions remind us of the once leading role of Poland as a creator of international regulations in the field of labor law and social security and they have their references to the dailies of laws.

Omitted in the documentation The Charter of Fundamental Rights of the European Union adopted in Nice on December 7, 2000 and confirmed by the Treaty of Lisbon on December 13, 2007, the reason for which was the separate position of the Polish government confirmed by the Polish-British protocol (No. 30). The protocol states that the Charter does not contribute anything new.

Many readers of the international social legislation focus on the detailed records of the individual articles of the Declaration, pacts or conventions. Meanwhile, each of the 16 cited legislation has its value system. Justification for the regulations inscribed in the preamble to each of the cited documents points to the transnational nature of regulated problem and is associated with values moving into action. These values are dignity and acceptance of equal rights. The Universal Declaration of Human Rights which opens a set of international regulations, can today be regarded as the most important document that designates a humanistic model of social policy. In this model, there is no room for ad hoc, the most intuitive approach to social issues, which are characterized by many politicians going after power. Presented the legislation tells us the need to professionalize social policy thanks in no permanent values and articles that indicate precedence of legal procedures.

This remark, for example, results from the Council of Europe Convention on the Protection of Children against Sexual Exploitation and Sexual Exploitation. A discussion about pedophilia, which took place in Poland in the spring of 2019. It did not take into account the fact that such a convention exists and has been ratified recently, because in 2015 the procedures of our country resulting from this legal regulation. This convention also recalls a number of other documents regarding the problem with the title, which should be known and used for a long time. The same applies to the so-called Istanbul Convention on violence against women, presented further in this text and ratified in 2015. Both conventions concern the protection of the inherent dignity of the human person, violated by violence and sexual abuse. That is why it is the task of social politicians as activists to counteract such practices. The dignity of the human person as a subject for social politicians means knowledge of national and international legislation, because it organizes the problem and suggests procedures for action.

My attention is also focused on the European Local Government Card, which prefers the universal principle of subsidiarity, tested in practice. This principle stands in opposition to authoritarian activities, as it emphasizes the need for the individual to participate in solving local problems. Self-government is a way of decentralizing state power that can support – but not substitute – local initiatives. Contemporary social policy uses this constitutional principle to implement the social rights of an individual in local environments.

If I, as the author of the selection regulations, had to define social policy, it would be:

Social policy is an activity that protects the inherent dignity of the human person based on the principles of the common good and subsidiarity. This dignity is protected by the health system, education, work and social security as well as social dialogue. This definition emphasizes that the state is not the only actor of social policy.

Warsaw, July 2019

Julian Auleytner

1. Prawa człowieka

Powszechna Deklaracja Praw Człowieka⁵

Powszechna Deklaracja Praw Człowieka stanowi finalny efekt prac komisji kierowanej przez Annę Eleonorę Roosevelt i powołanej do przygotowania swoistego manifestu, którego celem było ustanowienie filozofii nowego ładu po II wojnie światowej. Charakterystyczną cechą dokumentu jest priorytet dla godności osoby ludzkiej. W Deklarację wpisano filozofię personalizmu preferującego godność i podmiotowość jednostki, co stanowiło zasadniczą zmianę myślenia względem wcześniejszych koncepcji totalitarnych, które doprowadziły do II wojny światowej. Znajduje to wyraz w intencji stworzenia świata wolnego od strachu.

Deklaracja posiada zapisy bezpośrednio dotyczące kreowania uniwersalnej polityki społecznej w oparciu o prawa socjalne. Zapisy dotyczące rodziny, prawa do pracy, ubezpieczeń społecznych czy do uczestnictwa w życiu społeczno-gospodarczym mają z jednej strony potwierdzać podmiotowość jednostki, z drugiej, nakładać na podmioty polityki społecznej obowiązek prowadzenia działań zgodnych z intencjami Deklaracji.

Trzecia Sesja Ogólnego Zgromadzenia ONZ, obradująca w Paryżu, uchwaliła 10 grudnia 1948 roku Powszechną Deklarację Praw Człowieka. Dokument ten niewątpliwie zalicza się do najtrwalszych osiągnięć ONZ. Wiele późniejszych dokumentów międzynarodowych w postaci paktów, konwencji, konstytucji czy kart odwołuje się do swojego pierwowzoru w postaci deklaracji praw, uszczegóławiając te prawa i je rozwijając. Powszechna Deklaracja Praw Człowieka była i jest inspiracją do dyskusji o wolności jednostki ludzkiej, co znajduje swoje jasne odbicie w preambule.

⁵ Polska w głosowaniu 10 grudnia 1948 r. znalazła się wśród 8 krajów, które wstrzymały się od głosu. Powodem był zapis o prawie do wolności migrowania (art.13), nieakceptowany w krajach socjalistycznych.

Treść dokumentu⁶

ZWAŻYWSZY, że uznanie przyrodzonej godności oraz równych i niezbywalnych praw wszystkich członków wspólnoty ludzkiej jest podstawą wolności, sprawiedliwości i pokoju świata,

ZWAŻYWSZY, że nieposzanowanie i nieprzestrzeganie praw człowieka doprowadziło do aktów barbarzyństwa, które wstrząsnęły sumieniem ludzkości, i że ogłoszono uroczyście jako najwznioślejszy cel ludzkości dążenie do zbudowania takiego świata, w którym ludzie korzystać będą z wolności słowa i przekonań oraz z wolności od strachu i nędzy,

ZWAŻYWSZY, że konieczne jest zawarowanie praw człowieka przepisami prawa, aby nie musiał – doprowadzony do ostateczności – uciekać się do buntu przeciw tyranii i uciskowi,

ZWAŻYWSZY, że konieczne jest popieranie rozwoju przyjaznych stosunków między narodami,

ZWAŻYWSZY, że Narody Zjednoczone przywróciły swą wiarę w podstawowe prawa człowieka, godność i wartość jednostki oraz w równouprawnienie mężczyzn i kobiet, oraz wyraziły swe zdecydowanie popierania postępu społecznego i poprawy warunków życia w większej wolności,

ZWAŻYWSZY, że Państwa Członkowskie podjęły się we współpracy z Organizacją Narodów Zjednoczonych zapewnić powszechne poszanowanie i przestrzeganie praw człowieka i podstawowych wolności,

ZWAŻYWSZY, że jednakowe rozumienie tych praw i wolności ma olbrzymie znaczenie dla ich pełnej realizacji,

PRZETO ZGROMADZENIE OGÓLNE ogłasza uroczyście niniejszą Powszechną Deklarację Praw Człowieka

jako wspólny najwyższy cel wszystkich ludów i wszystkich narodów, aby wszyscy ludzie i wszystkie organy społeczeństwa mając stale w pamięci niniejszą Deklarację – dążyły w drodze nauczania i wychowywania do rozwijania poszanowania tych praw i wolności i aby zapewniły za pomocą postępowych środków o zasięgu krajowym i międzynarodowym powszechne i skuteczne uznanie i stosowanie tej Deklaracji zarówno wśród Państw Członkowskich, jak i wśród narodów zamieszkujących obszary podległe ich władzy.

⁶ Historia dokumentu szerzej: <https://www.un.org/en/sections/universal-declaration/history-document/index.html> (dostęp 9 lipca 2019).

Artykuł 1

Wszyscy ludzie rodzą się wolni i równi pod względem swej godności i swych praw. Są oni obdarzeni rozumem i sumieniem i powinni postępować wobec innych w duchu braterstwa.

Artykuł 2

Każdy człowiek posiada wszystkie prawa i wolności zawarte w niniejszej Deklaracji bez względu na jakiejkolwiek różnice rasy, koloru, płci, języka, wyznania, poglądów politycznych i innych, narodowości, pochodzenia społecznego, majątku, urodzenia lub jakiegokolwiek innego stanu.

Nie wolno ponadto czynić żadnej różnicy w zależności od sytuacji politycznej, prawnej lub międzynarodowej kraju lub obszaru, do którego dana osoba przynależy, bez względu na to, czy dany kraj lub obszar jest niepodległy, czy też podlega systemowi powiernictwa, nie rządzi się samodzielnie lub jest w jakikolwiek sposób ograniczony w swej niepodległości.

Artykuł 3

Każdy człowiek ma prawo do życia, wolności i bezpieczeństwa swej osoby.

Artykuł 4

Nie wolno nikogo czynić niewolnikiem ani nakładać na nikogo służebności; niewolnictwo i handel niewolnikami są zakazane we wszystkich swych postaciach.

Artykuł 5

Nie wolno nikogo torturować ani karać lub traktować w sposób okrutny, niehumanitarny lub poniżający.

Artykuł 6

Każdy człowiek ma prawo do uznawania wszędzie jego osobowości prawnej.

Artykuł 7

Wszyscy są równi wobec prawa i mają prawo, bez jakiejkolwiek różnicy, do jednakowej ochrony prawnej. Wszyscy mają prawo do jednakowej ochrony przed jakąkolwiek dyskryminacją, będącą pogwałceniem niniejszej Deklaracji, i przed jakimkolwiek narażeniem na taką dyskryminację.

Artykuł 8

Każdy człowiek ma prawo do skutecznego odwoływania się do kompetentnych sądów krajowych przeciw czynom stanowiącym pogwałcenie podstawowych praw przyznanych mu przez konstytucję lub przez prawo.

Artykuł 9

Nikogo nie wolno samowolnie aresztować, zatrzymać lub wygnać z kraju.

Artykuł 10

Każdy człowiek ma na warunkach całkowitej równości prawo, aby przy rozstrzyganiu o jego prawach i zobowiązaniach lub o zasadności wysuwanego przeciw niemu oskarżenia o popełnienie przestępstwa być słuchanym sprawiedliwie i publicznie przez niezależny i bezstronny sąd.

Artykuł 11

1. Każdy człowiek oskarżony o popełnienie przestępstwa ma prawo, aby uznawano go za niewinnego dopóty, dopóki nie udowodni mu się winy zgodnie z prawem podczas publicznego procesu, w którym zapewniono mu wszystkie konieczne środki obrony.

2. Nikt nie może być skazany za przestępstwo z powodu działania lub zaniechania nie stanowiącego w chwili jego dokonania przestępstwa według prawa krajowego lub międzynarodowego. Nie wolno także wymierzać kary wyższej niż ta, która była przewidziana w chwili popełnienia przestępstwa.

Artykuł 12

Nie wolno ingerować samowolnie w czyjekolwiek życie prywatne, rodzinne, domowe, ani w jego korespondencję, ani też uwłaczać jego honorowi lub dobremu imieniu. Każdy człowiek ma prawo do ochrony prawnej przeciwko takiej ingerencji lub uwłaczaniu.

Artykuł 13

1. Każdy człowiek ma prawo swobodnego poruszania się i wyboru miejsca zamieszkania w granicach każdego Państwa.

2. Każdy człowiek ma prawo opuścić jakikolwiek kraj, włączając w to swój własny, i powrócić do swego kraju.

Artykuł 14

1. Każdy człowiek ma prawo ubiegać się o azyl i korzystać z niego w innym kraju w razie prześladowania.
2. Nie można powoływać się na to prawo w przypadku ścigania wszczętego rzeczywiście z powodu popełnienia przestępstwa pospolitego lub czynu sprzecznego z celami i zasadami Organizacji Narodów Zjednoczonych.

Artykuł 15

1. Każdy człowiek ma prawo do posiadania obywatelstwa.
2. Nie wolno nikogo pozbawiać samowolnie obywatelstwa ani nikomu odmawiać prawa do zmiany obywatelstwa.

Artykuł 16

1. Mężczyźni i kobiety bez względu na jakiekolwiek różnice rasy, narodowości lub wyznania mają prawo po osiągnięciu pełnoletności do zawarcia małżeństwa i założenia rodziny. Mają oni równe prawa w odniesieniu do zawierania małżeństwa, podczas jego trwania i po jego ustaniu.
2. Małżeństwo może być zawarte jedynie za swobodnie wyrażoną pełną zgodą przyszłych małżonków.
3. Rodzina jest naturalną i podstawową komórką społeczeństwa i ma prawo do ochrony ze strony społeczeństwa i Państwa.

Artykuł 17

1. Każdy człowiek, zarówno sam jak i wspólnie z innymi, ma prawo do posiadania własności.
2. Nie wolno nikogo samowolnie pozbawiać jego własności.

Artykuł 18

Każdy człowiek ma prawo wolności myśli, sumienia i wyznania; prawo to obejmuje swobodę zmiany wyznania lub wiary oraz swobodę głoszenia swego wyznania lub wiary bądź indywidualnie, bądź wspólnie z innymi ludźmi, publicznie i prywatnie, poprzez nauczanie, praktykowanie, uprawianie kultu i przestrzeganie obyczajów.

Artykuł 19

Każdy człowiek ma prawo wolności opinii i wyrażania jej; prawo to obejmuje swobodę posiadania niezależnej opinii, poszukiwania, otrzymywania i rozpowszechniania informacji i poglądów wszelkimi środkami, bez względu na granice.

Artykuł 20

1. Każdy człowiek ma prawo spokojnego zgromadzania i stowarzyszania się.
2. Nikogo nie można zmuszać do należenia do jakiegoś stowarzyszenia.

Artykuł 21

1. Każdy człowiek ma prawo do uczestniczenia w rządzeniu swym krajem bezpośrednio lub poprzez swobodnie wybranych przedstawicieli.
2. Każdy człowiek ma prawo równego dostępu do służby publicznej w swym kraju.
3. Wola ludu jest podstawą władzy rządu; wola ta wyraża się w przeprowadzanych okresowo rzetelnych wyborach, opartych na zasadzie powszechności, równości i tajności, lub na innej równorzędnej procedurze, zapewniającej wolność wyborów.

Artykuł 22

Każdy człowiek ma jako członek społeczeństwa prawo do ubezpieczeń społecznych; ma również prawo do urzeczywistniania – poprzez wysiłek narodowy i współpracę międzynarodową oraz zgodnie z organizacją i zasobami każdego Państwa – swych praw gospodarczych, społecznych i kulturalnych, niezbędnych dla jego godności i swobodnego rozwoju jego osobowości.

Artykuł 23

1. Każdy człowiek ma prawo do pracy, do swobodnego wyboru pracy, do odpowiednich i zadowalających warunków pracy oraz do ochrony przed bezrobociem.
2. Każdy człowiek, bez względu na jakiegokolwiek różnice, ma prawo do równej płacy za równą pracę.
3. Każdy pracujący ma prawo do odpowiedniego i zadowalającego wynagrodzenia, zapewniającego jemu i jego rodzinie egzystencję odpowiadającą

godności ludzkiej i uzupełnianego w razie potrzeby innymi środkami pomocy społecznej.

4. Każdy człowiek ma prawo do tworzenia związków zawodowych i do przystępowania do związków zawodowych dla ochrony swych interesów.

Artykuł 24

Każdy człowiek ma prawo do urlopu i wypoczynku, włączając w to rozsądne ograniczenie godzin pracy i okresowe płatne urlopy.

Artykuł 25

1. Każdy człowiek ma prawo do stopy życiowej zapewniającej zdrowie i dobrobyt jego i jego rodziny, włączając w to wyżywienie, odzież, mieszkanie, opiekę lekarską i konieczne świadczenia socjalne, oraz prawo do ubezpieczenia na wypadek bezrobocia, choroby, niezdolności do pracy, wdowieństwa, starości lub utraty środków do życia w inny sposób od niego niezależny.

2. Matka i dziecko mają prawo do specjalnej opieki i pomocy. Wszystkie dzieci, zarówno małżeńskie jak i pozamałżeńskie, korzystają z jednakowej ochrony społecznej.

Artykuł 26

1. Każdy człowiek ma prawo do nauki. Nauka jest bezpłatna, przynajmniej na stopniu podstawowym. Nauka podstawowa jest obowiązkowa. Oświata techniczna i zawodowa jest powszechnie dostępna, a studia wyższe są dostępne dla wszystkich na zasadzie równości w zależności od zalet osobistych.

2. Celem nauczania jest pełny rozwój osobowości ludzkiej i ugruntowanie poszanowania praw człowieka i podstawowych wolności. Krzewi ono zrozumienie, tolerancję i przyjaźń między wszystkimi narodami, grupami rasowymi lub religijnymi; popiera działalność Organizacji Narodów Zjednoczonych zmierzającą do utrzymania pokoju.

3. Rodzice mają prawo pierwszeństwa w wyborze nauczania, które ma być dane ich dzieciom.

Artykuł 27

1. Każdy człowiek ma prawo do swobodnego uczestniczenia w życiu kulturalnym społeczeństwa, do korzystania ze sztuki, do uczestniczenia w postępie nauki i korzystania z jego dobrodziejstw.

2. Każdy człowiek ma prawo do ochrony moralnych i materialnych korzyści wynikających z jakiejkolwiek jego działalności naukowej, literackiej lub artystycznej.

Artykuł 28

Każdy człowiek ma prawo do takiego porządku społecznego i międzynarodowego, w którym prawa i wolności zawarte w niniejszej Deklaracji byłyby w pełni realizowane.

Artykuł 29

1. Każdy człowiek ma obowiązki wobec społeczeństwa, bez którego niemożliwy jest swobodny i pełny rozwój jego osobowości.

2. W korzystaniu ze swych praw i wolności każdy człowiek podlega jedynie takim ograniczeniom, które są ustalone przez prawo wyłącznie w celu zapewnienia odpowiedniego uznania i poszanowania praw i wolności innych i w celu uczynienia zadość słusznym wymogom moralności, porządku publicznego i powszechnego dobrobytu demokratycznego społeczeństwa.

3. Z niniejszych praw i wolności nie wolno w żadnym przypadku korzystać w sposób sprzeczny z celami i zasadami Organizacji Narodów Zjednoczonych.

Artykuł 30

Żadnego z postanowień niniejszej Deklaracji nie można rozumieć jako udzielającego jakiegokolwiek Państwu, grupie lub osobie jakiegokolwiek prawa do podejmowania działalności lub wydawania aktów zmierzających do obalenia któregoś z praw i wolności zawartych w niniejszej Deklaracji.

Międzynarodowy Pakt Praw Obywatelskich i Politycznych⁷

otwarty do podpisu w Nowym Jorku dnia 16 grudnia 1966 r.

Dz.U.1977.38.167

Państwa-Strony niniejszego Paktu,

zważywszy, że zgodnie z zasadami ogłoszonymi w Karcie Narodów Zjednoczonych uznanie przyrodzonej godności oraz równych i niezbywalnych praw wszystkich członków wspólnoty ludzkiej stanowi podstawę wolności, sprawiedliwości i pokoju na świecie,

uznając, że prawa te wynikają z przyrodzonej godności osoby ludzkiej,

uznając, że zgodnie z Powszechną Deklaracją Praw Człowieka ideał wolnej istoty ludzkiej korzystającej z wolności obywatelskiej i politycznej oraz wyzwolonej od lęku i niedostatku może być osiągnięty tylko wówczas, kiedy zostaną stworzone warunki zapewniające każdemu korzystanie z praw obywatelskich i politycznych oraz gospodarczych, społecznych i kulturalnych,

zważywszy wynikający z Karty Narodów Zjednoczonych obowiązek Państw popierania powszechnego poszanowania i przestrzegania praw i wolności człowieka,

biorąc pod uwagę, że jednostka ludzka, mająca obowiązki w stosunku do innych jednostek i w stosunku do społeczności, do której należy, powinna dążyć do popierania i przestrzegania praw uznanych w niniejszym Pakcie, zgodziły się na następujące artykuły:

⁷ Historia tematu szerzej: https://en.wikipedia.org/wiki/International_Covenant_on_Civil_and_Political_Rights (dostęp 9 lipca 2019).

CZĘŚĆ I

Artykuł 1

1. Wszystkie narody mają prawo do samostanowienia. Z mocy tego prawa swobodnie określają one swój status polityczny i swobodnie zapewniają swój rozwój gospodarczy, społeczny i kulturalny.
2. Wszystkie narody mogą swobodnie rozporządzać dla swoich celów swymi bogactwami i zasobami naturalnymi bez uszczerbku dla jakichkolwiek zobowiązań wynikających z międzynarodowej współpracy gospodarczej, opartej na zasadzie wzajemnych korzyści, oraz z prawa międzynarodowego. W żadnym przypadku nie można pozbawiać narodu jego własnych środków egzystencji.
3. Państwa-Strony niniejszego Paktu, włącznie z Państwami odpowiedzialnymi za administrację terytoriów niesamodzielnych i terytoriów powierniczych, będą popierały realizację prawa do samostanowienia i będą szanowały to prawo zgodnie z postanowieniami Karty Narodów Zjednoczonych.

CZĘŚĆ II

Artykuł 2

1. Każde z Państw-Stron niniejszego Paktu zobowiązuje się przestrzegać i zapewnić wszystkim osobom, które znajdują się na jego terytorium i podlegają jego jurysdykcji, prawa uznane w niniejszym Pakcie, bez względu na jakiekolwiek różnice, takie jak: rasa, kolor skóry, płeć, język, religia, poglądy polityczne lub inne, pochodzenie narodowe lub społeczne, sytuacja majątkowa, urodzenie lub jakiekolwiek inne okoliczności.
2. Państwa-Strony niniejszego Paktu zobowiązują się podjąć, zgodnie z własnym trybem konstytucyjnym i postanowieniami niniejszego Paktu, odpowiednie kroki mające na celu przyjęcie tego rodzaju środków ustawodawczych lub innych, jakie okażą się konieczne w celu realizacji praw uznanych w niniejszym Pakcie, jeżeli nie jest to już przewidziane w obowiązujących przepisach prawnych lub w inny sposób.
3. Każde z Państw-Stron niniejszego Paktu zobowiązuje się:
 - a) zapewnić każdej osobie, której prawa lub wolności uznane w niniejszym Pakcie zostały naruszone, skuteczny środek ochrony prawnej, nawet gdy naruszenie to zostało dokonane przez osoby działające w charakterze urzędowym;

- b) zapewnić, aby prawo każdego człowieka do takiego środka ochrony prawnej było określone przez właściwe władze sądowe, administracyjne lub ustawodawcze albo przez jakąkolwiek inną właściwą władzę, przewidzianą w systemie prawnym danego Państwa, oraz rozwijać możliwości ochrony praw na drodze sądowej;
- c) zapewnić realizowanie przez właściwe władze środków ochrony prawnej, gdy zostały one przyznane.

Artykuł 3

Państwa-Strony niniejszego Paktu zobowiązują się zapewnić mężczyznom i kobietom równe prawo do korzystania ze wszystkich praw obywatelskich i politycznych wymienionych w niniejszym Pakcie.

Artykuł 4

1. W przypadku gdy wyjątkowe niebezpieczeństwo publiczne zagraża istnieniu narodu i zostało ono urzędowo ogłoszone, Państwa-Strony niniejszego Paktu mogą podjąć kroki mające na celu zawieszenie stosowania zobowiązań wynikających z niniejszego Paktu w zakresie ściśle odpowiadającym wymogom sytuacji, pod warunkiem, że kroki te nie są sprzeczne z innymi ich zobowiązaniami wynikającymi z prawa międzynarodowego i nie pociągają za sobą dyskryminacji wyłącznie z powodu rasy, koloru skóry, płci, języka, religii lub pochodzenia społecznego.

2. Powyższe postanowienie nie upoważnia do zawieszenia stosowania postanowień artykułów 6, 7, 8 (ustępy 1 i 2), 11, 15, 16 i 18. 3. Każde z Państw-Stron niniejszego Paktu, korzystające z prawa do zawieszenia stosowania zobowiązań, poinformuje natychmiast pozostałe Państwa-Strony niniejszego Paktu, za pośrednictwem Sekretarza Generalnego Organizacji Narodów Zjednoczonych, jakie postanowienia Paktu zostały zawieszone oraz jakie były tego powody. Następnie Państwo to zawiadomi tą samą drogą o terminie, w którym zawieszenie przestaje obowiązywać.

Artykuł 5

1. Żadne postanowienie niniejszego Paktu nie może być interpretowane jako przyznanie jakiegokolwiek Państwu, grupie lub osobie jakiegokolwiek prawa do podjęcia czynności lub dokonania aktu mającego na celu zniweczenie praw lub wolności uznanych w niniejszym Pakcie albo ich ograniczenie w szerszym stopniu, niż przewiduje to niniejszy Pakt.

2. Żadne z podstawowych praw człowieka uznanych lub istniejących w którymkolwiek z Państw-Stron niniejszego Paktu na podstawie ustaw, konwencji, zarządzeń lub zwyczaju nie może być ograniczone ani zawieszone pod pretekstem, że niniejszy Pakt nie uznaje takich praw lub że uznaje je w węższym zakresie.

CZĘŚĆ III

Artykuł 6

1. Każda istota ludzka ma przyrodzone prawo do życia. Prawo to powinno być chronione przez ustawę. Nikt nie może być samowolnie pozbawiony życia.

2. W krajach, w których kara śmierci nie została zniesiona, wyrok śmierci może być wydany jedynie za najcięższe zbrodnie, zgodnie z ustawą, która obowiązywała w chwili popełnienia zbrodni i nie narusza postanowień niniejszego Paktu i Konwencji o zapobieganiu i karaniu zbrodni ludobójstwa. Kara ta może być wykonana tylko na podstawie prawomocnego wyroku wydanego przez właściwy sąd.

3. W przypadku gdy pozbawienie życia stanowi zbrodnię ludobójstwa, jest oczywiste, że żadne postanowienie niniejszego artykułu nie upoważnia żadnego Państwa-Strony niniejszego Paktu do uchylania się w jakikolwiek sposób od zobowiązań przyjętych przez nie na podstawie postanowień Konwencji o zapobieganiu i karaniu zbrodni ludobójstwa.

4. Każdy skazany na śmierć ma prawo ubiegać się o ułaskawienie lub zamianę kary. Amnestia, ułaskawienie lub zamiana kary śmierci mogą być zastosowane we wszystkich przypadkach.

5. Wyrok śmierci nie będzie wydany w odniesieniu do przestępstw popełnionych przez osoby w wieku poniżej 18 lat i nie będzie wykonywany w stosunku do kobiet ciężarnych.

6. Nie można powoływać się na żadne postanowienie niniejszego artykułu w celu opóźnienia lub niedopuszczenia do zniesienia kary śmierci przez jakiegokolwiek Państwo-Stronę niniejszego Paktu.

Artykuł 7

Nikt nie będzie poddawany torturom lub okrutnemu, nieludzkiemu albo poniżającemu traktowaniu lub karaniu. W szczególności nikt nie będzie

poddawany, bez swej zgody swobodnie wyrażonej, doświadczeniom lekarskim lub naukowym.

Artykuł 8

1. Nie wolno nikogo trzymać w niewoli; niewolnictwo i handel niewolnikami, we wszystkich formach, są zakazane.

2. Nie wolno nikogo trzymać w poddaństwie.

3.

a) Nie wolno nikogo zmuszać do pracy przymusowej lub obowiązkowej;

b) punkt a) niniejszego ustępu nie może być interpretowany jako zakazujący wykonywania ciężkiej pracy zgodnie z wyrokiem właściwego sądu w krajach, w których pozbawienie wolności połączone z ciężkimi robotami może być orzeczone jako kara za zbrodnie;

c) w rozumieniu niniejszego ustępu wyrażenie „praca przymusowa lub obowiązkowa” nie obejmuje:

I. wszelkiej pracy lub świadczeń nie wymienionych w punkcie b), a zwykle wymaganych od osób pozbawionych wolności na skutek prawomocnego orzeczenia sądu lub od osób w okresie warunkowego zwolnienia od takiego pozbawienia wolności;

II. wszelkich świadczeń o charakterze wojskowym, a w krajach uznających uchylanie się od służby wojskowej ze względów religijnych, wszelkich świadczeń na rzecz Państwa wymaganych przez ustawę od osób uchylających się;

III. wszelkich świadczeń wymaganych w przypadkach wyjątkowej sytuacji albo klęski zagrażającej życiu lub dobrobytowi społeczeństwa;

IV. wszelkiej pracy lub świadczeń stanowiących część normalnych obowiązków obywatelskich.

Artykuł 9

1. Każdy ma prawo do wolności i bezpieczeństwa osobistego. Nikt nie może być samowolnie aresztowany lub zatrzymany. Nikt nie może być pozbawiony wolności inaczej, jak tylko na zasadach i w trybie ustalonym przez ustawę.

2. Osobę aresztowaną należy poinformować w chwili aresztowania o przyczynach aresztowania i w krótkim czasie powiadomić o wysuwanych przeciwko niej zarzutach.

3. Osoba aresztowana lub zatrzymana pod zarzutem dokonania przestępstwa powinna być w krótkim czasie postawiona przed sędzią lub przed inną osobą ustawowo uprawnioną do sprawowania władzy sądowej i powinna być osądzona w rozsądnym terminie lub zwolniona. Nie powinno stanowić ogólnej zasady, że osoby oczekujące na rozprawę mają być zatrzymane w areszcie, lecz zwolnienie ich może być uzależnione od gwarancji zapewniających ich stawienie się na rozprawę, w każdej innej fazie postępowania sądowego oraz – w razie potrzeby – w celu wykonania wyroku.

4. Każdy pozbawiony wolności przez aresztowanie lub zatrzymanie ma prawo odwołania się do sądu w celu niezwłocznego orzeczenia przez sąd o legalności zatrzymania i zarządzenia zwolnienia, jeżeli to zatrzymanie okaże się bezprawne.

5. Każdy, kto został bezprawnie aresztowany lub zatrzymany, ma prawo do odszkodowania, którego może dochodzić w drodze sądowej.

Artykuł 10

1. Każda osoba pozbawiona wolności będzie traktowana w sposób humanitarny i z poszanowaniem przyrodzonej godności człowieka.

2. a) Osoby oskarżone będą, oprócz wyjątkowych okoliczności, oddzielone od osób skazanych i będą podlegały innemu traktowaniu, odpowiadającemu ich statusowi osób nie skazanych; b) oskarżeni młodociani będą oddzieleni od dorosłych i możliwie jak najszybciej postawieni przed sądem celem osądzenia.

3. System penitencjarny obejmować będzie traktowanie więźniów, którego zasadniczym celem będzie ich poprawa i rehabilitacja społeczna. Przestępcy młodociani będą oddzieleni od dorosłych i traktowani stosownie do swego wieku i statusu prawnego.

Artykuł 11

Nikt nie może być pozbawiony wolności jedynie z powodu niemożności wywiązania się z zobowiązań umownych.

Artykuł 12

1. Każdy człowiek przebywający legalnie na terytorium jakiegokolwiek Państwa będzie miał prawo, w obrębie tego terytorium, do swobody poruszania się i wolności wyboru miejsca zamieszkania.

2. Każdy człowiek ma prawo opuścić jakikolwiek kraj, włączając w to swój własny.

3. Wymienione wyżej prawa nie mogą podlegać żadnym ograniczeniom, z wyjątkiem tych, które są przewidziane przez ustawę, są konieczne do ochrony bezpieczeństwa państwowego, porządku publicznego, zdrowia lub moralności publicznej, albo praw i wolności innych i są zgodne z pozostałymi prawami uznanymi w niniejszym Pakcie.

4. Nikt nie może być samowolnie pozbawiony prawa wjazdu do swego własnego kraju.

Artykuł 13

Cudzoziemiec przebywający legalnie na terytorium Państwa-Strony niniejszego Paktu może być z niego wydany jedynie w wykonaniu decyzji podjętej zgodnie z ustawą i będzie miał prawo, jeżeli ważne względy bezpieczeństwa państwowego nie przemawiają przeciw temu, przedłożyć argumenty przeciwko swemu wydaleniu oraz domagać się ponownego zbadania swej sprawy przez właściwe władze albo osobę lub osoby specjalnie przez te władze wyznaczone i być przed nimi w tym celu reprezentowanym.

Artykuł 14

1. Wszyscy ludzie są równi przed sądami i trybunałami. Każdy ma prawo do sprawiedliwego i publicznego rozpatrzenia sprawy przez właściwy, niezależny i bezstronny sąd, ustanowiony przez ustawę, przy orzekaniu co do zasadności oskarżenia przeciw niemu w sprawach karnych bądź co do jego praw i obowiązków w sprawach cywilnych. Prasa i publiczność mogą być wykluczone z całości lub części rozprawy sądowej ze względu na moralność, porządek publiczny lub bezpieczeństwo państwowe w demokratycznym społeczeństwie albo jeżeli interes życia prywatnego stron tego wymaga, albo w stopniu, w jakim sąd uzna to za bezwzględnie konieczne w szczególnych okolicznościach, kiedy jawność mogłaby przynieść szkodę interesom sprawiedliwości; jednakże każde orzeczenie sądu wydane w jakiegokolwiek sprawie karnej lub cywilnej będzie publicznie ogłoszone, z wyjątkiem przypadków, gdy wymaga tego interes młodocianych lub gdy sprawa dotyczy sporów małżeńskich albo opieki nad dziećmi.

2. Każda osoba oskarżona o popełnienie przestępstwa ma prawo być uważana za niewinną aż do udowodnienia jej winy zgodnie z ustawą.

3. Każda osoba oskarżona o popełnienie przestępstwa ma prawo, na zasadach pełnej równości, co najmniej do następujących gwarancji:

- a) otrzymania niezwłocznie szczegółowej informacji w języku dla niej zrozumiałym o rodzaju i przyczynie oskarżenia;
- b) dysponowania odpowiednim czasem i możliwościami w celu przygotowania obrony i porozumienia się z obrońcą przez siebie wybranym;
- c) rozprawy bez nieuzasadnionej zwłoki;
- d) obecności na rozprawie, bronięcia się osobiście lub przez obrońcę przez siebie wybranego; do otrzymania informacji, jeżeli nie posiada obrońcy, o istnieniu powyższego prawa oraz posiadania obrońcy wyznaczonego dla niej w każdym przypadku, kiedy interesy sprawiedliwości tego wymagają, bez ponoszenia kosztów obrony w przypadkach, kiedy oskarżony nie posiada dostatecznych środków na ich pokrycie;
- e) przesłuchania lub spowodowania przesłuchania świadków oskarżenia i zapewnienia obecności i przesłuchania świadków obrony na tych samych warunkach, co świadków oskarżenia;
- f) korzystania z bezpłatnej pomocy tłumacza, jeżeli oskarżony nie rozumie lub nie mówi językiem używanym w sądzie;
- g) nieprzymuszania do zeznawania przeciwko sobie lub do przyznania się do winy.

4. W stosunku do młodocianych postępowanie powinno brać pod uwagę ich wiek oraz potrzebę wpływania na ich reedukację.

5. Każda osoba skazana za przestępstwo ma prawo odwołania się do sądu wyższej instancji w celu ponownego rozpatrzenia orzeczenia o winie i karze zgodnie z ustawą.

6. Jeżeli prawomocne orzeczenie skazujące zostało następnie uchylone lub nastąpiło ulaskawienie na podstawie nowych lub nowo ujawnionych faktów, które niezbieżnie wykazały, że zaszła omyłka sądowa, wówczas osobie, która poniosła karę w wyniku takiego skazania, będzie przyznane odszkodowanie zgodnie z ustawą, chyba że zostanie udowodnione, iż osoba ta ponosi całkowicie lub częściowo winę za nieujawnienie w porę nieznanego faktu.

7. Nikt nie może być ponownie ścigany lub karany za przestępstwo, za które już raz został prawomocnie skazany lub uniewinniony zgodnie z ustawą i procedurą karną danego kraju.

Artykuł 15

1. Nikt nie może być skazany za czyn lub zaniechanie, które w myśl prawa wewnętrznego lub międzynarodowego nie stanowiły przestępstwa w chwili ich popełnienia. Nie może być również zastosowana kara surowsza od tej, którą można było wymierzyć w chwili popełnienia przestępstwa. Jeżeli po popełnieniu przestępstwa ustanowiona zostanie przez ustawę kara łagodniejsza za takie przestępstwo, przestępca będzie miał prawo z tego korzystać.

2. Nic w niniejszym artykule nie ogranicza sądzenia i karania jakiegokolwiek osoby za jakiegokolwiek czyn lub zaniechanie, które w chwili ich popełnienia stanowiły przestępstwo w myśl ogólnych zasad prawa uznanych przez społeczność międzynarodową.

Artykuł 16

Każdy ma prawo do uznawania wszędzie jego podmiotowości prawnej.

Artykuł 17

1. Nikt nie może być narażony na samowolną lub bezprawną ingerencję w jego życie prywatne, rodzinne, dom czy korespondencję, ani też na bezprawne zamachy na jego cześć i dobre imię.

2. Każdy ma prawo do ochrony prawnej przed tego rodzaju ingerencjami i zamachami.

Artykuł 18

1. Każdy ma prawo do wolności myśli, sumienia i wyznania. Prawo to obejmuje wolność posiadania lub przyjmowania wyznania lub przekonań według własnego wyboru oraz do uzewnętrzniania

indywidualnie czy wspólnie z innymi, publicznie lub prywatnie, swej religii lub przekonań przez uprawianie kultu, uczestniczenie w obrzędach, praktykowanie i nauczanie.

2. Nikt nie może podlegać przymusowi, który stanowiłby zamach na jego wolność posiadania lub przyjmowania wyznania albo przekonań według własnego wyboru.

3. Wolność uzewnętrzniania wyznania lub przekonań może podlegać jedynie takim ograniczeniom, które są przewidziane przez ustawę i są konieczne dla ochrony bezpieczeństwa publicznego, porządku, zdrowia lub moralności publicznej albo podstawowych praw i wolności innych osób.

4. Państwa-Strony niniejszego Paktu zobowiązują się do poszanowania wolności rodziców lub, w odpowiednich przypadkach, opiekunów prawnych do zapewnienia swym dzieciom wychowania religijnego i moralnego zgodnie z własnymi przekonaniami.

Artykuł 19

1. Każdy człowiek ma prawo do posiadania bez przeszkód własnych poglądów.

2. Każdy człowiek ma prawo do swobodnego wyrażania opinii; prawo to obejmuje swobodę poszukiwania, otrzymywania i rozpowszechniania wszelkich informacji i poglądów, bez względu na granice państwowe, ustnie, pismem lub drukiem, w postaci dzieła sztuki bądź w jakiegokolwiek inny sposób według własnego wyboru.

3. Realizacja praw przewidzianych w ustępie 2 niniejszego artykułu pociąga za sobą specjalne obowiązki i specjalną odpowiedzialność. Może ona w konsekwencji podlegać pewnym ograniczeniom, które powinny być jednak wyraźnie przewidziane przez ustawę i które są niezbędne w celu:

- a) poszanowania praw i dobrego imienia innych;
- b) ochrony bezpieczeństwa państwowego lub porządku publicznego albo zdrowia lub moralności publicznej.

Artykuł 20

1. Wszelka propaganda wojenna powinna być ustawowo zakazana.

2. Popieranie w jakiegokolwiek sposób nienawiści narodowej, rasowej lub religijnej, stanowiące podżeganie do dyskryminacji, wrogości lub gwałtu, powinno być ustawowo zakazane.

Artykuł 21

Uznaje się prawo do spokojnego zgromadzania się. Na wykonywanie tego prawa nie mogą być nałożone ograniczenia inne niż ustalone zgodnie z ustawą i konieczne w demokratycznym społeczeństwie w interesie bezpieczeństwa państwowego lub publicznego, porządku publicznego bądź dla ochrony zdrowia lub moralności publicznej albo praw i wolności innych osób.

Artykuł 22

1. Każdy ma prawo do swobodnego stowarzyszania się z innymi, włącznie z prawem do tworzenia i przystępowania do związków zawodowych w celu ochrony swych interesów.

2. Na wykonywanie tego prawa nie mogą być nałożone ograniczenia inne niż przewidziane przez ustawę i konieczne w demokratycznym społeczeństwie w interesie bezpieczeństwa państwowego lub publicznego, porządku publicznego bądź dla ochrony zdrowia lub moralności publicznej albo praw i wolności innych osób. Niniejszy artykuł nie stanowi przeszkody w nałożeniu ograniczeń zgodnych z ustawą na wykonywanie tego prawa przez członków sił zbrojnych i policji.

3. Żadne z postanowień niniejszego artykułu nie uprawnia Państw-Stron Konwencji Międzynarodowej Organizacji Pracy z 1948 r. dotyczącej wolności związkowej i ochrony praw związkowych do podejmowania kroków ustawodawczych lub stosowania prawa w sposób, który naruszałby gwarancje przewidziane w tej Konwencji.

Artykuł 23

1. Rodzina jest naturalną i podstawową komórką społeczeństwa i ma prawo do ochrony ze strony społeczeństwa i Państwa.

2. Uznaje się prawo mężczyzn i kobiet w wieku małżeńskim do zawarcia małżeństwa i założenia rodziny.

3. Żaden związek małżeński nie może być zawarty bez swobodnie wyrażonej i pełnej zgody przyszłych małżonków.

4. Państwa-Strony niniejszego Paktu podejmą odpowiednie kroki w celu zapewnienia równych praw i obowiązków małżonków w odniesieniu do zawarcia małżeństwa, podczas jego trwania i przy jego rozwiązaniu. W przypadku rozwiązania małżeństwa należy podjąć środki w celu zapewnienia dzieciom niezbędnej ochrony.

Artykuł 24

1. Każde dziecko, bez żadnej dyskryminacji ze względu na rasę, kolor skóry, płeć, język, religię, pochodzenie narodowe lub społeczne, sytuację majątkową lub urodzenie, ma prawo do środków ochrony, jakich wymaga status małoletniego, ze strony rodziny, społeczeństwa i Państwa.

2. Każde dziecko powinno być zarejestrowane niezwłocznie po urodzeniu i posiadać nazwisko.

3. Każde dziecko ma prawo do nabycia obywatelstwa.

Artykuł 25

Każdy obywatel ma prawo i możliwości, bez żadnej dyskryminacji, o której mowa w artykule 2, i bez nieuzasadnionych ograniczeń: a) uczestniczenia

w kierowaniu sprawami publicznymi bezpośrednio lub za pośrednictwem swobodnie wybranych przedstawicieli; b) korzystania z czynnego i biernego prawa wyborczego w rzetelnych wyborach, przeprowadzanych okresowo, opartych na głosowaniu powszechnym, równym i tajnym, gwarantujących wyborcom swobodne wyrażenie woli; c) dostępu do służby publicznej w swoim kraju na ogólnych zasadach równości.

Artykuł 26

Wszyscy są równi wobec prawa i są uprawnieni bez żadnej dyskryminacji do jednakowej ochrony prawnej. Jakakolwiek dyskryminacja w tym zakresie powinna być ustawowo zakazana oraz powinna być zagwarantowana przez ustawę równa dla wszystkich i skuteczna ochrona przed dyskryminacją z takich względów, jak: rasa, kolor skóry, płeć, język, religia, poglądy polityczne lub inne, pochodzenie narodowe lub społeczne, sytuacja majątkowa, urodzenie lub jakiegokolwiek inne okoliczności.

Artykuł 27

W Państwach, w których istnieją mniejszości etniczne, religijne lub językowe, osoby należące do tych mniejszości nie mogą być pozbawione prawa do własnego życia kulturalnego, wyznawania i praktykowania własnej religii oraz posługiwania się w łasnym językiem wraz z innymi członkami danej grupy.

CZEŚĆ IV

Artykuł 28

1. Powołuje się Komitet Praw Człowieka (zwany dalej w niniejszym Pakcie „Komitetem”). Składa się on z osiemnastu członków i sprawuje funkcje wymienione poniżej.

2. Komitet składa się z obywateli Państw-Stron niniejszego Paktu, którzy powinni być ludźmi o wysokim poziomie moralnym i uznanej kompetencji w dziedzinie praw człowieka, przy czym należy uwzględnić celowość udziału pewnej liczby osób o doświadczeniu prawniczym.

3. Członkowie Komitetu są wybierani i pełnią swe funkcje we własnym imieniu.

Artykuł 29

1. Członkowie Komitetu są wybierani w tajnym głosowaniu z listy osób, odpowiadających wymogom określonym w artykule 28, które zostaną w tym

celu zgłoszone przez Państwa-Strony niniejszego Paktu. 2. Każde z Państw-Stron niniejszego Paktu może zgłosić najwyżej dwie osoby. Osoby te powinny być obywatelami Państwa zgłaszającego.

3. Ta sama osoba może być zgłoszona ponownie.

Artykuł 30

1. Pierwsze wybory odbędą się nie później niż w sześć miesięcy od dnia wejścia w życie niniejszego Paktu.

2. Co najmniej na cztery miesiące przed terminem każdych wyborów do Komitetu, z wyjątkiem wyborów mających na celu obsadzenie wakatu ogłoszonego zgodnie z artykułem 34, Sekretarz Generalny Organizacji Narodów Zjednoczonych skieruje do Państw-Stron niniejszego Paktu pisemne zaproszenie do zgłoszenia kandydatów na członków Komitetu w ciągu trzech miesięcy.

3. Sekretarz Generalny Organizacji Narodów Zjednoczonych sporządza alfabetyczną listę wszystkich zgłoszonych w ten sposób kandydatów, ze wskazaniem Państw, które ich zgłosiły, i przedkłada ją Państwom-Stronom niniejszego Paktu nie później niż na miesiąc przed terminem każdych wyborów.

4. Wybory członków Komitetu odbywają się na posiedzeniu Państw-Stron niniejszego Paktu, zwołanym przez Sekretarza Generalnego Organizacji Narodów Zjednoczonych w siedzibie Organizacji. Na posiedzeniu tym, dla którego quorum wynosi dwie trzecie Państw-Stron niniejszego Paktu, za wybranych uznani zostaną ci kandydaci, którzy otrzymają największą liczbę głosów i bezwzględną większość głosów przedstawicieli Państw-Stron obecnych i głosujących.

Artykuł 31

1. W skład Komitetu nie może wejść więcej niż jeden obywatel tego samego Państwa. 2. W wyborach do Komitetu uwzględniona będzie zasada sprawiedliwego podziału geograficznego i reprezentacji różnych form cywilizacji, jak również podstawowych systemów prawnych.

Artykuł 32

1. Członkowie Komitetu wybierani są na okres czterech lat. Mogą oni być ponownie wybrani, jeżeli ich kandydatury zostaną ponownie zgłoszone. Jednakże mandat dziewięciu spośród członków Komitetu wybranych w pierwszych wyborach wygasa po upływie dwóch lat; niezwłocznie po pierwszych

wyborach nazwiska tych dziewięciu członków Komitetu zostaną wybrane drogą losowania przez przewodniczącego posiedzenia, o którym mowa w artykule 30, ustęp 4.

2. Po wygaśnięciu mandatu wybory zostaną przeprowadzone zgodnie z postanowieniami poprzednich artykułów niniejszej części Paktu.

Artykuł 33

1. Jeżeli według jednomyślnej opinii pozostałych członków jeden z członków Komitetu przestał wykonywać swe funkcje z jakiegokolwiek innej przyczyny niż czasowa nieobecność, Przewodniczący Komitetu zawiadomi o tym Sekretarza Generalnego Organizacji Narodów Zjednoczonych, który ogłosi wakat w składzie Komitetu.

2. W przypadku śmierci lub rezygnacji jednego z członków Komitetu Przewodniczący niezwłocznie zawiadomi Sekretarza Generalnego Organizacji Narodów Zjednoczonych, który ogłosi wakat od dnia śmierci lub od dnia, od którego rezygnacja pociąga za sobą skutki prawne.

Artykuł 34

1. W przypadku ogłoszenia wakat zgodnie z artykułem 33 oraz jeżeli mandat członka, który ma być zastąpiony, nie wygasa w ciągu sześciu miesięcy od dnia ogłoszenia wakat, Sekretarz Generalny Organizacji Narodów Zjednoczonych zawiadomi o tym wszystkie Państwa-Strony niniejszego Paktu, które mogą w ciągu dwóch miesięcy zgłosić zgodnie z artykułem 29 kandydatów w celu wypełnienia wakat.

2. Sekretarz Generalny Organizacji Narodów Zjednoczonych sporządzi listę alfabetyczną osób w ten sposób zgłoszonych i przedłoży ją Państwom-Stro-
nom niniejszego Paktu. Następnie zostaną przeprowadzone wybory w celu obsadzenia wakującego miejsca, zgodnie z odpowiednimi postanowieniami tej części niniejszego Paktu.

3. Członek Komitetu wybrany w celu wypełnienia wakat ogłoszonego zgodnie z artykułem 33 będzie piastował swe funkcje przez okres, jaki pozostał do czasu wygaśnięcia kadencji członka, którego miejsce stało się wakujące w Komitecie zgodnie z postanowieniami wymienionego artykułu.

Artykuł 35

Członkowie Komitetu otrzymują, za zgodą Zgromadzenia Ogólnego Organizacji Narodów Zjednoczonych, wynagrodzenie z funduszków Organizacji

Narodów Zjednoczonych na zasadach i warunkach, jakie ustali Zgromadzenie Ogólne, uwzględniając wagę zadań Komitetu.

Artykuł 36

Sekretarz Generalny Organizacji Narodów Zjednoczonych zapewni niezbędny personel i środki materialne konieczne do efektywnego wykonywania funkcji Komitetu przewidzianych w niniejszym Pakcie.

Artykuł 37

1. Sekretarz Generalny Organizacji Narodów Zjednoczonych zwoła pierwsze posiedzenie Komitetu w siedzibie Organizacji Narodów Zjednoczonych.
2. Po pierwszym posiedzeniu Komitet zbiera się w każdym przypadku przewidzianym w jego regulaminie.
3. Komitet zbiera się normalnie w siedzibie Organizacji Narodów Zjednoczonych lub w Biurze Organizacji Narodów Zjednoczonych w Genewie.

Artykuł 38

Każdy z członków Komitetu przed objęciem swych funkcji składa na posiedzeniu otwartym Komitetu uroczyste oświadczenie, iż będzie wykonywał swe obowiązki w sposób bezstronny i sumienny.

Artykuł 39

1. Komitet wybiera swoje biuro na okres dwóch lat. Członkowie biura mogą być ponownie wybrani.
2. Komitet ustali swój regulamin, który będzie zawierał m. in. następujące postanowienia:
 - a) 12 członków stanowi quorum,
 - b) decyzje Komitetu są podejmowane większością głosów obecnych członków.

Artykuł 40

1. Państwa-Strony niniejszego Paktu zobowiązują się do przedkładania sprawozdań na temat środków przedsięwziętych przez nie w celu realizacji praw uznanych w niniejszym Pakcie oraz postępu dokonanego w dziedzinie korzystania z tych praw: a) w ciągu roku od dnia wejścia w życie niniejszego Paktu dla tych Państw-Stron, b) następnie na każde wezwanie Komitetu.

2. Wszystkie sprawozdania zostaną przedłożone Sekretarzowi Generalnemu Organizacji Narodów Zjednoczonych, który przekaze je Komitetowi do rozpatrzenia. Sprawozdania powinny wskazywać czynniki i trudności – o ile takie istnieją – wpływające na realizację niniejszego Paktu.

3. Sekretarz Generalny Organizacji Narodów Zjednoczonych może w porozumieniu z Komitetem przekazać organizacjom wyspecjalizowanym kopie tych części sprawozdań, które mogą dotyczyć ich zakresu działalności.

4. Komitet bada sprawozdania przedłożone przez Państwa-Strony niniejszego Paktu. Przekazuje on Państwom-Stronom swoje sprawozdania wraz z takimi uwagami natury ogólnej, jakie uzna za właściwe. Komitet może również przekazać te uwagi wraz z kopiami sprawozdań, jakie otrzymał od Państw-Stron niniejszego Paktu, Radzie Gospodarczej i Społecznej.

5. Państwa-Strony niniejszego Paktu mogą przedłożyć Komitetowi komentarze do uwag, jakie mogą być uczynione zgodnie z ustępem 4 niniejszego artykułu.

Artykuł 41

1. Zgodnie z niniejszym artykułem Państwo-Strona niniejszego Paktu może w każdej chwili oświadczyć, że uznaje właściwość Komitetu do przyjmowania i rozważania zawiadomień, w których jedno Państwo-Strona twierdzi, że inne Państwo-Strona nie wypełnia swych zobowiązań wynikających z niniejszego Paktu. Zawiadomienia, o których mowa niniejszym artykule, będą przyjmowane i rozważane tylko w przypadku, gdy zostaną przedłożone przez Państwo-Stronę, które złożyło oświadczenie uznające właściwość Komitetu wobec niego. Komitet nie będzie przyjmował żadnych zawiadomień, jeśli będą one dotyczyły Państwa-Strony, które nie złożyło takiego oświadczenia. Zawiadomienia przyjęte zgodnie z niniejszym artykułem będą rozpatrywane w trybie następującym: a) w przypadku, gdy jedno z Państw-Stron niniejszego Paktu uważa, że inne Państwo-Strona nie wykonuje postanowień niniejszego Paktu, może mu ono zwrócić na to uwagę drogą pisemnego zawiadomienia; Państwo otrzymujące zawiadomienie dostarczy w ciągu trzech miesięcy od dnia jego otrzymania Państwu, które je przesłało, wyjaśnienie lub inne oświadczenie na piśmie naświetlające sprawę, które powinno zawierać w stopniu, w jakim to jest możliwe i celowe, informacje dotyczące wewnętrznej procedury oraz środków odwoławczych już zastosowanych, będących w toku stosowania lub dostępnych w tej sprawie; b) jeżeli sprawa nie zostanie rozstrzygnięta ku zadowoleniu obu zainteresowanych

Państw-Stron w ciągu sześciu miesięcy od dnia otrzymania przez Państwo otrzymujące pierwszego zawiadomienia, każde z tych Państw będzie miało prawo skierować sprawę do Komitetu przez zawiadomienie Komitetu oraz drugiego Państwa; c) Komitet rozpatruje przekazaną mu sprawę tylko po upewnieniu się, że dostępne wewnętrzne środki odwoławcze zostały zastosowane i wyczerpane w tej sprawie zgodnie z ogólnie uznanymi zasadami prawa międzynarodowego; zasada ta nie ma zastosowania w przypadku nieuzasadnionej zwłoki w przeprowadzeniu postępowania odwoławczego; d) Komitet rozpatruje zawiadomienia, o których mowa w niniejszym artykule, na posiedzeniach przy drzwiach zamkniętych; e) z zastrzeżeniem postanowień punktu c) Komitet powinien udostępnić zainteresowanym Państwom-Stronom swe dobre usługi, dążąc do polubownego rozstrzygnięcia sprawy w oparciu o poszanowanie praw człowieka i podstawowych wolności uznanych w niniejszym Pakcie; f) w każdej przekazanej mu sprawie Komitet może zwrócić się do wspomnianych w punkcie b) zainteresowanych Państw-Stron o dostarczenie mu wszelkich informacji dotyczących danej sprawy; g) zainteresowane Państwa-Strony wspomniane w punkcie b) mają prawo być reprezentowane podczas rozpatrywania sprawy przez Komitet oraz składać uwagi ustnie lub pisemnie bądź w obu formach; h) Komitet powinien w ciągu dwunastu miesięcy od otrzymania zawiadomienia, o którym mowa w punkcie b), przedłożyć sprawozdanie: I. jeżeli zostało osiągnięte rozstrzygnięcie zgodnie z postanowieniami punktu e), Komitet ograniczy swe sprawozdanie do krótkiego przedstawienia faktów i osiągniętego rozstrzygnięcia; II. jeżeli nie zostało osiągnięte rozstrzygnięcie zgodnie z postanowieniem punktu e), Komitet ograniczy swe sprawozdanie do krótkiego przedstawienia faktów; pisemne uwagi Państw-Stron oraz protokół zawierający uwagi ustne, poczynione przez zainteresowane Państwa-Strony, zostaną załączone do sprawozdania. W każdej sprawie sprawozdanie powinno być przekazane zainteresowanym Państwom-Stronom.

2. Postanowienia niniejszego artykułu wejdą w życie z chwilą złożenia oświadczenia, o którym mowa w ustępie 1, przez dziesięć Państw-Stron niniejszego Paktu. Oświadczenia takie powinny być złożone przez Państwa-Strony Sekretarzowi Generalnemu Organizacji Narodów Zjednoczonych, który przekaze ich kopie innym Państwom-Stronom. Oświadczenie może zostać w każdej chwili wycofane w drodze notyfikacji skierowanej do Sekretarza Generalnego. Wycofanie takie nie przeszkadza w rozpatrzeniu sprawy będącej przedmiotem zawiadomienia już przekazanego zgodnie z postanowieniami niniejszego artykułu; po otrzymaniu przez Sekretarza Generalnego

Organizacji Narodów Zjednoczonych notyfikacji o wycofaniu oświadczenia nie będą przyjmowane dalsze zawiadomienia od jakichkolwiek Państw-Stron, chyba że zainteresowane Państwo-Strona złożyło ponowne oświadczenie.

Artykuł 42

1. a) Jeżeli sprawa przedłożona Komitetowi zgodnie z artykułem 41 nie zostanie rozstrzygnięta ku zadowoleniu zainteresowanych Państw-Stron, Komitet może, po uprzednim uzyskaniu zgody zainteresowanych Państw-Stron, powołać Komisję Pojednawczą ad hoc (zwaną dalej „Komisją”); Komisja świadczy swe dobre usługi zainteresowanym Państwom-Stronom w celu polubownego rozstrzygnięcia sprawy w oparciu o poszanowanie niniejszego Paktu; b) Komisja składa się z pięciu osób wyznaczonych zgodnie z porozumieniem pomiędzy zainteresowanymi Państwami-Stronami; jeżeli zainteresowane Państwa-Strony nie osiągną w ciągu trzech miesięcy porozumienia odnośnie do części lub całości składu Komisji, wówczas ci członkowie Komisji, co do których nie osiągnięto porozumienia, zostaną wybrani w tajnym głosowaniu większością dwóch trzecich głosów członków Komitetu spośród nich samych.

2. Członkowie Komisji pełnią swe funkcje w imieniu własnym. Nie mogą oni być obywatelami zainteresowanych Państw-Stron ani obywatelami Państwa nie będącego stroną niniejszego Paktu, ani też obywatelami Państwa-Strony, które nie złożyło oświadczenia, przewidzianego w artykule 41.

3. Komisja wybiera swego Przewodniczącego oraz przyjmuje własny regulamin.

4. Posiedzenia Komisji odbywają się normalnie w siedzibie Organizacji Narodów Zjednoczonych lub w Biurze Organizacji Narodów Zjednoczonych w Genewie. Mogą one jednak odbywać się w innych dogodnych miejscach, które Komisja ustali w porozumieniu z Sekretarzem Generalnym Organizacji Narodów Zjednoczonych i zainteresowanymi Państwami-Stronami.

5. Sekretariat powołany zgodnie z artykułem 36 obsługuje również komisje powołane na podstawie niniejszego artykułu.

6. Informacje otrzymane i rozpatrzone przez Komitet powinny być udostępnione Komisji, która może wezwać zainteresowane Państwa-Strony do dostarczania wszelkich innych uzupełniających informacji dotyczących danej sprawy.

7. Po rozpatrzeniu sprawy we wszystkich jej aspektach, lecz w każdym razie nie później niż w dwanaście miesięcy od dnia przedłożenia jej tej sprawy,

Komisja przedstawia sprawozdanie Przewodniczącemu Komitetu celem przekazania go zainteresowanym Państwom-Stronom: b) jeżeli Komisja nie jest w stanie zakończyć rozpatrywania sprawy w ciągu dwunastu miesięcy, ograniczy swe sprawozdanie do krótkiego przedstawienia stanu rozpatrywania sprawy; c) jeżeli zostało osiągnięte polubowne rozstrzygnięcie sprawy w oparciu o poszanowanie praw człowieka, uznanych w niniejszym Pakcie, Komisja ograniczy swe sprawozdanie do krótkiego przedstawienia faktów i osiągniętego rozstrzygnięcia; d) jeżeli rozstrzygnięcie w myśl punktu b) nie zostanie osiągnięte, sprawozdanie Komisji powinno zawierać ustalenia we wszystkich kwestiach faktycznych dotyczących sporu między zainteresowanymi Państwami-Stronami, a także pogląd Komisji odnośnie do możliwości osiągnięcia polubownego rozstrzygnięcia sprawy. Sprawozdanie powinno również zawierać uwagi pisemne oraz protokół uwag ustnych poczynionych przez zainteresowane Państwa-Strony; e) jeżeli Komisja przedłoży sprawozdanie zgodnie z punktem c), zainteresowane Państwa-Strony zawiadomią, w ciągu trzech miesięcy od dnia otrzymania tego sprawozdania, Przewodniczącego Komitetu, czy akceptują treść sprawozdania Komisji.

8. Postanowienia niniejszego artykułu nie ograniczają obowiązków Komitetu przewidzianych w artykule 41.

9. Zainteresowane Państwa-Strony pokryją w równym stopniu wszelkie wydatki członków Komisji zgodnie z preliminarzem, który zostanie sporządzony przez Sekretarza Generalnego Organizacji Narodów Zjednoczonych.

10. Sekretarz Generalny Organizacji Narodów Zjednoczonych jest upoważniony do pokrycia – w razie potrzeby – wydatków członków Komisji, zanim zainteresowane Państwa-Strony dokonają ich zwrotu zgodnie z ustępem 9 niniejszego artykułu.

Artykuł 43

Członkowie Komitetu i Komisji Pojednawczej ad hoc, wyznaczeni zgodnie z postanowieniami artykułu 41, korzystają z ułatwień, przywilejów i immunitetów, jakie przysługują ekspertom działającym z ramienia Organizacji Narodów Zjednoczonych, zgodnie z postanowieniami odpowiednich rozdziałów Konwencji dotyczącej przywilejów i immunitetów Narodów Zjednoczonych.

Artykuł 44 Postanowienia dotyczące wykonania niniejszego Paktu stosuje się bez uszczerbku dla sposobów postępowania w dziedzinie praw człowieka określonych przez – lub na podstawie aktów konstytucyjnych i konwencji Organizacji Narodów Zjednoczonych i organizacji wyspecjalizowanych oraz

nie stanowią przeszkody w stosowaniu przez Państwa-Strony niniejszego Paktu innych sposobów załatwiania sporów, zgodnie z ogólnymi bądź szczegółowymi porozumieniami międzynarodowymi, obowiązującymi w stosunkach między nimi.

Artykuł 45

Komitet przedkłada Zgromadzeniu Ogólnemu Organizacji Narodów Zjednoczonych, za pośrednictwem Rady Gospodarczej i Społecznej, roczne sprawozdania ze swej działalności.

Artykuł 46

Żadne z postanowień niniejszego Paktu nie może być interpretowane jako naruszające postanowienia Karty Narodów Zjednoczonych oraz statutów organizacji wyspecjalizowanych, określających odpowiednie obowiązki różnych organów Organizacji Narodów Zjednoczonych i organizacji wyspecjalizowanych w odniesieniu do spraw, których dotyczy niniejszy Pakt.

Artykuł 47

Żadne z postanowień niniejszego Paktu nie może być interpretowane jako naruszające przyrodzone prawo wszystkich narodów do pełnego i swobodnego posiadania i użytkowania ich bogactw i zasobów naturalnych.

CZEŚĆ V

Artykuł 48

1. Niniejszy Pakt jest otwarty do podpisu dla wszystkich Państw członków Organizacji Narodów Zjednoczonych lub członków jakiejkolwiek organizacji wyspecjalizowanej, a także dla wszystkich Państw-Stron Statutu Międzynarodowego Trybunału Sprawiedliwości oraz wszystkich innych Państw zaproszonych przez Zgromadzenie Ogólne Organizacji Narodów Zjednoczonych do stania się Stroną niniejszego Paktu.

2. Niniejszy Pakt podlega ratyfikacji. Dokumenty ratyfikacyjne będą złożone Sekretarzowi Generalnemu Organizacji Narodów Zjednoczonych.

3. Niniejszy Pakt jest otwarty do przystąpienia dla wszystkich Państw, o których mowa w ustępie 1 niniejszego artykułu.

4. Przystąpienia dokonuje się przez złożenie dokumentu przystąpienia Sekretarzowi Generalnemu Organizacji Narodów Zjednoczonych.

5. Sekretarz Generalny Organizacji Narodów Zjednoczonych zawiadomi wszystkie Państwa, które podpisały niniejszy Pakt lub do niego przystąpiły, o złożeniu każdego dokumentu ratyfikacyjnego lub dokumentu przystąpienia.

Artykuł 49

1. Niniejszy Pakt wejdzie w życie po upływie trzech miesięcy od daty złożenia Sekretarzowi Generalnemu Organizacji Narodów Zjednoczonych trzydziestego piątego dokumentu ratyfikacyjnego lub dokumentu przystąpienia.

2. W stosunku do każdego Państwa, które ratyfikuje niniejszy Pakt lub do niego przystąpi po złożeniu trzydziestego piątego dokumentu ratyfikacyjnego lub dokumentu przystąpienia, wchodzi on w życie po upływie trzech miesięcy od daty złożenia przez to Państwo dokumentu ratyfikacyjnego lub dokumentu przystąpienia.

Artykuł 50

Postanowienia niniejszego Paktu rozciągają się na wszystkie części Państw federalnych bez jakichkolwiek ograniczeń lub wyjątków.

Artykuł 51

1. Każde z Państw-Stron niniejszego Paktu może zaproponować poprawkę i zgłosić ją Sekretarzowi Generalnemu Organizacji Narodów Zjednoczonych. Sekretarz Generalny przekaze następnie każdą zaproponowaną poprawkę Państwom-Stronom niniejszego Paktu z prośbą o zawiadomienie go, czy wypowiadają się za zwołaniem konferencji Państw-Stron w celu rozważenia i przegłosowania propozycji. Jeżeli przynajmniej jedna trzecia Państw-Stron wypowie się za zwołaniem takiej konferencji, Sekretarz Generalny zwoła ją pod auspicjami Organizacji Narodów Zjednoczonych. Każda poprawka przyjęta na konferencji większością głosów Państw-Stron obecnych i głosujących zostanie przedłożona Zgromadzeniu Ogólnemu Organizacji Narodów Zjednoczonych do zatwierdzenia.

2. Poprawki wchodzi w życie po zatwierdzeniu przez Zgromadzenie Ogólne Organizacji Narodów Zjednoczonych i przyjęciu przez dwie trzecie Państw-Stron niniejszego Paktu zgodnie z ich procedurą konstytucyjną. 3. Poprawki po wejściu w życie wiążą te Państwa-Strony, które je przyjęły, podczas gdy inne 4. Państwa-Strony są nadal związane postanowieniami niniejszego Paktu oraz poprawkami, które przyjęły uprzednio.

Artykuł 52

Niezależnie od notyfikacji, dokonanych zgodnie z artykułem 48 ustęp 5, Sekretarz Generalny Organizacji Narodów Zjednoczonych zawiadomi wszystkie Państwa, o których mowa w ustępie 1 wymienionego artykułu, o: b) podpisach, ratyfikacjach i przystąpieniach zgodnie z artykułem 48; c) dacie wejścia w życie niniejszego Paktu zgodnie z artykułem 49 i dacie wejścia w życie poprawek zgodnie z artykułem 51.

Artykuł 53

1. Niniejszy Pakt, którego teksty angielski, chiński, francuski, hiszpański i rosyjski są jednakowo autentyczne, będzie złożony w archiwach Organizacji Narodów Zjednoczonych.
2. Sekretarz Generalny Organizacji Narodów Zjednoczonych przekaże uwierzytelnione kopie niniejszego Paktu wszystkim Państwom, o których mowa w artykule 48.

Międzynarodowy Pakt Praw Gospodarczych, Społecznych i Kulturalnych

otwarty do podpisu w Nowym Jorku dnia 19 grudnia 1966 r.

Dz.U.1977.38.169

W imieniu Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej RADA PAŃSTWA POLSKIEJ RZECZYPOSPOLITEJ LUDOWEJ podaje do powszechnej wiadomości:

W dniu 19 grudnia 1966 roku został otwarty do podpisu w Nowym Jorku Międzynarodowy Pakt Praw Gospodarczych, Społecznych i Kulturalnych. Po zaznajomieniu się z powyższym Paktem Rada Państwa uznała go i uznaje za słuszny zarówno w całości, jak i każde z postanowień w nim zawartych; oświadcza, że wymieniony Pakt jest przyjęty, ratyfikowany i potwierdzony, oraz przyrzeka, że będzie niezmiennie zachowywany. Na dowód czego wydany został Akt niniejszy, opatrzony pieczęcią Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej. Dano w Warszawie dnia 3 marca 1977 roku.

Międzynarodowy Pakt Praw Gospodarczych, Społecznych i Kulturalnych
Państwa Strony niniejszego Paktu,

zważywszy, że zgodnie z zasadami ogłoszonymi w Karcie Narodów Zjednoczonych uznanie przyrodzonej godności oraz równych i niezbywalnych praw wszystkich członków wspólnoty ludzkiej stanowi podstawę wolności, sprawiedliwości i pokoju na świecie,

uznając, że prawa te wynikają z przyrodzonej godności człowieka,

uznając, że zgodnie z Powszechną Deklaracją Praw Człowieka ideał wolnej istoty ludzkiej wyzwolonej od lęku i niedostatku może być osiągnięty tylko wówczas, kiedy zostaną stworzone warunki zapewniające każdemu korzystanie z praw gospodarczych, społecznych i kulturalnych oraz z praw obywatelskich i politycznych,

zważywszy wynikający z Karty Narodów Zjednoczonych obowiązek Państw popierania powszechnego poszanowania i przestrzegania praw i wolności człowieka,

biorąc pod uwagę, że jednostka ludzka, mająca obowiązki w stosunku do innych jednostek i w stosunku do społeczności, do której należy, powinna dążyć do popierania i przestrzegania praw uznanych w niniejszym Pakcie, zgodziły się na następujące artykuły:

CZEŚĆ I

Artykuł 1

1. Wszystkie narody mają prawo do samostanowienia. Z mocy tego prawa swobodnie określają one swój status polityczny i swobodnie zapewniają swój rozwój gospodarczy, społeczny i kulturalny.

2. Wszystkie narody mogą swobodnie rozporządzać dla swoich celów swymi bogactwami i zasobami naturalnymi bez uszczerbku dla jakichkolwiek zobowiązań wynikających z międzynarodowej współpracy gospodarczej, opartej na zasadzie wzajemnych korzyści, oraz z prawa międzynarodowego. W żadnym przypadku nie można pozbawiać narodu jego własnych środków egzystencji. 3. Państwa Strony niniejszego Paktu, włącznie z Państwami odpowiedzialnymi za administrację terytoriów niesamodzielnych i terytoriów powierniczych, będą popierały realizację prawa do samostanowienia i będą szanowały to prawo zgodnie z postanowieniami Karty Narodów Zjednoczonych.

CZEŚĆ II

Artykuł 2

1. Każde z Państw Stron niniejszego Paktu zobowiązuje się podjąć odpowiednie kroki indywidualnie i w ramach pomocy i współpracy międzynarodowej, w szczególności w dziedzinie gospodarki i techniki, wykorzystując maksymalnie dostępne mu środki, w celu stopniowego osiągnięcia pełnej realizacji praw uznanych w niniejszym Pakcie wszelkimi odpowiednimi sposobami, włączając w to w szczególności podjęcie kroków ustawodawczych.

2. Państwa Strony niniejszego Paktu zobowiązują się zagwarantować wykonywanie praw wymienionych w niniejszym Pakcie bez żadnej dyskryminacji ze względu na rasę, kolor skóry, płeć, język, religię, poglądy polityczne lub

inne, pochodzenie narodowe lub społeczne, sytuację majątkową, urodzenie lub jakiegokolwiek inne okoliczności.

3. Kraje rozwijające się mogą określić, uwzględniając w należyty sposób prawa człowieka oraz własną gospodarkę narodową, w jakim stopniu zagwarantują prawa gospodarcze, uznane w niniejszym Pakcie, osobom nie mającym ich obywatelstwa.

Artykuł 3

Państwa Strony niniejszego Paktu zobowiązują się zapewnić mężczyznom i kobietom równe prawo do korzystania z wszystkich praw gospodarczych, społecznych i kulturalnych wymienionych w niniejszym Pakcie.

Artykuł 4

Państwa Strony niniejszego Paktu uznają, że korzystanie z tych praw, zapewnione przez Państwo zgodnie z niniejszym Paktem, może być poddane przez Państwo tylko takim ograniczeniom, jakie przewiduje ustawa, i tylko w stopniu, w jakim jest to zgodne z istotą tych praw, oraz wyłącznie w celu popierania powszechnego dobrobytu w społeczeństwie demokratycznym.

Artykuł 5

1. Żadne z postanowień niniejszego Paktu nie może być interpretowane jako przyznanie jakiegokolwiek Państwu, grupie lub osobie jakiegokolwiek prawa do podjęcia czynności lub dokonania aktu mającego na celu zniweczenie praw lub wolności uznanych w niniejszym Pakcie albo ich ograniczenie w szerszym stopniu, niż przewiduje to niniejszy Pakt.

2. Żadne z podstawowych praw człowieka uznanych lub istniejących w jakimkolwiek kraju na podstawie ustaw, konwencji, zarządzeń lub zwyczaju nie może być ograniczone ani zawieszone pod pretekstem, że niniejszy Pakt nie uznaje takich praw lub że uznaje je w węższym zakresie.

CZEŚĆ III

Artykuł 6

1. Państwa Strony niniejszego Paktu uznają prawo do pracy, które obejmuje prawo każdego człowieka do uzyskania możliwości utrzymania się poprzez pracę swobodnie wybraną lub przyjętą, oraz podejmą odpowiednie kroki w celu zapewnienia tego prawa.

2. Kroki, jakie Państwa Strony niniejszego Paktu powinny podjąć w celu osiągnięcia pełnej realizacji tego prawa, będą obejmowały programy technicznego i zawodowego poradnictwa i szkolenia, politykę i metody zmierzające do stałego rozwoju gospodarczego, społecznego i kulturalnego oraz do pełnego, produktywnego zatrudnienia na warunkach zapewniających jednostce korzystanie z podstawowych wolności politycznych i gospodarczych.

Artykuł 7

Państwa Strony niniejszego Paktu uznają prawo każdego do korzystania ze sprawiedliwych i korzystnych warunków pracy, obejmujących w szczególności: a) wynagrodzenie zapewniające wszystkim pracującym jako minimum: I. godziwy zarobek i równe wynagrodzenie za pracę o równej wartości bez jakiegokolwiek różnicy; w szczególności należy zagwarantować kobietom warunki pracy nie gorsze od tych, z jakich korzystają mężczyźni, oraz równą płacę za równą pracę; II. zadowalające warunki życia dla nich samych i ich rodzin zgodnie z postanowieniami niniejszego Paktu; b) warunki pracy odpowiadające wymaganiom bezpieczeństwa i higieny; c) równe dla wszystkich możliwości awansu w pracy na odpowiednio wyższe stanowisko w oparciu jedynie o kryteria stażu pracy i kwalifikacji; d) wypoczynek, wolny czas i rozsądne ograniczenie czasu pracy, okresowe płatne urlopy oraz wynagrodzenie za dni świąteczne.

Artykuł 8

1. Państwa Strony niniejszego Paktu zobowiązują się zapewnić:

- a) prawo każdego do tworzenia i przystępowania do związków zawodowych według własnego wyboru, w celu popierania i ochrony swych interesów gospodarczych i społecznych, jedynie pod warunkiem przestrzegania przepisów statutowych danej organizacji; korzystanie z tego prawa nie może podlegać innym ograniczeniom niż przewidziane w ustawie i konieczne w demokratycznym społeczeństwie w interesie bezpieczeństwa państwowego lub porządku publicznego albo dla ochrony praw i wolności innych osób;
- b) prawo związków zawodowych do zakładania krajowych federacji lub konfederacji oraz prawa tychże do tworzenia międzynarodowych organizacji związkowych lub do przystępowania do nich;
- c) prawo związków zawodowych do swobodnego wykonywania swej działalności, bez ograniczeń innych, niż przewidziane w ustawie i konieczne

w demokratycznym społeczeństwie w interesie bezpieczeństwa państwowego lub porządku publicznego albo dla ochrony praw i wolności innych osób;

d) prawo do strajku pod warunkiem, że będzie ono wykonywane zgodnie z ustawodawstwem danego kraju.

2. Niniejszy artykuł nie stanowi przeszkody w nałożeniu ograniczeń zgodnych z ustawą na wykonywanie tych praw przez członków sił zbrojnych, policji lub administracji państwowej.

3. Żadne z postanowień niniejszego artykułu nie uprawnia Państw Stron Konwencji Międzynarodowej Organizacji Pracy z 1948 r. dotyczącej wolności związkowej i ochrony praw związkowych do podejmowania kroków ustawodawczych lub stosowania prawa w sposób, który naruszałby gwarancje przewidziane w tej Konwencji.

Artykuł 9

Państwa Strony niniejszego Paktu uznają prawo każdego do zabezpieczenia społecznego, włączając w to ubezpieczenia społeczne.

Artykuł 10

Państwa Strony niniejszego Paktu uznają, że:

1. Należy udzielić jak najszerzej ochrony i pomocy rodzinie jako naturalnej i podstawowej komórce społeczeństwa, w szczególności przy jej zakładaniu i w okresie trwania odpowiedzialności rodziny za opiekę i wychowanie dzieci pozostających na jej utrzymaniu. Związek małżeński powinien być zawierany przy swobodnie wyrażonej zgodzie przyszłych małżonków.

2. Szczególną opieką należy otoczyć matki w rozsądnym okresie przed i po urodzeniu dziecka. W tym czasie pracujące matki powinny otrzymywać płatny urlop lub urlop z zapewnieniem odpowiednich świadczeń z tytułu zabezpieczenia społecznego.

3. Należy podjąć specjalne kroki w celu zapewnienia ochrony i pomocy wszystkim dzieciom i młodzieży bez jakiegokolwiek dyskryminacji ze względu na pochodzenie lub inne przyczyny. Należy chronić dzieci i młodzież przed wyzyskiem ekonomicznym i społecznym. Zatrudnianie ich przy pracy szkodliwej dla ich moralności lub zdrowia bądź niebezpiecznej dla życia lub mogącej przeszkodzić w ich normalnym rozwoju powinno być ustawowo karalne. Państwa powinny również ustalić granicę wieku, poniżej której płatne zatrudnianie dzieci powinno być ustawowo zakazane i karalne.

Artykuł 11

1. Państwa Strony niniejszego Paktu uznają prawo każdego do odpowiedniego poziomu życia dla niego samego i jego rodziny, włączając w to wyżywienie, odzież i mieszkanie, oraz do stałego polepszania warunków bytowych. Państwa Strony podejmą odpowiednie kroki w celu zapewnienia realizacji tego prawa, uznając w tym celu zasadnicze znaczenie współpracy międzynarodowej, opartej na zasadzie dobrowolności.

2. Państwa Strony niniejszego Paktu, uznając podstawowe prawo każdego do wolności od głodu, podejmą, indywidualnie i w drodze współpracy międzynarodowej, niezbędne kroki, włączając w to konkretne programy potrzebne w celu:

- a) ulepszenia metod produkcji, konserwacji i dystrybucji żywności przez pełne wykorzystanie wiedzy technicznej i naukowej, przez rozpowszechnianie wiedzy o zasadach żywienia oraz przez rozwijanie lub reformowanie systemów rolnych w taki sposób, aby osiągnąć najbardziej sprawny rozwój i wykorzystanie zasobów naturalnych;
- b) zapewnienia sprawiedliwego podziału światowych zasobów żywności stosownie do potrzeb, uwzględniając problemy krajów importujących i krajów eksportujących żywność.

Artykuł 12

1. Państwa Strony niniejszego Paktu uznają prawo każdego do korzystania z najwyższego osiągalnego poziomu ochrony zdrowia fizycznego i psychicznego.

2. Kroki, jakie Państwa Strony niniejszego Paktu powinny podjąć dla osiągnięcia pełnego wykonania tego prawa, będą obejmowały środki konieczne do:

- a) zapewnienia zmniejszenia wskaźnika martwych urodzeń i śmiertelności niemowląt oraz do zapewnienia zdrowego rozwoju dziecka;
- b) poprawy higieny środowiska i higieny przemysłowej we wszystkich aspektach;
- c) zapobiegania chorobom epidemicznym, endemicznym, zawodowym i innym oraz ich leczenia i zwalczania;
- d) stworzenia warunków, które zapewniłyby wszystkim pomoc i opiekę lekarską na wypadek choroby.

Artykuł 13

1. Państwa Strony niniejszego Paktu uznają prawo każdego do nauki. Są one zgodne, że nauczanie powinno zmierzać do pełnego rozwoju osobowości i poczucia godności ludzkiej i umacniać poszanowanie praw człowieka i podstawowych wolności. Są one również zgodne, że nauka powinna umożliwiać wszystkim efektywny udział w wolnym społeczeństwie, rozwijać zrozumienie, tolerancję i przyjaźń między wszystkimi narodami i wszystkimi grupami rasowymi, etnicznymi lub religijnymi, jak również popierać działalność Organizacji Narodów Zjednoczonych na rzecz utrzymania pokoju.

2. Państwa Strony niniejszego Paktu uznają, że w celu osiągnięcia pełnej realizacji tego prawa:

- a) nauczanie podstawowe będzie obowiązkowe, bezpłatne i dostępne dla wszystkich;
- b) nauczanie średnie w jego różnych formach, włączając w to średnie nauczanie techniczne i zawodowe, będzie powszechnie dostępne dla wszystkich w wyniku zastosowania wszelkich odpowiednich środków, w szczególności stopniowego wprowadzania bezpłatnej nauki;
- c) nauczanie wyższe będzie w równym stopniu dostępne dla wszystkich na podstawie kryterium zdolności, w wyniku zastosowania wszystkich odpowiednich środków, w szczególności stopniowego wprowadzania bezpłatnej nauki;
- d) nauczanie elementarne będzie popierane lub rozwijane w możliwie największym stopniu dla osób, które nie otrzymały lub nie ukończyły pełnego wykształcenia podstawowego;
- e) rozwój systemu szkół wszystkich stopni będzie aktywnie kontynuowany oraz będzie ustanowiony odpowiedni system stypendiów, a warunki materialne personelu nauczającego będą stale poprawiane.

3. Państwa Strony niniejszego Paktu zobowiązują się do poszanowania wolności rodziców lub w odpowiednich przypadkach opiekunów prawnych, wyboru dla swych dzieci szkół innych niż szkoły założone przez władze publiczne, ale odpowiadających minimalnym wymaganiom w zakresie nauczania, jakie mogą być ustalone lub zatwierdzone przez Państwo, jak również zapewnienia swym dzieciom wychowania religijnego i moralnego, zgodnie z własnymi przekonaniem.

4. Żadne postanowienie niniejszego artykułu nie będzie interpretowane w sposób naruszający wolność osób i instytucji do tworzenia i prowadze-

nia zakładów oświatowych, z zastrzeżeniem, że będą przestrzegane zasady wymienione w ustępie 1 niniejszego artykułu i że nauka udzielana w tych zakładach będzie odpowiadać minimalnym wymaganiom, które mogą być ustalone przez Państwo.

Artykuł 14

Każde z Państw Stron niniejszego Paktu, które w chwili stania się Stroną nie było w stanie zapewnić na terytorium swej metropolii lub na innych terytoriach podlegających jego jurysdykcji obowiązkowego i bezpłatnego nauczania podstawowego, zobowiązuje się w okresie dwóch lat opracować i przyjąć szczegółowy plan działania w celu stopniowego wprowadzania w życie, w ciągu rozsądnej liczby lat ustalonej w planie, zasady obowiązkowej, bezpłatnej nauki dla wszystkich.

Artykuł 15

1. Państwa Strony niniejszego Paktu uznają prawo każdego do:

- a) udziału w życiu kulturalnym;
- b) korzystania z osiągnięć postępu naukowego i jego zastosowań;
- c) korzystania z ochrony interesów moralnych i materialnych, wynikających z wszelkiej twórczości naukowej, literackiej lub artystycznej, której jest autorem.

2. Kroki, które Państwa Strony niniejszego Paktu podejmą w celu osiągnięcia pełnej realizacji tego prawa, powinny obejmować środki niezbędne do ochrony, rozwoju i upowszechniania nauki i kultury.

3. Państwa Strony niniejszego Paktu zobowiązują się do poszanowania swobody koniecznej do prowadzenia badań naukowych i działalności twórczej.

4. Państwa Strony niniejszego Paktu uznają korzyści, jakie wynikają z popierania i rozwijania kontaktów międzynarodowych i współpracy w dziedzinie nauki i kultury.

CZĘŚĆ IV

Artykuł 16

1. Państwa Strony niniejszego Paktu zobowiązują się przedkładać, zgodnie z niniejszą częścią Paktu, sprawozdania dotyczące podjętych środków oraz postępu dokonanego w zakresie przestrzegania praw uznanych w niniejszym Pakcie.

2. a) wszystkie sprawozdania będą przedkładane Sekretarzowi Generalnemu Organizacji Narodów Zjednoczonych, który przekaże ich kopie Radzie Gospodarczej i Społecznej do rozpatrzenia, zgodnie z postanowieniami niniejszego Paktu; b) Sekretarz Generalny Organizacji Narodów Zjednoczonych przekaże ponadto organizacjom wyspecjalizowanym kopie sprawozdań lub odpowiednich części sprawozdań Państw Stron niniejszego Paktu, które są jednocześnie członkami tych organizacji wyspecjalizowanych, w zakresie, w jakim te sprawozdania lub ich części odnoszą się do spraw należących do właściwości tych organizacji zgodnie z ich statutami.

Artykuł 17

1. Państwa Strony niniejszego Paktu będą dostarczały swoje sprawozdania stopniowo zgodnie z planem, który ustali Rada Gospodarcza i Społeczna w ciągu roku od wejścia w życie niniejszego Paktu, po konsultacji z Państwami Stronami Paktu i zainteresowanymi organizacjami wyspecjalizowanymi.

2. Sprawozdania mogą wskazywać na czynniki i trudności wpływające na stopień realizacji zobowiązań wynikających z niniejszego Paktu.

3. W przypadku gdy jakiegokolwiek z Państw Stron niniejszego Paktu dostarczyło już uprzednio Organizacji Narodów Zjednoczonych lub jakiegokolwiek z organizacji wyspecjalizowanych odpowiednich informacji, wystarczy wyrażnie powołać się na te informacje bez potrzeby ich powtarzania.

Artykuł 18

Zgodnie z zobowiązaniami wynikającymi z Karty Narodów Zjednoczonych w dziedzinie praw człowieka i podstawowych wolności Rada Gospodarcza i Społeczna może zawierać porozumienia z organizacjami wyspecjalizowanymi, dotyczące sprawozdań składanych przez nie Radzie z postępu dokonanego w dziedzinie przestrzegania postanowień niniejszego Paktu, należących do zakresu ich działalności. Sprawozdania te mogą zawierać dane dotyczące decyzji i zaleceń przyjętych przez właściwe organy organizacji wyspecjalizowanych w sprawie wykonania powyższych postanowień.

Artykuł 19

Rada Gospodarcza i Społeczna może przekazać Komisji Praw Człowieka, w celu zbadania i udzielenia zaleceń ogólnych lub w odpowiednich przypadkach dla informacji, sprawozdania dotyczące praw człowieka, przedło-

żone przez Państwa, zgodnie z postanowieniami artykułów 16 i 17, oraz sprawozdania dotyczące praw człowieka, przedłożone przez organizacje wyspecjalizowane, zgodnie z postanowieniami artykułu 18.

Artykuł 20

Państwa Strony niniejszego Paktu oraz zainteresowane organizacje wyspecjalizowane mogą przedstawić Radzie Gospodarczej i Społecznej uwagi do każdego zalecenia ogólnego, udzielonego zgodnie z postanowieniami artykułu 19, lub do wzmianki o takim zaleceniu ogólnym w sprawozdaniu Komisji Praw Człowieka lub innym dokumencie wymienionym w tym sprawozdaniu.

Artykuł 21

Rada Gospodarcza i Społeczna może przedkładać co pewien czas Zgromadzeniu Ogólnemu sprawozdania zawierające zalecenia ogólne oraz streszczenie informacji otrzymanych od Państw Stron niniejszego Paktu i organizacji wyspecjalizowanych w sprawie kroków podjętych oraz postępu uzyskanego w zakresie zapewnienia powszechnego przestrzegania praw uznanych w niniejszym Pakcie.

Artykuł 22

Rada Gospodarcza i Społeczna może zwrócić uwagę innych organów Organizacji Narodów Zjednoczonych, ich organów pomocniczych i zainteresowanych organizacji wyspecjalizowanych, zajmujących się udzielaniem pomocy technicznej, na wszelkie sprawy wynikające ze sprawozdań wymienionych w tej części niniejszego Paktu, które mogłyby być pomocne tym organom w decydowaniu w zakresie ich właściwości co do celowości podjęcia międzynarodowych środków mogących przyczynić się do skutecznego, stopniowego wprowadzania w życie niniejszego Paktu.

Artykuł 23

Państwa Strony niniejszego Paktu są zgodne, że międzynarodowa działalność w celu realizacji praw uznanych w niniejszym Pakcie obejmuje takie metody, jak: zawieranie konwencji, uchwalanie zaleceń, udzielanie pomocy technicznej oraz organizowanie wspólnie z zainteresowanymi rządami spotkań regionalnych i technicznych dla konsultacji i badań.

Artykuł 24

Żadne z postanowień niniejszego Paktu nie może być interpretowane jako naruszające postanowienia Karty Narodów Zjednoczonych i statutów organizacji wyspecjalizowanych, określających obowiązki różnych organów Orga-

nizacji Narodów Zjednoczonych i organizacji wyspecjalizowanych odnośnie do spraw, których dotyczy niniejszy Pakt.

Artykuł 25

Żadne z postanowień niniejszego Paktu nie może być interpretowane jako naruszające przyrodzone prawo wszystkich narodów do pełnego i swobodnego posiadania i użytkowania ich bogactw i zasobów naturalnych.

CZĘŚĆ V

Artykuł 26

1. Niniejszy Pakt jest otwarty do podpisu dla wszystkich Państw członków Organizacji Narodów Zjednoczonych lub członków jakiegokolwiek organizacji wyspecjalizowanej, a także dla wszystkich Państw stron Statutu Międzynarodowego Trybunału Sprawiedliwości oraz wszystkich innych Państw zaproszonych przez Zgromadzenie Ogólne Organizacji Narodów Zjednoczonych do stania się Stroną niniejszego Paktu.

2. Niniejszy Pakt podlega ratyfikacji. Dokumenty ratyfikacyjne będą złożone Sekretarzowi Generalnemu Organizacji Narodów Zjednoczonych.

3. Niniejszy Pakt jest otwarty do przystąpienia dla wszystkich Państw, o których mowa w ustępie 1 niniejszego artykułu.

4. Przystąpienia dokonuje się przez złożenie dokumentu przystąpienia Sekretarzowi Generalnemu Organizacji Narodów Zjednoczonych.

5. Sekretarz Generalny Organizacji Narodów Zjednoczonych zawiadomi wszystkie Państwa, które podpisały niniejszy Pakt lub do niego przystąpiły, o złożeniu każdego dokumentu ratyfikacyjnego lub dokumentu przystąpienia.

Artykuł 27

1. Niniejszy Pakt wejdzie w życie po upływie trzech miesięcy od daty złożenia Sekretarzowi Generalnemu Organizacji Narodów Zjednoczonych trzydziestego piątego dokumentu ratyfikacyjnego lub dokumentu przystąpienia.

2. W stosunku do każdego Państwa, które ratyfikuje niniejszy Pakt lub do niego przystąpi po złożeniu trzydziestego piątego dokumentu ratyfikacyjnego lub dokumentu przystąpienia, wchodzi on w życie po upływie trzech miesięcy od daty złożenia przez to Państwo dokumentu ratyfikacyjnego lub dokumentu przystąpienia.

Artykuł 28

Postanowienia niniejszego Paktu rozciągają się na wszystkie części Państw federalnych bez jakichkolwiek ograniczeń lub wyjątków.

Artykuł 29

1. Każde z Państw Stron niniejszego Paktu może zaproponować poprawkę i zgłosić ją Sekretarzowi Generalnemu Organizacji Narodów Zjednoczonych. Sekretarz Generalny przekaze następnie każdą zaproponowaną poprawkę Państwom Stronom niniejszego Paktu z prośbą o zawiadomienie go, czy wypowiadają się za zwołaniem konferencji Państw Stron w celu rozważenia i przegłosowania propozycji. Jeżeli przynajmniej jedna trzecia Państw Stron wypowie się za zwołaniem takiej konferencji, Sekretarz Generalny zwoła ją pod auspicjami Organizacji Narodów Zjednoczonych. Każda poprawka przyjęta na konferencji większością głosów Państw Stron obecnych i głosujących zostanie przedłożona Zgromadzeniu Ogólnemu Organizacji Narodów Zjednoczonych do zatwierdzenia.

2. Poprawki wchodzi w życie po zatwierdzeniu przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych i przyjęciu przez dwie trzecie Państw Stron niniejszego Paktu zgodnie z ich procedurą konstytucyjną.

3. Poprawki po wejściu w życie wiążą te Państwa Strony, które je przyjęły, podczas gdy inne Państwa Strony są nadal związane postanowieniami niniejszego Paktu oraz poprawkami, które przyjęły uprzednio.

Artykuł 30

Niezależnie od notyfikacji dokonanych zgodnie z artykułem 26 ustęp 5 Sekretarz Generalny Organizacji Narodów Zjednoczonych zawiadomi wszystkie Państwa, o których mowa w ustępie 1 wymienionego artykułu, o: a) podpisach, ratyfikacjach i przystąpieniach, zgodnie z artykułem 26; b) dacie wejścia w życie niniejszego Paktu zgodnie z artykułem 27 i dacie wejścia w życie poprawek zgodnie z artykułem 29.

Artykuł 31

1. Niniejszy Pakt, którego teksty angielski, chiński, francuski, hiszpański i rosyjski są jednakowo autentyczne, będzie złożony w archiwach Organizacji Narodów Zjednoczonych.

2. Sekretarz Generalny Organizacji Narodów Zjednoczonych przekaze uwierzytelnione kopie niniejszego Paktu wszystkim Państwom, o których mowa w artykule 26. Na dowód czego niżej podpisani, należycie w tym celu upoważnieni przez swoje Rządy, podpisali niniejszy Pakt, otwarty do podpisu w Nowym Jorku dnia 19 grudnia 1966 r.

Europejska Karta Samorządu Lokalnego (Terytorialnego)⁸

Dz.U.1994.124.607

W imieniu Rzeczypospolitej Polskiej.

PREZYDENT RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

podaje do powszechnej wiadomości:

W dniu 15 października 1985 r. została sporządzona w Strasburgu Europejska Karta Samorządu Terytorialnego w następującym brzmieniu:

EUROPEJSKA KARTA SAMORZĄDU TERYTORIALNEGO⁹

PREAMBUŁA

Państwa członkowskie Rady Europy, sygnatariusze niniejszej Karty,
zważywszy, iż celem Rady Europy jest zacieśnienie więzi pomiędzy państwami członkowskimi w celu ochrony i urzeczywistnienia idei oraz zasad, które stanowią ich wspólny dorobek;
zważywszy, że jednym ze środków służących realizacji tego celu jest zawieranie umów w dziedzinie administracji;
zważywszy, że społeczności lokalne stanowią jedną z zasadniczych podstaw ustroju demokratycznego;

⁸ Polska ratyfikowała Kartę w całości. Sprostowana nazwa przez rząd polski w 2006 r. na: Europejska Karta Samorządu Lokalnego.

⁹ Szerzej o istocie karty: https://en.wikipedia.org/wiki/European_Charter_of_Local_Self-Government, (dostęp 9.lipca 2019). Karta daje lokalnej władzy niezależność polityczną, administracyjną i finansową.

zważywszy, że prawo obywateli do uczestnictwa w kierowaniu sprawami publicznymi jest jedną z demokratycznych zasad, wspólnych dla wszystkich państw członkowskich Rady Europy;

przekonane, że to właśnie na szczeblu lokalnym prawo to może być realizowane w sposób najbardziej bezpośredni;

przekonane, że istnienie społeczności lokalnych wyposażonych w rzeczywiste uprawnienia stwarza warunki dla zarządzania skutecznego i pozostającego zarazem w bezpośredniej bliskości obywatela;

świadome faktu, że ochrona i ugruntowanie samorządu terytorialnego w poszczególnych krajach Europy przyczyniają się w poważnym stopniu do budowy Europy w oparciu o zasady demokracji i decentralizacji władzy;

przyznając, że jest to możliwe przy założeniu, że społeczności lokalne wyposażone są w organy decyzyjne ukonstytuowane w sposób demokratyczny i korzystają z szerokiej autonomii odnośnie do kompetencji, sposobów ich wykonywania oraz środków niezbędnych do realizacji ich zadań,

uzgodniły, co następuje:

Artykuł 1

Strony zobowiązują się do uznania poniższych artykułów za wiążące w sposób i w zakresie przewidzianym w artykule 12 niniejszej Karty.

CZĘŚĆ I

Artykuł 2

Podstawa konstytucyjna i prawna samorządu terytorialnego

Zasada samorządności terytorialnej musi być uznana w prawie wewnętrznym oraz, w miarę możliwości, w Konstytucji.

Artykuł 3

Koncepcja samorządu terytorialnego

1. Samorząd terytorialny oznacza prawo i zdolność społeczności lokalnych, w granicach określonych prawem, do kierowania i zarządzania zasadniczą częścią spraw publicznych na ich własną odpowiedzialność i w interesie ich mieszkańców.

2. Prawo to jest realizowane przez rady lub zgromadzenia, w których skład wchodzi członkowie wybierani w wyborach wolnych, tajnych, równych, bez-

pośrednich i powszechnych i które mogą dysponować organami wykonawczymi im podlegającymi. Przepis ten nie wyklucza możliwości odwołania się do zgromadzeń obywateli, referendum lub każdej innej formy bezpośredniego uczestnictwa obywateli, jeśli ustawa dopuszcza takie rozwiązanie.

Artykuł 4

Zakres działania samorządu terytorialnego

1. Podstawowe kompetencje społeczności lokalnych są określone w Konstytucji lub w ustawie. To postanowienie nie wyklucza jednakże możliwości przyznania społecznościom lokalnym uprawnień niezbędnych do realizacji specyficznych zadań, zgodnie z prawem.
2. Społeczności lokalne mają – w zakresie określonym prawem – pełną swobodę działania w każdej sprawie, która nie jest wyłączona z ich kompetencji lub nie wchodzi w zakres kompetencji innych organów władzy.
3. Generalnie odpowiedzialność za sprawy publiczne powinny ponosić przede wszystkim te organy władzy, które znajdują się najbliżej obywateli. Powierzając te funkcje innemu organowi władzy, należy uwzględnić zakres i charakter zadania oraz wymogi efektywności i gospodarności.
4. Kompetencje przyznane społecznościom lokalnym powinny być w zasadzie całkowite i wyłączne i mogą zostać zakwestionowane lub ograniczone przez inny organ władzy, centralny lub regionalny, jedynie w zakresie przewidzianym prawem.
5. W przypadku delegowania kompetencji społecznościom lokalnym przez organy władzy centralnej lub regionalnej, powinny one, w miarę możliwości, mieć pełną swobodę dostosowania sposobu wykonywania tych kompetencji do warunków miejscowych.
6. Społeczności lokalne powinny być konsultowane o tyle, o ile jest to możliwe, we właściwym czasie i w odpowiednim trybie, w trakcie opracowywania planów oraz podejmowania decyzji we wszystkich sprawach bezpośrednio ich dotyczących.

Artykuł 5

Ochrona granic społeczności lokalnych

Każda zmiana granic społeczności lokalnej wymaga uprzedniego przeprowadzenia konsultacji z zainteresowaną społecznością, możliwie w drodze referendum, jeśli ustawa na to zezwala.

Artykuł 6

Dostosowanie struktur i środków administracyjnych do zadań społeczności lokalnych

1. Jeśli bardziej ogólne postanowienia ustawy nie stanowią inaczej, społeczności lokalne powinny móc samodzielnie ustalać swą wewnętrzną strukturę administracyjną, tworząc jednostki dostosowawcze do specyficznych potrzeb i umożliwiające skuteczne zarządzanie.
2. Status pracowników samorządowych powinien umożliwiać zatrudnianie pracowników wysoko wykwalifikowanych, w oparciu o kryterium umiejętności i kompetencji; w tym celu należy przewidzieć odpowiednie zasady szkolenia, wynagradzania oraz możliwości awansu zawodowego.

Artykuł 7

Warunki wykonywania uprawnień na szczeblu lokalnym

1. Status przedstawicieli wybieranych do władz lokalnych powinien zapewniać swobodne wykonywanie ich mandatu.
2. Status ten powinien zapewnić wyrównanie finansowe odpowiednio do kosztów poniesionych w związku z wykonywaniem mandatu oraz, w razie potrzeby, wyrównanie finansowe za utracone zyski lub też wynagrodzenie za wykonaną pracę, jak również odpowiednie ubezpieczenie społeczne.
3. Funkcje lub działania nie dające się pogodzić z mandatem przedstawiciela wybranego do władz lokalnych mogą być określone jedynie przez ustawę lub wynikać z podstawowych zasad prawnych.

Artykuł 8

Kontrola administracyjna działalności społeczności lokalnych

1. Wszelka kontrola administracyjna społeczności lokalnych może być dokonywana wyłącznie w sposób oraz w przypadkach przewidzianych w Konstytucji lub w ustawie.
2. Wszelka kontrola administracyjna działalności społeczności lokalnych powinna w zasadzie mieć na celu jedynie zapewnienie przestrzegania prawa i zasad konstytucyjnych. Kontrola administracyjna może jednakże obejmować kontrolę celowości realizowaną przez organ wyższego szczebla

w odniesieniu do zadań, których wykonanie zostało społecznościom lokalnym delegowane.

3. Kontrola administracyjna społeczności lokalnych powinna być sprawowana z zachowaniem proporcji między zakresem interwencji ze strony organu kontroli a znaczeniem interesów, które ma on chronić.

Artykuł 9

Zasady finansowania społeczności lokalnych

1. Społeczności lokalne mają prawo, w ramach narodowej polityki gospodarczej, do posiadania własnych wystarczających zasobów finansowych, którymi mogą swobodnie dysponować w ramach wykonywania swych uprawnień.

2. Wysokość zasobów finansowych społeczności lokalnych powinna być dostosowana do zakresu uprawnień przyznanych im przez Konstytucję lub przez prawo.

3. Przynajmniej część zasobów finansowych społeczności lokalnych powinna pochodzić z opłat i podatków lokalnych, których wysokość społeczności te mają prawo ustalać, w zakresie określonym ustawą.

4. Systemy finansowe, na jakich opierają się zasoby pozostające do dyspozycji społeczności lokalnych, powinny być wystarczająco zróżnicowane i elastyczne, aby mogły w miarę możliwości odpowiadać rzeczywistym zmianom zachodzącym w poziomie kosztów związanych z wykonywaniem uprawnień.

5. Ochrona społeczności lokalnych, finansowo słabszych, wymaga zastosowania procedur wyrównawczych lub działań równoważących, mających na celu korygowanie skutków nierównego podziału potencjalnych źródeł dochodów, a także wydatków, jakie te społeczności ponoszą. Procedury lub działania tego typu nie powinny ograniczać swobody podejmowania decyzji przez społeczności lokalne w zakresie ich uprawnień własnych.

6. Społeczności lokalne powinny być konsultowane, w odpowiednim trybie, co do form przyznania im zasobów pochodzących z redystrybucji dochodów.

7. O ile jest to możliwe, subwencje przyznane społecznościom lokalnym nie powinny być przeznaczane na finansowanie specyficznych projektów. Przyznanie subwencji nie może zagrażać podstawowej wolności społeczności lokalnej do swobodnego prowadzenia własnej polityki w zakresie przyznanych jej uprawnień.

8. Dla potrzeb finansowania nakładów inwestycyjnych społeczności lokalne powinny mieć dostęp do krajowego rynku kapitałowego, w granicach określonych prawem.

Artykuł 10

Prawo społeczności lokalnych do zrzeszania się

1. Wykonując swoje uprawnienia, społeczności lokalne mają prawo współpracować z innymi społecznościami lokalnymi oraz zrzeszać się z nimi – w granicach określonych prawem – w celu realizacji zadań, które stanowią przedmiot ich wspólnego zainteresowania.
2. Prawo społeczności lokalnych do przystąpienia do stowarzyszenia w celu ochrony i rozwijania wspólnych interesów oraz prawo do przystąpienia do międzynarodowego stowarzyszenia społeczności lokalnych będzie uznane w każdym państwie.
3. Społeczności lokalne mogą współpracować ze społecznościami innych państw na warunkach przewidzianych prawem.

Artykuł 11

Prawna ochrona samorządu terytorialnego

Społeczności lokalne mają prawo do odwołania na drodze sądowej w celu zapewnienia swobodnego wykonywania uprawnień oraz poszanowania zasad samorządności terytorialnej, przewidzianych w Konstytucji lub w prawie wewnętrznym.

CZĘŚĆ II

PRZEPISY RÓŻNE

Artykuł 12

Zobowiązania

1. Każda ze Stron zobowiązuje się do uznania za wiążące co najmniej dwudziestu ustępów zawartych w części I Karty, z których co najmniej dziesięć zostanie wybranych spośród następujących ustępów:

- art. 2,
- art. 3 ustępy 1 i 2,
- art. 4 ustępy 1, 2 i 4,
- art. 5,

- art. 7 ustęp 1,
- art. 8 ustęp 2,
- art. 9 ustępy 1, 2 i 3,
- art. 10 ustęp 1,
- art. 11.

2. Każde umawiające się państwo w chwili składania dokumentu ratyfikacyjnego, przyjęcia lub zatwierdzenia powiadamia Sekretarza Generalnego Rady Europy o wybranych ustępach, zgodnie z przepisem ustępu 1 niniejszego artykułu.

3. Każda ze Stron może w jakimkolwiek późniejszym terminie powiadomić Sekretarza Generalnego, iż uznaje za wiążący każdy z pozostałych ustępów niniejszej Karty, którego dotychczas jeszcze nie przyjęła, zgodnie z przepisem ustępu 1 niniejszego artykułu. Te późniejsze zobowiązania będą uznane za integralną część ratyfikacji, przyjęcia lub zatwierdzenia Strony składającej powiadomienie i będą miały ten sam skutek poczynawszy od pierwszego dnia miesiąca następującego po upływie trzech miesięcy od dnia otrzymania powiadomienia przez Sekretarza Generalnego.

Artykuł 13

Spółeczności, do których Karta ma zastosowanie

Zasady samorządności terytorialnej zawarte w niniejszej Karcie mają zastosowanie do wszystkich kategorii społeczności lokalnych istniejących na terytorium Strony. Jednakże każda ze Stron – może – w momencie składania dokumentu ratyfikacyjnego, przyjęcia lub zatwierdzenia – wskazać te kategorie społeczności lokalnych lub regionalnych, do których zamierza ograniczyć stosowanie niniejszej Karty, lub te, do których Karta nie będzie miała zastosowania. Strona może również włączyć inne kategorie społeczności lokalnych lub regionalnych do zakresu stosowania Karty w drodze późniejszego powiadomienia o tym Sekretarza Generalnego Rady Europy.

Artykuł 14

Przekazywanie informacji

Każda Strona przekazuje Sekretarzowi Generalnemu Rady Europy wszelkie informacje dotyczące przepisów prawnych oraz innych rozwiązań, które zostały zastosowane w celu dostosowania się do postanowień niniejszej Karty.

CZĘŚĆ III

Artykuł 15

Podpisanie, ratyfikacja, wejście w życie

1. Niniejsza Karta jest otwarta do podpisu dla państw członkowskich Rady Europy. Podlega ratyfikacji, przyjęciu lub zatwierdzeniu. Dokument ratyfikacyjny, przyjęcia lub zatwierdzenia zostanie zdeponowany u Sekretarza Generalnego Rady Europy.
2. Niniejsza Karta wejdzie w życie w pierwszym dniu miesiąca następującego po upływie trzech miesięcy od dnia wyrażenia zgody na związanie się Kartą przez cztery państwa członkowskie Rady Europy, zgodnie z przepisem poprzedniego ustępu.
3. W stosunku do każdego państwa członkowskiego, które wyrazi w późniejszym terminie zgodę na związanie się Kartą, wejdzie ona w życie w pierwszym dniu miesiąca następującego po upływie trzech miesięcy od dnia złożenia dokumentu ratyfikacyjnego, przyjęcia lub zatwierdzenia.

Artykuł 16

Klauzula terytorialna

1. Każde państwo może przy podpisywaniu albo w momencie składania dokumentu ratyfikacyjnego, przyjęcia, zatwierdzenia lub przystąpienia określić terytorium lub terytoria, na których Karta będzie stosowana.
2. Każde państwo może w jakimkolwiek późniejszym terminie, w drodze oświadczenia skierowanego do Sekretarza Generalnego Rady Europy, rozszerzyć stosowanie niniejszej Karty na każde inne terytorium wskazane w tym oświadczeniu. W stosunku do tego terytorium Karta wejdzie w życie pierwszego dnia miesiąca następującego po upływie trzech miesięcy od dnia otrzymania oświadczenia przez Sekretarza Generalnego.
3. Każde oświadczenie sporządzone na podstawie przepisów dwóch poprzednich ustępów może być wycofane odnośnie do każdego terytorium wskazanego w tym oświadczeniu, w drodze powiadomienia skierowanego do Sekretarza Generalnego. Wycofanie to nabierze mocy pierwszego dnia miesiąca następującego po upływie sześciu miesięcy od dnia otrzymania powiadomienia przez Sekretarza Generalnego.

Artykuł 17

Wypowiedzenie

1. Żadne państwo nie może wypowiedzieć niniejszej Karty przed upływem pięciu lat od dnia wejścia dla niego w życie niniejszej Karty. Sekretarz Generalny Rady Europy zostanie powiadomiony o wypowiedzeniu z sześciomiesięcznym wyprzedzeniem. Wypowiedzenie takie nie wpływa na ważność Karty w stosunku do innych Stron pod warunkiem, że ich liczba nie będzie mniejsza niż cztery.

2. Każda Strona może zgodnie z przepisami zawartymi w poprzednim ustępie wypowiedzieć każdy z przyjętych ustępów części I Karty, pod warunkiem że liczba i kategoria ustępów, do których przestrzegania Strona będzie zobowiązana, są zgodne z przepisem artykułu 12 ustęp 1. W stosunku do każdej Strony, która w wyniku wypowiedzenia któregoś ustępu nie zastosuje się do przepisu artykułu 12 ustęp 1, przyjmuje się, że Strona ta wypowiedział także Kartę.

Artykuł 18

Notyfikacje

Sekretarz Generalny Rady Europy powiadamia państwa członkowskie Rady o następujących faktach:

- a) każdym podpisaniu Karty;
- b) złożeniu każdego dokumentu ratyfikacyjnego, przyjęcia lub zatwierdzenia;
- c) każdej dacie wejścia w życie niniejszej Karty, zgodnie z artykułem 15;
- d) każdym powiadomieniu otrzymanym w związku z zastosowaniem przepisów artykułu 12 ustępy 2 i 3;
- e) każdym powiadomieniu otrzymanym w związku z zastosowaniem przepisów artykułu 13;
- f) każdej innej czynności, powiadomieniu lub informacji, które mają związek z niniejszą Kartą.

Na dowód czego niżej podpisani, właściwie do tego upoważnieni, podpisali niniejszą Kartę.

Sporządzono w Strasburgu dnia 15 października 1985 r. w językach angielskim i francuskim, przy czym obydwa teksty mają jednakową moc, w jednym egzemplarzu, który zostanie złożony w archiwum Rady Europy. Sekretarz Generalny Rady Europy przekaze uwierzytelnione kopie wszystkim państwom członkowskim Rady Europy.

Po zaznajomieniu się z powyższą Kartą, w imieniu Rzeczypospolitej Polskiej oświadczam, że:

- została ona uznana za słuszną w całości, jak i każde z postanowień w niej zawartych,
- jest przyjęta, ratyfikowana i potwierdzona,
- będzie niezmiennie zachowywana.

Na dowód czego wydany został akt niniejszy, opatrzony pieczęcią Rzeczypospolitej Polskiej.

Europejska Karta Społeczna¹⁰

Dz.U.1999.8.67

Preambuła¹¹

Rządy sygnatariusze, członkowie Rady Europy,

zważywszy, że celem Rady Europy jest osiągnięcie większej jedności jej członków dla zagwarantowania i urzeczywistnienia ideałów i zasad, które są ich wspólnym dziedzictwem oraz dla ułatwienia postępu gospodarczego i społecznego, w szczególności poprzez obronę i rozwijanie praw człowieka i podstawowych wolności;

zważywszy, że w Europejskiej Konwencji o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności, sporządzonej w Rzymie dnia 4 listopada 1950 r. i w Protokole do niej, podpisanym w Paryżu dnia 20 marca 1952 r., Państwa członkowskie Rady Europy zgodziły się zapewnić swej ludności prawa obywatelskie i polityczne oraz wolności w nich określone;

zważywszy, że korzystanie z praw społecznych powinno być zapewnione bez dyskryminacji ze względu na rasę, kolor, płeć, religię, poglądy polityczne, pochodzenie narodowe lub społeczne;

zdecydowane podjąć wspólnie wszelkie wysiłki dla podnoszenia poziomu życia i popierania dobrobytu społecznego, zarówno ludności miejskiej, jak i wiejskiej, za pomocą odpowiednich instytucji i działań,

uzgodniły co następuje:

¹⁰ Obowiązuje od 26 lutego 1965, ale Polska ratyfikowała ją dopiero 25 czerwca 1997 r. z wyłączeniem art. 4.1. o zapewnieniu pracownikom wynagrodzenia zapewniającego godziwy poziom życia. Polska nie ratyfikowała zrewidowanej Europejskiej Karty Społecznej przyjętej w Strasburgu 3 maja 1996. Temat ten znajduje swoje szczegółowe odzwierciedlenie w: **J. Auleytner**, *Polityka społeczna czyli ujarzmianie chaosu socjalnego*, Warszawa 2002, Aneks. s.501 i dalsze. Pokazano tam różnice między obydwoima dokumentami.

¹¹ Rekomenduję dodatkową argumentację: <https://www.coe.int/en/web/european-social-charter>, (dostęp 9 lipca 2019).

CZEŚĆ I

Umawiające się Strony przyjmują za cel swej polityki, która będzie realizowana za pomocą wszelkich odpowiednich środków, zarówno o charakterze krajowym, jak i międzynarodowym, stworzenie warunków, w których następujące prawa i zasady będą mogły być skutecznie realizowane:

1. Każdy będzie miał możliwość zarabiania na życie poprzez pracę swobodnie wybraną.
2. Wszyscy pracownicy mają prawo do odpowiednich warunków pracy.
3. Wszyscy pracownicy mają prawo do bezpiecznych i higienicznych warunków pracy.
4. Wszyscy pracownicy mają prawo do sprawiedliwego wynagrodzenia, wystarczającego dla zapewnienia im, jak i ich rodzinom, godziwego poziomu życia.
5. Wszyscy pracownicy i pracodawcy mają prawo do swobodnego zrzeszania się w organizacjach krajowych lub międzynarodowych, w celu ochrony ich interesów gospodarczych i społecznych.
6. Wszyscy pracownicy i pracodawcy mają prawo do rokowań zbiorowych.
7. Dzieci i młodociani mają prawo do szczególnej ochrony przed zagrożeniami fizycznymi i moralnymi, na które są narażeni.
8. Pracownice, w razie macierzyństwa, oraz inne pracownice, w uzasadnionych przypadkach, mają prawo do szczególnej ochrony w swej pracy.
9. Każdy ma prawo do odpowiednich ułatwień w zakresie poradnictwa zawodowego w celu uzyskania pomocy w wyborze zawodu odpowiadającego jego osobistym uzdolnieniom i zainteresowaniom.
10. Każdy ma prawo do odpowiednich ułatwień w zakresie szkolenia zawodowego.
11. Każdy ma prawo do korzystania z wszelkich środków umożliwiających mu osiągnięcie możliwie najlepszego stanu zdrowia.
12. Wszyscy pracownicy i osoby będące na ich utrzymaniu mają prawo do zabezpieczenia społecznego.
13. Każdy nie mający wystarczających zasobów ma prawo do pomocy społecznej i medycznej.
14. Każdy ma prawo do korzystania ze służb opieki społecznej.

15. Osoby niepełnosprawne mają prawo do szkolenia zawodowego, rehabilitacji oraz readaptacji zawodowej i społecznej, bez względu na przyczynę i rodzaj ich inwalidztwa.

16. Rodzina, jako podstawowa komórka społeczeństwa, ma prawo do odpowiedniej ochrony społecznej, prawnej i ekonomicznej dla zapewnienia jej pełnego rozwoju.

17. Matki i dzieci, niezależnie od stanu cywilnego i stosunków rodzinnych, mają prawo do odpowiedniej ochrony socjalnej i ekonomicznej.

18. Obywatele każdej z Umawiających się Stron mają prawo do prowadzenia wszelkiej działalności zarobkowej na terytorium innej Umawiającej się Strony, na zasadzie równości z obywatelami tej ostatniej, z zastrzeżeniem ograniczeń wynikających z ważnych powodów ekonomicznych lub społecznych.

19. Pracownicy migrujący, którzy są obywatelami Umawiającej się Strony, oraz ich rodziny mają prawo do ochrony i pomocy na terytorium każdej innej Umawiającej się Strony.

CZEŚĆ II

Umawiające się Strony uznają się, jak przewidziano w części III, za związane zobowiązaniami określonymi w następujących artykułach i ustępach.

Artykuł 1

Prawo do pracy

W celu zapewnienia skutecznego wykonywania prawa do pracy, Umawiające się Strony zobowiązują się:

1. przyjąć, jako jeden z ich zasadniczych celów i obowiązków, osiągnięcie i utrzymanie możliwie najwyższego i stabilnego poziomu zatrudnienia w celu osiągnięcia stanu pełnego zatrudnienia;
2. chronić skutecznie prawo pracownika do zarabiania na życie poprzez pracę swobodnie wybraną;
3. ustanowić lub utrzymywać bezpłatne służby zatrudnienia dla wszystkich pracowników;
4. zapewnić lub popierać odpowiednie poradnictwo zawodowe, szkolenie i readaptację zawodową.

Artykuł 2

Prawo do odpowiednich warunków pracy

W celu zapewnienia skutecznego wykonywania prawa do odpowiednich warunków pracy, Umawiające się Strony zobowiązują się:

1. określić rozsądny dzienny i tygodniowy czas pracy, stopniowo skracać tygodniowy czas pracy do takiego wymiaru, na jaki pozwala wzrost wydajności oraz inne związane z tym czynniki;
2. zapewnić płatne dni świąteczne;
3. zapewnić coroczny, co najmniej dwutygodniowy płatny urlop;
4. zapewnić pracownikom zatrudnionym przy określonych pracach, niebezpiecznych lub szkodliwych dla zdrowia, bądź skrócenie czasu pracy, bądź dodatkowe płatne urlopy;
5. zapewnić tygodniowy wypoczynek, który będzie, w miarę możliwości, zbiegał się z dniem uznanym za dzień wolny od pracy zgodnie z tradycją lub zwyczajem danego kraju lub regionu.

Artykuł 3

Prawo do bezpiecznych i higienicznych warunków pracy

W celu zapewnienia skutecznego wykonywania prawa do bezpiecznych i higienicznych warunków pracy, Umawiające się Strony zobowiązują się:

1. wydać przepisy dotyczące bezpieczeństwa i higieny;
2. zapewnić środki kontroli stosowania tych przepisów;
3. konsultować się, gdy zachodzi potrzeba, z organizacjami pracodawców i pracowników w sprawach środków zmierzających do poprawy bezpieczeństwa i higieny pracy.

Artykuł 4

Prawo do sprawiedliwego wynagrodzenia

W celu zapewnienia skutecznego wykonywania prawa do sprawiedliwego wynagrodzenia, Umawiające się Strony zobowiązują się:

1. uznać prawo pracowników do takiego wynagrodzenia, które zapewni im i ich rodzinom godziwy poziom życia;

2. uznać prawo pracowników do zwiększonej stawki wynagrodzenia za pracę w godzinach nadliczbowych, z zastrzeżeniem wyjątków w przypadkach szczególnych;
3. uznać prawo pracowników, mężczyzn i kobiet, do jednakowego wynagrodzenia za pracę jednakowej wartości;
4. uznać prawo wszystkich pracowników do rozsądnego okresu wypowiedzenia w razie zwolnienia z pracy;
5. zezwolić na dokonywanie potrąceń z wynagrodzeń tylko na warunkach i w zakresie przewidzianym w ustawodawstwie krajowym lub ustalonym w układach zbiorowych pracy lub w orzeczeniach arbitrażowych.

Wykonywanie tych praw powinno być zapewnione w drodze bądź swobodnie zawartych układów zbiorowych pracy, bądź w drodze prawnie określonych mechanizmów ustalania wynagrodzeń, bądź za pomocą innych środków, odpowiednich do warunków krajowych.

Artykuł 5

Prawo do organizowania się

W celu zapewnienia lub popierania swobody pracowników i pracodawców tworzenia lokalnych, krajowych lub międzynarodowych organizacji w celu ochrony ich interesów ekonomicznych i społecznych oraz wstępowania do tych organizacji, Umawiające się Strony zobowiązują się, że ustawodawstwo krajowe nie będzie naruszać ani też nie będzie stosowane w sposób, który naruszałby tę swobodę. Zakres, w jakim gwarancje przewidziane w niniejszym artykule będą miały zastosowanie do policji, zostanie określony przez ustawodawstwo krajowe. Zasada dotycząca stosowania tych gwarancji do członków sił zbrojnych i zakres, w jakim będą one miały zastosowanie do tej grupy osób, zostaną również określone przez ustawodawstwo krajowe.

Artykuł 6

Prawo do rokowań zbiorowych

W celu zapewnienia skutecznego wykonywania prawa do rokowań zbiorowych, Umawiające się Strony zobowiązują się:

1. popierać wspólne konsultacje pomiędzy pracownikami a pracodawcami;
2. popierać, kiedykolwiek będzie to konieczne i właściwe, mechanizm dobrowolnych negocjacji między pracodawcami lub organizacjami pracodawców

z jednej strony a organizacjami pracowników z drugiej strony, dla uregulowania, w drodze układów zbiorowych pracy, warunków zatrudnienia;

3. popierać ustanowienie i wykorzystywanie właściwych mechanizmów pojednawczych oraz dobrowolnego arbitrażu dla rozstrzygania sporów zbiorowych; oraz uznają:

4. prawo pracowników i pracodawców do zbiorowego działania w przypadku konfliktu interesów, włączając w to prawo do strajku, z zastrzeżeniem zobowiązań, jakie mogłyby wynikać z wcześniej zawartych układów zbiorowych pracy.

Artykuł 7

Prawo dzieci i młodocianych do ochrony

W celu zapewnienia skutecznego wykonywania prawa dzieci i młodocianych do ochrony, Umawiające się Strony zobowiązują się:

1. ustalić, że wiek piętnastu lat będzie minimalnym wiekiem dopuszczenia do zatrudnienia, z zastrzeżeniem wyjątków wobec dzieci zatrudnionych przy określonych, lekkich pracach, nieszkodliwych dla ich zdrowia, moralności lub kształcenia;

2. ustalić wyższy minimalny wiek dopuszczenia do zatrudnienia w niektórych, określonych zawodach, uznanych za niebezpieczne lub szkodliwe dla zdrowia;

3. zabronić, by dzieci, które podlegają jeszcze obowiązkowemu nauczaniu, były zatrudniane przy pracach, które uniemożliwiałyby im pełne korzystanie z tego nauczania;

4. ograniczyć czas pracy pracowników mających mniej niż szesnaście lat tak, by odpowiadał potrzebom ich rozwoju, a szczególnie potrzebom ich szkolenia zawodowego;

5. uznać prawo pracowników młodocianych i praktykantów do sprawiedliwego wynagrodzenia lub do innych odpowiednich zasiłków;

6. przewidzieć, że czas poświęcany przez młodocianych na szkolenie zawodowe podczas zwykłego czasu pracy będzie, za zgodą pracodawcy, traktowany jako stanowiący część dnia pracy;

7. ustalić, że osoby zatrudnione, mające mniej niż osiemnaście lat, uprawnione będą do corocznego płatnego urlopu, nie krótszego niż trzy tygodnie;

8. zabronić zatrudniania osób mających mniej niż osiemnaście lat przy pracy nocnej, z wyjątkiem pewnych zawodów, określonych przez ustawodawstwo krajowe;

9. ustalić, że osoby mające mniej niż osiemnaście lat, wykonujące niektóre, określone przez ustawodawstwo krajowe zawody, będą podlegały regularnej kontroli lekarskiej;

10. zapewnić szczególną ochronę przed fizycznymi i moralnymi zagrożeniami, na które narażone są dzieci i młodociani, a szczególnie przed tymi, które bezpośrednio lub pośrednio wynikają z ich pracy.

Artykuł 8

Prawo pracownic do ochrony

W celu zapewnienia skutecznego wykonywania prawa pracownic do ochrony, Umawiające się Strony zobowiązują się:

1. zapewnić kobietom, przed i po urodzeniu dziecka, urlop w wymiarze całkowitym co najmniej dwunastu tygodni bądź poprzez płatny urlop, bądź poprzez odpowiednie świadczenia z ubezpieczenia społecznego lub z funduszy publicznych;

2. uznać za bezprawne wypowiedzenie przez pracodawcę pracy kobiecie w okresie jej nieobecności z powodu urlopu macierzyńskiego lub dokonanie wypowiedzenia w takim terminie, że okres wypowiedzenia wygaśnie w trakcie takiej nieobecności;

3. zapewnić matkom karmiącym swoje dzieci wystarczające przerwy w tym celu;

4. a) uregulować zatrudnianie kobiet przy pracy nocnej w przemyśle;

b) zakazać zatrudniania kobiet w kopalniach pod ziemią oraz, jeżeli ma to miejsce, przy wszelkich innych pracach nieodpowiednich dla nich z powodu niebezpiecznego, niezdrowego lub uciążliwego charakteru.

Artykuł 9

Prawo do poradnictwa zawodowego

W celu zapewnienia skutecznego wykonywania prawa do poradnictwa zawodowego, Umawiające się Strony zobowiązują się zapewnić lub popierać, w miarę potrzeby, służby, które będą udzielać pomocy wszystkim osobom, w tym osobom niepełnosprawnym, w rozwiązywaniu problemów dotyczących

wyboru zawodu i awansu zawodowego, uwzględniając indywidualne predyspozycje oraz związek tych predyspozycji z możliwościami zatrudnienia; pomoc ta będzie dostępna bezpłatnie, zarówno dla młodzieży, w tym dla dzieci w wieku szkolnym, jak i dla dorosłych.

Artykuł 10

Prawo do szkolenia zawodowego

W celu zapewnienia skutecznego wykonywania prawa do szkolenia zawodowego, Umawiające się Strony zobowiązują się:

1. zapewnić lub popierać, w miarę potrzeby, szkolenie techniczne i zawodowe wszystkich osób, w tym osób niepełnosprawnych, w porozumieniu z organizacjami pracodawców i pracowników oraz umożliwić oparty jedynie na kryterium uzdolnień indywidualnych dostęp do wyższego nauczania technicznego i uniwersyteckiego;
2. zapewnić lub popierać system przysposobienia zawodowego oraz inne systemy szkolenia młodych chłopców i dziewcząt w różnych zawodach;
3. zapewnić lub popierać, w miarę potrzeby:
 - a) odpowiednie i dostępne ułatwienia w celu szkolenia dorosłych pracowników;
 - b) specjalne ułatwienia w celu przeszkolenia dorosłych pracowników, niezbędnego ze względu na postęp techniczny lub nowe tendencje na rynku pracy;
4. popierać pełne wykorzystywanie ułatwień zapewnianych poprzez odpowiednie środki, takie jak:
 - a) obniżenie lub zniesienie wszelkich kosztów lub opłat;
 - b) przyznanie, w uzasadnionych przypadkach, pomocy finansowej;
 - c) włączenie do zwykłego czasu pracy czasu spędzanego na zawodowym szkoleniu uzupełniającym, podjętym w okresie zatrudnienia przez pracownika na życzenie jego pracodawcy;
 - d) zapewnienie, poprzez odpowiedni nadzór, w porozumieniu z organizacjami pracodawców i pracowników, skutecznego systemu przysposobienia zawodowego i każdego innego systemu szkolenia młodych pracowników oraz, w sposób ogólny, odpowiedniej ochrony młodych pracowników.

Artykuł 11

Prawo do ochrony zdrowia

W celu zapewnienia skutecznego wykonywania prawa do ochrony zdrowia, Umawiające się Strony zobowiązują się podjąć bądź bezpośrednio, bądź we współpracy z organizacjami publicznymi lub prywatnymi, stosowne środki zmierzające zwłaszcza do:

- 1 wyeliminowania, tak dalece jak to możliwe, przyczyn chorób;
- 2 zapewnienia ułatwień w zakresie poradnictwa oraz oświaty, dla poprawy stanu zdrowia i rozwijania indywidualnej odpowiedzialności w sprawach zdrowia;
- 3 zapobiegania, tak dalece, jak to możliwe, chorobom epidemicznym, endemicznym i innym.

Artykuł 12

Prawo do zabezpieczenia społecznego

W celu zapewnienia skutecznego wykonywania prawa do zabezpieczenia społecznego, Umawiające się Strony zobowiązują się:

1. ustanowić lub utrzymywać system zabezpieczenia społecznego;
2. utrzymywać system zabezpieczenia społecznego na zadowalającym poziomie, równym co najmniej poziomowi niezbędnemu dla ratyfikowania Konwencji Międzynarodowej Organizacji Pracy (nr 102) dotyczącej minimalnych norm zabezpieczenia społecznego;
3. zabiegać o stopniowe podnoszenie poziomu systemu zabezpieczenia społecznego;
4. podjąć kroki, poprzez zawarcie odpowiednich porozumień dwustronnych i wielostronnych lub za pomocą innych środków, i z zastrzeżeniem warunków ustanowionych w takich porozumieniach, w celu zapewnienia:
 - a) równego traktowania własnych obywateli i obywateli innych Umawiających się Stron, jeżeli chodzi o uprawnienia z tytułu zabezpieczenia społecznego, w tym zachowanie korzyści wynikających z ustawodawstwa dotyczącego zabezpieczenia społecznego, bez względu na zmiany miejsca pobytu na terytoriach Umawiających się Stron, które mogłyby podjąć osoby chronione;

b) przyznawania, zachowania i przywracania uprawnień z tytułu zabezpieczenia społecznego za pomocą takich środków, jak zliczanie okresów ubezpieczenia lub zatrudnienia, wypełnionych zgodnie z ustawodawstwem każdej z Umawiających się Stron.

Artykuł 13

Prawo do pomocy społecznej i medycznej

W celu zapewnienia skutecznego wykonywania prawa do pomocy społecznej i medycznej, Umawiające się Strony zobowiązują się:

1. zapewnić, by każdej osobie, która nie posiada dostatecznych zasobów i która nie jest zdolna do zapewnienia ich sobie z innych źródeł, szczególnie poprzez świadczenia z systemu zabezpieczenia społecznego, została przyznana odpowiednia pomoc oraz, w przypadku choroby, opieka konieczna ze względu na jej stan;
2. zapewnić, by osoby otrzymujące taką pomoc nie cierpiały z tego względu ograniczenia ich praw politycznych lub społecznych;
3. przewidzieć, by każdy mógł otrzymać od właściwych służb publicznych lub prywatnych taką poradę i osobistą pomoc, jaka może być konieczna dla zapobieżenia lub usunięcia stanu potrzeby, lub ulżenia sytuacji osobistej lub rodzinnej;
4. stosować postanowienia przewidziane w ustępach 1, 2 i 3 niniejszego artykułu na równi wobec swoich obywateli i wobec obywateli innych Umawiających się Stron, znajdujących się legalnie na ich terytoriach, zgodnie z zobowiązaniami wynikającymi dla Stron z Europejskiej konwencji o pomocy społecznej i medycznej, podpisanej w Paryżu dnia 11 grudnia 1953 r.

Artykuł 14

Prawo do korzystania ze służb opieki społecznej

W celu zapewnienia skutecznego wykonywania prawa do korzystania ze służb opieki społecznej, Umawiające się Strony zobowiązują się:

1. popierać lub organizować służby posługujące się metodami właściwymi dla pracy socjalnej oraz które przyczyniają się do dobrobytu i rozwoju zarówno jednostek, jak i grup w społeczeństwie, oraz do ich adaptacji w środowisku społecznym;
2. zachęcać do uczestnictwa jednostek i organizacji dobroczynnych lub innych w ustanawianiu i utrzymywaniu takich służb.

Artykuł 15

Prawo osób niepełnosprawnych fizycznie lub umysłowo do szkolenia zawodowego, rehabilitacji oraz readaptacji zawodowej i społecznej

W celu zapewnienia skutecznego wykonywania prawa osób niepełnosprawnych fizycznie lub umysłowo do szkolenia zawodowego, rehabilitacji oraz readaptacji zawodowej i społecznej, Umawiające się Strony zobowiązują się:

1. podjąć konieczne środki w celu zapewnienia osobom niepełnosprawnym ułatwień szkoleniowych, w tym, jeżeli to konieczne, utworzenie wyspecjalizowanych instytucji publicznych lub prywatnych;
2. podjąć odpowiednie środki w celu zatrudniania osób niepełnosprawnych, takie jak wyspecjalizowane służby pośrednictwa pracy, ułatwianie podejmowania pracy chronionej oraz środki dla zachęcania pracodawców do zatrudniania osób niepełnosprawnych.

Artykuł 16

Prawo rodziny do ochrony społecznej, prawnej i ekonomicznej

W celu zapewnienia warunków niezbędnych do pełnego rozwoju rodziny, która jest podstawową komórką społeczeństwa, Umawiające się Strony zobowiązują się popierać ekonomiczną, prawną i społeczną ochronę życia rodzinnego, zwłaszcza poprzez takie środki, jak świadczenia społeczne i rodzinne, rozwiązania podatkowe, zachęcanie do budowania mieszkań dostosowanych do potrzeb rodzin, świadczenia dla młodych małżeństw oraz wszelkie inne stosowne środki.

Artykuł 17

Prawo matek i dzieci do ochrony społecznej i ekonomicznej

W celu zapewnienia skutecznego wykonywania prawa matek i dzieci do ochrony społecznej i ekonomicznej, Umawiające się Strony zobowiązują się podejmować wszelkie konieczne i odpowiednie środki w tym celu, włączając w to ustanowienie lub utrzymywanie odpowiednich instytucji lub służb.

Artykuł 18

Prawo do prowadzenia działalności zarobkowej na terytoriach innych Umawiających się Stron

W celu zapewnienia skutecznego wykonywania prawa do prowadzenia działalności zarobkowej na terytorium każdej innej Umawiającej się Strony, Umawiające się Strony zobowiązują się:

1. stosować istniejące regulacje prawne w duchu liberalnym;
2. uprościć obowiązujące formalności oraz zmniejszyć lub znieść opłaty administracyjne i inne opłaty, nakładane na pracowników zagranicznych lub ich pracodawców;
3. liberalizować, indywidualnie lub zbiorowo, regulacje prawne dotyczące zatrudniania pracowników zagranicznych;

oraz uznają:

4. prawo do opuszczenia kraju przez swych obywateli, pragnących wykonywać działalność zarobkową na terytoriach innych Umawiających się Stron.

Artykuł 19

Prawo pracowników migrujących i ich rodzin do ochrony i pomocy

W celu zapewnienia skutecznego wykonywania prawa pracowników migrujących i ich rodzin do ochrony i pomocy na terytorium każdej innej Umawiającej się Strony, Umawiające się Strony zobowiązują się:

1. utrzymywać lub zapewnić odpowiednie i bezpłatne służby zobowiązane do udzielania pomocy takim pracownikom, szczególnie do udzielania im dokładnych informacji oraz podejmowania wszelkich odpowiednich środków, tak dalece, jak zezwala na to ustawodawstwo krajowe, przeciwko mylącej propagandzie dotyczącej emigracji i imigracji;
2. przyjąć, w ramach własnej jurysdykcji, odpowiednie środki dla ułatwienia wyjazdu, podróży i przyjęcia takich pracowników i ich rodzin oraz zapewnić im, w ramach własnej jurysdykcji, odpowiednią opiekę sanitarną i medyczną oraz dobre warunki higieniczne w trakcie podróży;
3. popierać współpracę, kiedy to właściwe, między służbami socjalnymi, publicznymi i prywatnymi, krajów emigracji i imigracji;
4. zapewnić takim pracownikom, przebywającym legalnie na ich terytoriach, tak dalece jak reguluje to ustawodawstwo lub podlega kontroli władz administracyjnych, traktowanie nie mniej korzystne niż własnych obywateli w zakresie następujących spraw:
 - a) wynagradzania oraz innych warunków zatrudnienia i pracy;
 - b) członkostwa w związkach zawodowych oraz korzystania z dobrodziejstw rokowań zbiorowych;
 - c) zakwaterowania;

5. zapewnić takim pracownikom, przebywającym legalnie na ich terytoriach, traktowanie nie mniej korzystne niż własnych obywateli, jeżeli chodzi o podatki, opłaty lub składki płatne z tytułu zatrudnienia;
6. ułatwić, w możliwym zakresie, połączenie rodziny pracownika migrującego, któremu zezwolono na osiedlenie się na danym terytorium;
7. zapewnić takim pracownikom, znajdującym się legalnie na ich terytoriach, traktowanie nie mniej korzystne niż własnych obywateli w zakresie postępowania sądowego, dotyczącego spraw powołanych w niniejszym artykule;
8. zapewnić, by tacy pracownicy, mieszkający legalnie na ich terytoriach, nie mogli być wydalenii, o ile nie zagrażają bezpieczeństwu państwa lub nie naruszają porządku publicznego lub dobrych obyczajów;
9. zezwolić, w granicach ustalonych przez ustawodawstwo, na przekazywanie takiej części zarobków i oszczędności pracowników migrujących, jakiej mogą oni sobie życzyć;
10. rozszerzyć ochronę i pomoc przewidzianą w niniejszym artykule na pracowników migrujących pracujących na własny rachunek, tak dalece, jak środki te mają wobec nich zastosowanie.

CZĘŚĆ III

Artykuł 20

Zobowiązania

1. Każda z Umawiających się Stron zobowiązuje się:
 - a) uznać część I niniejszej Karty za deklarację celów, do których osiągnięcia dążyć będzie przy pomocy wszelkich stosownych środków, zgodnie z postanowieniami ustępu wprowadzającego tę część;
 - b) uznać się za związaną przez co najmniej pięć z siedmiu następujących artykułów części II Karty: artykuły 1, 5, 6, 12, 13, 16 i 19;
 - c) w uzupełnieniu artykułów wybranych przez nią zgodnie z poprzednim punktem, uznać się za związaną taką liczbą artykułów lub numerowanych ustępów części II Karty, które wybierze, pod warunkiem, że ogólna liczba artykułów lub numerowanych ustępów, którymi się zwiąże, nie będzie mniejsza niż 10 artykułów lub 45 numerowanych ustępów.
2. Wybór artykułów lub ustępów, dokonany w myśl postanowień punktów b) i c) ustępu 1 niniejszego artykułu, będzie notyfikowany Sekretarzowi

Generalnemu Rady Europy przez zainteresowaną Umawiającą się Stronę w chwili składania dokumentu ratyfikacyjnego lub zatwierdzenia.

3. Każda Umawiająca się Strona będzie mogła oświadczyć w późniejszym czasie, w drodze notyfikacji skierowanej do Sekretarza Generalnego, że uważa się za związaną każdym innym artykułem lub numerowanym ustępem części II Karty, którego jeszcze nie przyjęła zgodnie z postanowieniami ustępu 1 niniejszego artykułu. Takie późniejsze zobowiązania będą uważane za stanowiące integralną część ratyfikacji lub zatwierdzenia i będą miały taki sam skutek począwszy od trzydziestego dnia od daty notyfikacji.

4. Sekretarz Generalny powiadomi wszystkie Rządy sygnatariuszy oraz Dyrektora Generalnego Międzynarodowej Organizacji Pracy o każdej notyfikacji, jaką otrzyma stosownie do postanowień niniejszej części Karty.

5. Każda Umawiająca się Strona będzie utrzymywała właściwy w warunkach krajowych system inspekcji pracy.

CZĘŚĆ IV

Artykuł 21

Sprawozdania dotyczące przyjętych postanowień

Umawiające się Strony będą przedstawiały Sekretarzowi Generalnemu Rady Europy, w odstępach dwuletnich, sprawozdania w formie określonej przez Komitet Ministrów, dotyczące stosowania tych postanowień części II Karty, które przyjęły.

Artykuł 22

Sprawozdania dotyczące postanowień, które nie zostały przyjęte

Umawiające się Strony będą przedstawiały Sekretarzowi Generalnemu, w odpowiednich odstępach czasu i na wniosek Komitetu Ministrów, sprawozdania dotyczące postanowień części II niniejszej Karty, które nie zostały przyjęte w chwili jej ratyfikowania lub zatwierdzenia, lub w drodze późniejszej notyfikacji. Komitet Ministrów określać będzie, w regularnych odstępach czasu, w odniesieniu do których postanowień będą wymagane sprawozdania, oraz ustali formę takich sprawozdań.

Artykuł 23

Przekazywanie kopii

1. Każda z Umawiających się Stron przekazywać będzie kopie swych sprawozdań, o których mowa w artykułach 21 i 22, tym z jej krajowych orga-

nizacji, które są członkami międzynarodowych organizacji pracodawców i pracowników zapraszanych, zgodnie z artykułem 27 ustęp 2, do udziału w posiedzeniach Podkomitetu Rządowego Komitetu Społecznego.

2. Umawiające się Strony będą przekazywały Sekretarzowi Generalnemu wszelkie uwagi do sprawozdań otrzymane od organizacji krajowych, jeżeli będą one sobie tego życzyć.

Artykuł 24

Rozpatrywanie sprawozdań

Sprawozdania przedstawiane Sekretarzowi Generalnemu, zgodnie z artykułami 21 i 22, będą rozpatrywane przez Komitet Ekspertów, który będzie również dysponował wszelkimi uwagami przekazanymi Sekretarzowi Generalnemu zgodnie z ustępem 2 artykułu 23.

Artykuł 25

Komitet Ekspertów

1. Komitet Ekspertów będzie składał się z nie więcej niż siedmiu członków mianowanych przez Komitet Ministrów z listy niezależnych ekspertów odznaczających się najwyższą prawością i uznaną kompetencją w międzynarodowych sprawach społecznych, którzy zostaną zgłoszeni przez Umawiające się Strony.

2. Członkowie Komitetu będą mianowani na sześć lat. Mogą oni być mianowani ponownie. Jednakże kadencja dwóch członków mianowanych po raz pierwszy upłynie po czterech latach.

3. Członkowie, których mandat upłynie po początkowym czteroletnim okresie, zostaną wybrani przez Komitet Ministrów w drodze losowania, natychmiast po dokonaniu pierwszego mianowania.

4. Członek Komitetu Ekspertów mianowany w miejsce członka, którego mandat jeszcze nie upłynął, będzie pełnił funkcję przez resztę kadencji swego poprzednika.

Artykuł 26

Udział Międzynarodowej Organizacji Pracy

Międzynarodowa Organizacja Pracy zostanie zaproszona do wyznaczenia przedstawiciela do udziału, w charakterze doradcy, w obradach Komitetu Ekspertów.

Artykuł 27

Podkomitet Rządowego Komitetu Społecznego

1. Sprawozdania Umawiających się Stron, jak i wnioski Komitetu Ekspertów, będą przedkładane do rozpatrzenia Podkomitetowi Rządowego Komitetu Społecznego Rady Europy.

2. Podkomitet będzie składał się z przedstawicieli Umawiających się Stron, po jednym z każdej. Nie więcej niż dwie międzynarodowe organizacje pracodawców i nie więcej niż dwie międzynarodowe organizacje pracowników zostaną zaproszone do wyznaczenia obserwatorów do brania udziału w jego posiedzeniach, w charakterze doradcy. Ponadto, Podkomitet będzie mógł zasięgać opinii nie więcej niż dwóch przedstawicieli międzynarodowych organizacji pozarządowych mających status doradczy przy Radzie Europy w sprawach, którymi organizacje te są szczególnie właściwe zajmować się, takich jak, na przykład, dobrobyt społeczny oraz ekonomiczna i społeczna ochrona rodziny.

3. Podkomitet przedstawi Komitetowi Ministrów sprawozdanie zawierające jego wnioski, dołączając do niego sprawozdanie Komitetu Ekspertów.

Artykuł 28

Zgromadzenie Doradcze

Sekretarz Generalny Rady Europy przekaze Zgromadzeniu Doradczemu wnioski Komitetu Ekspertów. Zgromadzenie Doradcze przekaze Komitetowi Ministrów uwagi do tych wniosków.

Artykuł 29

Komitet Ministrów

Większością dwóch trzecich głosów członków uprawnionych do zasiadania w Komitecie, Komitet Ministrów będzie mógł, na podstawie sprawozdania Podkomitetu oraz po konsultacji Zgromadzenia Doradczego, skierować wszelkie niezbędne zalecenia do każdej z Umawiających się Stron.

CZEŚĆ V

Artykuł 30

Uchylenia w przypadku wojny lub zagrożenia bezpieczeństwa publicznego

1. W przypadku wojny lub innego zagrożenia bezpieczeństwa publicznego, zagrażającego życiu narodu, każda Umawiająca się Strona może podjąć

środki uchylające jej zobowiązania wynikające z niniejszej Karty, w zakresie ściśle odpowiadającym wymogom sytuacji i pod warunkiem, że takie środki nie będą sprzeczne z jej innymi zobowiązaniami wynikającymi z prawa międzynarodowego.

2. Każda Umawiająca się Strona, korzystająca z prawa uchylenia zobowiązań, w rozsądnym terminie poinformuje wyczerpująco Sekretarza Generalnego Rady Europy o środkach, które podjęła, oraz o powodach ich zastosowania. Musi ona również powiadomić Sekretarza Generalnego o terminie uchylenia tych środków oraz o dacie, od kiedy ponownie podjęte będzie wykonywanie w pełni przyjętych postanowień Karty.

3. Sekretarz Generalny poinformuje inne Umawiające się Strony i Dyrektora Generalnego Międzynarodowego Biura Pracy o wszelkich notyfikacjach otrzymanych zgodnie z ustępem 2 niniejszego artykułu.

Artykuł 31

Ograniczenia

1. Skuteczna realizacja praw i zasad ustanowionych w części I oraz skuteczne wykonywanie ich, tak jak przewidziano w części II, nie będą mogły być przedmiotem żadnych ograniczeń lub restrykcji nie wymienionych w częściach I i II, z wyjątkiem tych, które są określone przez prawo i które są niezbędne w społeczeństwie demokratycznym dla ochrony praw i wolności innych osób lub dla ochrony porządku publicznego, bezpieczeństwa narodowego, zdrowia publicznego lub dobrych obyczajów.

2. Ograniczenia dozwolone zgodnie z postanowieniami niniejszej Karty w stosunku do praw i zobowiązań w niej ustanowionych nie mogą być stosowane w jakimkolwiek innym celu niż ten, dla którego zostały przewidziane.

Artykuł 32

Stosunek pomiędzy Kartą a prawem wewnętrznym lub umowami międzynarodowymi

Postanowienia niniejszej Karty nie naruszają postanowień prawa wewnętrznego lub jakichkolwiek dwustronnych lub wielostronnych traktatów, konwencji lub porozumień już obowiązujących lub które wejdą w życie, zgodnie z którymi osoby chronione byłyby traktowane w sposób korzystniejszy.

Artykuł 33

Wykonywanie w drodze układów zbiorowych pracy

1. W Państwach członkowskich, w których postanowienia ustępów 1, 2, 3, 4 i 5 artykułu 2, ustępów 4, 6 i 7 artykułu 7, ustępów 1, 2, 3 i 4 artykułu 10 części II niniejszej Karty są zwykle przedmiotem układów zawieranych pomiędzy pracodawcami lub organizacjami pracodawców a organizacjami pracowników, lub zwykle wykonywane są w inny sposób niż poprzez przepisy prawa, Umawiające się Strony mogą podjąć zobowiązania wypływające z tych ustępów i zgodność z nimi będzie uważana za zachowaną, jeżeli ich postanowienia będą stosowane w drodze takich układów lub innych środków wobec znacznej większości zainteresowanych pracowników.

2. W Państwach członkowskich, w których postanowienia te są zwykle regulowane przez ustawodawstwo, Umawiające się Strony mogą podjąć odpowiednie zobowiązania i zgodność z nimi będzie uważana za zachowaną, jeżeli ich postanowienia będą stosowane w drodze ustaw wobec znacznej większości zainteresowanych pracowników.

Artykuł 34

Terytorialny zakres stosowania

1. Niniejsza Karta będzie stosowana na terytorium metropolitalnym każdej Umawiającej się Strony. Każdy sygnatariusz może w chwili podpisywania lub składania dokumentu ratyfikacyjnego lub zatwierdzenia określić, w drodze oświadczenia skierowanego do Sekretarza Generalnego Rady Europy, terytorium, które będzie w tym celu uważane za terytorium metropolitalne.

2. Każda Umawiająca się Strona może w chwili ratyfikacji lub zatwierdzenia niniejszej Karty lub w jakiegokolwiek późniejszej chwili oświadczyć, w drodze notyfikacji skierowanej do Sekretarza Generalnego Rady Europy, że Karta będzie obowiązywać, w całości lub części, na terytorium lub terytoriach niemetropolitalnych, określonych w wymienionym oświadczeniu, za których stosunki międzynarodowe Strona ta jest odpowiedzialna lub za które przejmuje odpowiedzialność międzynarodową. Strona wskaże w oświadczeniu artykuły lub ustępy części II Karty, które przyjmuje jako wiążące w odniesieniu do każdego z terytoriów wymienionych w oświadczeniu.

3. Karta będzie obowiązywać na terytorium lub terytoriach wymienionych w oświadczeniu, o którym mowa w poprzednim ustępie, począwszy od trzy-

dziesiątego dnia od daty przyjęcia notyfikacji oświadczenia przez Sekretarza Generalnego.

4. Każda Umawiająca się Strona będzie mogła oświadczyć w późniejszym czasie, w drodze notyfikacji skierowanej do Sekretarza Generalnego Rady Europy, że w odniesieniu do jednego lub więcej terytoriów, na których Karta była stosowana zgodnie z ustępem 2 niniejszego artykułu, przyjmuje za wiążący każdy artykuł lub numerowany ustęp, którego jeszcze nie przyjęła w odniesieniu do tego lub tych terytoriów. Podjęte później zobowiązania będą uważane za stanowiące integralną część pierwotnego oświadczenia dotyczącego danego terytorium i będą miały taką samą moc począwszy od trzydziestego dnia od daty przyjęcia notyfikacji przez Sekretarza Generalnego.

5. Sekretarz Generalny powiadomi inne Rządy sygnatariuszy oraz Dyrektora Generalnego Międzynarodowego Biura Pracy o każdej notyfikacji przekazanej mu zgodnie z niniejszym artykułem.

Artykuł 35

Podpisanie, ratyfikacja i wejście w życie

1. Niniejsza Karta jest otwarta do podpisu dla członków Rady Europy. Podlega ona ratyfikacji lub zatwierdzeniu. Dokumenty ratyfikacyjne lub zatwierdzenia będą składane Sekretarzowi Generalnemu Rady Europy.

2. Niniejsza Karta wejdzie w życie trzydziestego dnia od daty złożenia piętego dokumentu ratyfikacyjnego lub zatwierdzenia.

3. W odniesieniu do każdego sygnatariusza dokonującego ratyfikacji w terminie późniejszym, Karta wejdzie w życie trzydziestego dnia od daty złożenia dokumentu ratyfikacyjnego lub zatwierdzenia.

4. Sekretarz Generalny notyfikuje wszystkim członkom Rady Europy oraz Dyrektorowi Generalnemu Międzynarodowego Biura Pracy o wejściu w życie Karty, nazwach Umawiających się Stron, które ją ratyfikowały lub zatwierdziły, oraz o późniejszym złożeniu każdego dokumentu ratyfikacyjnego lub zatwierdzenia.

Artykuł 36

Poprawki

Każdy członek Rady Europy może, w oświadczeniu skierowanym do Sekretarza Generalnego Rady Europy, zaproponować poprawki do niniejszej Karty.

Sekretarz Generalny przekaze innym członkom Rady Europy wszelkie zgłoszone w ten sposób poprawki, które zostaną następnie rozpatrzone przez Komitet Ministrów i przedłożone Zgromadzeniu Doradczemu do zaopiniowania. Poprawki przyjęte przez Komitet Ministrów wejdą w życie trzydziestego dnia od dnia powiadomienia Sekretarza Generalnego przez wszystkie Umawiające się Strony o ich przyjęciu. Sekretarz Generalny notyfikuje wszystkim Państwom członkowskim Rady Europy oraz Dyrektorowi Generalnemu Międzynarodowego Biura Pracy o wejściu w życie tych poprawek.

Artykuł 37

Wypowiedzenie

1. Każda Umawiająca się Strona może wypowiedzieć niniejszą Kartę nie wcześniej niż po upływie pięciu lat od daty wejścia w życie Karty w stosunku do niej lub po upływie każdego kolejnego okresu dwóch lat i, w każdym przypadku, przy zachowaniu sześciomiesięcznego okresu wypowiedzenia notyfikowanego Sekretarzowi Generalnemu Rady Europy, który powiadomi o tym inne Umawiające się Strony oraz Dyrektora Generalnego Międzynarodowego Biura Pracy. Wypowiedzenie nie narusza ważności Karty w stosunku do innych Umawiających się Stron, jeżeli liczba Umawiających się Stron nie będzie nigdy mniejsza niż pięć.

2. Każda Umawiająca się Strona może, zachowując warunki określone w ustępie poprzednim, wypowiedzieć którykolwiek przyjęty przez siebie artykuł lub ustęp części II Karty, jeżeli liczba artykułów lub ustępów, którymi Umawiająca się Strona pozostanie związana, nie będzie mniejsza niż 10 w pierwszym przypadku i nie mniejsza niż 45 w drugim, oraz z zastrzeżeniem, że ta liczba artykułów lub ustępów obejmować będzie artykuły wybrane przez Stronę spośród tych, do których specjalne odesłanie uczynione zostało w artykule 20 ustęp 1 punkt b).

3. Każda Umawiająca się Strona może, zachowując warunki określone w ustępie 1 niniejszego artykułu, wypowiedzieć niniejszą Kartę lub którykolwiek z artykułów lub ustępów części II Karty, w odniesieniu do każdego terytorium, na którym Karta ma zastosowanie na mocy oświadczenia złożonego zgodnie z ustępem 2 artykułu 34.

Artykuł 38

Załącznik

Załącznik do niniejszej Karty stanowi jej integralną część.

W dowód czego niżej podpisani, należycie upoważnieni w tym celu, podpisali niniejszą Kartę.

Sporządzono w Turynie dnia 18 października 1961 r., w języku francuskim i angielskim, przy czym oba teksty są jednakowo autentyczne, w jednym egzemplarzu, który zostanie złożony w archiwach Rady Europy. Sekretarz Generalny Rady Europy przekaze uwierzytelnione odpisy każdemu sygnatariuszowi.

ZAŁĄCZNIK DO KARTY SPOŁECZNEJ

Zakres Karty Społecznej w odniesieniu do osób chronionych

1. Nie naruszając postanowień **art. 12** *prawo do zabezpieczenia społecznego*, ustęp 4 i **art. 13** *prawo do pomocy społecznej i medycznej*, ustęp 4, do osób, o których mowa w artykułach od 1 do 17, zalicza się obcokrajowców, tylko o ile są obywatelami innych Umawiających się Stron legalnie mieszkającymi lub pracującymi na terytorium zainteresowanej Strony, z zastrzeżeniem, że artykuły będą interpretowane w świetle postanowień **art. 18** *prawo do prowadzenia działalności zarobkowej na terytoriach innych Umawiających się Stron*, i **art. 19** *prawo pracowników migrujących i ich rodzin do ochrony i pomocy*,

Interpretacja niniejsza nie będzie stała na przeszkodzie rozszerzeniu przez którąkolwiek Umawiającą się Stronę podobnych praw na inne osoby.

2. Każda Umawiająca się Strona przyzna uchodźcom, określonym zgodnie z Konwencją dotyczącą statusu uchodźców, sporządzoną w Genewie dnia 28 lipca 1951 r., legalnie zamieszkałym na jej terytorium, możliwie najkorzystniejsze traktowanie, a w każdym razie nie mniej korzystne niż wynikające z zobowiązań przyjętych przez tę Umawiającą się Stronę na mocy wspomnianej Konwencji, jak i wszelkich innych istniejących umów międzynarodowych mających zastosowanie do uchodźców.

Część I ustęp 18 i Część II artykuł 18

ustęp 1

Uznaje się, że postanowienia te nie dotyczą wjazdu na terytoria Umawiających się Stron i nie naruszają postanowień Europejskiej konwencji osiedleńczej, podpisanej w Paryżu dnia 13 grudnia 1955 r.

Część II

Artykuł 1 ustęp 2

Postanowienie to nie będzie interpretowane ani jako zakazujące, ani jako zezwalające na jakiegokolwiek klauzule lub praktykę zabezpieczające działalność związków zawodowych.

Artykuł 4 ustęp 4

Postanowienie to nie będzie interpretowane jako zabraniające natychmiastowego zwolnienia z powodu popełnienia poważnego wykroczenia.

Artykuł 4 ustęp 5

Rozumie się, że Umawiająca się Strona wypełnia zobowiązanie wymagane w tym ustępie, jeżeli zakazane jest dokonywanie potrąceń z wynagrodzeń wobec znacznej większości pracowników bądź przez ustawodawstwo, bądź przez układy zbiorowe pracy lub orzeczenia arbitrażowe; wyjątki stanowią osoby, których nie dotyczą wymienione dokumenty.

Artykuł 6 ustęp 4

Rozumie się, że każda Umawiająca się Strona może, tak dalece, jak jej to dotyczy, uregulować ustawowo wykonywanie prawa do strajku tak, by każde dalsze ograniczenie tego prawa mogło być uzasadnione zgodnie z postanowieniami artykułu 31,

Artykuł 7 ustęp 8

Rozumie się, że Umawiająca się Strona wypełnia zobowiązanie wymagane w tym ustępie, jeżeli dostosuje się do ducha tego zobowiązania, zapewniając w ustawodawstwie, że znaczna większość osób poniżej osiemnastego roku życia nie będzie zatrudniana przy pracy nocnej.

Artykuł 12 ustęp 4

Wyrażenie „i z zastrzeżeniem warunków ustanowionych w takich porozumieniach”, znajdujące się we wstępie do tego ustępu, oznaczają, między innymi, że jeżeli chodzi o świadczenia, które są dostępne niezależnie od systemu składkowego, Umawiająca się Strona może domagać się, przed przyznaniem takich świadczeń obywatelom innych Umawiających się Stron, spełnienia warunku posiadania określonego okresu zamieszkania.

Artykuł 13 ustęp 4

Rządy nie będące stronami Europejskiej konwencji o pomocy społecznej i medycznej mogą ratyfikować Kartę Społeczną w odniesieniu do tego ustępu z zastrzeżeniem, że będą traktować obywateli innych Umawiających się Stron zgodnie z postanowieniami wymienionej konwencji.

Artykuł 19 ustęp 6

Dla stosowania tego postanowienia wyrażenie „rodzina pracownika migrującego” oznacza co najmniej małżonka pracownika i jego dzieci mające mniej niż 21 lat, pozostające na jego utrzymaniu.

Część III

Rozumie się, że Karta zawiera zobowiązania prawne o charakterze międzynarodowym, których stosowanie podlega jedynie kontroli przewidzianej w jej części IV.

Artykuł 20 ustęp 1

Rozumie się, że „numerowane ustępy” mogą obejmować artykuły zawierające tylko jeden ustęp.

Część V

Artykuł 30

Wyrażenie „w przypadku wojny lub innego zagrożenia bezpieczeństwa publicznego” będzie interpretowane w sposób obejmujący również zagrożenie wojną.

Po zaznajomieniu się z powyższą Kartą wraz z Protokołem w imieniu Rzeczypospolitej Polskiej oświadczam, że:

– zostały one uznane za słuszne zarówno w całości, jak i każde z postanowień w nich zawartych, są przyjęte, ratyfikowane i potwierdzone, będą niezmiennie zachowywane.

Jednocześnie, zgodnie z artykułem 20, Karty, oświadczam, że Rzeczpospolita Polska uważa się za związaną postanowieniami Karty w następującym zakresie:

artykuł 1. Prawo do pracy (ustępy 1–4, wszystkie)

artykuł 2. Prawo do odpowiednich warunków pracy (ustępy 1, 3–5)

artykuł 3. Prawo do bezpiecznych i higienicznych warunków pracy (ustępy 1–3, wszystkie)

artykuł 4. Prawo do sprawiedliwego wynagrodzenia (ustępy 2–5)

artykuł 5. Prawo do organizowania się

artykuł 6. Prawo do rokowań zbiorowych (ustępy 1–3)

artykuł 7. Prawo dzieci i młodocianych do ochrony (ustępy 2, 4, 6–10)

artykuł 8. Prawo pracowników do ochrony (ustępy 1–4, wszystkie)

artykuł 9. Prawo do poradnictwa zawodowego

artykuł 10. Prawo do szkolenia zawodowego (ustępy 1 i 2)

artykuł 11. Prawo do ochrony zdrowia (ustępy 1–3, wszystkie)

artykuł 12. Prawo do zabezpieczenia społecznego (ustępy 1–4, wszystkie)

artykuł 13. Prawo do pomocy społecznej i medycznej (ustępy 2 i 3)

artykuł 14. Prawo do korzystania ze służb opieki społecznej (ustęp 1)

artykuł 15. Prawo osób niepełnosprawnych fizycznie lub umysłowo do szkolenia zawodowego, rehabilitacji oraz readaptacji zawodowej i społecznej (ustępy 1 i 2, wszystkie)

artykuł 16. Prawo rodziny do ochrony społecznej, prawnej i ekonomicznej

artykuł 17. Prawo matek i dzieci do ochrony społecznej i ekonomicznej

artykuł 18. Prawo do prowadzenia działalności zarobkowej na terytoriach innych Umawiających się Stron (ustęp 4)

artykuł 19. Prawo pracowników migrujących i ich rodzin do ochrony i pomocy (ustępy 1–10, wszystkie)

Na dowód czego wydany został akt niniejszy, opatrzony pieczęcią Rzeczypospolitej Polskiej.

Dano w Warszawie dnia 10 czerwca 1997 r.

Przypisy:

- 1) Z dniem 22 maja 2010 r. wyłącza się z zakresu obowiązywania nin. Karty **art. 8** *prawo pracowników do ochrony*, ust. 4 lit. b) , zgodnie z **art. 1** *prawo do pracy* ustawy z dnia 5 marca 2010 r. o zmianie zakresu obowiązywania Europejskiej Karty Społecznej sporządzonej w Turynie dnia 18 października 1961 r. (Dz.U.10.76.491).

Konwencja w sprawie działań przeciwko handlowi ludźmi

Dz.U.09.20.107

W imieniu Rzeczypospolitej Polskiej

PREZYDENT RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

podaje do powszechnej wiadomości:

W dniu 16 maja 2005 r. została sporządzona w Warszawie Konwencja Rady Europy w sprawie działań przeciwko handlowi ludźmi.

Przekład

Konwencja Rady Europy w sprawie działań przeciwko handlowi ludźmi

Preambuła

Państwa członkowskie Rady Europy oraz inni Sygnatariusze niniejszej Konwencji,

zważywszy, że celem Rady Europy jest osiągnięcie większej jedności między jej członkami,

zważywszy, że handel ludźmi stanowi naruszenie praw człowieka oraz przestępstwo przeciwko godności i integralności istoty ludzkiej,

zważywszy, że handel ludźmi może prowadzić do zniewolenia ofiar,

zważywszy, że poszanowanie praw ofiar, ochrona ofiar i walka przeciwko handlowi ludźmi muszą być celami nadrzędnymi,

zważywszy, że wszelkie działania lub inicjatywy w sprawie działań przeciwko handlowi ludźmi muszą być niedyskryminujące, brać pod uwagę równość płci, jak również podejście uwzględniające prawa dziecka,

przywołując oświadczenie Ministrów Spraw Zagranicznych Państw członkowskich Rady Europy złożone podczas 112 (14–15 maja 2003 roku) i 114

(12–13 maja 2004 roku) Sesji Komitetu Ministrów, wzywające do wzmocnienia działań Rady Europy w sferze handlu ludźmi,

mając na uwadze Konwencję o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności (1950 rok) i Protokoły do niej,

mając na uwadze następujące rekomendacje Komitetu Ministrów skierowane do Państw członkowskich Rady Europy: rekomendację Nr R (91) 11 o wykorzystywaniu seksualnym, pornografii i prostytucji oraz handlu w odniesieniu do dzieci i młodych osób dorosłych; rekomendację Nr R (97) 13 dotyczącą zastraszania świadków oraz prawa do obrony; rekomendację Nr R (2000) 11 w sprawie działań przeciwko handlowi ludźmi dla celów wykorzystywania seksualnego oraz rekomendację Rec (2001) 16 o ochronie dzieci przed wykorzystywaniem seksualnym, rekomendację Rec (2002) 5 o ochronie kobiet przed przemocą,

mając na uwadze następujące rekomendacje Zgromadzenia Parlamentarnego Rady Europy: rekomendację 1325 (1997) o handlu kobietami i przymusowej prostytucji w państwach członkowskich Rady Europy, rekomendację 1450 (2000) o przemocy w stosunku do kobiet w Europie, rekomendację 1545 (2002) o kampanii przeciwko handlowi kobietami, rekomendację 1610 (2003) o migracji związanej z handlem kobietami i prostytucją, rekomendację 1611 (2003) o handlu organami w Europie, rekomendację 1663 (2004) Domowe niewolnictwo: zniewolenie, au pairs i korespondencyjne żony (mail-order brides),

mając na uwadze decyzję ramową Rady Unii Europejskiej z dnia 19 lipca 2002 roku o zwalczaniu handlu ludźmi oraz decyzję ramową Rady Unii Europejskiej z dnia 15 marca 2001 roku o statusie ofiar w postępowaniu karnym i dyrektywę Rady Unii Europejskiej z dnia 29 kwietnia 2004 roku o wydawaniu zezwoleń na pobyt obywateli państw trzecich będących ofiarami handlu ludźmi lub będących obiektami działań ułatwiających nielegalną migrację, współpracujących z właściwymi władzami,

biorąc pod należytą uwagę Konwencję Narodów Zjednoczonych przeciwko międzynarodowej przestępczości zorganizowanej oraz Protokół do niej o zapobieganiu, zwalczaniu oraz karaniu za handel ludźmi, w szczególności kobietami i dziećmi, w celu polepszenia przewidzianej w nich ochrony oraz rozwoju zawartych w nich standardów,

biorąc pod należytą uwagę inne międzynarodowe instrumenty prawne właściwe w sferze działań przeciwko handlowi ludźmi,

biorąc pod uwagę potrzebę przygotowania całościowego międzynarodowego instrumentu prawnego skoncentrowanego na prawach człowieka ofiar handlu ludźmi i ustanawiającego specjalny mechanizm monitoringu, uzgodniły, co następuje:

Rozdział I

Cele, zakres zastosowania, zasada niedyskryminacji i definicje

Artykuł 1

Cele Konwencji

1. Celami niniejszej Konwencji są:

- a) zapobieganie i zwalczanie handlu ludźmi, przy zagwarantowaniu równości płci,
- b) ochrona praw człowieka ofiar handlu, stworzenie całościowego ramowego planu ochrony i pomocy ofiarom oraz świadkom, przy zagwarantowaniu równości płci, jak również zapewnienie skutecznego śledztwa i oskarżenia,
- c) promowanie współpracy międzynarodowej w działaniach przeciwko handlowi ludźmi.

2. W celu zapewnienia skutecznej implementacji jej postanowień przez Strony, niniejsza Konwencja ustanawia specjalny mechanizm monitoringu.

Artykuł 2

Zakres zastosowania

Konwencję niniejszą stosuje się do wszystkich form handlu ludźmi, zarówno krajowego, jak i międzynarodowego, związanego albo niezwiązanego z przestępczością zorganizowaną.

Artykuł 3

Zasada niedyskryminacji

Implementacja postanowień niniejszej Konwencji przez Strony, w szczególności korzystanie ze środków ochrony i promowania praw ofiar, będzie zapewniona bez dyskryminacji wynikającej z jakichkolwiek powodów takich jak: płeć, rasa, kolor skóry, język, religia, przekonania polityczne lub inne, pochodzenie narodowe lub społeczne, przynależność do mniejszości narodowych, majątek, urodzenie lub z jakichkolwiek innych przyczyn.

Artykuł 4

Definicje

Dla celów niniejszej Konwencji:

- a) „handel ludźmi” oznacza werbowanie, transport, przekazywanie, przechowywanie lub przyjmowanie osób, z zastosowaniem groźby lub użyciem siły, bądź innych form przymusu, uprowadzenia, oszustwa, podstępów, nadużycia władzy lub wykorzystania słabości, wręczenia lub przyjęcia płatności lub korzyści dla uzyskania zgody osoby sprawującej kontrolę nad inną osobą, w celu wykorzystania. Wykorzystanie obejmuje, jako minimum, wykorzystywanie prostytutki innych osób, lub inne formy wykorzystywania seksualnego, przymusową pracę lub służbę, niewolnictwo lub praktyki podobne do niewolnictwa, zniewolenie albo usunięcie organów,
- b) zgoda ofiary handlu ludźmi na zamierzone wykorzystanie określone w literze a niniejszego artykułu nie ma znaczenia, jeżeli posłużono się którąkolwiek z metod wymienionych w literze a,
- c) werbowanie, transport, przekazywanie, przechowywanie lub przyjmowanie dziecka celem jego wykorzystania jest uznawane za handel ludźmi nawet wówczas, gdy nie obejmuje żadnej z metod wymienionych w literze a niniejszego artykułu,
- d) „dziecko” oznacza osobę, która nie ukończyła osiemnastego roku życia,
- e) „ofiara” oznacza każdą osobę fizyczną będącą podmiotem handlu ludźmi zdefiniowanego w niniejszym artykule.

Rozdział II

Zapobieganie, współpraca i inne środki

Artykuł 5

Zapobieganie handlowi ludźmi

1. Każda Strona podejmie działania w celu ustanowienia lub wzmocnienia koordynacji krajowej pomiędzy różnymi organami odpowiedzialnymi za zapobieganie i zwalczanie handlu ludźmi.
2. Każda Strona określi lub wzmocni skuteczne założenia polityki i programy służące zapobieganiu handlowi ludźmi poprzez takie środki jak: badania, informacje, kampanie uświadamiające i edukacyjne, inicjatywy społeczne i gospodarcze oraz programy szkoleniowe skierowane w szczególności do

osób narażonych na możliwość stania się ofiarą handlu ludźmi oraz osób zawodowo zajmujących się zwalczaniem handlu ludźmi.

3. Każda Strona będzie promować podejście respektujące prawa człowieka oraz stosować strategię równouprawnienia płci i podejście wrażliwe na problemy dziecka w rozwoju, implementacji i ocenie polityk i programów, o których mowa w ustępie 2.

4. Każda Strona podejmie właściwe działania, jakie mogą okazać się konieczne w celu umożliwienia legalnej migracji, w szczególności poprzez rozpowszechnianie dokładnych informacji przez odpowiednie placówki, na warunkach umożliwiających legalny wjazd i pobyt na jej terytorium.

5. Każda Strona podejmie właściwe działania w celu zredukowania stopnia narażenia dzieci na stanie się ofiarami handlu, w szczególności poprzez stworzenie dla nich ochronnego otoczenia.

6. Działania podejmowane zgodnie z niniejszym artykułem obejmą, stosownie do okoliczności, organizacje pozarządowe, inne właściwe organizacje oraz czynniki społeczeństwa obywatelskiego zajmujące się zapobieganiem handlowi ludźmi oraz ochroną i pomocą ofiarom.

Artykuł 6

Środki zmniejszające zapotrzebowanie

W celu zniechęcenia do zaspokajania zapotrzebowania, sprzyjającego wszelkim formom wykorzystywania osób, w szczególności kobiet i dzieci, prowadzącego do handlu ludźmi, każda Strona przyjmie lub wzmocni działania ustawodawcze, administracyjne, edukacyjne, socjalne, kulturalne i inne, takie jak:

- a) badanie najlepszych praktyk, metod i strategii,
- b) podnoszenie świadomości w przedmiocie odpowiedzialności i ważnej roli mediów i społeczeństwa obywatelskiego w uświadamianiu podstawowego znaczenia zapotrzebowania, które leży u podstaw handlu ludźmi,
- c) kampanie informacyjne skierowane do konkretnych adresatów angażujące, gdy jest to właściwe, między innymi władze publiczne i podmioty odpowiedzialne za kształtowanie polityki,
- d) działania zapobiegawcze, włączając w to programy edukacyjne dla chłopców i dziewcząt w okresie nauki, które podkreślają niedopuszczalny charakter dyskryminacji ze względu na płeć i jej zgubne skutki, znaczenie zasady równości płci oraz godności i integralności każdej jednostki ludzkiej.

Artykuł 7

Działania podejmowane na granicy

1. Bez uszczerbku dla zobowiązań międzynarodowych dotyczących swobodnego ruchu osób, Strony wzmocnią, tak dalece jak to jest możliwe, środki kontroli granicznej, jakie mogą okazać się niezbędne do zapobiegania i wykrywania handlu ludźmi.
2. Każda Strona podejmie działania ustawodawcze lub inne stosowne działania, w celu zapobiegania, w miarę możliwości, wykorzystaniu środków transportu należących do komercyjnych przewoźników do popełniania czynów uznanych za przestępstwa zgodnie z niniejszą Konwencją.
3. W razie konieczności i nie naruszając obowiązujących konwencji międzynarodowych, działania te obejmą wprowadzenie w stosunku do przewoźników, włączając w to firmy transportowe, właścicieli lub operatorów wszelkich środków transportu, obowiązku upewnienia się, że wszyscy pasażerowie posiadają dokumenty podróży wymagane przy wjeździe do Państwa przyjmującego.
4. Każda Strona, zgodnie ze swoim prawem wewnętrznym, podejmie działania niezbędne dla zapewnienia sankcji w przypadkach naruszenia obowiązku określonego w ustępie 3 niniejszego artykułu.
5. Każda Strona podejmie takie działania ustawodawcze lub inne, jakie mogą okazać się konieczne dla zapewnienia, zgodnie z jej prawem wewnętrznym, możliwości odmowy prawa wjazdu lub cofnięcia wiz osobom mającym związek z popełnieniem czynów uznanych za przestępstwa zgodnie z niniejszą Konwencją.
6. Strony rozważą poszerzenie współpracy pomiędzy organami kontroli granicznej, między innymi, poprzez ustanowienie i utrzymywanie bezpośrednich kanałów wymiany informacji.

Artykuł 8

Zabezpieczenie i kontrola dokumentów

Każda Strona podejmie takie działania, jakie mogą okazać się konieczne dla:

- a) zapewnienia takiej jakości wydawanych przez siebie dokumentów podróży lub dokumentów tożsamości, która uniemożliwiałaby ich niewłaściwe użycie, łatwe sfałszowanie, czy nielegalne przerobienie, kopiowanie lub wystawianie, oraz

- b) zapewnienia integralności i zabezpieczenie dokumentów podróży i dokumentów tożsamości wydawanych przez Stronę lub w jej imieniu oraz zapobiegania ich nielegalnemu wytwarzaniu i wystawianiu.

Artykuł 9

Legalność i ważność dokumentów

Na wniosek innej Strony, Strona, zgodnie ze swoim prawem wewnętrznym, sprawdzi w rozsądnym terminie legalność i ważność dokumentów podróży lub dokumentów tożsamości, wystawionych lub rzekomo wystawionych w jej imieniu, co do których istnieje podejrzenie, że są wykorzystywane dla celów związanych z handlem ludźmi.

Rozdział III

Środki ochrony i promowania praw ofiar gwarantujące równość płci

Artykuł 10

Identyfikacja ofiar

1. Każda Strona zapewni obecność w składzie właściwych organów osób wykwalifikowanych i wyspecjalizowanych w zapobieganiu i zwalczaniu handlu ludźmi, w identyfikowaniu i pomaganiu ofiarom, w tym dzieciom, oraz zapewni, że różne organy nawiążą współpracę między sobą, jak również z odpowiednimi instytucjami wspierającymi, w celu zapewnienia, że proces identyfikacji ofiar będzie następował z należytym poszanowaniem szczególnej sytuacji kobiet i dzieci będących ofiarami, a w odpowiednich wypadkach, ofiarom będą wydawane pozwolenia na pobyt na warunkach określonych w artykule 14 niniejszej Konwencji.

2. Każda Strona podejmie takie działania ustawodawcze lub inne, jakie mogą okazać się konieczne, dla identyfikacji ofiar, stosownie do okoliczności we współpracy z innymi Stronami i odpowiednimi organizacjami wspierającymi. Każda ze Stron zapewni, że w wypadku, jeżeli właściwe organy mają uzasadnione podstawy, aby przypuszczać, że dana osoba jest ofiarą handlu ludźmi, to osoba ta nie zostanie wydalona z jej terytorium, dopóki proces jej identyfikacji jako ofiary przestępstwa, określonego w artykule 18 niniejszej Konwencji, nie zostanie zakończony przez właściwe organy i zapewni także, że osoba ta będzie korzystać z pomocy przewidzianej w artykule 12 ustęp 1 i 2.

3. W sytuacji gdy nie ma pewności co do wieku ofiary i istnieją powody, aby sądzić, że ofiara jest dzieckiem, to należy domniemywać, że ofiara jest

dzieckiem i zapewnić jej specjalne środki ochrony do czasu zakończenia sprawdzania jej wieku.

4. Jeżeli pozostawione bez opieki dziecko zostanie zidentyfikowane jako ofiara, każda Strona:

- a) zapewni reprezentację dziecka przez kuratora, organizację lub organ odpowiedzialny za działanie w najlepszym interesie dziecka,
- b) podejmie niezbędne kroki w celu ustalenia tożsamości i obywatelstwa dziecka,
- c) podejmie wszelkie wysiłki w celu zlokalizowania rodziny dziecka, jeżeli jest to w najlepszym interesie dziecka.

Artykuł 11

Ochrona życia prywatnego

1. Każda Strona zapewni ochronę życia prywatnego oraz tożsamości ofiar. Dane osobowe ofiar będą przechowywane i używane w zgodzie z warunkami określonymi przez Konwencję o ochronie osób w związku z automatycznym przetwarzaniem danych osobowych (ETS Nr 108).

2. Każda Strona podejmie działania dla zapewnienia, w szczególności, że tożsamość lub szczegóły umożliwiające identyfikację dziecka – ofiary handlu ludźmi nie będą podawane do wiadomości publicznej przez media, bądź w jakiegokolwiek inny sposób, poza wyjątkowymi sytuacjami, gdy ułatwi to odnalezienie członków rodziny, bądź zabezpieczenie dobra i ochrony dziecka.

3. Każda Strona rozważy przyjęcie, zgodnie z artykułem 10 Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności w wykładni Europejskiego Trybunału Praw Człowieka, działań zachęcających media do ochrony życia prywatnego i tożsamości ofiar zarówno poprzez samoregulację, jak również poprzez działania regulacyjne podejmowane przez Państwo lub wspólnie z państwem.

Artykuł 12

Pomoc dla ofiar

1. Każda Strona podejmie takie ustawodawcze lub inne działania, jakie mogą być konieczne w celu pomocy ofiarom w odzyskaniu równowagi fizycznej, psychicznej i społecznej. Pomoc ta obejmie co najmniej:

- a) warunki życia zapewniające egzystencję, poprzez takie środki, jak: odpowiednie i bezpieczne zakwaterowanie, pomoc psychologiczna i materialna,

- b) dostęp do pomocy medycznej w nagłych wypadkach,
 - c) pomoc tłumacza, w stosownych przypadkach,
 - d) poradnictwo i informację, dotyczące w szczególności praw przysługujących ofiarom oraz dostępnych dla nich świadczeń, w języku dla nich zrozumiałym,
 - e) pomoc mającą na celu umożliwienie im przedstawienia i rozpatrzenia swoich praw i interesów na odpowiednim etapie postępowania karnego prowadzonego przeciwko sprawcom,
 - f) dostęp do edukacji dla dzieci.
2. Każda Strona w sposób należyty weźmie pod uwagę potrzeby bezpieczeństwa i ochrony ofiar.
3. Dodatkowo, każda Strona zapewni konieczną pomoc medyczną lub inną ofiarom legalnie przebywającym na jej terytorium, które nie mają odpowiednich środków i potrzebują takiej pomocy.
4. Każda ze Stron określi zasady na podstawie których ofiary legalnie przebywające na jej terytorium będą uprawnione do dostępu do rynku pracy, szkolenia zawodowego i edukacji.
5. Każda Strona podejmie działania, stosownie do okoliczności i na podstawie warunków przewidzianych w jej prawie wewnętrznym, w celu współpracy z organizacjami pozarządowymi, innymi odpowiednimi organizacjami lub też innymi czynnikami społeczeństwa obywatelskiego zajmującymi się pomocą ofiarom.
6. Każda Strona podejmie takie działania ustawodawcze lub inne, jakie mogą okazać się konieczne dla zapewnienia, że pomoc dla ofiary nie będzie uzależniona od jej zgody na występowanie w charakterze świadka.
7. W celu implementacji postanowień niniejszego artykułu, każda Strona dopilnuje, żeby świadczenia dla ofiar były zapewnione za ich zgodą i wiedzą z uwzględnieniem specjalnych potrzeb osób szczególnie narażonych oraz praw dzieci pod względem zakwaterowania, edukacji i właściwej opieki zdrowotnej.

Artykuł 13

Okres dochodzenia do równowagi i do namysłu

1. Każda Strona zagwarantuje w swoim prawie wewnętrznym okres dochodzenia do równowagi i do namysłu, trwający co najmniej 30 dni, jeżeli

istnieją uzasadnione podstawy aby sądzić, że osoba, o którą chodzi, jest ofiarą. Okres ten powinien być wystarczający, aby umożliwić zainteresowanej osobie dojście do równowagi, jak również uwolnienie się spod wpływu osób dopuszczających się handlu ludźmi lub podjęcie świadomej decyzji dotyczącej współpracy z odpowiednimi organami. W tym okresie nie można wykonać jakiegokolwiek nakazu wydalenia ofiary. Niniejsze postanowienie nie wyklucza działań prowadzonych przez właściwe władze na wszystkich etapach stosownych postępowań krajowych, w szczególności podczas prowadzonych postępowań przygotowawczych i sądowych dotyczących czynów uznanych za przestępstwa zgodnie z niniejszą Konwencją. W tym okresie Strony zezwolą osobom zainteresowanym na pozostanie na ich terytorium.

2. W tym okresie, osoby, o których mowa w ustępie 1 niniejszego artykułu, będą uprawnione do korzystania ze środków przewidzianych w artykule 12 ustęp 1 i 2.

3. Strony nie są zobowiązane do przestrzegania tego okresu jeśli sprzeciwia się to względem porządku publicznego lub jeśli okaże się, iż status ofiary został przyznany niewłaściwie.

Artykuł 14

Zezwolenie na pobyt

1. Każda Strona wyda ofiarom odnawialne zezwolenie na pobyt w jednej z poniższych sytuacji bądź w obu:

- a) gdy właściwy organ uzna, że ich pobyt jest niezbędny ze względu na ich sytuację osobistą,
- b) gdy właściwy organ uzna, że ich pobyt jest niezbędny dla celów ich współpracy z właściwymi organami w zakresie postępowania przygotowawczego lub karnego sądowego.

2. Zezwolenie na pobyt dla dzieci będących ofiarami, gdy jest to niezbędne ze względów prawnych, będzie wydawane zgodnie z najlepszym interesem dziecka i stosownie odnawiane na tych samych warunkach.

3. Nieprzedłużenie lub wycofanie zezwolenia na pobyt podlega warunkom określonym w prawie wewnętrznym Strony.

4. Jeżeli ofiara złoży wniosek o inny rodzaj zezwolenia na pobyt, zainteresowana Strona weźmie pod uwagę fakt, że ofiara posiada, bądź posiadała zezwolenie na pobyt zgodnie z ustępem 1.

5. Mając na względzie zobowiązania Stron, do których odnosi się artykuł 40 niniejszej Konwencji, każda Strona zapewni, że wydanie zezwolenia zgodnie z tym postanowieniem nastąpi bez uszczerbku dla prawa ubiegania się i korzystania z azylu.

Artykuł 15

Odszkodowanie oraz prawne zadośćuczynienie

1. Każda Strona zapewni ofiarom dostęp, od momentu ich pierwszego kontaktu z właściwymi organami, do informacji dotyczących stosownych postępowań sądowych i administracyjnych, w języku dla nich zrozumiałym.

2. Każda Strona zapewni w swoim prawie wewnętrznym prawo ofiar do uzyskania bezpłatnej pomocy prawnej na warunkach określonych w jej prawie wewnętrznym.

3. Każda Strona zapewni w swoim prawie wewnętrznym prawo ofiar do uzyskania odszkodowania od sprawców.

4. Każda Strona podejmie takie działania ustawodawcze lub inne, jakie mogą okazać się konieczne dla zagwarantowania ofiarom odszkodowania zgodnie z warunkami określonymi w jej prawie wewnętrznym, na przykład poprzez utworzenie funduszu odszkodowawczego dla ofiar bądź też poprzez działania lub programy mające na celu pomoc socjalną i integrację społeczną ofiar, które mogłyby być finansowane z aktywów uzyskanych dzięki zastosowaniu metod określonych w artykule 23.

Artykuł 16

Repatriacja i powrót ofiar

1. Strona, której ofiara jest obywatelem lub też na terytorium której posiadała ona prawo stałego pobytu w chwili wjazdu na terytorium Strony przyjmującej, z należyтым szacunkiem dla przysługujących ofierze praw, bezpieczeństwa oraz godności, ułatwi i wyrazi zgodę na jej powrót bez nadmiernej i nieuzasadnionej zwłoki.

2. Jeżeli Strona odsyła ofiarę do innego Państwa, to powrót ten powinien nastąpić z należyтым poszanowaniem bezpieczeństwa i godności tej osoby, jak również z uwzględnieniem stanu wszelkich postępowań prawnych związanych z faktem, że dana osoba jest ofiarą, oraz powinien być w miarę możliwości dobrowolny.

3. Na wniosek Strony przyjmującej Strona wezwana sprawdzi, czy osoba będąca ofiarą jest jej obywatelem lub też czy posiadała prawo stałego pobytu na jej terytorium w chwili wjazdu na terytorium Strony przyjmującej.
4. W celu ułatwienia powrotu ofierze nie posiadającej właściwych dokumentów, Strona, której obywatelem jest ofiara lub na terytorium której ofiara posiadała prawo stałego pobytu w chwili wjazdu na terytorium Strony przyjmującej, wyrazi zgodę, na wniosek Strony przyjmującej, na wydanie takich dokumentów podróży lub innego upoważnienia, jakie mogą okazać się konieczne dla umożliwienia danej osobie wielokrotnego wjazdu na jej terytorium.
5. Każda Strona podejmie takie działania ustawodawcze lub inne, jakie mogą okazać się konieczne, dla stworzenia programów repatriacji, włączając w to odpowiednie instytucje krajowe i międzynarodowe, w tym organizacje pozarządowe. Programy te mają na celu ochronę ofiar przed ponowną wiktymizacją. Każda Strona powinna podjąć wszelkie starania dla reintegracji ofiar ze społeczeństwem Strony, do której ofiary powracają łącznie z reintegracją w systemie edukacji i na rynku pracy, w szczególności poprzez nabywanie i doskonalenie ich zdolności zawodowych. W odniesieniu do dzieci, programy te powinny obejmować korzystanie z prawa do edukacji oraz działania mające na celu zapewnienie odpowiedniej opieki albo przyjęcie ich przez rodziny lub odpowiednie instytucje opiekuńcze.
6. Każda Strona podejmie takie działania ustawodawcze lub inne, jakie mogą okazać się konieczne dla udostępnienia ofiarom, stosownie do okoliczności we współpracy z jakąkolwiek inną zainteresowaną Stroną, informacji kontaktowych dotyczących instytucji takich jak organy stosowania prawa, organizacje pozarządowe, przedstawiciele zawodów prawniczych mogący udzielać porad oraz organy opieki społecznej, które mogą im udzielić pomocy w kraju, do którego powracają, bądź są repatriowani.
7. Dzieci będące ofiarami nie będą zwracane do danego Państwa, jeżeli istnieje wskazanie, będące następstwem oceny ryzyka i bezpieczeństwa, że powrót ten nie leży w najlepszym interesie dziecka.

Artykuł 17

Równość płci

Każda Strona, stosując działania, do których odnosi się niniejszy rozdział, będzie dążyć do promowania zasady równości płci oraz stosowania strategii równouprawnienia płci w rozwoju, implementacji i ocenie tych działań.

Rozdział IV

Prawo karne materialne

Artykuł 18

Penalizacja handlu ludźmi

Każda Strona podejmie takie działania ustawodawcze lub inne, jakie mogą okazać się konieczne dla uznania za przestępstwa czynów zawartych w artykule 4 niniejszej Konwencji, jeżeli zostały popełnione umyślnie.

Artykuł 19

Penalizacja korzystania z usług ofiar handlu ludźmi

Każda Strona rozważy podjęcie takich działań ustawodawczych lub innych, jakie mogą okazać się konieczne dla uznania za przestępstwa, zgodnie z jej prawem wewnętrznym, korzystania z usług będących formami wykorzystywania osoby określonymi w artykule 4 litera a niniejszej Konwencji, ze świadomością, że osoba ta jest ofiarą handlu ludźmi.

Artykuł 20

Penalizacja czynów związanych z dokumentami podróży lub tożsamości

Każda Strona podejmie takie działania ustawodawcze lub inne, jakie mogą okazać się konieczne dla uznania za przestępstwa następujących czynów, jeżeli zostały popełnione umyślnie i w celu umożliwienia handlu ludźmi:

- a) fałszowanie dokumentów podróży lub tożsamości,
- b) podrabianie lub dostarczanie takich dokumentów,
- c) zatrzymywanie, usuwanie, ukrywanie, uszkodzanie lub niszczenie dokumentów podróży lub tożsamości należących do innej osoby.

Artykuł 21

Usiłowanie oraz pomocnictwo i podżeganie

1. Każda Strona podejmie takie działania ustawodawcze lub inne, jakie mogą okazać się konieczne dla uznania za przestępstwa popełnionych umyślnie pomocnictwa lub podżegania do dokonania któregokolwiek z przestępstw określonych zgodnie z artykułem 18 oraz artykułem 20 niniejszej Konwencji.

2. Każda Strona podejmie takie działania ustawodawcze lub inne, jakie mogą okazać się konieczne dla uznania za przestępstwo, umyślnego usiłowania popełnienia przestępstw określonych zgodnie z artykułem 18 oraz artykułem 20 litera a niniejszej Konwencji.

Artykuł 22 Odpowiedzialność osób prawnych

1. Każda Strona podejmie takie działania ustawodawcze lub inne, jakie mogą okazać się konieczne dla zapewnienia, że osoba prawna może zostać pociągnięta do odpowiedzialności za czyn uznany za przestępstwo zgodnie z niniejszą Konwencją, popełniony dla jej korzyści przez jakąkolwiek osobę fizyczną, działającą bądź samodzielnie, bądź wchodzącą w skład organu osoby prawnej, zajmującą pozycję wiodącą w obrębie danej osoby prawnej z uwagi na:

- a) uprawnienie do reprezentowania osoby prawnej,
- b) kompetencję do podejmowania decyzji w imieniu osoby prawnej,
- c) kompetencję do sprawowania kontroli w obrębie osoby prawnej.

2. Poza przypadkami przewidzianymi w ustępie 1, każda Strona podejmie niezbędne działania dla zapewnienia, iż osoba prawna będzie mogła zostać pociągnięta do odpowiedzialności wtedy, gdy brak nadzoru lub kontroli ze strony osoby fizycznej określonej w ustępie 1, umożliwił popełnienie przestępstwa określonego zgodnie z niniejszą Konwencją na korzyść tejże osoby prawnej przez osobę fizyczną działającą w ramach przysługujących jej uprawnień.

3. Z zastrzeżeniem zasad prawnych Strony, odpowiedzialność osoby prawnej może mieć charakter karny, cywilny lub administracyjny.

4. Powyższa odpowiedzialność nie wyklucza odpowiedzialności karnej osób fizycznych, które dopuściły się popełnienia przestępstwa.

Artykuł 23 Sankcje i środki

1. Każda Strona podejmie takie środki ustawodawcze lub inne, jakie mogą okazać się konieczne dla zapewnienia, że czyny uznane za przestępstwa zgodnie z artykułami od 18 do 21 są karalne za pomocą skutecznych, proporcjonalnych i odstraszących sankcji. Sankcje te w stosunku do przestępstw określonych zgodnie z artykułem 18, popełnionych przez osoby fizyczne, obejmą kary pozbawienia wolności, które mogą dać podstawę do ekstradycji.

2. Każda Strona zapewni, że osoby prawne pociągnięte do odpowiedzialności zgodnie z artykułem 22, będą podlegały skutecznym, proporcjonalnym i odstraszącym sankcjom lub środkom karnym, w tym karom pieniężnym.

3. Każda Strona podejmie takie środki ustawodawcze lub inne, jakie mogą okazać się konieczne dla umożliwienia jej skonfiskowania lub pozbawie-

nia w inny sposób narzędzi i korzyści pochodzących z popełnienia czynów uznanych za przestępstwa zgodnie z artykułami 18 i 20 litera a niniejszej Konwencji, bądź też mienia, którego wartość odpowiada tymże korzyściom.

4. Każda Strona podejmie takie środki ustawodawcze lub inne, jakie mogą okazać się konieczne dla umożliwienia czasowego lub trwałego zamknięcia przedsiębiorstwa, które było używane do prowadzenia handlu ludźmi, nie naruszając przy tym praw osób trzecich działających w dobrej wierze lub dla umożliwienia odmówienia sprawcy, czasowo, bądź trwale, wydania zezwolenia na prowadzenie działalności, przy wykonywaniu której doszło do popełnienia tego przestępstwa.

Artykuł 24

Okoliczności obciążające

Każda Strona zapewni, iż następujące okoliczności będą uważane za obciążające przy określaniu wysokości kary za popełnienie czynów uznanych za przestępstwa zgodnie z artykułem 18 niniejszej Konwencji:

- a) przestępstwo w sposób umyślny lub przez rażące niedbalstwo naraziło na niebezpieczeństwo życie ofiary,
- b) przestępstwo zostało popełnione przeciwko dziecku,
- c) przestępstwo zostało popełnione przez urzędnika państwowego przy wykonywaniu obowiązków,
- d) przestępstwo zostało popełnione w ramach działania w zorganizowanej grupie przestępczej.

Artykuł 25

Wcześniejsze wyroki skazujące

Każda Strona podejmie takie środki ustawodawcze lub inne, jakie mogą okazać się konieczne dla umożliwienia uwzględnienia przy określaniu wysokości kary ostatecznych wyroków wydanych przez inną Stronę, w związku z popełnieniem czynów uznanych za przestępstwa zgodnie z niniejszą Konwencją.

Artykuł 26

Klauzula niekaralności

Każda Strona, zgodnie z podstawowymi zasadami swojego wewnętrznego systemu prawnego, zapewni możliwość nie karania ofiar za ich udział w czynach bezprawnych w zakresie, w jakim były do tego zmuszone.

Rozdział V

Ściganie, oskarżanie i procedura karna

Artykuł 27

Wszczęcie postępowania na wniosek strony i z urzędu

1. Każda Strona zapewni, że wszczęcie postępowania przygotowawczego lub sądowego w stosunku do czynów uznanych za przestępstwa zgodnie z niniejszą Konwencją nie będzie uzależnione od wniesienia przez ofiarę skargi lub oskarżenia, przynajmniej w sytuacji gdy przestępstwo zostało dokonane w całości lub w części na jej terytorium.

2. Każda Strona zapewni, aby ofiary przestępstwa popełnionego na terytorium innej Strony niż ta, gdzie przebywają, mogły wnieść skargę do właściwych władz Państwa ich pobytu. Właściwy organ, do którego wniesiono skargę, o ile sam nie ma kompetencji w tym względzie, przekaże skargę bezzwłocznie do właściwego organu Strony, na terytorium której przestępstwo zostało popełnione. Skarga zostanie rozpatrzona zgodnie z prawem wewnętrznym Strony, na terytorium której przestępstwo zostało popełnione.

3. Każda Strona zapewni, poprzez działania ustawodawcze lub inne, zgodnie z warunkami przewidzianymi w jej prawie wewnętrznym, każdej grupie, fundacji, stowarzyszeniu lub organizacjom pozarządowym, których celem jest zwalczanie handlu ludźmi, bądź ochrona praw człowieka, możliwość udzielenia ofierze za jej zgodą pomocy i wsparcia w trakcie trwających postępowań karnych dotyczących popełnienia czynu uznanego za przestępstwo zgodnie z artykułem 18 niniejszej Konwencji.

Artykuł 28

Ochrona ofiar, świadków i osób współpracujących z wymiarem sprawiedliwości

1. Każda Strona podejmie takie środki ustawodawcze lub inne, jakie mogą okazać się konieczne dla udzielenia skutecznej i właściwej ochrony przed potencjalnym odwetem lub zastraszeniem, w szczególności w trakcie i po zakończeniu postępowania przygotowawczego lub sądowego, dla:

a) ofiar,

b) stosownie do okoliczności, osób, składających doniesienie o popełnieniu czynów uznanych za przestępstwa zgodnie z artykułem 18 niniejszej

Konwencji lub w inny sposób współpracujących z organami prowadzącymi postępowanie przygotowawcze lub sądowe,

c) świadków, których zeznania dotyczą czynów uznanych za przestępstwa zgodnie z artykułem 18 niniejszej Konwencji,

d) w sytuacji gdy jest to konieczne, członków rodzin osób, o których mowa w literze a i c.

2. Każda Strona podejmie takie środki ustawodawcze lub inne, jakie mogą okazać się konieczne dla zapewnienia i zaopiekowania różnych rodzajów ochrony. Środki te mogą obejmować: ochronę fizyczną, zmianę miejsca zamieszkania, zmianę tożsamości oraz pomoc w uzyskaniu pracy.

3. Dziecku będącemu ofiarą zostaną zapewnione specjalne środki ochrony, uwzględniające najlepszy interes dziecka.

4. Każda Strona podejmie takie środki ustawodawcze lub inne, jakie mogą okazać się konieczne dla zapewnienia, gdy jest to niezbędne, właściwej ochrony przed potencjalnym odwetem lub zastraszaniem dla członków grup, fundacji, stowarzyszeń i organizacji pozarządowych prowadzących działania określone w artykule 27 ustęp 3, w szczególności w trakcie i po zakończeniu postępowania przygotowawczego i sądowego przeciwko sprawcom.

5. Każda Strona rozważy zawarcie umów lub porozumień z innymi Państwami w celu implementacji postanowień niniejszego artykułu.

Artykuł 29

Organy wyspecjalizowane i jednostki koordynujące

1. Każda Strona podejmie takie środki, jakie mogą okazać się konieczne dla zapewnienia osób lub jednostek organizacyjnych wyspecjalizowanych w zwalczaniu handlu ludźmi i ochronie ofiar. Takie osoby lub jednostki organizacyjne będą posiadać niezbędną niezależność zgodnie z podstawowymi zasadami systemu prawnego Strony, w celu umożliwienia im sprawowania ich funkcji w sposób skuteczny i wolny od niewłaściwych nacisków. Osoby te lub personel jednostek organizacyjnych będą posiadać odpowiednie wykształcenie oraz środki finansowe do wykonywania swoich zadań.

2. Każda Strona podejmie takie środki, jakie mogą okazać się konieczne dla zapewnienia koordynacji polityki i działań jej resortów oraz innych organów publicznych w zakresie przeciwdziałania handlowi ludźmi, stosownie do okoliczności, poprzez ustanowienie organów koordynujących.

3. Każda Strona wprowadzi oraz rozwinie szkolenia dla właściwych urzędników w zakresie zapobiegania i zwalczania handlu ludźmi, w tym szkolenia na temat praw człowieka. Szkolenia mogą uwzględniać specyfikę instytucji i stosownie do okoliczności koncentrować się na metodach wykorzystywanych w celu zapobiegania takiemu handlowi, oskarżania osób dopuszczających się handlu ludźmi oraz ochrony praw ofiar, włączając w to ochronę ofiar przed osobami dopuszczającymi się handlu ludźmi.

4. Każda Strona rozważy ustanowienie Krajowych Sprawozdawców lub innych mechanizmów monitorowania działalności prowadzonej przez instytucje państwowe przeciwko handlowi ludźmi oraz implementacji wymogów określonych w prawie wewnętrznym.

Artykuł 30

Postępowania sądowe

Zgodnie z Konwencją o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności, a w szczególności z jej artykułem 6, każda Strona podejmie takie środki ustawodawcze lub inne, jakie mogą okazać się konieczne dla zapewnienia w toku postępowania sądowego:

- a) ochrony życia prywatnego ofiar i kiedy to odpowiednie, ich tożsamości,
- b) zapewnienia bezpieczeństwa ofiar i ich ochrony przed zastraszaniem,

zgodnie z warunkami określonymi w prawie krajowym, a przypadku ofiar będących dziećmi, poprzez zaspokojenie ich potrzeb i zapewnienie ich prawa do szczególnych środków ochrony.

Artykuł 31

Jurysdykcja

1. Każda Strona podejmie takie środki ustawodawcze lub inne, jakie mogą okazać się konieczne dla ustanowienia swej jurysdykcji wobec każdego czynu uznanego za przestępstwo zgodnie z niniejszą Konwencją, gdy to przestępstwo zostało popełnione:

- a) na terytorium Strony, lub
- b) na pokładzie okrętu pływającego pod banderą tejże Strony, lub
- c) na pokładzie samolotu zarejestrowanego na podstawie prawa tejże Strony, lub
- d) przez jednego z jej obywateli lub przez bezpaństwowca, który posiada swoje zwykłe miejsce zamieszkania na jej terytorium, jeżeli przestępstwo

to jest karalne według prawa karnego miejsca jego popełnienia lub jeżeli zostało popełnione poza obszarem jurysdykcji terytorialnej jakiegokolwiek Państwa,

e) przeciwko obywatelowi Strony.

2. Każda Strona może, podczas podpisania lub składania dokumentu ratyfikacyjnego, akceptacji, zatwierdzenia bądź przystąpienia, poprzez oświadczenie adresowane do Sekretarza Generalnego Rady Europy, zastrzec prawo do niestosowania bądź stosowania tylko w szczególnych przypadkach lub warunkach zasad jurysdykcji ustanowionych w ustępie 1 litera d i e niniejszego artykułu, bądź jakiegokolwiek jego części.

3. Każda Strona podejmie takie środki, jakie mogą być konieczne dla ustanowienia swojej jurysdykcji w odniesieniu do przestępstw określonych w niniejszej Konwencji, w przypadkach gdy domniemany sprawca znajduje się na jej terytorium i po otrzymaniu wniosku o ekstradycję nie jest poddawany ekstradycji do innej Strony wyłącznie ze względu na swoje obywatelstwo.

4. W sytuacji gdy więcej niż jedna Strona uznaje swoją jurysdykcję w odniesieniu do domniemanego czynu uznanego za przestępstwo zgodnie z niniejszą Konwencją, zainteresowane Strony, stosownie do okoliczności, podejmą konsultacje celem określenia czyja jurysdykcja jest najwłaściwsza dla wniesienia oskarżenia.

5. Bez uszczerbku dla ogólnych norm prawa międzynarodowego, niniejsza Konwencja nie wyłącza jurysdykcji w sprawach karnych wykonywanej przez Stronę zgodnie z jej prawem wewnętrznym.

Rozdział VI

Współpraca międzynarodowa i współpraca ze społeczeństwem obywatelskim

Artykuł 32

Ogólne zasady i środki współpracy międzynarodowej

Strony, w możliwie najszerszym zakresie, będą współpracować ze sobą zgodnie z postanowieniami niniejszej Konwencji oraz poprzez zastosowanie odpowiednich międzynarodowych i regionalnych instrumentów, porozumień uzgodnionych na podstawie jednolitego lub wzajemnego ustawodawstwa oraz ich prawa wewnętrznego, dla celów:

- zapobiegania i zwalczania handlu ludźmi,
- ochrony ofiar i pomocy ofiarom,

– postępowań przygotowawczych lub sądowych dotyczących czynów uznanych za przestępstwa zgodnie z niniejszą Konwencją.

Artykuł 33

Środki związane z zagrożonymi lub zaginionymi osobami

1. Jeżeli Strona w oparciu o posiadane informacje ma uzasadnione podstawy by przypuszczać, że życie, wolność, integralność fizyczna osoby, o której mowa w artykule 28 ustęp 1, znajduje się w bezpośrednim zagrożeniu na terytorium innej Strony, to Strona posiadająca informacje, w tej wyjątkowej sytuacji, przekaze je bezzwłocznie drugiej Stronie celem podjęcia właściwych działań ochronnych.

2. Strony niniejszej Konwencji mogą rozważyć wzmocnienie wzajemnej współpracy w zakresie poszukiwania zaginionych osób, w szczególności zaginionych dzieci, jeżeli dostępne informacje prowadzą je do przekonania, że dana osoba jest ofiarą handlu ludźmi. W tym celu strony mogą zawierać ze sobą umowy dwustronne lub wielostronne.

Artykuł 34

Informacje

1. Strona wezwana poinformuje niezwłocznie Stronę wzywającą o końcowym wyniku działań podjętych stosownie do niniejszego rozdziału. Strona wezwana poinformuje również niezwłocznie Stronę wzywającą, o jakichkolwiek okolicznościach, które czynią niemożliwym przeprowadzenie żądanego działania lub mogą je znacznie opóźnić.

2. Strona może, w granicach wynikających z jej prawa wewnętrznego i bez wcześniejszego wniosku, przekazać innej Stronie informacje uzyskane w ramach swoich własnych działań śledczych, jeśli uzna, że ujawnienie takich informacji mogłoby pomóc Stronie otrzymującej we wszczęciu lub prowadzeniu postępowań przygotowawczych lub sądowych dotyczących czynów uznanych za przestępstwa określone zgodnie z niniejszą Konwencją lub jeżeli informacje te mogłyby doprowadzić do wystąpienia przez tę Stronę z wnioskiem o współpracę na podstawie niniejszego rozdziału.

3. Przed przekazaniem tychże informacji Strona dostarczająca je może zażądać, aby pozostały poufne lub były wykorzystywane z zastrzeżeniem warunków. Jeżeli Strona otrzymująca nie może spełnić tego żądania, powinna poinformować o tym drugą Stronę, która wówczas rozstrzygnie, czy mimo to informacje powinny zostać przekazane. Jeżeli Strona otrzymująca infor-

macje zaakceptuje warunki dotyczące wykorzystania informacji, wówczas będzie nimi związana.

4. Wszelkie żądane informacje dotyczące artykułów 13, 14 i 16, niezbędne dla zapewnienia praw przyznanych w tych artykułach, będą z należyтым poszanowaniem artykułu 11 niniejszej Konwencji bezzwłocznie przesyłane na wniosek zainteresowanej Strony.

Artykuł 35

Współpraca ze społeczeństwem obywatelskim

Każda Strona zachęci organy państwowe i urzędników publicznych, do współpracy z organizacjami pozarządowymi, innymi właściwymi organizacjami oraz członkami społeczeństwa obywatelskiego w nawiązywaniu strategicznych partnerstw dla osiągnięcia celów niniejszej Konwencji.

Rozdział VII

Mechanizm monitoringu

Artykuł 36

Grupa ekspertów do spraw działań przeciwko handlowi ludźmi

1. Grupa ekspertów do spraw działań przeciwko handlowi ludźmi (zwana dalej „GRETA”) będzie monitorować implementację niniejszej Konwencji przez Strony.

2. GRETA składać się będzie z minimum 10, a maksimum z 15 członków, z uwzględnieniem równego udziału kobiet i mężczyzn oraz czynnika geograficznego, jak również wszechstronnej, specjalistycznej wiedzy. Członkowie GRETA będą wybierani przez Komitet Stron spośród obywateli Państw-Stron Konwencji na okres 4 lat, z zastrzeżeniem możliwości jednokrotnego ponownego wyboru.

3. Wybory członków GRETA oparte będą na następujących zasadach:

a) eksperci będą wybierani spośród osób o wysokiej moralności, znanych za ich uznane kompetencje w dziedzinie praw człowieka, udzielania pomocy i ochrony ofiarom oraz działań przeciwko handlowi ludźmi, bądź też posiadających doświadczenie zawodowe w obszarach objętych regulacją niniejszej Konwencji,

b) będą sprawować swoje funkcje osobiście, będą niezależni i bezstronni w wykonywaniu swoich funkcji oraz zdolni do skutecznego wykonywania swoich obowiązków,

c) dwóch obywateli tego samego państwa nie może być członkami GRETA,

d) eksperci powinni reprezentować główne systemy prawne.

4. Procedura wyborów członków GRETA zostanie określona przez Komitet Ministrów w ciągu roku od wejścia w życie niniejszej Konwencji, po odbyciu konsultacji i uzyskaniu jednomyślnej zgody ze strony Państw-Stron Konwencji. GRETA przyjmie własny regulamin.

Artykuł 37

Komitet Stron

1. Komitet Stron składa się z przedstawicieli Państw-Stron niniejszej Konwencji wchodzących w skład Komitetu Ministrów Rady Europy oraz przedstawicieli Stron Konwencji nie będących członkami Rady Europy.

2. Komitet Stron będzie zwoływany przez Sekretarza Generalnego Rady Europy. Jego pierwsze posiedzenie odbędzie się w ciągu roku od wejścia w życie niniejszej Konwencji w celu dokonania wyboru członków GRETA. Kolejne spotkania będą odbywać się na wniosek jednej trzeciej Stron, Przewodniczącego GRETA lub Sekretarza Generalnego.

3. Komitet Stron przyjmie własny regulamin.

Artykuł 38

Procedura

1. Proces oceny dotyczył będzie Stron Konwencji i zostanie podzielony na etapy, których długość określi GRETA. Na początku każdego etapu GRETA dokona wskaże szczegółowe postanowienia, na których opierać się będzie proces oceny.

2. GRETA określi najwłaściwsze środki służące przeprowadzeniu tejże ewaluacji. GRETA może w szczególności przyjąć kwestionariusz dla każdego z etapów procesu oceny, który może służyć za podstawę do oceny implementacji przez Strony niniejszej Konwencji. Kwestionariusz ten zostanie skierowany do wszystkich Stron. Strony są zobowiązane do udzielenia odpowiedzi na tenże kwestionariusz, jak również na każdy inny wniosek o udzielenie informacji ze strony GRETA.

3. GRETA może zwrócić się z prośbą o udzielenie informacji do społeczeństwa obywatelskiego.

4. Dodatkowo, GRETA, we współpracy z władzami krajowymi i ustanowioną przez te władze osobą kontaktową oraz w razie potrzeby, z pomocą niezależnych ekspertów krajowych, może organizować wizyty w poszczególnych krajach. Podczas tych wizyt, członkom GRETA mogą towarzyszyć specjaliści z poszczególnych dziedzin.

5. GRETA przygotowuje projekt raportu, zawierający analizę dotyczącą implementacji poszczególnych przepisów, na których opiera się ocena, a także sugestie i propozycje dotyczące sposobu w jaki dana Strona może rozwiązać problemy zidentyfikowane w wyniku przeprowadzonej oceny. Projekt raportu zostanie przekazany, w celu przedstawienia uwag Stronie poddawanej ocenie. Uwagi Strony zostaną wzięte pod uwagę przez GRETA przy opracowywaniu raportu.

6. Na tej podstawie GRETA przyjmie swój raport oraz wnioski dotyczące działań podejmowanych przez ocenianą Stronę w celu implementacji postanowień niniejszej Konwencji. Raport wraz z wnioskami zostanie przesłany do zainteresowanej Strony i do Komitetu Stron. Raport i wnioski GRETA wraz z ewentualnymi uwagami zainteresowanego Państwa, będą podane do publicznej wiadomości od chwili ich przyjęcia.

7. Nie naruszając postanowień ustępów od 1 do 6 niniejszego artykułu, Komitet Stron może przyjąć, na podstawie raportu i wniosków GRETA, rekomendacje adresowane do Strony: a) dotyczące działań, które powinny zostać podjęte w celu implementacji wniosków GRETA, w razie konieczności ustalając datę przedłożenia informacji na temat ich implementacji, i b) mające na celu wspieranie współpracy ze Stroną dla właściwej implementacji niniejszej Konwencji.

Rozdział VIII

Stosunek do innych międzynarodowych instrumentów

Artykuł 39

Stosunek do Protokołu o zapobieganiu, zwalczaniu oraz karaniu za handel ludźmi, w szczególności kobietami i dziećmi, uzupełniającego Konwencję Narodów Zjednoczonych przeciwko międzynarodowej przestępczości zorganizowanej

Konwencja niniejsza nie narusza praw i obowiązków wynikających z postanowień Protokołu o zapobieganiu, zwalczaniu oraz karaniu za handel ludźmi, w szczególności kobietami i dziećmi, uzupełniającego Konwencję Narodów

Zjednoczonych przeciwko międzynarodowej przestępczości zorganizowanej i dąży do wzmocnienia zapewnionej przez niego ochrony oraz rozwoju zawartych w nim standardów.

Artykuł 40

Stosunek do innych instrumentów międzynarodowych

1. Konwencja niniejsza nie narusza praw i obowiązków wynikających z innych instrumentów międzynarodowych, których Strony niniejszej Konwencji są lub staną się Stronami i które zawierają postanowienia w kwestiach uregulowanych niniejszą Konwencją oraz które zapewniają większą ochronę i pomoc ofiarom handlu ludźmi.
2. Strony Konwencji mogą zawierać ze sobą umowy dwustronne lub wielostronne w sprawach będących przedmiotem regulacji niniejszej Konwencji, w celu uzupełnienia lub wzmocnienia jej postanowień albo w celu ułatwienia realizacji zasad w niej zawartych.
3. Strony, które są członkami Unii Europejskiej będą, w swoich wzajemnych stosunkach stosować reguły Wspólnoty i Unii Europejskiej w zakresie, w jakim istnieją reguły Wspólnoty i Unii Europejskiej dotyczące danego zagadnienia i dające się zastosować w konkretnej sprawie, o ile nie narusza to przedmiotu i celu niniejszej Konwencji oraz nie narusza jej pełnego stosowania wobec innych Stron.
4. Żadne z postanowień niniejszej Konwencji nie narusza praw, zobowiązań oraz obowiązków Państw oraz osób wynikających z prawa międzynarodowego, w tym międzynarodowego prawa humanitarnego oraz międzynarodowego prawa ochrony praw człowieka oraz w szczególności, tam gdzie ma to zastosowanie, Konwencji z 1951 roku oraz Protokołu z 1967 roku dotyczących statusu uchodźców wraz ze sformułowaną w nich zasadą nie wydalenia.

Rozdział IX

Zmiany Konwencji

Artykuł 41

Zmiany Konwencji

1. Każda propozycja zmiany niniejszej Konwencji zgłoszona przez Stronę zostanie przekazana do wiadomości Sekretarzowi Generalnemu Rady Europy i następnie zostanie przez niego przekazana do Państw członkowskich

Rady Europy, wszystkich sygnatariuszy, każdego Państwa-Strony, Wspólnoty Europejskiej, do każdego Państwa zaproszonego do podpisania niniejszej Konwencji zgodnie z postanowieniami artykułu 42 oraz do każdego Państwa zaproszonego do przystąpienia do niniejszej Konwencji zgodnie z postanowieniami artykułu 43.

2. Każda zmiana zaproponowana przez Stronę zostanie przekazana do wiadomości GRETA, która przedstawi Komitetowi Ministrów swoją opinię w kwestii zaproponowanej zmiany.

3. Komitet Ministrów rozważy zaproponowaną poprawkę wraz z opinią przedstawioną przez GRETA, a następnie, po konsultacjach ze Stronami niniejszej Konwencji i po uzyskaniu ich jednomyślnej zgody, może zmianę przyjąć.

4. Tekst każdej zmiany przyjętej przez Komitet Ministrów zgodnie z ustępem 3 niniejszego artykułu zostanie następnie przekazany Stronom do akceptacji.

5. Każda zmiana przyjęta zgodnie z ustępem 3 niniejszego artykułu wejdzie w życie pierwszego dnia miesiąca następującego po upływie jednego miesiąca od dnia, w którym wszystkie Strony poinformowały Sekretarza Generalnego o jej akceptacji.

Rozdział X

Postanowienia końcowe

Artykuł 42

Podpisanie i wejście w życie Konwencji

1. Konwencja niniejsza będzie otwarta do podpisu dla Państw członkowskich Rady Europy, dla Państw nie będących członkami Rady Europy, które uczestniczyły w jej opracowaniu, oraz dla Wspólnoty Europejskiej.

2. Konwencja niniejsza podlega ratyfikacji, przyjęciu lub zatwierdzeniu. Dokumenty ratyfikacyjne, przyjęcia lub zatwierdzenia zostaną złożone Sekretarzowi Generalnemu Rady Europy.

3. Konwencja niniejsza wejdzie w życie pierwszego dnia miesiąca następującego po upływie trzech miesięcy od dnia, w którym dziesięć Państw, w tym co najmniej osiem Państw członkowskich Rady Europy, wyrazi zgodę na związanie się nią zgodnie z postanowieniami poprzedniego ustępu.

4. W stosunku do każdego Państwa wymienionego w ustępie 1 lub w stosunku do Wspólnoty Europejskiej, jeśli wyrażą swoją zgodę na związanie się Konwencją w późniejszym okresie, Konwencja wejdzie w życie pierwszego

dnia miesiąca następującego po upływie trzech miesięcy od dnia złożenia dokumentu ratyfikacyjnego, przyjęcia lub zatwierdzenia.

Artykuł 43

Przystąpienie do Konwencji

1. Po wejściu w życie niniejszej Konwencji, Komitet Ministrów Rady Europy może, po zasięgnięciu opinii Stron niniejszej Konwencji i uzyskaniu ich jednomyślnej zgody, zaprosić każde Państwo nie będące członkiem Rady Europy, które nie uczestniczyło w opracowaniu niniejszej Konwencji, do przystąpienia do niej w drodze decyzji podjętej większością przewidzianą w artykule 20 litera d Statutu Rady Europy i przy jednomyślnym wyniku głosowania przedstawicieli Umawiających się Stron upoważnionych do zasiadania w Komitecie Ministrów.

2. W stosunku do każdego przystępującego Państwa, Konwencja wejdzie w życie pierwszego dnia miesiąca następującego po upływie trzech miesięcy od dnia złożenia Sekretarzowi Generalnemu Rady Europy dokumentu przystąpienia.

Artykuł 44

Terytorialny zakres stosowania

1. Każde Państwo lub Wspólnota Europejska może, w chwili podpisania lub w chwili składania dokumentu ratyfikacyjnego, przyjęcia, zatwierdzenia lub przystąpienia, wskazać terytorium lub terytoria, do których niniejsza Konwencja będzie miała zastosowanie.

2. Każda Strona może w dowolnym późniejszym czasie w drodze oświadczenia skierowanego do Sekretarza Generalnego Rady Europy rozszerzyć stosowanie niniejszej Konwencji na każde inne terytorium wymienione w tejże deklaracji i za którego stosunki międzynarodowe jest odpowiedzialna lub w imieniu którego upoważniona jest podejmować zobowiązania. W stosunku do takiego terytorium Konwencja wejdzie w życie pierwszego dnia miesiąca następującego po upływie trzech miesięcy od dnia przyjęcia takiej deklaracji przez Sekretarza Generalnego.

3. Każde oświadczenie złożone na podstawie powyższych dwóch ustępów może, w stosunku do jakiegokolwiek wymienionego w niej terytorium, zostać wycofane poprzez notyfikację skierowaną do Sekretarza Generalnego Rady Europy. Wycofanie stanie się skuteczne pierwszego dnia miesiąca następującego po upływie trzech miesięcy od dnia przyjęcia tej notyfikacji przez Sekretarza Generalnego.

Artykuł 45

Zastrzeżenia

Nie można składać żadnych zastrzeżeń w stosunku do jakiegokolwiek postanowienia niniejszej Konwencji, z wyjątkiem zastrzeżeń dotyczących artykułu 31 ustęp 2.

Artykuł 46

Wypowiedzenie

1. Każda Strona może w dowolnym czasie wypowiedzieć niniejszą Konwencję w drodze notyfikacji skierowanej do Sekretarza Generalnego Rady Europy.
2. Wypowiedzenie to stanie się skuteczne pierwszego dnia miesiąca następującego po upływie trzech miesięcy od dnia przyjęcia notyfikacji przez Sekretarza Generalnego.

Artykuł 47

Notyfikacja

Sekretarz Generalny Rady Europy notyfikuje Państwom członkowskim Rady Europy, każdemu Państwu sygnatariuszowi, każdemu Państwu-Stronie, Wspólnocie Europejskiej, każdemu Państwu zaproszonemu do podpisania niniejszej Konwencji, zgodnie z postanowieniami artykułu 42 oraz każdemu Państwu zaproszonemu do przystąpienia do niniejszej Konwencji zgodnie z postanowieniami artykułu 43 o:

- a) każdym podpisaniu,
- b) złożeniu każdego dokumentu ratyfikacyjnego, przyjęcia, zatwierdzenia lub przystąpienia,
- c) każdej dacie wejścia w życie niniejszej Konwencji zgodnie z artykułami 42 i 43,
- d) każdej zmianie przyjętej zgodnie z artykułem 41 oraz dacie wejścia w życie tejże zmiany,
- e) każdym wypowiedzeniu uczynionym zgodnie z postanowieniami artykułu 46,
- f) każdym innym akcie, notyfikacji lub zawiadomieniu dotyczącym niniejszej Konwencji,
- g) każdym zastrzeżeniu złożonym na podstawie artykułu 45.

Na dowód czego niżej podpisani, będąc do tego należycie upoważnieni, podpisali niniejszą Konwencję.

Sporządzono w Warszawie, dnia 16 maja 2005 r. w językach angielskim i francuskim, przy czym oba teksty są jednakowo autentyczne, w jednym egzemplarzu, który zostanie złożony w archiwach Rady Europy. Sekretarz Generalny Rady Europy przekaze uwierzytelnione odpisy każdemu Państwu członkowskiemu Rady Europy, każdemu Państwu nie będącemu członkiem Rady Europy, które uczestniczyło w opracowaniu niniejszej Konwencji, Wspólnocie Europejskiej oraz każdemu Państwu zaproszonemu do przystąpienia do niniejszej Konwencji.

Po zaznajomieniu się z powyższą Konwencją, w imieniu Rzeczypospolitej Polskiej oświadczam, że:

- została ona uznana za słuszną zarówno w całości, jak i każde z postanowień w niej zawartych,
- jest przyjęta, ratyfikowana i potwierdzona,
- będzie niezmiennie zachowywana, z uwzględnieniem zastrzeżenia do artykułu 31 ustęp 1 litera d oraz oświadczenia w związku z artykułem 25 Konwencji.

Na dowód czego wydany został akt niniejszy, opatrzony pieczęcią Rzeczypospolitej Polskiej.

Dano w Warszawie dnia 22 października 2008 r

2. Prawa kobiet

KONWENCJA w sprawie likwidacji wszelkich form dyskryminacji kobiet¹²

przyjęta przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych dnia 18 grudnia 1979 r.

Dz.U.1982.10.71.

Państwa Strony niniejszej konwencji,

Stwierdzając, że Karta Narodów Zjednoczonych potwierdza wiarę w podstawowe prawa człowieka, godność i wartość jego osoby oraz w równość praw mężczyzn i kobiet,

Stwierdzając, że Powszechna Deklaracja Praw Człowieka potwierdza zasadę niedopuszczalności dyskryminacji oraz głosi, że wszyscy ludzie rodzą się wolni i równi w godności i w prawach, jak też że każdy ma prawo do korzystania ze wszystkich proklamowanych w niej wolności praw, bez względu na jakiekolwiek różnice, w tym bez względu na różnicę płci,

Stwierdzając, że Państwa Międzynarodowych Paktów Praw Człowieka mają obowiązek zapewnić mężczyznom i kobietom równość praw w korzystaniu ze wszystkich praw gospodarczych, społecznych, kulturalnych, obywatelskich i politycznych,

Biorąc pod uwagę konwencje międzynarodowe zawarte pod auspicjami Organizacji Narodów Zjednoczonych i organizacji wyspecjalizowanych, popierające równość praw mężczyzn i kobiet,

¹² Szerzej o znaczeniu konwencji: <https://www.un.org/womenwatch/daw/cedaw/cedaw.htm>, (dostęp 9 lipca 2019).

Przypominając także rezolucje, deklaracje i zalecenia, uchwalone przez Organizację Narodów Zjednoczonych i organizacje wyspecjalizowane, popierające równość praw mężczyzn i kobiet,

Zaniepokojone jednak tym, że mimo istnienia tych różnych dokumentów kobiety są nadal przedmiotem istotnej dyskryminacji,

Przypominając, że dyskryminacja kobiet narusza zasady równości praw i poszanowania godności ludzkiej, stanowi przeszkodę do udziału kobiet na równi z mężczyznami w życiu politycznym, społecznym, gospodarczym i kulturalnym ich krajów, hamuje wzrost dobrobytu społeczeństwa i rodziny, a także utrudnia pełne rozwinięcie możliwości kobiet w służbie swoim krajom i ludzkości,

Zaniepokojone faktem, że w sytuacjach niedostatku kobiety mają znikomy dostęp do żywności, opieki zdrowotnej, nauki, wykształcenia i możliwości zatrudnienia oraz zaspokajania innych potrzeb,

Przekonane, że ustanowienie nowego międzynarodowego ładu gospodarczego, opartego na równości i sprawiedliwości, przyczyni się w istotny sposób do rozwoju równości mężczyzn i kobiet,

Podkreślając, że eliminacja apartheidu, wszelkich form rasizmu, dyskryminacji rasowej, kolonializmu, neokolonializmu, agresji, obcej okupacji i dominacji oraz ingerencji w wewnętrzne sprawy państw ma podstawowe znaczenie dla pełnego korzystania przez mężczyzn i kobiety z ich praw,

Potwierdzając, że umocnienie międzynarodowego pokoju i bezpieczeństwa, zmniejszenie napięcia międzynarodowego, współpraca wszystkich państw bez względu na ich systemy społeczne i gospodarcze, powszechne i całkowite rozbrowienie, a w szczególności rozbrowienie nuklearne pod ścisłą i skuteczną kontrolą międzynarodową, potwierdzenie zasad sprawiedliwości, równości i wzajemnych korzyści w stosunkach między państwami, a także realizacja prawa do samostanowienia i niepodległości narodów pozostających w jarzmie dominacji obcej i kolonialnej oraz obcej okupacji, jak również poszanowanie suwerenności narodowej i nienaruszalności terytorium, będą sprzyjać postępowi społecznemu oraz rozwojowi i przyczynią się w konsekwencji do osiągnięcia pełnej równości mężczyzn i kobiet,

Przekonane, że pełny i wszechstronny rozwój każdego kraju, dobrobyt świata i sprawa pokoju wymagają jak największego udziału kobiet we wszystkich dziedzinach na równi z mężczyznami,

Świadome znaczenia wkładu kobiet w dobrobyt rodziny i rozwój społeczeństwa, który to wkład nie jest dotychczas w pełni doceniany, społecznego znaczenia macierzyństwa oraz roli obojga rodziców w rodzinie i wychowaniu dzieci, a także przekonane, że rola kobiet w wydawaniu na świat potomstwa nie może być przesłanką dyskryminacji oraz że wychowanie dzieci wymaga dzielenia odpowiedzialności przez mężczyzn, kobiety i całe społeczeństwo,

Świadome, że tradycyjna rola mężczyzn w rodzinie i społeczeństwie powinna ulegać ewolucji, podobnie jak rola kobiety, i że jest to warunkiem osiągnięcia pełnej równości mężczyzn i kobiet,

Zdecydowane wprowadzić w życie zasady proklamowane w Deklaracji w sprawie zniesienia dyskryminacji kobiet i przedsięwziąć w związku z tym kroki konieczne do zniesienia tej dyskryminacji we wszystkich jej formach i przejawach,

Uzgodniły, co następuje:

CZEŚĆ I

Artykuł 1

W rozumieniu niniejszej konwencji określenie „dyskryminacja kobiet” oznacza wszelkie zróżnicowanie, wyłączenie lub ograniczenie ze względu na płeć, które powoduje lub ma na celu uszczuplenie albo uniemożliwienie kobietom, niezależnie od ich stanu cywilnego, przyznania, realizacji bądź korzystania na równi z mężczyznami z praw człowieka oraz podstawowych wolności w dziedzinach życia politycznego, gospodarczego, społecznego, kulturalnego, obywatelskiego i innych.

Artykuł 2

Państwa Strony potępiają dyskryminację kobiet we wszelkich jej formach oraz zgadzają się prowadzić, za pomocą wszelkich odpowiednich środków i bez zwłoki, politykę likwidującą dyskryminację kobiet i w tym celu zobowiązują się:

- a) wprowadzić zasadę równości mężczyzn i kobiet do swych konstytucji państwowych lub innych odpowiednich aktów ustawodawczych, jeżeli dotychczas tego nie uczyniły, oraz zapewnić w drodze ustawodawczej lub za pomocą innych środków realizację tych zasad w praktyce,
- b) podjąć stosowne kroki ustawodawcze i inne działania, obejmujące tam, gdzie jest to niezbędne, sankcje i zabraniające wszelkiej dyskryminacji kobiet,

- c) ustanowić ochronę prawną praw kobiet na zasadach równości z mężczyznami oraz zapewnić w drodze postępowania przed właściwymi sądami państwowymi i innymi organami publicznymi skuteczną ochronę kobiet przed wszelkimi aktami dyskryminacji,
- d) powstrzymywać się od wszelkich działań i praktyk dyskryminujących kobiety i zapewnić, aby władze i organy publiczne działały zgodnie z tym obowiązkiem,
- e) podejmować wszelkie stosowne kroki, aby likwidować dyskryminację kobiet przez jakiekolwiek osoby, organizacje i przedsiębiorstwa,
- f) podejmować wszelkie stosowne kroki, łącznie z ustawodawczymi, w celu zmiany lub uchylenia wszelkich ustaw, zarządzeń, zwyczajów lub praktyk, które stanowią dyskryminację kobiet,
- g) uchylić wszelkie przepisy karne, które dyskryminują kobiety.

Artykuł 3

Państwa Strony podejmą we wszystkich dziedzinach, a w szczególności w dziedzinie życia politycznego, społecznego, gospodarczego i kulturalnego, wszelkie stosowne kroki, w tym również ustawodawcze, dla zapewnienia pełnego rozwoju i awansu kobiet w celu zapewnienia im posiadania i wykonywania praw człowieka oraz podstawowych wolności na zasadach równości z mężczyznami.

Artykuł 4

1. Wprowadzenie przez Państwa Strony tymczasowych zarządzeń szczególnych, zmierzających do przyspieszenia faktycznej równości mężczyzn i kobiet, nie będzie uważane za akt dyskryminacji w rozumieniu niniejszej konwencji, jednakże nie może w żaden sposób pociągać za sobą utrzymania nierównych lub odrębnych norm; zarządzenia te powinny być uchylone z chwilą osiągnięcia celów w zakresie równości szans i traktowania.
2. Wprowadzenie przez Państwa Strony specjalnych zarządzeń, w tym również zarządzeń przewidzianych w niniejszej konwencji, w celu ochrony macierzyństwa nie będzie uważane za akt dyskryminacji.

Artykuł 5

Państwa Strony podejmą wszelkie stosowne kroki w celu: a) zmiany społecznych i kulturowych wzorców zachowania mężczyzn i kobiet w celu osiągnięcia likwidacji przesądów i zwyczajów lub innych praktyk, opierających się na

przekonaniu o niższości lub wyższości jednej z płci albo na stereotypach roli mężczyzny i kobiety, b) zapewnienia, aby wychowanie w rodzinie wyrabiało właściwe rozumienie macierzyństwa jako funkcji społecznej oraz poczucie wspólnej odpowiedzialności mężczyzn i kobiet za wychowanie i rozwój ich dzieci, przy założeniu, że wzgląd na dobro dzieci ma zawsze podstawowe znaczenie.

Artykuł 6

Państwa Strony podejmą wszelkie stosowne kroki, w tym również ustawodawcze, w celu położenia kresu wszelkim formom handlu kobietami oraz ciągnięciu zysków z prostytucji kobiet.

CZĘŚĆ II

Artykuł 7

Państwa Strony podejmą wszelkie stosowne kroki, aby zlikwidować dyskryminację kobiet w życiu politycznym i publicznym państwa, a w szczególności aby zapewnić kobietom, na równych z mężczyznami warunkach, prawa:

- a) głosowania we wszystkich wyborach i referendach publicznych oraz wybieralności do wszelkich organów wybieranych powszechnie,
- b) uczestniczenia w kształtowaniu polityki Państwa i jej realizacji, zajmowania stanowisk publicznych i wykonywania wszelkich funkcji publicznych na wszystkich szczeblach zarządzania,
- c) uczestniczenia w organizacjach pozarządowych i stowarzyszeniach zajmujących się sprawami publicznymi i politycznymi Państwa.

Artykuł 8

Państwa Strony podejmą wszelkie stosowne kroki, aby kobiety, na warunkach równych z mężczyznami i bez żadnej dyskryminacji, miały możliwość reprezentowania swoich rządów w stosunkach międzynarodowych oraz uczestniczenia w pracach organizacji międzynarodowych.

Artykuł 9

1. Państwa Strony zapewnią kobietom równe prawa z mężczyznami w zakresie nabywania, zmiany lub zachowania obywatelstwa. W szczególności zapewnią one, że ani małżeństwo z cudzoziemcem, ani zmiana obywatelstwa przez małżonka podczas trwania małżeństwa nie spowodują automatycznie zmiany obywatelstwa małżonki ani nie uczynią jej bezpaństwowcem, ani też nie zmuszą jej do przyjęcia obywatelstwa małżonka.

2. Państwa Strony zapewnią kobietom równe prawa z mężczyznami w odniesieniu do obywatelstwa ich dzieci.

CZĘŚĆ III

Artykuł 10 Państwa Strony podejmą wszelkie stosowne kroki w celu likwidacji dyskryminacji kobiet, aby zapewnić im równe prawa z mężczyznami w dziedzinie kształcenia, a w szczególności zapewniające na zasadzie równości kobiet i mężczyzn:

- a) równe warunki orientacji zawodowej, dostępu do studiów i uzyskiwania dyplomów we wszystkich rodzajach zakładów kształcących, zarówno na wsi, jak i w mieście; równość ta powinna być zapewniona zarówno w nauczaniu przedszkolnym, ogólnym, technicznym, zawodowym i wyższym technicznym, jak i we wszystkich formach szkolenia zawodowego,
- b) jednakowy dobór programów, jednakowe egzaminy oraz personel nauczający, posiadający takie same kwalifikacje, równej jakości pomieszczenia szkolne i wyposażenie,
- c) wyeliminowanie wszelkich stereotypowych koncepcji pozycji mężczyzny i kobiety na wszystkich szczeblach nauczania i we wszystkich rodzajach kształcenia przez popieranie koedukacji i innych form nauczania, które mogą być pomocne w osiągnięciu tego celu, a zwłaszcza przez rewizję podręczników i programów szkolnych oraz dostosowanie metod pedagogicznych,
- d) równe możliwości w dziedzinie otrzymywania stypendiów i innych subwencji na studia,
- e) równe możliwości dostępu do programów stałego nauczania, w tym również do programów nauki czytania i pisania dla dorosłych i programów nauczania elementarnego, w celu jak najszybszego zniwelowania różnicy wykształcenia pomiędzy mężczyznami a kobietami,
- f) zmniejszenie liczby uczennic nie kończących szkół oraz organizowanie programów dla dziewcząt i kobiet, które przedwcześnie zaprzestały nauki,
- g) równe możliwości aktywnego uczestniczenia w sporcie i wychowaniu fizycznym,
- h) dostęp do informacji specjalistycznych o charakterze wychowawczym, mających na celu zapewnienie zdrowia i dobrobytu rodziny, w tym również do informacji i poradnictwa w zakresie planowania rodziny.

Artykuł 11

1. Państwa Strony zobowiązują się do podjęcia wszelkich stosownych kroków w celu likwidacji dyskryminacji kobiet w dziedzinie zatrudnienia, zmierzających do zapewnienia im na zasadzie równości mężczyzn i kobiet takich samych praw, a w szczególności:

- a) prawa do pracy jako niezbywalnego prawa każdego człowieka,
- b) prawa do takich samych możliwości zatrudnienia, w tym również równych kryteriów doboru w zakresie zatrudnienia,
- c) prawa swobodnego wyboru zawodu i zatrudnienia, prawa do awansu, stałej pracy oraz wszelkich świadczeń i warunków pracy, prawa do kształcenia i doskonalenia zawodowego, w tym również do praktyk, doskonalenia zawodowego i stałego szkolenia,
- d) prawa do równego wynagradzania, w tym również do świadczeń oraz do równego traktowania za pracę tej samej wartości, jak również do równego traktowania w ocenie jakości pracy,
- e) prawa do zabezpieczenia społecznego, w szczególności w razie przejścia na emeryturę, bezrobocia, choroby, inwalidztwa i starości lub niezdolności do pracy z innych przyczyn, jak również prawa do płatnego urlopu,
- f) prawa do ochrony zdrowia i bezpiecznych warunków pracy, włączając w to ochronę zdolności do rodzenia potomstwa.

2. W celu zapobieżenia dyskryminacji kobiet w związku z zamążpójściem lub macierzyństwem oraz zapewnienia im faktycznego prawa do pracy, Państwa Strony podejmą stosowne kroki, aby:

- a) zabronić, pod groźbą zastosowania sankcji, zwalniania kobiet z powodu ciąży lub urlopu macierzyńskiego oraz dyskryminacyjnego zwalniania ze względu na to, że są zamężne,
- b) wprowadzić urlop macierzyński z prawem do wynagrodzenia lub do innych równoważnych świadczeń socjalnych, z zachowaniem prawa do powrotu do poprzedniego zatrudnienia, do stażu pracy i awansu oraz do uprawnień socjalnych,
- c) popierać udzielanie dodatkowych świadczeń społecznych, niezbędnych do umożliwienia rodzicom łączenia obowiązków rodzinnych z obowiązkami zawodowymi i udziałem w życiu publicznym, zwłaszcza przez popieranie tworzenia i rozwijania sieci instytucji zapewniających opiekę nad dziećmi,

d) zapewnić szczególną ochronę kobietom w ciąży w razie stwierdzenia szkodliwości wykonywanych przez nie rodzajów pracy.

3. Ustawodawstwo mające na celu ochronę kobiet, w zakresie objętym niniejszym artykułem, będzie poddawane okresowemu przeglądowi z uwzględnieniem stanu wiedzy naukowej i technicznej oraz zależnie od potrzeb zmieniane, uchylane lub rozszerzane.

Artykuł 12

1. Państwa Strony podejmą wszelkie stosowne kroki zmierzające do likwidacji dyskryminacji kobiet w dziedzinie opieki zdrowotnej w celu zapewnienia im, na zasadach równości z mężczyznami, dostępu do korzystania z usług służby zdrowia, w tym również usług związanych z panowaniem rodziny.

2. Niezależnie od postanowień ustępu 1 niniejszego artykułu Państwa Strony zapewnią kobietom w czasie ciąży i porodu oraz po porodzie odpowiednie usługi w razie potrzeby, jak również odpowiednie odżywianie w czasie ciąży i karmienia.

Artykuł 13

Państwa Strony zobowiązują się do podjęcia wszelkich stosownych kroków dla likwidacji dyskryminacji w stosunku do kobiet w innych dziedzinach życia gospodarczego i społecznego w celu zapewnienia im, na zasadzie równości mężczyzn i kobiet, takich samych praw, a w szczególności:

- a) prawa do świadczeń rodzinnych,
- b) prawa do pożyczek bankowych i hipotecznych oraz innych form kredytu finansowego,
- c) prawa do uczestniczenia w działalności rekreacyjnej, sportowej oraz we wszystkich formach życia kulturalnego.

Artykuł 14

1. Państwa Strony wezmą pod uwagę szczególne problemy stojące przed kobietami na wsi i ważną rolę, jaką odgrywają one w życiu gospodarczym swoich rodzin, zwłaszcza przez pracę w tych dziedzinach gospodarki, w których praca nie jest wynagradzana, a także podejmą stosowne kroki w celu zapewnienia stosowania postanowień niniejszej konwencji do kobiet w środowisku wiejskim.

2. Państwa Strony podejmą wszelkie stosowne kroki dla likwidacji dyskryminacji kobiet w środowiskach wiejskich w celu zapewnienia im, na

zasadzie równości z mężczyznami, udziału w rozwoju środowiska wiejskiego i korzyściach stąd płynących, w szczególności zaś zapewnienia im prawa do:

- a) pełnego udziału w przygotowaniu i realizacji planów rozwoju na wszystkich szczeblach,
- b) dostępu do odpowiednich usług w dziedzinie zdrowia, w tym również do informacji, poradnictwa i usług w zakresie planowania rodziny,
- c) bezpośredniego korzystania z programów zabezpieczenia społecznego,
- d) korzystania z wszelkich typów kształcenia i nauki, szkolnej lub pozaszkolnej, w tym również w zakresie nauki pisania i czytania, oraz między innymi z możliwości korzystania z wszelkich form zbiorowego upowszechniania i popularyzacji, w celu podwyższenia umiejętności technicznych,
- e) organizowania zespołów samopomocy i spółdzielni w celu stworzenia równych szans dostępu do korzyści gospodarczych przez zatrudnienie za wynagrodzeniem lub pracę samodzielną,
- f) uczestniczenia we wszelkiej działalności zbiorowej,
- g) dostępu do kredytów i pożyczek dla rolników, do ułatwień handlowych, odpowiedniej technologii oraz równego traktowania w zakresie reform gruntowych i rolnych, jak również w projektowaniu inwestycji wiejskich,
- h) korzystania z odpowiednich warunków życia, a zwłaszcza warunków mieszkalnych, sanitarnych, dostawy energii elektrycznej i wody, transportu i łączności.

CZĘŚĆ IV

Artykuł 15

1. Państwa Strony zapewnią kobietom równość z mężczyznami wobec prawa.
2. Państwa Strony przyznają kobietom identyczną z mężczyznami zdolność prawną w sprawach cywilnych i jednakowe możliwości wykonywania tej zdolności. W szczególności zapewnią im równe prawa w zakresie zawierania umów i zarządzania mieniem oraz jednakowe traktowanie we wszystkich stadiach postępowania sądowego.
3. Państwa Strony zgadzają się, że wszystkie umowy i wszelkie inne dokumenty prywatne – bez względu na ich rodzaj – jeżeli ich skutki prawne mają na celu ograniczenie zdolności prawnej kobiet, będą uważane za nieważne i niebędące.

4. Państwa Strony zapewnią mężczyznom i kobietom równe uprawnienia w zakresie ustawodawstwa normującego prawa jednostek do wolności wyboru miejsca zamieszkania lub pobytu.

Artykuł 16

1. Państwa Strony podejmą wszelkie niezbędne kroki w celu likwidacji dyskryminacji kobiet we wszystkich sprawach wynikających z zawarcia małżeństwa i stosunków rodzinnych, a w szczególności zapewnią, na warunkach równości z mężczyznami:

- a) równe prawo zawierania małżeństwa,
- b) równe prawo swobodnego wyboru małżonka i zawierania małżeństwa wyłącznie za własną swobodną i pełną zgodą,
- c) równe prawa i obowiązki w czasie trwania małżeństwa i po jego rozwiązaniu,
- d) równe prawa i obowiązki rodzicielskie, niezależnie od tego, czy rodzice są małżeństwem, w sprawach dotyczących ich dzieci; we wszystkich przypadkach dobro dzieci będzie najważniejsze,
- e) równe prawa w zakresie swobodnego i świadomego decydowania o liczbie dzieci i odstępach czasu między ich narodzinami oraz w sprawach dostępu do informacji, poradnictwa i środków umożliwiających korzystanie z tego prawa,
- f) równe prawa i obowiązki w zakresie opieki, kurateli, wychowania i przysposobienia dzieci oraz w zakresie innych podobnych instytucji, jeżeli prawo krajowe je przewiduje; we wszystkich przypadkach dobro dzieci będzie najważniejsze,
- g) równe prawa osobiste męża i żony, w tym również w zakresie wyboru nazwiska, zawodu i zajęcia,
- h) równe prawa każdego z małżonków w odniesieniu do własności, nabywania, rozporządzania, zarządzania, użytkowania i dysponowania mieniem, zarówno bezpłatnie, jak i odpłatnie.

2. Przyrzeczenie małżeństwa oraz małżeństwo dziecka nie będą miały skutku prawnego; zostaną podjęte wszelkie niezbędne kroki, w tym również ustawodawcze, w kierunku określenia dolnej granicy wieku zdolności do zawarcia małżeństwa i wprowadzenia obowiązkowego wpisu małżeństw do urzędowego rejestru.

CZEŚĆ V

Artykuł 17

1. W celu badania postępu w stosowaniu niniejszej konwencji zostanie ustanowiony Komitet do Spraw Likwidacji Dyskryminacji Kobiet (zwany dalej Komitetem), składający się, w chwili wejścia w życie niniejszej konwencji, z osiemnastu, a następnie po ratyfikacji lub przystąpieniu do tej konwencji przez trzydzieste piąte Państwo Stronę, z dwudziestu trzech ekspertów o wysokim poziomie moralnym i kompetencji w dziedzinie objętej konwencją. Eksperci ci, wybierani przez Państwa Strony spośród ich obywateli, będą występować we własnym imieniu; przy wyborze należy mieć na uwadze zasadę słusznego podziału geograficznego i reprezentację różnych form cywilizacji, a także głównych systemów prawnych.

2. Członkowie Komitetu będą wybierani w tajnym głosowaniu z listy osób zgłoszonych przez Państwa Strony. Każde Państwo Strona może zgłosić jedną osobę spośród swoich obywateli.

3. Pierwsze wybory odbędą się w sześć miesięcy od dnia wejścia w życie niniejszej konwencji. Co najmniej na trzy miesiące przed terminem każdego wyborów Sekretarz Generalny Organizacji Narodów Zjednoczonych skieruje do Państw Stron pisemne zaproszenie do zgłoszenia swoich kandydatów w ciągu dwóch miesięcy. Sekretarz Generalny sporządza alfabetyczną listę wszystkich zgłoszonych w tym trybie kandydatów, ze wskazaniem Państw, które ich zgłosiły, i przedstawia ją Państwom Stronom.

4. Wybory członków Komitetu odbywają się na posiedzeniu Państw Stron, zwołanym przez Sekretarza Generalnego w siedzibie Organizacji Narodów Zjednoczonych. Na posiedzeniu tym, którego quorum wynosi dwie trzecie Państw Stron, za wybranych do Komitetu uznani zostaną ci kandydaci, którzy otrzymają najwyższą liczbę głosów i bezwzględną większość głosów przedstawicieli Państw Stron obecnych i głosujących.

5. Członkowie Komitetu będą wybrani na okres czterech lat. Jednakże mandat dziewięciu członków Komitetu wybranych w pierwszych wyborach wygasa po upływie dwóch lat; nazwiska tych dziewięciu członków zostaną wybrane w drodze losowania przez Przewodniczącego Komitetu bezzwłocznie po pierwszych wyborach.

6. Wybory pięciu dodatkowych członków Komitetu odbywają się zgodnie z postanowieniami ustępów 2, 3 i 4 niniejszego artykułu, po dokonaniu trzydziestej piątej ratyfikacji lub przystąpienia. Mandat dwóch spośród dodat-

kowych członków wybranych w tym terminie wygasa po upływie dwóch lat; nazwiska tych dwóch członków zostaną ustalone w drodze losowania przez Przewodniczącego Komitetu.

7. W celu uzupełnienia wakatów losowych Państwo Strona, przez które zgłoszony ekspert przestał być członkiem Komitetu, zgłosi za zgodą Komitetu innego eksperta spośród swoich obywateli.

8. Członkowie Komitetu otrzymują za zgodą Zgromadzenia Ogólnego wynagrodzenie z funduszków Organizacji Narodów Zjednoczonych na zasadach i warunkach, jakie ustali Zgromadzenie, uwzględniając wagę zadań Komitetu.

9. Sekretarz Generalny Organizacji Narodów Zjednoczonych zapewni niezbędny personel oraz środki materialne konieczne do efektywnego wykonywania przez Komitet funkcji przewidzianych w niniejszej konwencji.

Artykuł 18

1. Państwa Strony zobowiązują się do przedstawiania Sekretarzowi Generalnemu Organizacji Narodów Zjednoczonych, w celu rozpatrzenia przez Komitet, sprawozdania dotyczącego kroków ustawodawczych, sądowych, administracyjnych lub innego rodzaju, podjętych przez nie dla wykonania postanowień niniejszej konwencji, oraz osiągniętego w tym względzie postępu:

- a) w ciągu roku od dnia wejścia w życie konwencji w stosunku do danego Państwa i
- b) następnie, po upływie każdego okresu czteroletniego lub częściej, jeżeli zwróci się o to Komitet.

2. Sprawozdania mogą wskazywać czynniki i trudności wpływające na stopień wykonywania zobowiązań przewidzianych w niniejszej konwencji.

Artykuł 19

1. Komitet ustala swój regulamin.
2. Komitet wybiera swoich urzędników na okres dwóch lat.

Artykuł 20

1. Komitet będzie zbierał się z reguły corocznie na czas nie dłuższy niż dwa tygodnie w celu rozpatrzenia sprawozdań przedstawianych zgodnie z artykułem 18 niniejszej konwencji.

2. Posiedzenia Komitetu będą odbywały się z reguły w siedzibie Organizacji Narodów Zjednoczonych albo w innym dogodnym miejscu, ustalonym przez Komitet.

Artykuł 21

1. Komitet będzie składał Zgromadzeniu Ogólnemu Narodów Zjednoczonych, za pośrednictwem Rady Gospodarczej i Społecznej, roczne sprawozdanie dotyczące jego działalności oraz będzie mógł czynić sugestie i zalecenia ogólne na podstawie badania sprawozdań i informacji otrzymanych od Państw Stron. Sugestie i zalecenia ogólne będą włączone do sprawozdania Komitetu wraz z ewentualnymi komentarzami Państw Stron.

2. Sekretarz Generalny przekazuje sprawozdania Komitetu do wiadomości Komisji Statusu Kobiet.

Artykuł 22

Organizacje wyspecjalizowane mają prawo być reprezentowane przy rozpatrywaniu wykonywania tych postanowień niniejszej konwencji, które dotyczą spraw należących do zakresu ich działalności. Komitet może zaprosić organizacje wyspecjalizowane do składania sprawozdań dotyczących realizacji konwencji w dziedzinach należących do zakresu ich działalności.

CZEŚĆ VI

Artykuł 23

Żadne z postanowień niniejszej konwencji nie narusza jakichkolwiek dalej idących postanowień, prowadzących do osiągnięcia równości między mężczyznami i kobietami, zawartych:

1. w ustawodawstwie Państwa Strony lub
2. w jakiegokolwiek innej konwencji międzynarodowej, umowie lub porozumieniu wiążących dane Państwo.

Artykuł 24

Państwa Strony zobowiązują się do podjęcia wszelkich niezbędnych kroków na szczeblu krajowym, koniecznych do pełnej realizacji praw uznanych w niniejszej konwencji.

Artykuł 25

1. Niniejsza konwencja jest otwarta do podpisu dla wszystkich państw.

2. Depozytariuszem niniejszej konwencji jest Sekretarz Generalny Organizacji Narodów Zjednoczonych.

3. Niniejsza konwencja podlega ratyfikacji. Dokumenty ratyfikacyjne będą złożone Sekretarzowi Generalnemu Organizacji Narodów Zjednoczonych.

4. Niniejsza konwencja będzie otwarta do przystąpienia dla wszystkich państw. Przystąpienia dokonuje się przez złożenie dokumentu przystąpienia Sekretarzowi Generalnemu Organizacji Narodów Zjednoczonych.

Artykuł 26

1. Każde Państwo Strona może zażądać w każdym czasie rewizji niniejszej konwencji w drodze pisemnej notyfikacji skierowanej w tym celu do Sekretarza Generalnego Organizacji Narodów Zjednoczonych.

2. Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych podejmie decyzję co do kroków, jakie należy przedsięwziąć w związku z takim żądaniem.

Artykuł 27

1. Niniejsza konwencja wejdzie w życie trzydziestego dnia po dacie złożenia Sekretarzowi Generalnemu Organizacji Narodów Zjednoczonych dwudziestego dokumentu ratyfikacji lub przystąpienia.

2. W stosunku do każdego Państwa, które ratyfikuje niniejszą konwencję lub przystąpi do niej po złożeniu dwudziestego dokumentu ratyfikacji lub przystąpienia, niniejsza konwencja wejdzie w życie trzydziestego dnia po dacie złożenia przez to Państwo dokumentu ratyfikacji lub przystąpienia.

Artykuł 28

1. Sekretarz Generalny Organizacji Narodów Zjednoczonych otrzyma i przekaże wszystkim państwom teksty zastrzeżeń, jakie byłyby złożone w chwili ratyfikacji lub przystąpienia.

2. Zastrzeżenie niezgodne z przedmiotem i celami niniejszej konwencji nie jest dopuszczalne. 3. Zastrzeżenia mogą być wycofane w każdym terminie w drodze zawiadomienia skierowanego do Sekretarza Generalnego Organizacji Narodów Zjednoczonych, który poinformuje o tym wszystkie Państwa Strony. Zawiadomienie to będzie skuteczne z dniem jego otrzymania.

Artykuł 29

1. Każdy spór pomiędzy dwoma lub więcej Państwami Stronami, dotyczący interpretacji lub stosowania niniejszej konwencji, który nie zostanie rozstrzygnięty w drodze rokowań, będzie, na wniosek jednego z państw, poddany arbitrażowi. Jeżeli w ciągu sześciu miesięcy następujących po dacie żądania arbitrażu Strony nie porozumieją się co do organizacji arbitrażu, każda z nich może przekazać spór do rozstrzygnięcia przez Międzynarodowy Trybunał Sprawiedliwości, składając skargę zgodnie ze Statutem Trybunału.

2. Każde Państwo Strona może w momencie podpisania niniejszej konwencji, jej ratyfikacji lub przystąpienia do niej oświadczyć, że nie uważa się za związane postanowieniami ustępu 1 niniejszego artykułu. Inne Państwa Strony nie będą związane tymi postanowieniami w stosunku do Państwa, które uczyniło takie zastrzeżenie.

3. Każde Państwo Strona, które uczyniło zastrzeżenie zgodnie z ustępem 2 niniejszego artykułu, może w każdym terminie wycofać to zastrzeżenie w drodze zawiadomienia Sekretarza Generalnego Organizacji Narodów Zjednoczonych.

Artykuł 30

Niniejsza konwencja, której teksty w językach angielskim, arabskim, chińskim, francuskim, hiszpańskim i rosyjskim są jednakowo autentyczne, będzie złożona na przechowanie Sekretarzowi Generalnemu Organizacji Narodów Zjednoczonych. Na dowód czego, niżej podpisani, należycie w tym celu upoważnieni, podpisali niniejszą konwencję.

Konwencja Rady Europy¹³ o zapobieganiu i zwalczaniu przemocy wobec kobiet i przemocy domowej

Dz.U.2015.961

W imieniu Rzeczypospolitej Polskiej

PREZYDENT RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

podaje do powszechnej wiadomości:

Dnia 11 maja 2011 r. w Stambule została sporządzona Konwencja Rady Europy o zapobieganiu i zwalczaniu przemocy wobec kobiet i przemocy domowej, w następującym brzmieniu:

KONWENCJA RADY EUROPY O ZAPOBIEGANIU I ZWALCZANIU PRZEMOCY WOBEC Kobiet I PRZEMOCY DOMOWEJ¹⁴

Preambuła

Państwa członkowskie Rady Europy i inni sygnatariusze niniejszej konwencji: przywołując Konwencję o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności (ETS Nr 5 z 1950 r.) oraz protokoły do niej, Europejską Kartę Społeczną (ETS Nr 35 z 1961 r., zmieniona w 1996 r., ETS Nr 163), Konwencję Rady Europy w sprawie działań przeciwko handlowi ludźmi (ETS Nr 197 z 2005 r.) oraz Konwencję Rady Europy o ochronie dzieci przed seksualnym wykorzystywaniem i niegodziwym traktowaniem w celach seksualnych (ETS Nr 201 z 2007 r.),

¹³ Konwencja przed ratyfikacją budziła szereg zastrzeżeń, a także politycznych emocji. Wyrazem zastrzeżeń jest np. publikacja: https://ordoiuris.pl/public/pliki/dokumenty/Raport_przemoc_OI.pdf (dostęp 6 lipca 2019).

¹⁴ Ważny kontekst konwencji zob: https://en.wikipedia.org/wiki/Convention_on_preventing_and_combating_violence_against_women_and_domestic_violence, (dostęp 8 lipca 2019).

przywołując następujące zalecenia Komitetu Ministrów dla państw członkowskich Rady Europy: Zalecenie Rec (2002)5 w sprawie ochrony kobiet przed przemocą, Zalecenie CM/Rec (2007)17 w sprawie standardów i mechanizmów dotyczących równości kobiet i mężczyzn, Zalecenie CM/Rec (2010)10 w sprawie roli mężczyzn i kobiet w zapobieganiu konfliktom i ich rozwiązywaniu oraz w umacnianiu pokoju, a także inne właściwe zalecenia,

biorąc pod uwagę rosnący zbiór orzecznictwa Europejskiego Trybunału Praw Człowieka, które wyznacza ważne standardy dotyczące przemocy wobec kobiet,

mając na względzie Międzynarodowy Pakt Praw Obywatelskich i Politycznych (1966), Międzynarodowy Pakt Praw Gospodarczych, Społecznych i Kulturalnych (1966), Konwencję Narodów Zjednoczonych w sprawie likwidacji wszelkich form dyskryminacji kobiet (1979) i Protokół Fakultatywny do niej (1999), a także zalecenie ogólne nr 19 Komitetu do spraw likwidacji dyskryminacji kobiet w sprawie przemocy wobec kobiet, Konwencję o prawach dziecka (1989) i Protokoły Fakultatywne do niej (2000) oraz Konwencję o prawach osób niepełnosprawnych (2006), mając na względzie Rzymski Statut Międzynarodowego Trybunału Karnego (2002),

przywołując podstawowe zasady międzynarodowego prawa humanitarnego, zwłaszcza Konwencję genewską o ochronie osób cywilnych podczas wojny (1949) oraz Protokoły Dodatkowe I i II (1977),

potępiając wszystkie formy przemocy wobec kobiet i przemocy domowej, uznając, że wdrożenie *de jure* i *de facto* równości kobiet i mężczyzn ma zasadnicze znaczenie dla zapobiegania przemocy wobec kobiet,

uznając, że przemoc wobec kobiet jest przejawem nierównych stosunków władzy między kobietami a mężczyznami na przestrzeni wieków, które doprowadziły do dominacji mężczyzn nad kobietami i dyskryminacji kobiet, a także uniemożliwiły pełen rozwój kobiet,

uznając strukturalny charakter przemocy wobec kobiet jako przemocy ze względu na płeć oraz fakt, że przemoc wobec kobiet stanowi jeden z podstawowych mechanizmów społecznych poprzez który kobiety są spychane na podległą pozycję względem mężczyzn,

uznając, z najwyższą troską, że kobiety i dziewczęta są często narażone na drastyczne formy przemocy takie jak: przemoc domowa, molestowanie seksualne, gwałt, małżeństwo z przymusu, przestępstwa popełniane w imię

„honoru” i okaleczanie narządów płciowych, które stanowią poważne naruszenie praw człowieka kobiet i dziewcząt oraz główną przeszkodę w zapewnieniu równości kobiet i mężczyzn,

zwracając uwagę na ciągłe naruszenia praw człowieka w trakcie konfliktów zbrojnych, dotyczące ludność cywilną, zwłaszcza kobiety i przybierające formę stosowanych na szeroką skalę lub systematycznie gwałtów oraz przemocy seksualnej, jak również na możliwość eskalacji przemocy ze względu na płeć, zarówno w trakcie konfliktu, jak i po jego zakończeniu,

uznając, że kobiety i dziewczęta są bardziej niż mężczyźni narażone na przemoc ze względu na płeć,

uznając, że przemoc domowa dotyka kobiety w nieproporcjonalnie większym stopniu oraz że mężczyźni mogą również być jej ofiarami,

uznając, że dzieci są ofiarami przemocy domowej, również jako świadkowie przemocy w rodzinie,

dążąc do stworzenia Europy wolnej od przemocy wobec kobiet i przemocy domowej,

uzgodniły, co następuje:

Rozdział I

– Cele, definicje, równość i niedyskryminacja, zobowiązania ogólne

Artykuł 1

Cele konwencji

1. Niniejsza konwencja ma na celu:

- a. ochronę kobiet przed wszystkimi formami przemocy oraz zapobieganie, ściganie i eliminację przemocy wobec kobiet i przemocy domowej,
- b. przyczynianie się do eliminacji wszystkich form dyskryminacji kobiet oraz wspieranie rzeczywistej równości kobiet i mężczyzn, w tym poprzez umacnianie samodzielnej pozycji kobiet,
- c. stworzenie ogólnych ram, polityki i działań na rzecz ochrony i wsparcia wszystkich ofiar przemocy wobec kobiet i przemocy domowej,
- d. popieranie współpracy międzynarodowej, mającej na celu eliminację przemocy wobec kobiet i przemocy domowej,

e. zapewnienie wsparcia i pomocy organizacjom i organom ścigania dla skutecznej współpracy mającej na celu przyjęcie zintegrowanego podejścia do eliminacji przemocy wobec kobiet i przemocy domowej.

2. W celu zapewnienia wdrożenia jej postanowień przez Strony niniejsza konwencja ustanawia specjalny mechanizm monitorowania.

Artykuł 2

Zakres konwencji

1. Niniejsza konwencja ma zastosowanie do wszystkich form przemocy wobec kobiet, w tym przemocy domowej, która dotyka kobiety w nieproporcjonalnie większym stopniu.

2. Strony zachęca się do stosowania niniejszej konwencji do wszystkich ofiar przemocy domowej. Przy stosowaniu niniejszej konwencji Strony poświęcają szczególną uwagę kobietom będącym ofiarami przemocy ze względu na płeć.

3. Niniejszą konwencję stosuje się w czasie pokoju i w trakcie konfliktów zbrojnych.

Artykuł 3

Definicje

Dla celów niniejszej konwencji:

a. „przemoc wobec kobiet” rozumie się jako naruszenie praw człowieka i formę dyskryminacji kobiet i oznacza wszelkie akty przemocy ze względu na płeć, które powodują lub mogą prowadzić do fizycznej, seksualnej, psychologicznej lub ekonomicznej szkody lub cierpienia kobiet, w tym również groźby takich aktów, przymus lub arbitralne pozbawianie wolności, zarówno w życiu publicznym, jak i prywatnym,

b. „przemoc domowa” oznacza wszelkie akty przemocy fizycznej, seksualnej, psychologicznej lub ekonomicznej zdarzające się w rodzinie lub gospodarstwie domowym, lub między byłymi, lub obecnymi małżonkami, lub partnerami, niezależnie od tego, czy sprawca i ofiara dzielą lub dzielili miejsce zamieszkania, czy nie,

c. „płeć społeczno-kulturowa” oznacza społecznie skonstruowane role, zachowania, działania i atrybuty, które dane społeczeństwo uznaje za odpowiednie dla kobiet lub mężczyzn,

- d. „przemoc wobec kobiet ze względu na płeć” oznacza przemoc skierowaną przeciwko kobiecie ponieważ jest kobietą lub która dotyka kobiety w nieproporcjonalnie większym stopniu,
- e. „ofiara” oznacza każdą osobę fizyczną, której dotyczą zachowania wymienione w punkcie a i b,
- f. „kobiety” oznacza również dziewczęta poniżej osiemnastego roku życia.

Artykuł 4

Podstawowe prawa, równość i niedyskryminacja

1. Strony przyjmą środki ustawodawcze i inne środki, konieczne by promować i chronić prawa wszystkich, zwłaszcza kobiet, do życia wolnego od przemocy w sferze publicznej i prywatnej.
2. Strony potępiają wszelkie formy dyskryminacji kobiet i przyjmą, bez zwłoki, konieczne środki ustawodawcze i inne środki w celu jej zapobiegania, zwłaszcza przez:
 - wpisanie do krajowych konstytucji lub innego właściwego ustawodawstwa zasady równości kobiet i mężczyzn oraz zapewnienie stosowania tej zasady w praktyce,
 - zakazanie dyskryminacji kobiet, także poprzez ustanowienie sankcji, gdy to stosowne,
 - uchylanie regulacji prawnych i praktyk, które dyskryminują kobiety.
3. Wdrażanie postanowień niniejszej konwencji przez Strony, zwłaszcza środków chroniących prawa ofiar, będzie zapewnione bez jakiegokolwiek dyskryminacji ze względu na: płeć, płeć społeczno-kulturową, rasę, kolor skóry, język, religię, poglądy polityczne i inne, pochodzenie narodowe lub społeczne, przynależność do mniejszości narodowej, sytuację majątkową, urodzenie, orientację seksualną, tożsamość płciową, wiek, stan zdrowia, niepełnosprawność, stan cywilny, status uchodźcy, migranta lub inny.
4. W myśl postanowień niniejszej konwencji szczególne środki, konieczne by zapobiegać przemocy ze względu na płeć i chronić przed nią kobiety, nie są uznawane za dyskryminujące.

Artykuł 5

Zasady odpowiedzialności państwa i należyta staranność

1. Strony powstrzymują się od udziału w jakichkolwiek aktach przemocy wobec kobiet i zapewnią przestrzeganie tego obowiązku przez władze

państwowe, urzędników, osoby działające na zlecenie władz państwowych, instytucje i inne jednostki działające w imieniu państwa.

2. Strony przyjmą konieczne środki ustawodawcze i inne środki dla zapewnienia należytej staranności w zapobieganiu, ściganiu, karaniu oraz naprawieniu szkody wynikającej z aktów przemocy objętych zakresem konwencji, które są popełniane przez podmioty inne niż państwowe.

Artykuł 6

Polityka uwzględniająca kwestie płci

Strony zobowiązują się uwzględniać perspektywę płci w toku wdrażania i oceniania wpływu postanowień niniejszej konwencji oraz zobowiązują się promować i wdrażać politykę równości kobiet i mężczyzn oraz umacniania samodzielnej pozycji kobiet.

Rozdział II

– Zintegrowana polityka i gromadzenie danych

Artykuł 7

Kompleksowa i skoordynowana polityka

1. Strony przyjmą konieczne środki ustawodawcze i inne środki by ustanowić i wdrażać ogólnokrajową skuteczną, kompleksową i skoordynowaną politykę obejmującą wszelkie właściwe środki mające na celu zapobieganie i zwalczanie wszystkich form przemocy objętych zakresem niniejszej konwencji, a także zapewnić holistyczne podejście do przemocy wobec kobiet.

2. Strony zagwarantują, że polityka, o której mowa w ustępie 1, na pierwszym miejscu stawiać będzie prawa ofiary i będzie wdrażana w ramach skutecznej współpracy wszystkich odpowiednich organów, instytucji i organizacji.

3. Środki podejmowane zgodnie z niniejszym artykułem będą uwzględniać, gdy to stosowne, udział wszystkich właściwych podmiotów, takich jak agencje rządowe, parlamenty oraz władze krajowe, regionalne i lokalne, krajowe instytucje ochrony praw człowieka, a także organizacje społeczeństwa obywatelskiego.

Artykuł 8

Środki finansowe

Strony przeznaczą odpowiednie środki finansowe i zasoby ludzkie by właściwie wdrażać zintegrowaną politykę, działania i programy mające na celu

zapobieganie i zwalczanie wszystkich form przemocy objętych zakresem niniejszej konwencji, w tym również podejmowane przez organizacje pozarządowe i społeczeństwo obywatelskie.

Artykuł 9

Organizacje pozarządowe i społeczeństwo obywatelskie

Strony uznają, zachęcają i wspierają, na wszystkich szczeblach, działania w zakresie zwalczania przemocy wobec kobiet podejmowane przez odpowiednie organizacje pozarządowe oraz przez społeczeństwo obywatelskie, a także nawiążą skuteczną współpracę z tymi organizacjami.

Artykuł 10

Instytucja koordynująca

1. Strony wyznaczają lub ustanowią jedną lub więcej instytucji odpowiedzialnych za koordynację, wdrażanie, monitorowanie oraz ocenę polityki i działań mających na celu zapobieganie i zwalczanie wszystkich form przemocy objętym zakresem niniejszej konwencji. Instytucje te będą koordynować zbieranie danych, o których mowa w artykule 11, a także analizować i rozpowszechniać ich wyniki.

2. Strony zagwarantują, że instytucje wyznaczone lub ustanowione zgodnie z niniejszym artykułem otrzymywać będą ogólne informacje o środkach podejmowanych zgodnie z Rozdziałem VIII.

3. Strony zagwarantują, że instytucje wyznaczone lub ustanowione zgodnie z niniejszym artykułem będą mogły porozumiewać się ze sobą bezpośrednio oraz utrzymywać kontakty ze swoimi odpowiednikami w innych Stronach.

Artykuł 11

Gromadzenie i analiza danych

1. Dla celów niniejszej konwencji Strony zobowiązują się do:

- a. gromadzenia zdezagregowanych danych statystycznych, w odpowiednim podziale i w regularnych odstępach czasu, dotyczących przypadków wszystkich form przemocy objętych zakresem niniejszej konwencji,
- b. wspierania badań dotyczących wszystkich form przemocy objętych zakresem niniejszej konwencji w celu poznania ich przyczyn i skutków, częstości występowania oraz karalności, a także skuteczności działań podejmowanych w celu wykonania niniejszej konwencji,

2. Strony podejmą starania w celu przeprowadzania badań ludności, w regularnych odstępach czasu, by oceniać skalę i tendencje w stosowaniu wszystkich form przemocy objętych zakresem niniejszej konwencji.
3. Strony przekazywać będą grupie ekspertów, o której mowa w artykule 66 niniejszej konwencji, informacje zebrane zgodnie z niniejszym artykułem, w celu wspierania współpracy międzynarodowej oraz umożliwienia analizy porównawczej na szczeblu międzynarodowym.
4. Strony zapewnią, by dane zbierane zgodnie z niniejszym artykułem były publicznie dostępne.

Rozdział III **– Zapobieganie**

Artykuł 12

Zobowiązania ogólne

1. Strony podejmą konieczne środki by promować zmianę społecznych i kulturowych wzorców zachowań kobiet i mężczyzn w celu wykorzenienia uprzedzeń, zwyczajów, tradycji oraz innych praktyk opartych na idei niższości kobiet lub na stereotypowych rolach kobiet i mężczyzn.
2. Strony przyjmą konieczne środki ustawodawcze i inne środki by zapobiegać wszystkim formom przemocy objętym zakresem niniejszej konwencji, popełnianych przez osoby fizyczne lub prawne.
3. Przy podejmowaniu wszelkich środków zgodnie z postanowieniami niniejszego rozdziału należy mieć na uwadze i odnieść się do specyficznych potrzeb osób narażonych na przemoc ze względu na szczególne okoliczności oraz należy mieć na względzie prawa człowieka wszystkich ofiar.
4. Strony podejmą działania konieczne by zachęcać wszystkich członków społeczeństwa, zwłaszcza mężczyzn i chłopców, do aktywnego udziału w zapobieganiu wszystkim formom przemocy objętym zakresem niniejszej konwencji.
5. Strony zapewnią, by kultura, zwyczaj, religia, tradycja lub tzw. „honor” nie były uznawane za usprawiedliwiające wszelkie akty przemocy objęte zakresem niniejszej konwencji.
6. Strony podejmą działania konieczne by promować programy i działania na rzecz umacniania samodzielnej pozycji kobiet.

Artykuł 13

Podnoszenie świadomości

1. Strony promują lub realizują, regularnie i na wszystkich szczeblach, programy na rzecz podnoszenia świadomości, w tym we współpracy z krajowymi instytucjami ochrony praw człowieka oraz instytucjami do spraw równego traktowania, społeczeństwem obywatelskim i organizacjami pozarządowymi, szczególnie z organizacjami kobiet, gdy to stosowne, w celu podniesienia świadomości oraz lepszego rozumienia przez społeczeństwo różnych przejawów wszystkich form przemocy objętych zakresem niniejszej konwencji, ich wpływu na dzieci, a także potrzeby zapobiegania przemocy.

2. Strony zapewnią szerokie rozpowszechnianie informacji na temat dostępnych rozwiązań w zakresie zapobiegania aktom przemocy objętym zakresem niniejszej konwencji.

Artykuł 14

Edukacja

1. Strony podejmą, gdy to stosowne, konieczne działania by wprowadzić do programów nauczania na wszystkich etapach edukacji, dostosowane do etapu rozwoju uczniów treści dotyczące równości kobiet i mężczyzn, niestereotypowych ról społeczno-kulturowych, wzajemnego szacunku, rozwiązywania konfliktów w relacjach międzyludzkich bez uciekania się do przemocy, przemocy wobec kobiet ze względu na płeć oraz gwarancji nienaruszalności osoby.

2. Strony podejmą konieczne działania by promować zasady, o których mowa w ustępie 1, w ramach nieformalnego nauczania, jak również w ramach działalności sportowej, kulturalnej i rekreacyjnej oraz w mediach.

Artykuł 15

Szkolenie specjalistów

1. Strony zapewnią lub zreorganizują odpowiednie szkolenie osób mających zawodowy kontakt z ofiarami lub sprawcami wszystkich aktów przemocy objętych zakresem niniejszej konwencji. Szkolenia dotyczyć będą zapobiegania oraz wykrywania aktów przemocy, równości kobiet i mężczyzn, potrzeb i praw ofiar przemocy oraz sposobów zapobiegania wtórnej wiktymizacji.

2. Strony zachęcają, by szkolenie, o którym mowa w ustępie 1, obejmowało kwestie skoordynowanej międzyinstytucjonalnej współpracy umożliwiającej wszechstronne i odpowiednie rozpatrywanie zgłoszeń przypadków przemocy objętych zakresem niniejszej konwencji.

Artykuł 16

Programy zapobiegawcze i programy leczenia

1. Strony przyjmą konieczne środki ustawodawcze lub inne środki ustanawiające lub wspierające programy mające na celu nauczanie sprawców przemocy domowej przyjmowania zachowań zakładających niestosowanie przemocy w relacjach międzyludzkich, tak by zapobiegać kolejnym aktom przemocy oraz zaniechać uciekania się do agresywnych wzorców zachowań.

2. Strony przyjmą konieczne środki ustawodawcze lub inne środki ustanawiające lub wspierające programy leczenia zapobiegające recydywie sprawców przestępstw, zwłaszcza sprawców przestępstw na tle seksualnym.

3. Podejmując środki, o których mowa w ustępach 1 i 2 Strony zapewnią, by bezpieczeństwo, wsparcie i poszanowanie praw człowieka ofiary miało pierwszorzędny charakter oraz, gdy to stosowne, programy te były ustanawiane i wdrażane w ścisłej współpracy z wyspecjalizowanymi jednostkami zapewniającymi wsparcie ofiarom.

Artykuł 17

Udział sektora prywatnego i mediów

1. Strony będą zachęcać sektor prywatny, sektor technologii informacyjnych i komunikacyjnych oraz środki masowego przekazu, z poszanowaniem wolności wypowiedzi i ich niezależności, do uczestnictwa w opracowywaniu i wdrażaniu odpowiednich strategii, a także w ustalaniu wytycznych i wewnętrznych standardów, w celu zapobiegania przemocy wobec kobiet oraz wspierania poszanowania ich godności.

2. We współpracy z sektorem prywatnym, Strony będą rozwijać i promować wśród dzieci, rodziców oraz wychowawców umiejętności jak radzić sobie w środowisku informacyjnym i komunikacyjnym które umożliwia dostęp do poniżających treści o charakterze seksualnym lub dotyczących przemocy, które mogą być szkodliwe.

Rozdział IV

– Ochrona i wsparcie

Artykuł 18

Zobowiązania ogólne

1. Strony przyjmą konieczne środki ustawodawcze lub inne środki by chronić wszystkie ofiary przed kolejnymi aktami przemocy.

2. Strony przyjmą konieczne środki ustawodawcze lub inne środki, zgodnie z prawem wewnętrznym, zapewniające istnienie odpowiednich mechanizmów gwarantujących skuteczną współpracę wszystkich właściwych organów państwowych, w tym sądów, prokuratury, organów ścigania, władz lokalnych i regionalnych, a także organizacji pozarządowych i innych organizacji i podmiotów, właściwych w sprawach udzielania ochrony i wsparcia ofiarom i świadkom wszystkich form przemocy objętych zakresem niniejszej konwencji, w tym również poprzez odwołanie się do służb wsparcia o charakterze ogólnym i wyspecjalizowanym, o których mowa w artykułach 20 i 22 niniejszej konwencji.

3. Strony zapewnią, by środki ustanowione zgodnie z postanowieniami niniejszego rozdziału:

- opierały się na uwzględnieniu aspektu płci w pojmowaniu przemocy wobec kobiet oraz przemocy domowej i były ukierunkowane na zagwarantowanie ofiarom ich praw człowieka oraz bezpieczeństwa,
- opierały się na zintegrowanym podejściu, uwzględniającym stosunki między ofiarami, sprawcami, dziećmi i ich szerszym środowiskiem społecznym,
- miały na celu uniknięcie wtórnej wiktymizacji,
- miały na celu umacnianie samodzielnej pozycji i niezależność ekonomiczną kobiet będących ofiarami przemocy,
- gdy to stosowne, umożliwiały umieszczenie w jednym miejscu zespołu służb zapewniających ochronę i wsparcie,
- były ukierunkowane na szczególne potrzeby osób podatnych na przemoc, w tym dzieci będących ofiarami, oraz były dla nich dostępne.

4. Udzielanie świadczeń nie będzie zależeć od woli ofiary co do wszczęcia postępowania lub zeznawania przeciwko sprawcy.

5. Strony podejmą odpowiednie środki mające na celu zapewnienie ochrony konsularnej lub innej ochrony oraz wsparcia swoich obywateli, jak też innych ofiar uprawnionych do takiej ochrony, zgodnie z zobowiązaniami wynikającymi dla nich z prawa międzynarodowego.

Artykuł 19

Informowanie

Strony przyjmą konieczne środki ustawodawcze lub inne środki mające na celu zapewnienie, by ofiary otrzymywały odpowiednie i na czas informacje dotyczące dostępnego wsparcia oraz środków prawnych, w zrozumiałym dla nich języku.

Artykuł 20

Wsparcie ogólne

1. Strony przyjmą konieczne środki ustawodawcze lub inne środki zapewniające ofiarom dostęp do usług ułatwiających im przezwyciężenie skutków doznanej przemocy. W miarę konieczności, środki te powinny obejmować takie usługi jak: poradnictwo prawne i psychologiczne, wsparcie finansowe, pomoc mieszkaniową, edukację, szkolenia oraz pomoc w znalezieniu zatrudnienia.

2. Strony przyjmą konieczne środki ustawodawcze lub inne środki zapewniające ofiarom dostęp do opieki zdrowotnej i służb socjalnych, które będą odpowiednio finansowane, a specjaliści będą przygotowani do udzielania pomocy ofiarom i kierowania ich do odpowiednich służb.

Artykuł 21

Pomoc w składaniu skarg indywidualnych i zbiorowych

Strony zapewnią, by ofiary miały dostęp do odpowiednich regionalnych i międzynarodowych mechanizmów składania skarg indywidualnych i zbiorowych oraz dostęp do informacji w tym zakresie. Strony będą wspierać udzielanie ofiarom fachowej i wrażliwej pomocy w składaniu skarg.

Artykuł 22

Wsparcie specjalistyczne

1. Strony przyjmą konieczne środki ustawodawcze lub inne środki mające na celu zapewnienie lub zorganizowanie, odpowiednio rozmieszczonych terytorialnie, specjalistycznych usług wsparcia doraźnego, krótko- i długo-

terminowego, dostępnych dla każdej ofiary aktu przemocy objętej zakresem niniejszej konwencji.

2. Strony zapewnią lub zorganizują specjalistyczne usługi wsparcia wszystkich kobiet ofiar przemocy oraz ich dzieci.

Artykuł 23

Schroniska

Strony przyjmą konieczne środki ustawodawcze lub inne środki mające na celu utworzenie wystarczającej liczby odpowiednich i łatwo dostępnych schronisk oferujących bezpieczne zakwaterowanie oraz aktywną pomoc ofiarom, zwłaszcza kobietom i ich dzieciom.

Artykuł 24

Telefony zaufania

Strony przyjmą konieczne środki ustawodawcze lub inne środki mające na celu ustanowienie ogólnokrajowego, całodobowego, bezpłatnego telefonu zaufania udzielającego porad w sprawie wszystkich form przemocy objętych zakresem niniejszej konwencji, z zachowaniem poufności lub anonimowości osób dzwoniących.

Artykuł 25

Wsparcie ofiar przemocy seksualnej

Strony przyjmą konieczne środki ustawodawcze lub inne środki mające na celu utworzenie wystarczającej liczby odpowiednich i łatwo dostępnych ośrodków świadczących pomoc ofiarom gwałtów lub przemocy seksualnej, zapewniających badania lekarskie i z zakresu medycyny sądowej, wsparcie pourazowe oraz poradnictwo.

Artykuł 26

Ochrona i wsparcie małoletnich świadków

1. Strony przyjmą konieczne środki ustawodawcze lub inne środki zapewniające, by przy udzielaniu ochrony i wsparcia ofiarom przykładana była należyta uwaga do praw i potrzeb dzieci będących świadkami wszystkich form przemocy objętych zakresem niniejszej konwencji.

2. Środki podejmowane zgodnie z niniejszym artykułem obejmować będą dostosowaną do wieku pomoc psychologiczną i pomoc społeczną dla dzieci będących świadkami wszystkich form przemocy objętych zakresem

niniejszej konwencji, oraz będą podejmowane mając na względzie dobro dziecka.

Artykuł 27

Zgłaszanie

Strony podejmą konieczne środki zachęcające osoby będące świadkami aktów przemocy objętych zakresem niniejszej konwencji lub osoby mające uzasadnione podstawy, by podejrzewać, że tego typu akt może zostać popełniony bądź że można spodziewać się kolejnych aktów przemocy, do zgłaszania tego właściwym organizacjom lub władzom.

Artykuł 28

Zgłaszanie przez specjalistów

Strony podejmą konieczne środki zapewniające, by zasady poufności nałożone przez prawo wewnętrzne na osoby wykonujące niektóre zawody nie stanowiły, w odpowiednich okolicznościach, przeszkody w zgłoszeniu właściwym organizacjom lub władzom uzasadnionego podejrzenia popełnienia poważnego aktu przemocy objętego zakresem niniejszej konwencji lub jeżeli można spodziewać się kolejnych aktów przemocy.

Rozdział V

– Prawo materialne

Artykuł 29

Postępowanie cywilne i zadośćuczynienie

1. Strony przyjmą konieczne środki ustawodawcze lub inne środki zapewniające ofiarom odpowiednie środki prawa cywilnego przeciw sprawcy.
2. Strony przyjmą konieczne środki ustawodawcze lub inne środki zapewniające ofiarom, zgodnie z ogólnymi zasadami prawa międzynarodowego, odpowiednie środki prawa cywilnego przeciw władzom państwowym które nie dopełniły obowiązku podjęcia koniecznych działań zapobiegawczych lub ochronnych leżących w zakresie ich uprawnień.

Artykuł 30

Odszkodowanie

1. Strony przyjmą konieczne środki ustawodawcze lub inne środki zapewniające, by ofiary miały prawo domagać się odszkodowania od sprawców za każde z przestępstw ustalone zgodnie z niniejszą konwencją.

2. Odpowiednie odszkodowanie od państwa przyznawane będzie tym, którzy doznali poważnego uszkodzenia ciała lub uszczerbku na zdrowiu, o ile szkoda nie została naprawiona z innych źródeł, na przykład przez sprawcę, z ubezpieczenia lub finansowanych przez państwo świadczeń zdrowotnych i społecznych. Nie wyklucza to prawa Stron domagania się od sprawcy zwrotu przyznanego ofierze odszkodowania, pod warunkiem, że zapewniona będzie odpowiednia ochrona bezpieczeństwa ofiary.

3. Środki podjęte zgodnie z ustępem 2 zagwarantują przyznanie odszkodowania w rozsądnym terminie.

Artykuł 31

Opieka, prawo widzenia i bezpieczeństwo

1. Strony przyjmą konieczne środki ustawodawcze lub inne środki w celu zapewnienia, by przy ustalaniu prawa do opieki i do widzenia z dzieckiem były brane pod uwagę przypadki przemocy objęte zakresem niniejszej konwencji.

2. Strony przyjmą konieczne środki ustawodawcze lub inne środki w celu zapewnienia, by wykonywanie prawa do opieki i do widzenia z dzieckiem nie stanowiło zagrożenia dla praw i bezpieczeństwa ofiary lub dzieci.

Artykuł 32

Cywilne konsekwencje przymusowych małżeństw

Strony przyjmą konieczne środki ustawodawcze lub inne środki w celu zapewnienia, by małżeństwa zawarte pod przymusem mogły być unieważniane, anulowane lub rozwiązywane bez nadmiernego ciężaru finansowego lub administracyjnego dla ofiary.

Artykuł 33

Przemoc psychiczna

Strony przyjmą konieczne środki ustawodawcze lub inne środki w celu zapewnienia, by za umyślne stosowanie nacisków lub gróźb, poważnie naruszających równowagę psychiczną innej osoby, groziła odpowiedzialność karna.

Artykuł 34

Nękanie

Strony przyjmą konieczne środki ustawodawcze lub inne środki w celu zapewnienia, by za umyślne, powtarzające się zastraszanie innej osoby

powodujące, że obawia się ona o swoje bezpieczeństwo, groziła odpowiedzialność karna.

Artykuł 35

Przemoc fizyczna

Strony przyjmą konieczne środki ustawodawcze lub inne środki w celu zapewnienia, by za umyślne dopuszczenie się aktów przemocy fizycznej wobec innej osoby groziła odpowiedzialność karna.

Artykuł 36

Przemoc seksualna, w tym gwałt

1. Strony przyjmą konieczne środki ustawodawcze lub inne środki w celu zapewnienia, by za następujące umyślne czynności groziła odpowiedzialność karna:

- a. penetracja waginalna, analna lub oralna o charakterze seksualnym ciała innej osoby jakąkolwiek częścią ciała lub przedmiotem, bez jej zgody,
- b. inne czynności o charakterze seksualnym wobec innej osoby, bez jej zgody,
- c. doprowadzenie innej osoby, bez jej zgody, do podjęcia czynności o charakterze seksualnym z osobą trzecią.

2. Zgoda musi być udzielona dobrowolnie jako wyraz wolnej woli, co należy oceniać w świetle danych okoliczności.

3. Strony przyjmą konieczne środki ustawodawcze lub inne środki w celu zapewnienia, by postanowienia ustępu 1 stosowały się również do czynów podejmowanych wobec byłych lub obecnych małżonków, lub partnerów, zgodnie z tym, jak to uznaje prawo wewnętrzne.

Artykuł 37

Przymusowe małżeństwa

1. Strony przyjmą konieczne środki ustawodawcze lub inne środki w celu zapewnienia, by za umyślne działania polegające na zmuszaniu osoby dorosłej lub dziecka do zawarcia małżeństwa groziła odpowiedzialność karna.

2. Strony przyjmą konieczne środki ustawodawcze lub inne środki w celu zapewnienia, by za umyślne działania polegające na zwabieniu osoby dorosłej lub dziecka na terytorium Strony lub państwa innego niż to, które

zamieszkuje, w celu zmuszenia osoby dorosłej lub dziecka do zawarcia małżeństwa, groziła odpowiedzialność karna.

Artykuł 38

Okaleczanie narządów płciowych kobiet

Strony przyjmą konieczne środki ustawodawcze lub inne środki w celu zapewnienia, by za następujące umyślne działania groziła odpowiedzialność karna:

- a. wycinanie, infibulacja lub każde inne okaleczenie całości lub którejkolwiek części warg sromowych większych, warg sromowych mniejszych lub łechtaczki,
- b. zmuszanie kobiety lub doprowadzenie jej do poddania się którejkolwiek z czynności wymienionej w punkcie a,
- c. zachęcanie, zmuszanie lub doprowadzenie dziewczynki do poddania się którejkolwiek z czynności wymienionej w punkcie a.

Artykuł 39

Przymusowa aborcja i sterylizacja

Strony przyjmą konieczne środki ustawodawcze lub inne środki w celu zapewnienia, by za następujące umyślne działania groziła odpowiedzialność karna:

- a. przeprowadzenie aborcji u kobiety bez jej uprzedniej i świadomej zgody,
- b. przeprowadzenie zabiegu chirurgicznego u kobiety, którego celem jest uniemożliwienie jej dalszej naturalnej prokreacji, bez jej uprzedniej i świadomej zgody lub jeżeli nie rozumie tego zabiegu.

Artykuł 40

Molestowanie seksualne

Strony przyjmą konieczne środki ustawodawcze lub inne środki w celu zapewnienia, by za jakąkolwiek formę niepożądanych zachowań werbalnych, niewerbalnych lub fizycznych o charakterze seksualnym, których celem lub skutkiem jest naruszenie godności osoby, zwłaszcza poprzez tworzenie atmosfery zastraszenia, wrogości, upodlenia, poniżenia lub obrazy, groziła odpowiedzialność karna lub inny rodzaj odpowiedzialności prawnej.

Artykuł 41

Pomocnictwo, podżeganie i usiłowanie

1. Strony przyjmą konieczne środki ustawodawcze lub inne środki w celu zapewnienia, by za umyślne pomocnictwo lub podżeganie do popełnienia przestępstw, o których mowa w artykułach 33, 34, 35, 36, 37, 38 punkt a oraz 39 niniejszej konwencji, groziła odpowiedzialność karna.

2. Strony przyjmą konieczne środki ustawodawcze lub inne środki w celu zapewnienia, by za umyślne usiłowanie popełnienia czynów, o których mowa w artykułach 35, 36, 37, 38 punkt a oraz 39 niniejszej konwencji, groziła odpowiedzialność karna.

Artykuł 42

Niedopuszczalne usprawiedliwianie zbrodni, w tym tak zwanych „zbrodni honorowych”

1. Strony przyjmą konieczne środki ustawodawcze lub inne środki w celu zapewnienia, by w postępowaniu karnym wszczętym w związku z popełnieniem któregośkolwiek z aktów przemocy objętych zakresem niniejszej konwencji, kultura, zwyczaj, religia, tradycja lub tak zwany „honor” nie stanowiły usprawiedliwienia popełnienia takiego aktu. Obejmuje to zwłaszcza twierdzenia, że ofiara naruszyła kulturowe, religijne, społeczne lub tradycyjne normy lub zwyczaje stanowiące kryteria właściwego zachowania.

2. Strony przyjmą konieczne środki ustawodawcze lub inne środki w celu zapewnienia, by podżeganie dziecka do popełnienia aktów, o których mowa w ustępie 1, nie pomniejszało odpowiedzialności karnej osoby podżegającej za popełnione akty.

Artykuł 43

Zastosowanie przestępstw karnych

Przestępstwa, o których mowa w niniejszej konwencji, mają zastosowanie bez względu na charakter stosunków między ofiarą a sprawcą.

Artykuł 44

Jurysdykcja

1. Strony przyjmą konieczne środki ustawodawcze lub inne środki ustanawiające jurysdykcję do ścigania wszystkich przestępstw, o których mowa w niniejszej konwencji, jeżeli przestępstwo zostało popełnione:

- a. na ich terytorium, lub
 - b. na pokładzie statku pływającego pod ich banderą, lub
 - c. na pokładzie samolotu zarejestrowanego zgodnie z ich prawem, lub
 - d. przez ich obywateli, lub
 - e. przez osobę zamieszkujejącą na ich terytorium.
2. Strony będą starać się przyjąć konieczne środki ustawodawcze lub inne środki ustanawiające jurysdykcję w sprawach wszystkich przestępstw, o których mowa w niniejszej konwencji, jeżeli przestępstwo zostało popełnione przeciwko ich obywatelowi lub osobie zamieszkującej na ich terytorium.
3. Na potrzeby ścigania za przestępstwa, o których mowa w artykułach 36, 37, 38 oraz 39 niniejszej konwencji, Strony przyjmą konieczne środki ustawodawcze lub inne środki w celu zapewnienia, by ich jurysdykcja nie była uzależniona od tego, czy te czyny uznawane są za przestępstwo na terytorium, na którym zostały popełnione.
4. Na potrzeby ścigania za przestępstwa, o których mowa w artykułach 36, 37, 38 oraz 39 niniejszej konwencji, Strony przyjmą konieczne środki ustawodawcze lub inne środki w celu zapewnienia, by ich jurysdykcja w odniesieniu do lit. d i e. ustępu 1 nie była uzależniona od tego, że ściganie może być wszczęte jedynie na podstawie zawiadomienia przez ofiarę o popełnieniu przestępstwa lub od powiadomienia przez państwo, gdzie przestępstwo zostało popełnione.
5. Strony przyjmą konieczne środki ustawodawcze lub inne środki ustanawiające jurysdykcję w odniesieniu do przestępstw, o których mowa w niniejszej konwencji, w przypadkach, gdy domniemany sprawca jest obecny na ich terytorium i nie podlega wydaleniu do innej Strony wyłącznie ze względu na obywatelstwo.
6. W przypadku gdy więcej niż jedna Strona domaga się uznania swojej jurysdykcji w sprawie domniemanego przestępstwa, o którym mowa w niniejszej konwencji, zainteresowane Strony, gdy to stosowne, porozumiewają się ze sobą w celu ustalenia najodpowiedniejszej jurysdykcji na potrzeby ścigania.
7. Bez uszczerbku dla ogólnych zasad prawa międzynarodowego, niniejsza konwencja nie wyklucza jurysdykcji w sprawach karnych wykonywanej przez Stronę zgodnie z jej prawem wewnętrznym.

Artykuł 45

Sankcje i środki

1. Strony przyjmą konieczne środki ustawodawcze lub inne środki w celu zapewnienia, by przestępstwa, o których mowa w niniejszej konwencji, podlegały karze w postaci skutecznych, proporcjonalnych i odstraszających sankcji uwzględniających ich wagę. Sankcje te obejmą, o ile to właściwe, kary pozbawienia wolności mogące stanowić podstawę ekstradycji.

2. Strony mogą podjąć inne środki w stosunku do sprawców, takie jak:

- monitorowanie lub nadzór nad osobami skazanymi,
- pozbawienie praw rodzicielskich, jeżeli dobro dziecka, mogące obejmować bezpieczeństwo ofiary, nie może być zagwarantowane w żaden inny sposób.

Artykuł 46

Okoliczności obciążające

Strony przyjmą konieczne środki ustawodawcze lub inne środki w celu zapewnienia, by następujące okoliczności, o ile nie stanowią już znamion przestępstwa, mogły, zgodnie z odpowiednimi przepisami prawa wewnętrznego, być uznawane za okoliczności obciążające przy ustalaniu wyroku za przestępstwa, o których mowa w niniejszej konwencji:

- a. przestępstwo zostało popełnione przeciw byłemu lub obecnemu małżonkowi lub partnerowi, tak jak są oni uznawani przez prawo wewnętrzne, przez członka rodziny, osobę współmieszkającą z ofiarą lub przez osobę, która nadużyła swojej władzy,
- b. przestępstwo lub przestępstwa powiązane zostały popełnione wielokrotnie,
- c. przestępstwo zostało popełnione przeciw osobie, która stała się na nie szczególnie narażona ze względu na specyficzne okoliczności,
- d. przestępstwo zostało popełnione wobec dziecka lub w jego obecności,
- e. przestępstwo zostało popełnione przez dwie lub więcej osoby działające wspólnie,
- f. przestępstwo poprzedzały lub towarzyszyły mu szczególne akty okrucieństwa,
- g. przestępstwo zostało popełnione z użyciem broni lub z groźbą jej użycia,

- h. przestępstwo spowodowało istotny uszczerbek na zdrowiu fizycznym lub psychicznym ofiary,
- i. sprawca został już wcześniej skazany za przestępstwa podobnego rodzaju.

Artykuł 47

Wyroki wydane przez inną Stronę

Strony przyjmą konieczne środki ustawodawcze lub inne środki w celu zapewnienia, by przy ustalaniu wyroku możliwe było branie pod uwagę prawomocnych wyroków wydanych przez inną Stronę w związku z przestępstwami, o których mowa w niniejszej konwencji.

Artykuł 48

Zakaz stosowania obowiązkowych alternatywnych sposobów rozstrzygania sporów lub obowiązkowego skazywania

1. Strony przyjmą konieczne środki ustawodawcze lub inne środki zakazujące stosowania obowiązkowych alternatywnych sposobów rozstrzygania sporów, w tym mediacji i koncyliacji, w odniesieniu do wszystkich form przemocy objętych zakresem niniejszej konwencji.
2. Strony przyjmą konieczne środki ustawodawcze lub inne środki odpowiednio uwzględniające zdolność sprawcy do wypełnienia zobowiązań finansowych wobec ofiary w razie nałożenia grzywny.

Rozdział VI

– Postępowanie przygotowawcze, ściganie, przepisy proceduralne i środki ochronne

Artykuł 49

Zobowiązania ogólne

1. Strony przyjmą konieczne środki ustawodawcze lub inne środki w celu zapewnienia, by postępowanie przygotowawcze oraz postępowanie sądowe dotyczące wszystkich form przemocy objętych zakresem niniejszej konwencji były prowadzone bez nieuzasadnionego opóźnienia i, na wszystkich etapach postępowania karnego, z poszanowaniem praw ofiary.
2. Zgodnie z podstawowymi zasadami praw człowieka oraz mając na względzie uwzględnienie aspektu płci w pojmowaniu przemocy, Strony podejmą konieczne środki ustawodawcze lub inne działania w celu zapewnienia

skutecznego dochodzenia oraz ścigania przestępstw określonych zgodnie z niniejszą konwencją.

Artykuł 50

Szybka reakcja, zapobieganie i ochrona

1. Strony przyjmą konieczne środki ustawodawcze lub inne środki w celu zapewnienia, by właściwe organy ścigania szybko i odpowiednio reagowały na wszystkie formy przemocy objęte zakresem niniejszej konwencji, oferując ofiarom stosowną i natychmiastową ochronę.

2. Strony przyjmą konieczne środki ustawodawcze lub inne środki w celu zapewnienia, by właściwe organy niezwłocznie i odpowiednio zaangażowały się w zapobieganie i ochronę przed wszystkimi formami przemocy objętymi zakresem niniejszej konwencji, w tym by podejmowały działania zapobiegawcze o charakterze operacyjnym oraz zbieranie dowodów.

Artykuł 51

Ocena i zarządzanie ryzykiem

1. Strony przyjmą konieczne środki ustawodawcze lub inne środki zapewniające, by ocena ryzyka śmierci, powagi sytuacji i ryzyka powtarzania się aktów przemocy była przeprowadzana przez wszystkie właściwe władze w celu zarządzania takim ryzykiem i, jeżeli zajdzie taka potrzeba, by zapewnić w sposób skoordynowany bezpieczeństwo i wsparcie.

2. Strony przyjmą konieczne środki ustawodawcze lub inne środki w celu zapewnienia, by przy ocenie, o której mowa w ustępie 1 w sposób należyty brane było pod uwagę, na wszystkich etapach postępowania przygotowawczego i stosowania środków ochronnych, posiadanie broni lub dostępu do broni palnej przez sprawcę aktów przemocy objętych zakresem niniejszej konwencji.

Artykuł 52

Nakazy doraźne

Strony przyjmą konieczne środki ustawodawcze lub inne środki umożliwiające właściwym władzom nakazanie sprawcy przemocy domowej, w sytuacjach bezpośredniego zagrożenia, opuszczenia miejsca zamieszkania ofiary lub osoby zagrożonej, na odpowiedni okres oraz zakazania sprawcy wchodzenia do lokalu zajmowanego przez ofiarę lub osobę zagrożoną lub kontaktowania się z ofiarą lub osobą zagrożoną. Środki podejmowane zgodnie

z niniejszym artykułem będą dawać pierwszeństwo bezpieczeństwu ofiar lub osób zagrożonych.

Artykuł 53

Zakazy lub nakazy ochronne

1. Strony przyjmą konieczne środki ustawodawcze lub inne środki w celu zapewnienia, by ofiary wszystkich form przemocy objętej zakresem niniejszej konwencji mogły wystąpić o wydanie odpowiednich zakazów lub nakazów ochronnych.

2. Strony przyjmą konieczne środki ustawodawcze lub inne środki w celu zapewnienia, by zakazy lub nakazy ochronne, o których mowa w ustępie 1:

- umożliwiały zapewnienie natychmiastowej ochrony bez nadmiernych obciążeń finansowych lub administracyjnych dla ofiary,
- wystawiane były na określony okres lub do czasu ich zmiany lub uchylenia,
- jeżeli to konieczne, wydawane były bez wysłuchania strony przeciwnej i ze skutkiem natychmiastowym,
- dostępne były niezależnie od lub równoległe do innych postępowań,
- mogły być wprowadzane w późniejszych postępowaniach.

3. Strony przyjmą konieczne środki ustawodawcze lub inne środki w celu zapewnienia, by naruszenie zakazu lub nakazu ochronnego wydanego zgodnie z ustępem 1 podlegało skutecznym, proporcjonalnym i odstrasżającym sankcjom karnym lub innym sankcjom prawnym.

Artykuł 54

Postępowanie przygotowawcze i dowody

Strony przyjmą konieczne środki ustawodawcze lub inne środki w celu zapewnienia, by w jakimkolwiek postępowaniu cywilnym lub karnym dowody związane z wcześniejszymi życiem seksualnym i trybem życia ofiary były dopuszczane tylko gdy to właściwe i konieczne.

Artykuł 55

Postępowanie bez wysłuchania strony przeciwnej i postępowanie prowadzone z urzędu

1. Strony zapewnią, by wszczęcie postępowania przygotowawczego lub ścigania przestępstw określonych zgodnie z artykułami 35, 36, 37, 38 i 39

niniejszej konwencji nie było wyłącznie uzależnione od powiadomienia lub skargi ofiary, jeżeli przestępstwo zostało dokonane, w części lub całości, na terytorium Strony oraz zapewnią, by postępowanie było kontynuowane, nawet jeżeli ofiara wycofa powiadomienie lub skargę.

2. Strony przyjmą konieczne środki ustawodawcze lub inne środki zapewniające, na warunkach określonych w prawie wewnętrznym, możliwość pomocy i/lub wspierania ofiar przez instytucje rządowe i organizacje pozarządowe oraz doradców wyspecjalizowanych w sprawach przemocy domowej, na życzenie tych ofiar, w toku postępowania przygotowawczego oraz postępowania sądowego dotyczącego przestępstw, o których mowa w niniejszej konwencji.

Artykuł 56

Środki ochronne

1. Strony przyjmą konieczne środki ustawodawcze lub inne środki zapewniające ochronę praw i interesów ofiar, w tym ich szczególne potrzeby jako świadków, na wszystkich etapach postępowania przygotowawczego i postępowania sądowego, zwłaszcza poprzez:

- a. ochronę ofiar, jak również ich rodzin i świadków, przed zastraszaniem, odwetem lub ponowną wiktymizacją,
- b. zapewnienie, by ofiary zostały poinformowane, przynajmniej w sytuacjach gdy ofiary i rodzina mogłyby znaleźć się w niebezpieczeństwie, jeżeli sprawca ucieknie, zostanie tymczasowo zwolniony lub wyjdzie na wolność,
- c. informowanie ofiar, na warunkach przewidzianych przez prawo wewnętrzne, o ich prawach oraz dostępnych im świadczeniach, biegu nadanemu skardze, podstawach oskarżenia, ogólnym postępie postępowania przygotowawczego lub postępowania sądowego oraz o ich roli w postępowaniu przygotowawczym lub postępowaniu sądowym, jak również o wydanej w ich sprawie decyzji,
- d. umożliwianie ofiarom, zgodnie z zasadami procesowymi prawa wewnętrznego, bycie wysłuchanym, przedstawienia dowodów oraz ich opinii, potrzeb i obaw, bezpośrednio lub przez pośrednika, oraz by zostały one rozpatrzone,
- e. udzielanie ofiarom odpowiedniej pomocy, tak by ich prawa i interesy były w sposób należyty przedstawiane i brane pod uwagę,

- f. zapewnienie, by mogły być podejmowane środki chroniące prywatność i wizerunek ofiary,
- g. unikanie, jeżeli to tylko możliwe, w sądach i w siedzibach organów ścigania, kontaktu ofiar ze sprawcami przestępstw,
- h. zapewnianie ofiarom niezależnych i wykwalifikowanych tłumaczy, jeżeli ofiary są stronami postępowania lub jeżeli przedstawiają dowody,
- i. umożliwianie ofiarom składania zeznań na sali sądowej, zgodnie z zasadami przewidzianymi przez prawo wewnętrzne, poza salą sądową lub przynajmniej pod nieobecność na sali domniemanego sprawcy przestępstwa, zwłaszcza wykorzystując odpowiednie technologie komunikacyjne, jeżeli są dostępne.

2. Dziecku ofierze oraz dziecku świadkowi przemocy wobec kobiet oraz przemocy domowej zapewnia się, gdy to stosowne, specjalne środki ochrony, mając na względzie dobro dziecka.

Artykuł 57

Pomoc prawna

Strony zapewniają ofiarom prawo do pomocy prawnej i do bezpłatnej porady prawnej, na warunkach przewidzianych przez prawo wewnętrzne.

Artykuł 58

Przedawnienie

Strony przyjmą konieczne środki ustawodawcze i inne środki w celu zapewnienia, by termin przedawnienia wszczęcia postępowania w związku z popełnieniem przestępstw określonych zgodnie z artykułami 36, 37, 38 i 39 niniejszej konwencji był wystarczający i współmierny do wagi danego przestępstwa, umożliwiając skuteczne wszczęcie ścigania po osiągnięciu przez ofiarę pełnoletności.

Rozdział VII

– Migracja i azyl

Artykuł 59

Pobyt

1. Strony przyjmą konieczne środki ustawodawcze lub inne środki zapewniające, by ofiarom, których prawo pobytu, zgodnie z prawem wewnętrznym,

zależy od prawa pobytu małżonka lub partnera przyznawane było, na ich wniosek, w razie rozwiązania małżeństwa lub związku, w szczególnie trudnych okolicznościach, odrębne zezwolenie na pobyt, bez względu na to, jak długo trwało małżeństwo lub związek. Warunki przyznawania odrębnego zezwolenia na pobyt i okres, na jaki jest ono przyznawane, reguluje prawo wewnętrzne.

2. Strony przyjmą konieczne środki ustawodawcze lub inne środki w celu umożliwienia zawieszenia postępowania w sprawie wydalenia, które zostało wszczęte w związku z prawem pobytu zależnym od prawa pobytu małżonka lub partnera, tak jak to uznaje prawo wewnętrzne, by ofiara mogła złożyć wniosek o wydanie odrębnego zezwolenia na pobyt.

3. Strony wydawać będą ofiarom odnawialne zezwolenie na pobyt w jednej z poniższych sytuacji bądź w obu z nich:

- a. gdy właściwe władze uznają, że pobyt jest konieczny ze względu na ich sytuację osobistą,
- b. gdy właściwe władze uznają, że pobyt jest konieczny biorąc pod uwagę ich współpracę z właściwymi władzami w postępowaniu przygotowawczym lub postępowaniu karnym.

4. Strony przyjmą konieczne środki ustawodawcze lub inne środki zapewniające, by ofiary przymusowych małżeństw sprowadzone do innego kraju w celu zawarcia związku małżeńskiego i które, w konsekwencji, straciły prawo pobytu w kraju, w którym zwykle przebywają, mogły odzyskać to prawo.

Artykuł 60

Wnioski o azyl uwarunkowane płcią

1. Strony przyjmą konieczne środki ustawodawcze lub inne środki w celu zapewnienia, by przemoc wobec kobiet ze względu na płeć mogła być uznawana za formę prześladowania, w rozumieniu artykułu 1 ustęp A pkt 2 Konwencji dotyczącej statusu uchodźców z 1951 r. oraz za formę poważnej szkody dającą podstawy do przyznania ochrony uzupełniającej lub dodatkowej.

2. Strony zapewnią, by interpretacja przesłanek przewidzianych w konwencji, o której mowa w ust. 1, uwzględniała aspekt płci oraz by w przypadkach, gdy zostanie ustalone, że obawa przed prześladowaniem ma podstawy w jednej lub wielu z tych przesłanek, wnioskodawcom został udzielony status uchodźcy, zgodnie z mającymi zastosowanie umowami.

3. Strony przyjmą konieczne środki ustawodawcze lub inne środki ustanawiające procedury przyjmowania i usługi wsparcia cudzoziemców ubiegających się o nadanie statusu uchodźcy, uwzględniające aspekt płci, jak również wytyczne dotyczące uwzględniania aspektu płci oraz procedury udzielania statusu uchodźcy uwzględniające aspekt płci, w tym takie procedury ustalania statusu uchodźcy i składania wniosków o ochronę międzynarodową.

Artykuł 61

Zasada non-refoulement

1. Strony przyjmą konieczne środki ustawodawcze lub inne środki zapewniające przestrzeganie zasady non-refoulement, zgodnie z istniejącymi zobowiązaniami wynikającymi z prawa międzynarodowego.

2. Strony przyjmą konieczne środki ustawodawcze lub inne środki zapewniające, by ofiary przemocy wobec kobiet potrzebujące ochrony, niezależnie od ich statusu lub miejsca pobytu, nie były, pod jakimkolwiek pozorem, odsyłane do jakiegokolwiek kraju, w którym ich życiu zagrażałoby niebezpieczeństwo, lub gdzie mogłyby zostać poddane torturom, nieludzkiemu lub poniżającemu traktowaniu, lub karze.

Rozdział VIII

– Współpraca międzynarodowa

Artykuł 62

Zasady ogólne

1. Strony będą współpracować, w możliwie najszerszym zakresie, zgodnie z postanowieniami niniejszej konwencji oraz na mocy właściwych umów międzynarodowych i regionalnych dotyczących współpracy w sprawach cywilnych i karnych, porozumień uzgodnionych na podstawie jednolitego lub wzajemnego ustawodawstwa oraz prawa wewnętrznego, w celu:

- a. zapobiegania, zwalczania i ścigania wszystkich form przemocy objętych zakresem niniejszej konwencji,
- b. ochrony ofiar i udzielania im pomocy,
- c. prowadzenia postępowań przygotowawczych i postępowań dotyczących przestępstw, o których mowa w niniejszej konwencji,
- d. wykonywania właściwych wyroków cywilnych i karnych wydanych przez władze sądowe Stron, w tym nakazów ochrony.

2. Strony przyjmą konieczne środki ustawodawcze lub inne środki zapewniające, by ofiary przestępstw, o których mowa w niniejszej konwencji, popełnionych na terytorium Strony innej niż ta, na terytorium której przebywają, mogły złożyć skargę właściwym władzom państwa zamieszkania.

3. W przypadku gdy Strona, która uzależnia udzielenie pomocy prawnej w sprawach karnych, ekstradycji lub wykonania wyroków cywilnych bądź karnych nałożonych przez drugą Stronę niniejszej konwencji od istnienia traktatu, otrzymuje wniosek o taką współpracę prawną od Strony, z którą nie zawarła takiego traktatu, może uważać niniejszą konwencję za podstawę prawną udzielenia pomocy prawnej w sprawach karnych, ekstradycji lub wykonania wyroków cywilnych bądź karnych nałożonych przez drugą Stronę w związku z przestępstwami, o których mowa w niniejszej konwencji.

4. Strony podejmują starania mające na celu włączenie, gdy to stosowne, kwestii walki z przemocą wobec kobiet i przemocą domową do programów pomocy na rzecz rozwoju adresowanych do państw trzecich, w tym poprzez zawieranie umów dwustronnych i wielostronnych z państwami trzecimi mających na celu ułatwienie ochrony ofiar zgodnie z artykułem 18 ustęp 5.

Artykuł 63

Działania na rzecz osób znajdujących się w niebezpieczeństwie

W przypadku, gdy na podstawie dostępnych informacji Strona ma uzasadnione podstawy, by sądzić, że dana osoba jest bezpośrednio zagrożona aktami przemocy, o których mowa w artykułach 36, 37, 38 i 39 niniejszej konwencji, na terytorium innej Strony, to Strona posiadająca takie informacje powinna bezzwłocznie przekazać je drugiej Stronie, aby zapewnić podjęcie odpowiednich środków ochronnych. O ile to stosowne, informacje te powinny obejmować wskazania istniejących przepisów w zakresie ochrony, osoby znajdujące się w niebezpieczeństwie.

Artykuł 64

Informacje

1. Strona wezwana niezwłocznie informuje Stronę wzywającą o wyniku działania podjętego zgodnie z niniejszym rozdziałem. Strona wezwana powinna również niezwłocznie poinformować Stronę wzywającą o wszystkich okolicznościach, które uniemożliwiają podjęcie takiego działania lub które mogą je znacząco opóźnić.

2. Każda Strona może, zgodnie z prawem wewnętrznym, bez wcześniejszego wniosku, przekazać drugiej Stronie informacje uzyskane w trakcie własnych postępowań przygotowawczych, jeżeli uzna, że ujawnienie takich informacji może pomóc tej Stronie zapobiec przestępstwom, o których mowa w niniejszej konwencji, w podjęciu lub przeprowadzeniu postępowań przygotowawczych lub postępowań związanych z tymi przestępstwami lub gdy informacje te mogłyby doprowadzić do zwrócenia się przez tę Stronę z wnioskiem o współpracę na podstawie niniejszego rozdziału.

3. Strona otrzymująca jakiekolwiek informacje zgodnie z ustępem 2 przedstawi je właściwym władzom, aby mogły zostać podjęte postępowania, jeżeli informacje zostaną uznane za odpowiednie, lub w celu uwzględnienia ich we właściwym postępowaniu cywilnym bądź karnym.

Artykuł 65

Ochrona danych

Dane osobowe będą przechowywane i wykorzystywane zgodnie z zobowiązaniami podjętymi przez Strony na mocy Konwencji o ochronie osób w związku z automatycznym przetwarzaniem danych osobowych.

Rozdział IX

– Mechanizm monitorujący

Artykuł 66

Grupa ekspertów do spraw przeciwdziałania przemocy wobec kobiet i przemocy domowej

1. Zadaniem Grupy ekspertów do spraw przeciwdziałania przemocy wobec kobiet i przemocy domowej (zwana dalej „GREVIO”) jest monitorowanie wdrażania przez Strony niniejszej konwencji.

2. GREVIO składać się będzie z nie mniej niż 10 i nie więcej niż 15 członków, z zachowaniem równego udziału kobiet i mężczyzn i równowagi geograficznej, a także wzięty zostanie pod uwagę wymóg zapewnienia wielodyscyplinarnej wiedzy. Członkowie Grupy będą wybierani przez Komitet Stron spośród kandydatów zaproponowanych przez Strony; funkcja jest sprawowana cztery lata, ponowny wybór możliwy jest raz, a członkowie powinni być wybierani spośród obywateli Stron.

3. Pierwszy wybór dziesięciu członków należy przeprowadzić najpóźniej rok od wejścia w życie niniejszej konwencji. Wyboru pięciu dodatkowych członków należy dokonać po 25 ratyfikacji lub przystąpieniu.

4. Zasady wyboru członków GREVIO są następujące:

- a. procedura wyboru powinna być przejrzysta, a członkowie wybierani spośród osób o wysokich kwalifikacjach moralnych, uznawanych za ekspertów w dziedzinie praw człowieka, równości kobiet i mężczyzn, przemocy wobec kobiet i przemocy domowej, pomocy i ochrony ofiar lub spośród osób o uznanym doświadczeniu zawodowym związanym z obszarami objętymi zakresem niniejszej konwencji,
- b. każdy członek GREVIO musi być obywatelem innego państwa,
- c. powinni reprezentować główne systemy prawne,
- d. powinni reprezentować właściwe instytucje i władze działające w obszarze przemocy wobec kobiet i przemocy domowej,
- e. powinni sprawować swoje funkcje osobiście, wypełniać swoje zadania w sposób niezależny i bezstronny, a także być gotowi wykonywać obowiązki w sposób skuteczny.

5. Procedura wyboru członków GREVIO zostanie ustalona przez Komitet Ministrów Rady Europy, po zasięgnięciu opinii i uzyskaniu jednomyślnej zgody Stron, w ciągu sześciu miesięcy od wejścia w życie niniejszej konwencji.

6. GREVIO przyjmie własny regulamin.

7. Członkowie GREVIO oraz inni członkowie delegacji składający wizyty w krajach, zgodnie z artykułem 68 ustępy 9 i 14 korzystają z przywilejów i immunitetów określonych w Załączniku do niniejszej konwencji.

Artykuł 67

Komitet Stron

1. Komitet Stron składa się z przedstawicieli Stron konwencji.

2. Komitet Stron zwoływany jest przez Sekretarza Generalnego Rady Europy. Pierwsze posiedzenie Komitetu odbędzie się najpóźniej rok od wejścia w życie niniejszej konwencji, celem spotkania będzie wybór członków GREVIO. Kolejne spotkania będą odbywać się zawsze gdy wniosek o to złoży jedna trzecia członków Komitetu, Przewodniczący Komitetu Stron lub Sekretarz Generalny.

3. Komitet Stron przyjmie własny regulamin.

Artykuł 68

Procedura

1. Strony przedstawiają Sekretarzowi Generalnemu Rady Europy sprawozdanie dotyczące środków ustawodawczych i innych środków wdrażających postanowienia niniejszej konwencji, sporządzone na podstawie kwestionariusza opracowanego przez GREVIO; sprawozdanie jest rozpatrywane przez GREVIO.
2. GREVIO rozpatruje przedłożone zgodnie z ustępem 1 sprawozdanie razem z przedstawicielami danej Strony.
3. Dalsza procedura oceny podzielona zostanie na cykle, a GREVIO określi długość tych cykli. Na początku każdego cyklu GREVIO wybierze postanowienia konwencji, których dotyczyć będzie ocena i roześle kwestionariusz.
4. GREVIO określi odpowiednie sposoby przeprowadzania oceny. W szczególności może przyjąć kwestionariusz dla każdego cyklu oceny, który będzie służył jako podstawa oceny wdrażania konwencji przez Strony. Kwestionariusz będzie kierowany do wszystkich Stron. Strony będą udzielać odpowiedzi na kwestionariusz, jak również przedstawiać będą wszelkie inne informacje, o które zwróci się GREVIO.
5. GREVIO może otrzymywać informacje na temat wdrażania konwencji od organizacji pozarządowych oraz społeczeństwa obywatelskiego, a także od krajowych instytucji ochrony praw człowieka.
6. GREVIO w sposób należyty weźmie pod uwagę istniejące informacje dostępne w ramach innych umów regionalnych i międzynarodowych, a także informacje pochodzące od organów podejmujących działania w sprawach, o których mowa w niniejszej konwencji.
7. Przyjmując kwestionariusz dla każdego cyklu oceny, GREVIO w sposób należyty weźmie pod uwagę zbieranie i analizę danych przeprowadzone przez Strony zgodnie z artykułem 11 niniejszej konwencji.
8. Informacje dotyczące wdrażania konwencji GREVIO może otrzymywać od Komisarza do spraw Praw Człowieka Rady Europy, Zgromadzenia Parlamentarnego oraz wyspecjalizowanych organów Rady Europy, jak również od organów ustanowionych w ramach innych umów międzynarodowych. GREVIO będzie mieć dostęp do skarg przedkładanych tym organom oraz ich wyników.
9. Jeżeli zgromadzone informacje są niewystarczające lub w przypadkach wymienionych w ustępie 14, GREVIO może, subsydiarnie, we współpracy

z władzami krajowymi i przy pomocy niezależnych ekspertów krajowych, organizować wizyty krajowe. W wizytach tych członkom GREVIO mogą towarzyszyć specjaliści z konkretnych dziedzin.

10. GREVIO przygotowuje projekt sprawozdania, zawierający jego analizę wdrażania postanowień konwencji, których dotyczy ocena, a także sugestie i propozycje sposobu rozwiązania problemów zidentyfikowanych w danej Stronie. Projekt sprawozdania jest przekazywany Stronie do zaopiniowania, które podlega ocenie. GREVIO bierze pod uwagę opinie Strony przy przyjmowaniu sprawozdania.

11. Na podstawie wszystkich otrzymanych informacji i opinii Stron GREVIO przyjmuje sprawozdanie i wnioski dotyczące środków podjętych przez daną Stronę w celu wdrożenia postanowień niniejszej konwencji. Sprawozdanie i wnioski przekazywane są danej Stronie i Komitetowi Stron. Sprawozdanie i wnioski GREVIO są powszechnie dostępne od momentu ich przyjęcia, wraz z ewentualnymi uwagami Strony, której sprawozdanie dotyczy.

12. Bez uszczerbku dla procedury opisanej w ustępach od 1 do 8, Komitet Stron może, na podstawie sprawozdania i wniosków GREVIO przyjmując zalecenia zaadresowane do Strony (a) dotyczące działań, jakie należy podjąć w celu wdrożenia wniosków GREVIO i określające, jeżeli to konieczne, datę przedstawienia informacji na temat ich wdrożenia, oraz (b) zmierzające do popierania współpracy z tą Stroną w celu właściwego wdrażania konwencji.

13. Jeżeli GREVIO otrzyma wiarygodne informacje wskazujące istnienie problemu, który wymaga natychmiastowej uwagi w celu zapobieżenia lub ograniczenia skali lub liczby poważnych naruszeń konwencji, GREVIO może żądać pilnego przedłożenia specjalnego sprawozdania dotyczącego środków podjętych w celu zapobieżenia poważnym, masowym lub utrzymującym się przypadkom przemocy wobec kobiet.

14. Biorąc pod uwagę informacje przekazane przez daną Stronę i inne wiarygodne informacje, GREVIO może wyznaczyć jednego lub kilku spośród swoich członków aby przeprowadzili postępowanie przygotowawcze i w trybie pilnym przedstawili GREVIO sprawozdanie. W sytuacjach tego wymagających i za zgodą Strony, postępowanie dochodzeniowe może obejmować wizytę na jej terytorium.

15. Po rozpatrzeniu wniosków z przeprowadzonego postępowania dochodzeniowego, o którym mowa w ustępie 14, GREVIO prześle te wnioski

danej Stronie i, gdy to stosowne, Komitetowi Stron i Komitetowi Ministrów Rady Europy, wraz z innymi uwagami i zaleceniami.

Artykuł 69

Ogólne zalecenia

GREVIO może przyjąć, gdy to stosowne, ogólne zalecenia dotyczące wdrażania niniejszej konwencji.

Artykuł 70

Udział parlamentów w monitoringu

1. Zachęca się parlamenty krajowe do udziału w ocenie środków podjętych w celu wdrażania niniejszej konwencji.
2. Każda ze stron przekaże swojemu parlamentowi sprawozdania GREVIO.
3. Zachęca się Zgromadzenie Parlamentarne Rady Europy do regularnego podsumowywania wdrażania niniejszej konwencji.

Rozdział X

– Związek z innymi umowami międzynarodowymi

Artykuł 71

Związek z innymi umowami międzynarodowymi

1. Niniejsza konwencja nie ma wpływu na zobowiązania wynikające z innych umów międzynarodowych, których stronami są Strony niniejszej konwencji lub których stronami staną się, a które zawierają postanowienia dotyczące kwestii objętych niniejszą konwencją.
2. Strony niniejszej konwencji mogą zawierać między sobą dwustronne lub wielostronne porozumienia dotyczące kwestii będących przedmiotem niniejszej konwencji w celu uzupełnienia lub wzmocnienia jej postanowień lub ułatwienia wdrażania zasad określonych w konwencji.

Rozdział XI

– Poprawki do konwencji

Artykuł 72

Poprawki

1. Każda propozycja poprawki do niniejszej konwencji przedstawiona przez Stronę zostanie przedłożona Sekretarzowi Generalnemu Rady Europy, ten

zaś przekazuje je państwom członkowskim Rady Europy, jej sygnatariuszom, Stronom, Unii Europejskiej, państwom zaproszonym do podpisania niniejszej konwencji zgodnie z postanowieniami artykułu 75 oraz wszystkim państwom zaproszonym do przystąpienia do niniejszej konwencji zgodnie z postanowieniami artykułu 76.

2. Komitet Ministrów Rady Europy rozpatruje zaproponowane poprawki i, po zasięgnięciu opinii Stron konwencji niebędącymi członkami Rady Europy, może przyjąć poprawkę większością głosów zgodnie z artykułem 20 ustęp d Statutu Rady Europy.

3. Tekst każdej poprawki przyjętej przez Komitet Ministrów zgodnie z ustępem 2 przekazywany jest Stronom do zatwierdzenia.

4. Wszystkie zmiany przyjęte zgodnie z ustępem 2 wchodzi w życie pierwszego dnia miesiąca następującego po upływie miesiąca od dnia, w którym wszystkie Strony poinformują Sekretarza Generalnego o zatwierdzeniu takich poprawek.

Rozdział XII

– Postanowienia końcowe

Artykuł 73

Skutki niniejszej konwencji

Postanowienia niniejszej konwencji nie naruszają przepisów prawa wewnętrznego i wiążących umów międzynarodowych, które obowiązują lub wejdą w życie i na mocy których osobom przysługują lub przysługiwałyby korzystniejsze uprawnienia jeżeli chodzi o zapobieganie i zwalczanie przemocy wobec kobiet i przemocy domowej.

Artykuł 74

Rozwiązywanie sporów

1. W przypadku sporów dotyczących wdrażania lub interpretacji postanowień niniejszej konwencji Strony powinny najpierw starać się je rozwiązać w drodze negocjacji, koncyliacji, arbitrażu lub w jakikolwiek inny pokojowy sposób przyjęty na mocy porozumienia między nimi.

2. Komitet Ministrów Rady Europy może ustanowić procedury rozwiązywania sporów dostępne dla Stron, jeżeli wyrażą one na to zgodę.

Artykuł 75

Podpisanie i wejście w życie

1. Niniejsza konwencja jest otwarta do podpisu dla państw członkowskich Rady Europy, państw niebędących jej członkami, które brały udział w jej opracowaniu oraz dla Unii Europejskiej.
2. Niniejsza konwencja podlega ratyfikacji, przyjęciu lub zatwierdzeniu. Dokumenty ratyfikacyjne, przyjęcia lub zatwierdzenia składane są Sekretarzowi Generalnemu Rady Europy.
3. Niniejsza konwencja wejdzie w życie pierwszego dnia miesiąca następującego po upływie trzech miesięcy od dnia kiedy 10 sygnatariuszy, w tym co najmniej 8 państw członkowskich Rady Europy, wyrazi zgodę na związanie się konwencją zgodnie z postanowieniami ustępu 2.
4. W stosunku do Unii Europejskiej lub każdego państwa, o którym mowa w ustępie 1, które później wyrazi zgodę na związanie się niniejszą konwencją, wejdzie ona w życie pierwszego dnia miesiąca następującego po upływie trzech miesięcy od dnia złożenia dokumentu ratyfikacyjnego, przyjęcia lub zatwierdzenia.

Artykuł 76

Przystąpienie do konwencji

1. Po wejściu w życie niniejszej konwencji Komitet Ministrów Rady Europy może, po zasięgnięciu opinii Stron konwencji i otrzymaniu ich jednomyślnej zgody, zaprosić każde państwo niebędące członkiem Rady Europy, które nie brało udziału w opracowaniu niniejszej konwencji, do przystąpienia do niej, na podstawie decyzji podjętej większością określoną w artykule 20 ustęp d Statutu Rady Europy, z zastrzeżeniem jednomyślności przedstawicieli Stron uprawnionych do zasiadania w Komitecie Ministrów.
2. W odniesieniu do każdego państwa przystępującego konwencja wejdzie w życie pierwszego dnia miesiąca następującego po upływie trzech miesięcy od daty złożenia Sekretarzowi Generalnemu Rady Europy dokumentu przystąpienia.

Artykuł 77

Zakres terytorialny stosowania konwencji

1. Każde państwo lub Unia Europejska może, w chwili podpisywania lub składania dokumentu ratyfikacyjnego, przyjęcia, zatwierdzenia lub przystą-

pienia, wskazać terytorium lub terytoria, na których niniejsza konwencja będzie się stosować.

2. Każda Strona może, w jakimkolwiek późniejszym terminie, w drodze oświadczenia skierowanego do Sekretarza Generalnego Rady Europy, rozszerzyć stosowanie niniejszej konwencji na jakiekolwiek inne terytorium wskazane w oświadczeniu i za którego stosunki międzynarodowe odpowiada lub w którego imieniu upoważniona jest podejmować zobowiązania. W odniesieniu do takiego terytorium konwencja wejdzie w życie pierwszego dnia miesiąca następującego po upływie trzech miesięcy od dnia otrzymania przez Sekretarza Generalnego takiego oświadczenia.

3. Każde oświadczenie złożone na mocy dwóch poprzedzających ustępów może, w odniesieniu do jakiegokolwiek terytorium wskazanego w takim oświadczeniu, być wycofane w drodze notyfikacji skierowanej do Sekretarza Generalnego Rady Europy. Wycofanie staje się skuteczne pierwszego dnia miesiąca następującego po upływie trzech miesięcy od dnia otrzymania notyfikacji przez Sekretarza Generalnego.

Artykuł 78

Zastrzeżenia

1. Nie można składać żadnych zastrzeżeń w odniesieniu do jakichkolwiek postanowień niniejszej konwencji, z wyjątkami określonymi w ustępie 2 i 3.

2. Każde państwo lub Unia Europejska może zadeklarować, w chwili podpisywania lub składania dokumentu ratyfikacyjnego, przyjęcia, zatwierdzenia lub przystąpienia, w drodze oświadczenia skierowanego do Sekretarza Generalnego Rady Europy, że zastrzega sobie prawo niestosowania lub stosowania tylko w określonych przypadkach lub na określonych warunkach, postanowień zawartych w:

- artykuły 30 ustęp 2,
- artykuły 44 ustępy 1 litera e, 3 oraz 4,
- artykuły 55 ustęp 1 w odniesieniu do artykułu 35, w zakresie drobnych przestępstw,
- artykuły 58 w odniesieniu do artykułów 37, 38 oraz 39,
- artykuły 59.

3. Każde państwo lub Unia Europejska może zadeklarować, w chwili podpisywania lub składania dokumentu ratyfikacyjnego, przyjęcia, zatwierdzenia

nia lub przystąpienia, w drodze oświadczenia skierowanego do Sekretarza Generalnego Rady Europy, że zastrzega sobie prawo do stosowania sankcji innych niż karne w przypadku zachowań, o których mowa w artykułach 33 oraz 34.

4. Każda Strona może, w całości lub częściowo, wycofać zastrzeżenie poprzez oświadczenie skierowane do Sekretarza Generalnego Rady Europy. Wycofanie staje się skuteczne w dniu jego otrzymania.

Artykuł 79

Ważność i przegląd zastrzeżeń

1. Zastrzeżenia, o których mowa w artykule 78, ustępy 2 i 3, są ważne przez pięć lat od dnia wejścia w życie niniejszej konwencji w stosunku do danej Strony. Jednakże zastrzeżenia mogą być odnawiane na okresy tej samej długości.

2. Osiemnaście miesięcy przed terminem wygaśnięcia zastrzeżenia Sekretarz Generalny Rady Europy notyfikuje danej Stronie termin wygaśnięcia. Nie później niż trzy miesiące przed terminem wygaśnięcia Strona notyfikuje Sekretarzowi Generalnemu utrzymanie, zmianę lub wycofanie swojego zastrzeżenia. W przypadku braku notyfikacji danej Strony Sekretarz Generalny poinformuje, że zastrzeżenie zostaje uznane za automatycznie przedłużone na sześć miesięcy. Brak notyfikacji danej Strony co do zamiaru utrzymania lub zmiany zastrzeżenia przed upływem tego okresu powoduje wygaśnięcie zastrzeżenia.

3. Jeżeli Strona złożyła zastrzeżenie zgodnie z artykułem 78, ustęp 2 i 3, to przed jego odnowieniem lub na żądanie przedstawi GREVIO przyczyny uzasadniające jego utrzymywanie.

Artykuł 80

Wypowiedzenie

1. Każda Strona może w dowolnym czasie wypowiedzieć niniejszą konwencję, w drodze notyfikacji skierowanej do Sekretarza Generalnego Rady Europy.

2. Wypowiedzenie staje się skuteczne pierwszego dnia miesiąca następującego po upływie trzech miesięcy od dnia otrzymania notyfikacji przez Sekretarza Generalnego.

Artykuł 81

Notyfikacja

Sekretarz Generalny Rady Europy notyfikuje państwom członkowskim Rady Europy, państwom niebędącym członkami, które uczestniczyły w opracowaniu niniejszej konwencji, sygnatariuszom, Stronom, Unii Europejskiej oraz państwom zaproszonym do przystąpienia do konwencji:

- a. każde złożenie podpisu,
- b. złożenie każdego dokumentu ratyfikacyjnego, przyjęcia, zatwierdzenia lub przystąpienia,
- c. każdą datę wejścia w życie niniejszej konwencji zgodnie z artykułami 75 i 76,
- d. każdą poprawkę przyjętą zgodnie z artykułem 72 i datę wejścia w życie takiej poprawki,
- e. każde zastrzeżenie i wycofanie zastrzeżenia złożone zgodnie z artykułem 78,
- f. każde wypowiedzenie dokonane zgodnie z postanowieniami artykułu 80,
- g. każdy inny akt, notyfikację lub powiadomienie odnoszące się do niniejszej konwencji.

W dowód czego niżej podpisani, będąc do tego należycie upoważnieni, podpisali niniejszą konwencję.

Sporządzono w Stambule 11 maja 2011 roku w językach angielskim i francuskim, przy czym oba teksty są jednakowo autentyczne, w jednym egzemplarzu, który zostanie złożony w archiwach Rady Europy. Sekretarz Generalny Rady Europy przekaże uwierzytelnione kopie konwencji wszystkim państwom członkowskim Rady Europy, państwom niebędącym członkami, które uczestniczyły w opracowaniu niniejszej konwencji, Unii Europejskiej oraz państwom zaproszonym do przystąpienia do konwencji.

Załącznik: Przywileje i immunitety (Artykuł 66)

1. Niniejszy załącznik stosuje się do członków GREVIO wymienionych w artykule 66 niniejszej konwencji, a także do innych członków delegacji składających wizyty w krajach. Dla celów niniejszego załącznika wyrażenie „inni członkowie delegacji składających wizyty w krajach” obejmuje niezależnych ekspertów krajowych i specjalistów wymienionych w artykule 68 ustęp

9 konwencji, członków personelu Rady Europy oraz tłumaczy zatrudnionych przez Radę Europy, towarzyszących GREVIO w czasie wizyt w krajach.

2. Członkowie GREVIO i inni członkowie delegacji składających wizyty w krajach, wykonując zadania związane z przygotowaniem i przeprowadzeniem wizyt w krajach, działaniami po nich następującymi oraz podróżami związanymi z pełnieniem tych funkcji, korzystają z następujących przywilejów i immunitetów:

a. immunitet uniemożliwiający aresztowanie, zatrzymanie i zajęcie bagażu osobistego oraz immunitet uniemożliwiający podjęcie postępowania prawnego jakiegokolwiek rodzaju w związku z wypowiedziami ustnymi lub pisemnymi oraz wszystkimi czynnościami wykonanymi w ramach wypełniania zadań,

b. wyłączenie z wszystkich ograniczeń swobody poruszania się: wyjazd z i powrót do kraju zamieszkania, wjazd do kraju, w którym mają być wykonane zadania i wyjazd z niego, wszelkie formalności związane z rejestracją cudzoziemców w wizytowanych krajach lub krajach, przez które przejeżdżają w związku z wypełnianiem zadań.

3. W trakcie podróży podejmowanych w ramach wypełniania zadań członkowie GREVIO i inni członkowie delegacji składających wizytę są traktowani w odniesieniu do kontroli celnej i walutowej w taki sam sposób jak przedstawiciele zagranicznych władz w trakcie i na czas wykonywania obowiązków służbowych.

4. Dokumenty związane z oceną wdrażania konwencji przewożone przez członków GREVIO i innych członków delegacji składających wizyty w krajach są nienaruszalne, jeżeli mają związek z działaniami GREVIO. Oficjalna korespondencja GREVIO i oficjalne wiadomości członków GREVIO i innych członków delegacji składających wizyty w kraju nie podlegają żadnym zatrzymaniom ani cenzurze.

5. W celu zapewnienia pełnej wolności słowa i niezależności w wypełnianiu zadań, członkom GREVIO i innym członkom delegacji składających wizyty w krajach, immunitet chroniący przed postępowaniem prawnym w odniesieniu do wypowiedzi ustnych lub pisemnych lub działań przez nich podjętych obowiązuje nawet po zakończeniu przez daną osobę wykonywania zadań.

6. Przywileje i immunitety przyznawane są osobom wymienionym w ustępie 1 niniejszego załącznika, by zapewnić niezależność w wykonywaniu zadań w interesie GREVIO, nie zaś dla osobistych korzyści. Sekretarz Generalny

Rady Europy uchyli immunitet osób wymienionych w ustępie 1 niniejszego załącznika, jeżeli jego utrzymanie immunitetu mogłoby utrudnić dochodzenie sprawiedliwości, a jego uchylenie nie przyniesie szkody interesom GREVIO.

Po zaznajomieniu się z powyższą konwencją, w imieniu Rzeczypospolitej Polskiej oświadczam, że:

- została ona uznana za słuszną zarówno w całości, jak i każde z postanowień w niej zawartych,
- jest przyjęta, ratyfikowana i potwierdzona,
- będzie niezmiennie zachowywana, z uwzględnieniem zastrzeżeń do art. 30 ust. 2, art. 44 ust. 1 lit. e, art. 55, art. 58 oraz deklaracji ogólnej i deklaracji do art. 18 ust. 5.

Na dowód czego wydany został akt niniejszy, opatrzony pieczęcią Rzeczypospolitej Polskiej.

Dano w Warszawie dnia 13 kwietnia 2015 r.

3. Prawa dzieci

Konwencja o prawach dziecka przyjęta przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych dnia 20 listopada 1989 r.

Dz.U.1991.120.526

W imieniu Rzeczypospolitej Polskiej

PREZYDENT RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

podaje do powszechnej wiadomości:

W dniu 20 listopada 1989 r. została przyjęta przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych Konwencja o prawach dziecka w następującym brzmieniu:

KONWENCJA O PRAWACH DZIECKA¹⁵

PREAMBUŁA

Państwa-Strony niniejszej konwencji,

uważając, że zgodnie z zasadami zawartymi w Karcie Narodów Zjednoczonych uznanie wrodzonej godności oraz równych i niezbywalnych praw wszystkich członków rodziny ludzkiej jest podstawą wolności, sprawiedliwości oraz pokoju na świecie,

¹⁵ Szerzej historię praw dziecka zob: J. Szymańczak, *Konwencja o prawach dziecka ONZ, Uwagi o realizacji konwencji przez Rzeczpospolitą Polską*; <http://biurosej.gov.pl/teksty-/i-684.htm> (dostęp 9 lipca 2019). Ponadto: J.K. Auleytner, K. Głąbicka-Auleytner, *Prawa i obowiązki dziecka*, (wyd. trójjęzyczne), Radom 2018. Rekomenduję też publikację: A.M. de Tchorzewski, *Prawa dziecka a imperatyw pedagogiczny*, [w]: J. Nowosielska, P. Broża, *Prawa człowieka i ich łamanie – pedagogiczny dyskurs o prawach ludzi we współczesnym świecie*, Warszawa 2019.

mając na uwadze, że ludy Narodów Zjednoczonych potwierdziły w Karcie swą wiarę w podstawowe prawa człowieka oraz w godność i wartość jednostki ludzkiej i postanowiły sprzyjać postępowi społecznemu oraz osiągnięciu lepszego poziomu życia w warunkach większej wolności,

uznając, że Narody Zjednoczone w Powszechnej Deklaracji Praw Człowieka oraz w Międzynarodowych Paktach Praw Człowieka zgodziły się i proklamowały, iż każdy człowiek uprawniony jest do korzystania z zawartych w nich praw i wolności, bez względu na jakiekolwiek różnice wynikające z przynależności rasowej, koloru skóry, płci, języka, religii, poglądów politycznych lub innych, narodowego lub społecznego pochodzenia, cenzusu majątkowego, urodzenia oraz jakichkolwiek innych,

przypominając, że w Powszechnej Deklaracji Praw Człowieka Narody Zjednoczone proklamowały, iż dzieci mają prawo do szczególnej troski i pomocy, wyrażając przekonanie, że rodzina jako podstawowa komórka społeczeństwa oraz naturalne środowisko rozwoju i dobra wszystkich jej członków, a w szczególności dzieci, powinna być otoczona niezbędną ochroną oraz wsparciem, aby mogła w pełnym zakresie wypełniać swoje obowiązki w społeczeństwie,

uznając, że dziecko dla pełnego i harmonijnego rozwoju swojej osobowości powinno wychowywać się w środowisku rodzinnym, w atmosferze szczęścia, miłości i zrozumienia,

uważając, że dziecko powinno być w pełni przygotowane do życia w społeczeństwie jako indywidualnie ukształtowana jednostka, wychowana w duchu ideałów zawartych w Karcie Narodów Zjednoczonych, a w szczególności w duchu pokoju, godności, tolerancji, wolności, równości i solidarności,

mając na uwadze, że potrzeba otoczenia dziecka szczególną troską została wyrażona w Genewskiej Deklaracji Praw Dziecka z 1924 r. oraz Deklaracji Praw Dziecka przyjętej przez Zgromadzenie Ogólne 20 listopada 1959 r. i uznanej w Ogólnej Deklaracji Praw Człowieka, w Międzynarodowym Pakcie Praw Obywatelskich i Politycznych (w szczególności w artykułach 23 i 24), w Międzynarodowym Pakcie Praw Gospodarczych, Społecznych i Kulturalnych (w szczególności w artykule 10), jak również w statutach i stosownych dokumentach wyspecjalizowanych agencji i międzynarodowych organizacji zajmujących się zapewnieniem dobrobytu dzieciom,

mając na uwadze, że – jak wskazano w Deklaracji Praw Dziecka – „dziecko, z uwagi na swoją niedojrzałość fizyczną oraz umysłową, wymaga szczególnej

opieki i troski, w tym właściwej ochrony prawnej, zarówno przed, jak i po urodzeniu”,

przypominając postanowienia Deklaracji Zasad Społecznych i Prawnych odnoszących się do ochrony i dobra dziecka, ze szczególnym odniesieniem do umieszczania w rodzinie zastępczej oraz adopcji w wymiarze krajowym i międzynarodowym, podstawowe minimum zasad Narodów Zjednoczonych odnośnie do wymierzania sprawiedliwości wobec nieletnich („Zasady Pekіńskie”) oraz Deklarację o ochronie kobiet i dzieci w sytuacjach nadzwyczajnych i w czasie konfliktów zbrojnych,

uznając, że we wszystkich krajach świata są dzieci żyjące w wyjątkowo trudnych warunkach i że wymagają one szczególnej troski,

biorąc w należyty sposób pod uwagę znaczenie tradycji i wartości kulturowych każdego narodu dla ochrony i harmonijnego rozwoju dziecka,

uznając wagę międzynarodowej współpracy dla poprawy warunków życia dzieci w każdym kraju, szczególnie w krajach rozwijających się,

uzgodniły, co następuje:

CZĘŚĆ I

Artykuł 1

W rozumieniu niniejszej konwencji „dziecko” oznacza każdą istotę ludzką w wieku poniżej osiemnastu lat, chyba że zgodnie z prawem odnoszącym się do dziecka uzyska ono wcześniej pełnoletność.

Artykuł 2

1. Państwa-Strony w granicach swojej jurysdykcji będą respektowały i gwarantowały prawa zawarte w niniejszej konwencji wobec każdego dziecka, bez jakiegokolwiek dyskryminacji, niezależnie od rasy, koloru skóry, płci, języka, religii, poglądów politycznych, statusu majątkowego, niepełnosprawności, cenzusu urodzenia lub jakiegokolwiek innego tego dziecka albo jego rodziców bądź opiekuna prawnego.

2. Państwa-Strony będą podejmowały właściwe kroki dla zapewnienia ochrony dziecka przed wszelkimi formami dyskryminacji lub karania ze względu na status prawny, działalność, wyrażane poglądy lub przekonania religijne rodziców dziecka, opiekunów prawnych lub członków rodziny.

Artykuł 3

1. We wszystkich działaniach dotyczących dzieci, podejmowanych przez publiczne lub prywatne instytucje opieki społecznej, sądy, władze administracyjne lub ciała ustawodawcze, sprawą nadrzędną będzie najlepsze zabezpieczenie interesów dziecka.

2. Państwa-Strony działają na rzecz zapewnienia dziecku ochrony i opieki w takim stopniu, w jakim jest to niezbędne dla jego dobra, biorąc pod uwagę prawa i obowiązki jego rodziców, opiekunów prawnych lub innych osób prawnie za nie odpowiedzialnych, i w tym celu będą podejmowały wszelkie właściwe kroki ustawodawcze oraz administracyjne.

3. Państwa-Strony czuwają, aby instytucje, służby oraz inne jednostki odpowiedzialne za opiekę lub ochronę dzieci dostosowały się do norm ustanowionych przez kompetentne władze, w szczególności w dziedzinach bezpieczeństwa, zdrowia, jak również dotyczących właściwego doboru kadr tych instytucji oraz odpowiedniego nadzoru.

Artykuł 4

Państwa-Strony podejmą wszelkie właściwe działania ustawodawczo-administracyjne oraz inne dla realizacji praw uznanych w niniejszej konwencji. Odnosnie do praw ekonomicznych, socjalnych oraz kulturalnych Państwa-Strony będą podejmowały takie działania przy maksymalnym wykorzystaniu środków będących w ich dyspozycji oraz – gdy okaże się to konieczne – w ramach współpracy międzynarodowej.

Artykuł 5

Państwa-Strony będą szanowały odpowiedzialność, prawo i obowiązek rodziców lub, w odpowiednich przypadkach, członków dalszej rodziny lub środowiska, zgodnie z miejscowymi obyczajami, opiekunów prawnych lub innych osób prawnie odpowiedzialnych za dziecko, do zapewnienia mu, w sposób odpowiadający rozwojowi jego zdolności, możliwości ukierunkowania go i udzielenia mu rad przy korzystaniu przez nie z praw przyznanych mu w niniejszej konwencji.

Artykuł 6

1. Państwa-Strony uznają, że każde dziecko ma niezbywalne prawo do życia.

2. Państwa-Strony zapewnią, w możliwie maksymalnym zakresie, warunki życia i rozwoju dziecka.

Artykuł 7

1. Niezwłocznie po urodzeniu dziecka zostanie sporządzony jego akt urodzenia, a dziecko od momentu urodzenia będzie miało prawo do otrzymania imienia, uzyskania obywatelstwa oraz, jeśli to możliwe, prawo do poznania swoich rodziców i pozostawania pod ich opieką.
2. Państwa-Strony zapewnią, aby te prawa stały się zgodne z ich prawem wewnętrznym oraz z ich międzynarodowymi zobowiązaniami w tej dziedzinie, w szczególności w przypadkach, gdyby brak tych uregulowań spowodował, iż dziecko zostałoby bezpaństwowcem.

Artykuł 8

1. Państwa-Strony podejmują działania mające na celu poszanowanie prawa dziecka do zachowania jego tożsamości, w tym obywatelstwa, nazwiska, stosunków rodzinnych, zgodnych z prawem, z wyłączeniem bezprawnych ingerencji.
2. W przypadku gdy dziecko zostało bezprawnie pozbawione części lub wszystkich elementów swojej tożsamości, Państwa-Strony okażą właściwą pomoc i ochronę w celu jak najszybszego przywrócenia jego tożsamości.

Artykuł 9

1. Państwa-Strony zapewnią, aby dziecko nie zostało oddzielone od swoich rodziców wbrew ich woli, z wyłączeniem przypadków, gdy kompetentne władze, podlegające nadzorowi sądowemu, zdecydują zgodnie z obowiązującym prawem oraz stosowanym postępowaniem, że takie oddzielenie jest konieczne ze względu na najlepiej pojęte interesy dziecka. Taka decyzja może być konieczna szczególnie w przypadkach nadużyć lub zaniedbań ze strony rodziców, gdy każde z rodziców mieszka oddzielnie, a należy podjąć decyzję odnośnie do miejsca pobytu lub zamieszkania dziecka.
2. W każdym postępowaniu podejmowanym stosownie do ustępu 1 niniejszego artykułu należy umożliwić wszystkim zainteresowanym stronom uczestnictwo w tym postępowaniu oraz wyrażenie przez nie swoich opinii.
3. Państwa-Strony będą szanowały prawo dziecka odseparowanego od jednego lub obojga rodziców do utrzymywania regularnych stosunków osobistych i bezpośrednich kontaktów z obojgiem rodziców, z wyjątkiem przypadków, gdy jest to sprzeczne z najlepiej pojętym interesem dziecka.

4. W przypadku gdy tego rodzaju separacja jest wynikiem działania podjętego przez Państwo-Stronę, takiego jak zatrzymanie, uwięzienie, wygnanie, deportacja lub śmierć (w tym śmierć spowodowana jakąkolwiek przyczyną podczas zatrzymania przez państwo) jednego lub obojga rodziców dziecka lub dziecka, państwo zapewni, na żądanie, rodzicom dziecka, dziecku lub – jeżeli będzie to właściwe – innemu członkowi rodziny podanie istotnych informacji dotyczących miejsca pobytu nieobecnego(ych) członka(ów) rodziny, jeśli treść tej informacji nie przyniesie szkody dobru dziecka. Ponadto Państwa-Strony zapewnią, aby wniesienie takiej prośby samo przez się nie pociągało żadnych ujemnych następstw dla osoby (osób), której(ych) dotyczy.

Artykuł 10

1. Zgodnie z wynikającym z postanowienia artykułu 9 ustęp 1 obowiązkiem Państw-Stron wnioski składane przez dziecko lub przez jego rodziców odnośnie do wjazdu lub opuszczenia Państwa-Strony w celu łączenia rodziny będą rozpatrywane przez Państwa-Strony w sposób przychylny, humanitarny i w szybkim trybie. Państwa-Strony ponadto zapewnią, aby złożenie takiego wniosku nie pociągało za sobą ujemnych skutków dla wnioskodawców oraz członków ich rodzin.

2. Dziecko, którego rodzice przebywają w różnych państwach, będzie miało prawo do utrzymywania regularnych, z wyjątkiem okoliczności nadzwyczajnych, osobistych stosunków i bezpośrednich kontaktów z obojgiem rodziców. W tym celu oraz zgodnie z obowiązkiem Państw-Stron wynikającym z postanowienia artykułu 9 ustęp 2 Państwa-Strony będą respektowały prawo dziecka oraz jego rodziców do opuszczenia każdego kraju, w tym własnego, oraz powrotu do ich własnego kraju. Prawo do opuszczenia dowolnego kraju będzie podlegać tylko takim ograniczeniom, które są określone przez prawo i które są niezbędne dla ochrony bezpieczeństwa narodowego, porządku publicznego, zdrowia i moralności społecznej lub praw i swobód innych osób, zgodnych z pozostałymi prawami uznanymi w niniejszej konwencji.

Artykuł 11

1. Państwa-Strony będą podejmowały kroki dla zwalczania nielegalnego transferu dzieci oraz ich nielegalnego wywozu za granicę.

2. W tym celu Państwa-Strony będą popierały zawieranie odpowiednich umów dwustronnych lub wielostronnych albo przystępowanie do istniejących już umów.

Artykuł 12

1. Państwa-Strony zapewniają dziecku, które jest zdolne do kształtowania swych własnych poglądów, prawo do swobodnego wyrażania własnych poglądów we wszystkich sprawach dotyczących dziecka, przyjmując je z należytą wagą, stosownie do wieku oraz dojrzałość dziecka.

2. W tym celu dziecko będzie miało w szczególności zapewnioną możliwość wypowiadania się w każdym postępowaniu sądowym i administracyjnym, dotyczącym dziecka, bezpośrednio lub za pośrednictwem przedstawiciela bądź odpowiedniego organu, zgodnie z zasadami proceduralnymi prawa wewnętrznego.

Artykuł 13

1. Dziecko będzie miało prawo do swobodnej wypowiedzi; prawo to ma zawierać swobodę poszukiwania, otrzymywania i przekazywania informacji oraz idei wszelkiego rodzaju, bez względu na granice, w formie ustnej, pisemnej bądź za pomocą druku, w formie artystycznej lub z wykorzystaniem każdego innego środka przekazu według wyboru dziecka.

2. Wykonywanie tego prawa może podlegać pewnym ograniczeniom, lecz tylko takim, które są przewidziane przez prawo i które są konieczne:

- a. dla poszanowania praw lub reputacji innych osób albo
- b. do ochrony bezpieczeństwa narodowego lub porządku publicznego, bądź zdrowia albo moralności społecznej.

Artykuł 14

1. Państwa-Strony będą respektowały prawo dziecka do swobody myśli, sumienia i wyznania.

2. Państwa-Strony będą respektowały prawa i obowiązki rodziców lub, w odpowiednich przypadkach, opiekunów prawnych odnośnie do ukierunkowania dziecka w korzystaniu z jego prawa w sposób zgodny z rozwijającymi się zdolnościami dziecka.

3. Swoboda wyrażania wyznawanej religii lub przekonań może podlegać tylko takim ograniczeniom, które są przewidziane prawem i są konieczne do ochrony bezpieczeństwa narodowego i porządku publicznego, zdrowia lub moralności społecznej bądź podstawowych praw i wolności innych osób.

Artykuł 15

1. Państwa-Strony uznają prawa dziecka do swobodnego zrzeszania się oraz wolności pokojowych zgromadzeń.
2. Na wykonywanie tych praw nie mogą być nakładane jakiegokolwiek ograniczenia, z wyjątkiem tych, które są zgodne z prawem i które są konieczne w społeczeństwie demokratycznym do zapewnienia interesów bezpieczeństwa narodowego, porządku publicznego, ochrony zdrowia bądź moralności społecznej lub ochrony praw i wolności innych osób.

Artykuł 16

1. Żadne dziecko nie będzie podlegało arbitralnej lub bezprawnej ingerencji w sferę jego życia prywatnego, rodzinnego lub domowego czy w korespondencję ani bezprawnym zamachom na jego honor i reputację.
2. Dziecko ma prawo do ochrony prawnej przeciwko tego rodzaju ingerencji lub zamachom.

Artykuł 17

Państwa-Strony uznają ważną rolę spełnianą przez środki masowego przekazu i zapewniają, aby dziecko miało dostęp do informacji oraz materiałów pochodzących z różnorodnych źródeł krajowych i międzynarodowych, szczególnie do tych, które mają na uwadze jego dobro w wymiarze społecznym, duchowym i moralnym oraz jego zdrowie fizyczne i psychiczne. W tym celu Państwa-Strony będą:

- a. zachęcały środki masowego przekazu do rozpowszechniania informacji i materiałów, korzystnych dla dziecka w wymiarze społecznym oraz kulturalnym, zgodnie z duchem artykułu 29;
- b. zachęcały do rozwoju współpracy międzynarodowej w dziedzinie wytwarzania, wymiany oraz rozpowszechniania tego rodzaju informacji i materiałów, pochodzących z różnorodnych kulturowych źródeł krajowych oraz międzynarodowych;
- c. zachęcały do wydawania i rozpowszechniania książek dla dzieci;
- d. zachęcały środki masowego przekazu, aby w szczególny sposób uwzględniały potrzeby językowe dzieci należących do mniejszości narodowych lub do rdzennej społeczności;

zachęcały do rozwijania odpowiednich kierunków działalności dla ochrony dzieci przed informacjami i materiałami szkodliwymi z punktu widzenia ich dobra, mając na względzie postanowienia artykułów 13 i 18.

Artykuł 18

1. Państwa-Strony podejmą wszelkie możliwe starania dla pełnego uznania zasady, że oboje rodzice ponoszą wspólną odpowiedzialność za wychowanie i rozwój dziecka. Rodzice lub w określonych przypadkach opiekunowie prawni ponoszą główną odpowiedzialność za wychowanie i rozwój dziecka. Jak najlepsze zabezpieczenie interesów dziecka ma być przedmiotem ich największej troski.

2. W celu zagwarantowania i popierania praw zawartych w niniejszej konwencji Państwa-Strony będą okazywały odpowiednią pomoc rodzicom oraz opiekunom prawnym w wykonywaniu przez nich obowiązków związanych z wychowywaniem dzieci oraz zapewnią rozwój instytucji, zakładów i usług w zakresie opieki nad dziećmi.

3. Państwa-Strony będą podejmowały wszelkie właściwe kroki dla zapewnienia dzieciom pracujących rodziców prawa do korzystania z usług instytucji i zakładów w zakresie opieki nad dziećmi, do których są one uprawnione.

Artykuł 19

1. Państwa-Strony będą podejmowały wszelkie właściwe kroki w dziedzinie ustawodawczej, administracyjnej, społecznej oraz wychowawczej dla ochrony dziecka przed wszelkimi formami przemocy fizycznej bądź psychicznej, krzywdy lub zaniedbania bądź złego traktowania lub wyzysku, w tym wykorzystywania w celach seksualnych, dzieci pozostających pod opieką rodzica(ów), opiekuna(ów) prawnego(ych) lub innej osoby sprawującej opiekę nad dzieckiem.

2. Tego rodzaju środki ochronne powinny obejmować, tam gdzie jest to właściwe, skuteczne przedsięwzięcia w celu stworzenia programów społecznych dla realizacji pomocy dziecku oraz osobom sprawującym opiekę nad dzieckiem, jak również innych form działań prewencyjnych dla ustalania, informowania, wszczynania i prowadzenia śledztwa, postępowania, notowania wymienionych wyżej przypadków niewłaściwego traktowania dzieci oraz tam, gdzie jest to właściwe – ingerencję sądu.

Artykuł 20

1. Dziecko pozbawione czasowo lub na stałe swego środowiska rodzinnego lub gdy ze względu na swoje dobro nie może pozostawać w tym środowisku, będzie miało prawo do specjalnej ochrony i pomocy ze strony państwa.

2. Państwa-Strony zgodnie ze swym prawem wewnętrznym zapewnią takiemu dziecku opiekę zastępczą.

3. Tego rodzaju opieka może obejmować, między innymi, umieszczenie w rodzinie zastępczej, Kafala w prawie islamskim, adopcję lub – gdy jest to niezbędne – umieszczenie w odpowiedniej instytucji powołanej do opieki nad dziećmi. Przy wyborze odpowiednich rozwiązań należy w sposób właściwy uwzględnić wskazania w zachowaniu ciągłości w wychowaniu dziecka oraz jego tożsamości etnicznej, religijnej, kulturowej i językowej.

Artykuł 21

Państwa-Strony uznające i/lub dopuszczające system adopcji zapewnią, aby dobro dziecka było celem najwyższym, i będą:

- a. czuwać, aby adopcja dziecka odbywała się tylko z upoważnienia kompetentnych władz, które będą decydować – zgodnie z obowiązującym prawem i postępowaniem oraz na podstawie wszelkich stosownych i wiarygodnych informacji – o tym, że adopcja jest dopuszczalna ze względu na sytuację dziecka w odniesieniu do rodziców, krewnych i opiekunów prawnych, oraz – w przypadku gdy jest to wymagane – aby osoby zainteresowane świadomie wyraziły zgodę na adopcję po przeprowadzeniu z nimi niezbędnych konsultacji;
- b. traktować adopcję związaną z przeniesieniem dziecka do innego kraju jako zastępczy środek opieki nad dzieckiem, jeżeli nie może być ono umieszczone w rodzinie zastępczej lub adopcyjnej albo nie można mu zapewnić w żaden inny odpowiedni sposób opieki w kraju jego pochodzenia;
- c. dbać o to, aby dziecko adoptowane do innego kraju miało zabezpieczenie gwarancyjne i poziom życia odpowiednie do tych, które byłyby zapewnione w przypadku adopcji krajowej;
- d. podejmować wszelkie właściwe kroki dla zapewnienia, aby w przypadku adopcji do innego kraju osoby w niej zaangażowane nie uzyskały z tego powodu nie stosownych korzyści finansowych;
- e. sprzyjać osiągnięciu celów niniejszego artykułu, tam gdzie jest to stosowne, przez zawieranie dwustronnych lub wielostronnych porozumień lub umów, a także dążyć w ich ramach do zapewnienia, aby umieszczenie dziecka w innym kraju odbywało się za pośrednictwem kompetentnych władz lub organów.

Artykuł 22

1. Państwa-Strony podejmą właściwe kroki dla zapewnienia, aby dziecko, które ubiega się o status uchodźcy bądź jest uważane za uchodźcę w świetle

odpowiednich przepisów prawa międzynarodowego lub wewnętrznego stosowanego postępowania, w przypadku gdy występuje samo lub towarzyszą mu rodzice bądź inna osoba, otrzymało odpowiednią ochronę i pomoc humanitarną przy korzystaniu z odpowiednich praw zawartych w niniejszej konwencji lub innych międzynarodowych aktach dotyczących praw człowieka oraz innych dokumentach w sprawach humanitarnych, których wspomniane Państwa są Stronami.

2. W tym celu Państwa-Strony zapewnią, w stopniu, jaki uznają za właściwy, współdziałanie w wysiłkach podejmowanych przez Narody Zjednoczone i inne kompetentne organizacje międzyrządowe oraz pozarządowe, współpracujące z Narodami Zjednoczonymi, dla udzielenia ochrony i pomocy takiemu dziecku oraz odnalezienia jego rodziców lub innych członków rodziny dziecka uchodźcy w celu uzyskania informacji niezbędnych do ponownego połączenia go z rodziną. W przypadkach gdy nie można odnaleźć rodziców ani innych członków rodziny, dziecko zostanie otoczone taką samą opieką, jak dziecko pozbawione stale bądź czasowo swojego otoczenia rodzinnego z jakichkolwiek przyczyn, zgodnie z postanowieniami niniejszej konwencji.

Artykuł 23

1. Państwa-Strony uznają, że dziecko psychicznie lub fizycznie niepełnosprawne powinno mieć zapewnioną pełnię normalnego życia w warunkach gwarantujących mu godność, umożliwiających osiągnięcie niezależności oraz ułatwiających aktywne uczestnictwo dziecka w życiu społeczeństwa.

2. Państwa-Strony uznają prawo dziecka niepełnosprawnego do szczególnej troski i będą sprzyjały oraz zapewniały, stosownie do dostępnych środków, rozszerzanie pomocy udzielanej uprawnionym do niej dzieciom oraz osobom odpowiedzialnym za opiekę nad nimi. Pomoc taka będzie udzielana na wniosek tych osób i będzie stosowna do warunków dziecka oraz sytuacji rodziców lub innych osób, które się nim opiekują.

3. Uznając szczególne potrzeby dziecka niepełnosprawnego, pomoc, o której mowa w ustępie 2 niniejszego artykułu, będzie udzielana bezpłatnie tam, gdzie jest to możliwe, z uwzględnieniem zasobów finansowych rodziców bądź innych osób opiekujących się dzieckiem, i ma zapewnić, aby niepełnosprawne dziecko posiadało skuteczny dostęp do oświaty, nauki, opieki zdrowotnej, opieki rehabilitacyjnej, przygotowania zawodowego oraz możliwości rekreacyjnych, realizowany w sposób prowadzący do osiągnięcia przez dziecko jak najwyższego stopnia zintegrowania ze społeczeństwem oraz osobistego rozwoju, w tym jego rozwoju kulturalnego i duchowego.

4. Państwa-Strony będą sprzyjać, w duchu współpracy międzynarodowej, wymianie odpowiednich informacji w zakresie profilaktyki zdrowotnej oraz leczenia medycznego, psychologicznego i funkcjonalnego dzieci niepełnosprawnych, w tym rozpowszechnianiu i umożliwianiu dostępu do informacji dotyczących metod rehabilitacji oraz kształcenia i przygotowania zawodowego, w celu umożliwienia Państwom-Stronom poprawy ich możliwości i kwalifikacji oraz w celu wzbogacenia ich doświadczeń w tych dziedzinach. W związku z tym potrzeby krajów rozwijających się będą uwzględniane w sposób szczególny.

Artykuł 24

1. Państwa-Strony uznają prawo dziecka do jak najwyższego poziomu zdrowia i udogodnień w zakresie leczenia chorób oraz rehabilitacji zdrowotnej. Państwa-Strony będą dążyły do zapewnienia, aby żadne dziecko nie było pozbawione prawa dostępu do tego rodzaju opieki zdrowotnej.

2. Państwa-Strony będą dążyły do pełnej realizacji tego prawa, a w szczególności podejmą niezbędne kroki w celu:

- a. zmniejszenia śmiertelności wśród noworodków i dzieci;
- b. zapewnienia udzielania koniecznej pomocy oraz opieki zdrowotnej wszystkim dzieciom, ze szczególnym uwzględnieniem rozwoju podstawowej opieki zdrowotnej;
- c. zwalczania chorób i niedożywienia, w tym – w ramach podstawowej opieki zdrowotnej – przez wykorzystanie między innymi łatwo dostępnych technik oraz przez dostarczanie odpowiednich pożywnych produktów żywnościowych i wody pitnej, z uwzględnieniem niebezpieczeństwa oraz ryzyka zanieczyszczenia środowiska naturalnego;
- d. zapewnienia matkom właściwej opieki zdrowotnej w okresie przed i po urodzeniu dziecka;
- e. zapewnienia, aby wszystkie grupy społeczne, w szczególności rodzice oraz dzieci, były informowane i posiadały dostęp do oświaty oraz otrzymywały wsparcie w korzystaniu z podstawowej wiedzy w zakresie zdrowia dziecka i karmienia, korzyści z karmienia piersią, higieny i warunków zdrowotnych otoczenia, a także zapobiegania wypadkom;
- f. rozwoju profilaktycznej opieki zdrowotnej, poradnictwa dla rodziców oraz wychowania i usług w zakresie planowania rodziny.

3. Państwa-Strony będą podejmowały wszelkie właściwe i skuteczne kroki na rzecz zniesienia tradycyjnych praktyk przynoszących szkodę zdrowiu dziecka.

4. Państwa-Strony zobowiązują się działać na rzecz sprzyjania i zachęcania do rozwoju współpracy międzynarodowej w celu stopniowego osiągnięcia pełnej realizacji praw uznanych w niniejszym artykule. W związku z tym szczególna uwaga będzie zwrócona na potrzeby krajów rozwijających się.

Artykuł 25

Państwa-Strony uznają prawo dziecka, umieszczonego przez kompetentne władze w zakładzie w celach opieki, ochrony bądź leczenia w zakresie zdrowia fizycznego lub psychicznego, do okresowego przeglądu leczenia dziecka i wszelkich innych okoliczności odnoszących się do jego umieszczenia w zakładzie.

Artykuł 26

1. Państwa-Strony będą uznawać prawo każdego dziecka do korzystania z systemu zabezpieczenia społecznego, w tym ubezpieczeń socjalnych, oraz będą podejmowały niezbędne kroki do osiągnięcia pełnej realizacji tego prawa zgodnie z ich prawem wewnętrznym.

2. Tam gdzie jest to możliwe, powyższe świadczenia powinny być zabezpieczone z uwzględnieniem zasobów i warunków życia dziecka oraz osób odpowiedzialnych za jego utrzymanie, jak również wszelkich innych okoliczności, odnoszących się do stosowania realizacji świadczeń wnioskowanych przez dziecko lub w jego imieniu.

Artykuł 27

1. Państwa-Strony uznają prawo każdego dziecka do poziomu życia odpowiadającego jego rozwojowi fizycznemu, psychicznemu, duchowemu, moralnemu i społecznemu.

2. Rodzice (rodzic) lub inne osoby odpowiedzialne za dziecko ponoszą główną odpowiedzialność za zabezpieczenie, w ramach swych możliwości, także finansowych, warunków życia niezbędnych do rozwoju dziecka.

3. Państwa-Strony, zgodnie z warunkami krajowymi oraz odpowiednio do swych środków, będą podejmowały właściwe kroki dla wspomagania rodziców lub innych osób odpowiedzialnych za dziecko w realizacji tego prawa oraz będą udzielały, w razie potrzeby, pomocy materialnej oraz innych programów pomocy, szczególnie w zakresie żywności, odzieży i mieszkań.

4. Państwa-Strony podejmą wszelkie właściwe kroki dla zapewnienia łożenia na utrzymanie dziecka ze strony rodziców lub innych osób ponoszących

odpowiedzialność finansową za dziecko, zarówno na terenie Państwa-Strony, jak i za granicą. W szczególnych wypadkach, gdy osoba ponosząca odpowiedzialność finansową za dziecko mieszka w państwie innym niż dziecko, Państwa-Strony będą dążyły do przystąpienia do umów międzynarodowych lub do zawarcia takich umów, jak również do zawierania odpowiednich porozumień.

Artykuł 28

1. Państwa-Strony uznają prawo dziecka do nauki i w celu stopniowego realizowania tego prawa na zasadzie równych szans, w szczególności:

- a. uczynią nauczanie podstawowe obowiązkowym i bezpłatnym dla wszystkich;
- b. będą popierać rozwój różnorodnych form szkolnictwa średniego, zarówno ogólnokształcącego, jak i zawodowego, uczynią je dostępnymi dla każdego dziecka oraz podejmą odpowiednie kroki, takie jak wprowadzenie bezpłatnego nauczania oraz udzielanie w razie potrzeby pomocy finansowej;
- c. za pomocą wszelkich właściwych środków uczynią szkolnictwo wyższe dostępnym dla wszystkich na zasadzie zdolności;
- d. udostępnią wszystkim dzieciom informacje i poradnictwo szkolne i zawodowe;
- e. podejmą kroki na rzecz zapewnienia regularnego uczęszczania do szkół oraz zmniejszenia wskaźnika porzucania nauki.

2. Państwa-Strony będą podejmowały wszelkie właściwe środki zapewniające, aby dyscyplina szkolna była stosowana w sposób zgodny z ludzką godnością dziecka i z niniejszą konwencją.

3. Państwa-Strony będą popierały i rozwijały międzynarodową współpracę w dziedzinie oświaty, w szczególności w celu przyczyniania się do zlikwidowania ignorancji i analfabetyzmu na świecie oraz ułatwienia dostępu do wiedzy naukowo-technicznej i nowoczesnych metod nauczania. W tym zakresie należy w szczególności uwzględnić potrzeby krajów rozwijających się.

Artykuł 29

1. Państwa-Strony są zgodne, że nauka dziecka będzie ukierunkowana na:

- a. rozwijanie w jak najpełniejszym zakresie osobowości, talentów oraz zdolności umysłowych i fizycznych dziecka;

- b. rozwijanie w dziecku szacunku dla praw człowieka i podstawowych swobód oraz dla zasad zawartych w Karcie Narodów Zjednoczonych;
 - c. rozwijanie w dziecku szacunku dla jego rodziców, jego tożsamości kulturowej, języka i wartości, dla wartości narodowych kraju, w którym mieszka dziecko, kraju, z którego dziecko pochodzi, jak i dla innych kultur;
 - d. przygotowanie dziecka do odpowiedniego życia w wolnym społeczeństwie, w duchu zrozumienia, pokoju, tolerancji, równości płci oraz przyjaźni pomiędzy wszystkimi narodami, grupami etnicznymi, narodowymi i religijnymi oraz osobami rdzennego pochodzenia;
 - e. rozwijanie w dziecku poszanowania środowiska naturalnego.
2. Żadne postanowienie niniejszego artykułu lub artykułu 28 nie może być interpretowane w sposób naruszający wolność osób fizycznych lub ciał zbiorowych do zakładania i prowadzenia instytucji oświatowych, z zastrzeżeniem przestrzegania zasad wyrażonych w ustępie 1 niniejszego artykułu oraz wymogów, aby kształcenie w tego typu instytucjach odpowiadało minimalnym standardom, które określi dane państwo.

Artykuł 30

W tych państwach, w których istnieją mniejszości etniczne, religijne lub językowe bądź osoby pochodzenia rdzennego, dziecku należącemu do takiej mniejszości lub dziecku pochodzenia rdzennego nie można odmówić prawa do posiadania i korzystania z własnej kultury, do wyznawania i praktykowania swojej religii lub do używania własnego języka, łącznie z innymi członkami jego grupy.

Artykuł 31

1. Państwa-Strony uznają prawo dziecka do wypoczynku i czasu wolnego, do uczestniczenia w zabawach i zajęciach rekreacyjnych, stosownych do wieku dziecka, oraz do nieskrępowanego uczestniczenia w życiu kulturalnym i artystycznym.
2. Państwa-Strony będą przestrzegały oraz popierały prawo dziecka do wszechstronnego uczestnictwa w życiu kulturalnym i artystycznym oraz będą sprzyjały tworzeniu właściwych i równych sposobności dla działalności kulturalnej, artystycznej, rekreacyjnej oraz w zakresie wykorzystania czasu wolnego.

Artykuł 32

1. Państwa-Strony uznają prawo dziecka do ochrony przed wyzyskiem ekonomicznym, przed wykonywaniem pracy, która może być niebezpieczna lub też może kolidować z kształceniem dziecka, bądź może być szkodliwa dla zdrowia dziecka lub jego rozwoju fizycznego, umysłowego, duchowego, moralnego lub społecznego.

2. Państwa-Strony będą podejmowały kroki ustawodawcze, administracyjne, socjalne oraz środki w dziedzinie oświaty dla zapewnienia realizacji postanowień niniejszego artykułu. W tym celu, mając na uwadze odnośne postanowienia innych dokumentów międzynarodowych, Państwa-Strony w szczególności:

- a. ustanowią minimalny poziom lub poziomy wiekowe dla ubiegania się o podjęcie pracy;
- b. ustanowią właściwe przepisy odnośnie do wymiaru czasowego oraz warunków zatrudnienia;
- c. ustanowią odpowiednie kary lub inne sankcje do zapewnienia skutecznego stosowania niniejszego artykułu.

Artykuł 33

Państwa-Strony będą podejmowały wszelkie odpowiednie kroki, w tym środki ustawodawcze, administracyjne, socjalne oraz środki w dziedzinie oświaty, w celu zapewnienia ochrony dzieci przed nielegalnym używaniem środków narkotycznych i substancji psychotropowych, zgodnie z ich zdefiniowaniem w odpowiednich umowach międzynarodowych, oraz w celu zapobiegania wykorzystywaniu dzieci do nielegalnej produkcji tego typu substancji i handlu nimi.

Artykuł 34

Państwa-Strony zobowiązują się do ochrony dzieci przed wszelkimi formami wyzysku seksualnego i nadużyć seksualnych. Dla osiągnięcia tych celów Państwa-Strony podejmą w szczególności wszelkie właściwe kroki o zasięgu krajowym, dwustronnym oraz wielostronnym dla przeciwdziałania:

- a. nakłanianiu lub zmuszaniu dziecka do jakichkolwiek nielegalnych działań seksualnych;
- b. wykorzystywaniu dzieci do prostytucji lub innych nielegalnych praktyk seksualnych;
- c. wykorzystywaniu dzieci w pornograficznych przedstawieniach i materiałach.

Artykuł 35

Państwa-Strony będą podejmowały wszelkie kroki o zasięgu krajowym, dwustronnym oraz wielostronnym dla przeciwdziałania uprowadzeniom, sprzedaży bądź handlowi dziećmi, dokonywanych dla jakichkolwiek celów i w jakiejkolwiek formie.

Artykuł 36

Państwa-Strony będą bronić dziecko przed wszelkimi innymi formami wyzysku, w jakimkolwiek aspekcie naruszającymi dobro dziecka,

Artykuł 37

Państwa-Strony zapewnią, aby:

- a. żadne dziecko nie podlegało torturowaniu bądź okrutnemu, nieludzkiemu czy poniżającemu traktowaniu lub karaniu. Ani kara śmierci, ani kara dożywotniego więzienia bez możliwości wcześniejszego zwolnienia nie może zostać orzeczona wobec osoby w wieku poniżej osiemnastu lat za popełnione przez nią przestępstwa;
- b. żadne dziecko nie zostało pozbawione wolności w sposób bezprawny lub arbitralny. Aresztowanie, zatrzymanie lub uwięzienie dziecka powinno być zgodne z prawem i może być zastosowane jedynie jako środek ostateczny i na możliwie najkrótszy czas;
- c. każde dziecko pozbawione wolności było traktowane humanitarnie i z poszanowaniem wrodzonej godności jednostki ludzkiej, w sposób uwzględniający potrzeby osoby w danym wieku. W szczególności każde dziecko pozbawione wolności zostanie odseparowane od osób dorosłych, jeśli tylko rozwiązanie odwrotne nie będzie uznane za zgodne z najwyższym dobrem dziecka, oraz będzie miało prawo utrzymywać kontakty ze swoją rodziną poprzez korespondencję i wizyty, z wyłączeniem sytuacji wyjątkowych;
- d. każde dziecko pozbawione wolności miało prawo do uzyskania niezwłocznego dostępu do prawnej lub innej odpowiedzialnej pomocy, jak również prawo do kwestionowania legalności pozbawienia go wolności przed sądem lub inną kompetentną, niezawisłą i bezstronną władzą oraz domagania się uzyskania szybkiej decyzji w tej sprawie.

Artykuł 38

1. Państwa-Strony zobowiązują się respektować i nakazać respektowanie norm międzynarodowego prawa humanitarne mających zastosowanie do nich w przypadku konfliktu zbrojnego i odnoszących się do dzieci.

2. Państwa-Strony podejmą wszelkie możliwe kroki dla zapewnienia, aby osoby, które nie osiągnęły wieku piętnastu lat, nie brały bezpośredniego udziału w działaniach zbrojnych.
3. Państwa-Strony będą powstrzymywały się przed rekrutowaniem do swoich sił zbrojnych jakiegokolwiek osoby, która nie osiągnęła wieku piętnastu lat. Przeprowadzając rekrutację spośród osób, które osiągnęły wiek piętnastu lat, lecz nie osiągnęły jeszcze osiemnastu lat, Państwa-Strony będą starały się brać pod uwagę w pierwszej kolejności osoby starsze wiekiem.
4. Zgodnie ze swoimi zobowiązaniami, wynikającymi z międzynarodowego prawa humanitarnego do ochrony ludności cywilnej w konfliktach zbrojnych, Państwa-Strony będą stosowały wszelkie możliwe do realizacji środki dla zapewnienia ochrony i opieki nad dziećmi dotkniętymi przez konflikt zbrojny.

Artykuł 39

Państwa-Strony będą podejmowały wszelkie właściwe kroki dla ułatwienia przebiegu rehabilitacji fizycznej i psychicznej oraz reintegracji społecznej dziecka, które padło ofiarą jakiegokolwiek formy zaniedbania, wyzysku lub wykorzystania, torturowania lub jakiegokolwiek innej formy okrutnego, nie-ludzkiego czy poniżającego traktowania albo karania bądź konfliktu zbrojnego. Taka rehabilitacja czy reintegracja przebiegać będzie w środowisku, które sprzyja zdrowiu, zapewnieniu własnego szacunku i godności dziecka.

Artykuł 40

1. Państwa-Strony uznają prawo każdego dziecka podejrzanego, oskarżonego bądź uznanego winnym pogwałcenia prawa karnego do traktowania w sposób sprzyjający poczuciu godności i wartości dziecka, które umacnia w nim poszanowanie podstawowych praw i wolności innych osób oraz uwzględnia wiek dziecka i celowość sprzyjania jego reintegracji dla podjęcia przez nie konstruktywnej roli w społeczeństwie.
2. W tym celu, a także uwzględniając odpowiednie postanowienia dokumentów międzynarodowych, Państwa-Strony zapewnią w szczególności:
 - a. aby żadne dziecko nie było podejrzanego, oskarżanego bądź uznawane winnym pogwałcenia prawa karnego poprzez działanie lub zaniechanie, które nie było zabronione przez prawo wewnętrzne bądź międzynarodowe w momencie jego dokonania;

b. każdemu dziecku, które podejrzewa się, oskarża lub uznaje winnym pogwałcenia prawa karnego, przynajmniej następujące gwarancje:

- i. przyznanie domniemania niewinności do chwili udowodnienia winy zgodnie z prawem;
- ii. niezwłoczne bezpośrednie poinformowanie go o stawianych mu zarzutach lub, w odpowiednich przypadkach, za pośrednictwem jego rodziców albo opiekuna prawnego oraz zapewnienie prawnej lub innej pomocy w przygotowaniu i prezentowaniu jego obrony;
- iii. rozpatrzenie sprawy bez zwłoki i przez niezawisłą i bezstronną władzę bądź organ sądowy w uczciwym procesie, przeprowadzonym zgodnie z prawem, zabezpieczeniem prawnej lub innej właściwej pomocy oraz w obecności jego rodziców lub opiekunów prawnych, jeśli tylko nie będzie to uważane za niezgodne z najwyższym interesem dziecka z uwagi na jego wiek lub sytuację;
- iv. niestosowanie przymusu do składania zeznań lub przyznania się do winy; przesłuchiwanie świadków ze strony przeciwnej i równoprawne uczestniczenie w przesłuchiowaniu świadków w jego imieniu;
- v. w przypadku uznania winnym pogwałcenia prawa karnego, posiadanie prawa odwołania się od tego orzeczenia oraz innych związanych z nim środków do wyższej, kompetentnej, niezawisłej i bezstronnej władzy lub organu sądowego, zgodnie z prawem;
- vi. zapewnienie bezpłatnej pomocy tłumacza, jeśli dziecko nie rozumie bądź nie mówi w danym języku;
- vii. pełne poszanowanie spraw z zakresu życia osobistego we wszystkich etapach procesowych.

3. Państwa-Strony będą sprzyjały tworzeniu praw, procedur organów oraz instytucji odnoszących się specjalnie do dzieci podejrzanych, oskarżonych bądź uznawanych winnymi pogwałcenia prawa karnego, a w szczególności:

- a. ustanowieniu minimalnej granicy wieku, poniżej której dzieci będą posiadały domniemanie niezdolności do naruszenia prawa karnego;
- b. w przypadku gdy jest to właściwe i celowe, stosowaniu innych środków postępowania z takimi dziećmi, bez uciekania się do postępowania sądowego, pod warunkiem pełnego poszanowania praw człowieka i gwarancji prawnych.

4. Różnorodność przedsięwzięć, takich jak opieka, poradnictwo, nadzór, probacja, umieszczenie w rodzinie zastępczej, programy edukacyjne i szkolenia zawodowego, oraz inne rozwiązania alternatywne do opieki instytucjonalnej będą dostępne dla zapewnienia właściwego postępowania z dziećmi, w sposób właściwy dla ich dobra, a także proporcjonalny zarówno w stosunku do okoliczności, jak i do popełnionego wykroczenia.

Artykuł 41

Niniejsza konwencja w żaden sposób nie narusza postanowień, które w większym stopniu sprzyjają realizacji praw dziecka i które mogą być zawarte w:

- a. prawie Państwa-Strony lub
- b. prawie międzynarodowym obowiązującym to Państwo.

CZĘŚĆ II

Artykuł 42

Państwa-Strony zobowiązują się do szerzenia informacji o zasadach i postanowieniach niniejszej konwencji zarówno wśród dorosłych, jak i dzieci, wykorzystując do tego celu będące w ich dyspozycji środki.

Artykuł 43

1. W celu badania postępów dokonywanych przez Państwa-Strony w realizacji zobowiązań przewidzianych w niniejszej konwencji ustanawia się Komitet Praw Dziecka, który będzie wykonywał wskazane niżej funkcje.

2. Komitet będzie składał się z osiemnastu ekspertów, reprezentujących wysoki poziom moralny i posiadających uznane kompetencje w dziedzinie, której dotyczy niniejsza konwencja. Członkowie Komitetu będą wybierani przez Państwa-Strony spośród ich obywateli i będą występowali osobiście, z uwzględnieniem sprawiedliwego podziału geograficznego oraz zasadniczych systemów prawnych.

3. Członkowie Komitetu będą wybierani w tajnym głosowaniu z listy osób wyznaczonych przez Państwa-Strony. Każde Państwo może wyznaczyć jedną osobę spośród swoich obywateli.

4. Wstępne wybory do Komitetu odbędą się nie później niż po upływie sześciu miesięcy od daty wejścia w życie niniejszej konwencji, a następnie co dwa lata. Co najmniej na cztery miesiące przed terminem każdych wyborów Sekretarz Generalny Narodów Zjednoczonych wystosuje list do

Państw-Stron, prosząc je o podanie nazwisk wyznaczonych przez nie osób w ciągu dwóch miesięcy. Sekretarz Generalny przygotuje następnie listę wszystkich osób w ten sposób wyznaczonych, ułożoną w porządku alfabetycznym, ze wskazaniem państwa, przez które zostali wyznaczeni, i przedłoży ją Państwom-Stronom niniejszej konwencji.

5. Wybory będą się odbywały na spotkaniach Państw-Stron, zwołanych przez Sekretarza Generalnego w siedzibie Narodów Zjednoczonych. Na tych spotkaniach, na których quorum będzie stanowiło dwie trzecie Państw-Stron, osoby, które otrzymają największą liczbę głosów oraz absolutną większość głosów obecnych i biorących udział w głosowaniu przedstawicieli Państw-Stron, zostaną wybrane na członków Komitetu.

6. Członkowie Komitetu wybierani będą na okres czterech lat. Będą oni mogli zostać wybrani ponownie, jeśli znów zostaną wyznaczeni. Kadencja pięciu spośród członków wybranych w pierwszych wyborach wygaśnie po upływie dwóch lat; niezwłocznie po pierwszych wyborach nazwiska owych pięciu członków zostaną wybrane drogą losowania przez przewodniczącego spotkania.

7. W przypadku śmierci członka Komitetu, jego rezygnacji lub jego oświadczenia, że z jakiegokolwiek innego powodu nie może wypełnić obowiązków członka Komitetu, Państwo-Strona, które wyznaczyło danego członka, wyznaczy za zgodą Komitetu innego eksperta spośród swoich obywateli na okres pozostały do końca kadencji.

8. Komitet ustanowi swoje własne zasady procedury.

9. Komitet wybiera swych funkcjonariuszy na okres dwóch lat.

10. Posiedzenia Komitetu będą odbywały się zwykle w siedzibie Narodów Zjednoczonych lub w innym dogodnym miejscu określonym przez Komitet. Komitet będzie odbywał posiedzenia zasadniczo corocznie. Czas trwania posiedzeń Komitetu będzie określony oraz poddawany weryfikacji, gdy zajdzie taka potrzeba, na spotkaniu Państw-Stron niniejszej konwencji, za zgodą Zgromadzenia Ogólnego.

11. Sekretarz Generalny Narodów Zjednoczonych zapewni niezbędny personel oraz warunki do skutecznego wypełniania przez Komitet funkcji nałożonych przez niniejszą konwencję.

12. Za zgodą Zgromadzenia Ogólnego członkowie Komitetu utworzonego na mocy niniejszej konwencji otrzymywać będą honoraria z funduszy Narodów Zjednoczonych na okres i na warunkach określanych przez Zgromadzenie.

Artykuł 44

1. Państwa-Strony zobowiązują się do przedkładania Komitetowi za pośrednictwem Sekretarza Generalnego Narodów Zjednoczonych sprawozdań odnośnie do środków stosowanych przez nie do realizacji praw zawartych w konwencji oraz postępów w korzystaniu z tych praw:

- a. w ciągu dwóch lat po wejściu w życie konwencji dla danego państwa;
- b. następnie co pięć lat.

2. Sprawozdania przedkładane na mocy niniejszego artykułu wskazywać będą na czynniki oraz na ewentualne trudności wpływające na stopień wypełnienia zobowiązań wynikających z niniejszej konwencji. Sprawozdania będą zawierały także odpowiednie informacje zapewniające Komitetowi pełną wiedzę na temat wprowadzenia w życie postanowień konwencji w danym kraju.

3. Państwo-Strona, które przedłożyło Komitetowi wszechstronne sprawozdanie pierwotne, nie musi już w swoich następnych sprawozdaniach, przedkładanych zgodnie z ustępem 1 pkt b), powtarzać podstawowych informacji, które podane były uprzednio.

4. Komitet może zażądać od Państw-Stron dalszych informacji odnoszących się do wprowadzenia w życie konwencji.

5. Komitet będzie przedkładał Zgromadzeniu Ogólnemu Narodów Zjednoczonych za pośrednictwem Rady Gospodarczo-Społecznej, co dwa lata, sprawozdania ze swojej działalności.

6. Państwa-Strony będą szeroko udostępniały opinii publicznej swych krajów te sprawozdania.

Artykuł 45

Dla ułatwienia skutecznego wprowadzenia w życie niniejszej konwencji oraz stworzenia korzystnych warunków do współpracy międzynarodowej w dziedzinie, której ona dotyczy:

- a. agencje wyspecjalizowane, Fundusz Narodów Zjednoczonych na rzecz Dzieci oraz inne organy Narodów Zjednoczonych będą uprawnione do uczestniczenia poprzez swoich przedstawicieli przy omawianiu wprowadzania w życie tych postanowień niniejszej konwencji, które wchodzą w zakres ich kompetencji. Komitet może poprosić agencje wyspecjalizowane, Fundusz Narodów Zjednoczonych na rzecz Dzieci i inne kompetentne organy, jeśli uzna to za stosowne, o udzielenie specjalistycznych

porad odnośnie do wprowadzania w życie konwencji w kwestiach wchodzących w zakres ich kompetencji. Komitet może poprosić agencje wyspecjalizowane, Fundusz Narodów Zjednoczonych na rzecz Dzieci i inne organy Narodów Zjednoczonych o przedłożenie sprawozdań dotyczących wprowadzenia w życie konwencji w tych dziedzinach, które wchodzą w zakres ich działalności;

b. Komitet będzie przekazywał, jeśli uzna to za stosowne, agencjom wyspecjalizowanym, Funduszowi Narodów Zjednoczonych na rzecz Dzieci i innym właściwym organom wszelkie sprawozdania Państw-Stron, zawierające prośbę lub wskazujące na potrzebę w zakresie doradztwa technicznego bądź pomocy, łącznie z ewentualnymi uwagami i sugestiami Komitetu odnośnie do owych prośb lub wskazań;

c. Komitet może zalecić Zgromadzeniu Ogólnemu zwrócić się do Sekretarza Generalnego o zainicjowanie w jego imieniu badań konkretnych problemów odnoszących się do praw dziecka;

d. Komitet może uczynić sugestie i ogólne zalecenia w oparciu o otrzymywane informacje, zgodnie z artykułem 44 i 45 niniejszej konwencji. Sugestie te i ogólne zalecenia będą przekazywane zainteresowanemu Państwu-Stronie i podawane do wiadomości Zgromadzenia Ogólnego, łącznie z ewentualnymi uwagami Państw-Stron.

CZĘŚĆ III

Artykuł 46

Niniejsza konwencja będzie otwarta do podpisania przez wszystkie państwa.

Artykuł 47

Niniejsza konwencja podlega ratyfikacji. Dokumenty ratyfikacyjne składane będą u Sekretarza Generalnego Narodów Zjednoczonych.

Artykuł 48

Każde państwo będzie mogło przystąpić do niniejszej konwencji. Dokumenty przystąpienia będą składane u Sekretarza Generalnego Narodów Zjednoczonych.

Artykuł 49

1. Niniejsza konwencja wejdzie w życie trzydziestego dnia, licząc od daty złożenia u Sekretarza Generalnego Narodów Zjednoczonych dwudziestego dokumentu ratyfikacyjnego lub przystąpienia.

2. W stosunku do każdego Państwa, które dokona ratyfikacji lub przystąpienia do konwencji, po złożeniu dwudziestego dokumentu ratyfikacyjnego lub przystąpienia, konwencja wejdzie w życie trzydziestego dnia, licząc od daty złożenia przez dane Państwo swojego dokumentu ratyfikacyjnego lub przystąpienia.

Artykuł 50

1. Każde Państwo-Strona może zaproponować poprawkę i wnieść ją do Sekretarza Generalnego Narodów Zjednoczonych. Sekretarz Generalny zakomunikuje następnie o zaproponowanej poprawce Państwom-Stronom, łącznie z wnioskiem o wskazanie, czy są one za zwołaniem konferencji Państw-Stron, mającej na celu rozważenie i przeprowadzenie głosowania nad propozycją. W przypadku gdy w ciągu czterech miesięcy od daty takiego powiadomienia co najmniej jedna trzecia Państw-Stron wypowie się za zwołaniem takiej konferencji, Sekretarz Generalny zwoła taką konferencję pod auspicjami Narodów Zjednoczonych. Każda poprawka przyjęta większością głosów Państw-Stron obecnych i biorących udział w głosowaniu podlegać będzie zatwierdzeniu przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych.

2. Poprawka przyjęta w sposób zgodny z ustępem 1 niniejszego artykułu wchodzi w życie po zatwierdzeniu przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych i przyjęciu większością dwóch trzecich Państw-Stron.

3. Poprawka, po wejściu w życie, będzie miała moc wiążącą dla tych Państw-Stron, które się za nią opowiedziały; pozostałe Państwa-Strony natomiast obowiązują nadal postanowienia konwencji oraz wszelkie wcześniejsze poprawki, jeśli zostały one przez te Państwa przyjęte.

Artykuł 51

1. Sekretarz Generalny Narodów Zjednoczonych będzie przyjmować oraz rozsyłać do wszystkich Państw-Stron teksty zastrzeżeń dokonanych przez Państwa podczas ratyfikacji lub przystąpienia.

2. Nie będzie dopuszczalne zastrzeżenie pozostające w sprzeczności z przedmiotem i celem niniejszej konwencji.

3. Zastrzeżenie może zostać wycofane w dowolnym czasie w drodze notyfikacji tego faktu, złożonej na ręce Sekretarza Generalnego Narodów Zjednoczonych, który następnie powiadomi o tym wszystkie Państwa-Strony konwencji. Taka notyfikacja odniesie skutek w dniu otrzymania jej przez Sekretarza Generalnego.

Artykuł 52

Państwo-Strona może wypowiedzieć konwencję w drodze pisemnej notyfikacji złożonej na ręce Sekretarza Generalnego Narodów Zjednoczonych. Wypowiedzenie nabiera mocy po upływie jednego roku od daty przyjęcia notyfikacji przez Sekretarza Generalnego.

Artykuł 53

Depozytariuszem niniejszej konwencji jest Sekretarz Generalny Narodów Zjednoczonych.

Artykuł 54

Oryginał niniejszej konwencji, którego teksty sporządzone w językach angielskim, arabskim, chińskim, francuskim, hiszpańskim oraz rosyjskim są jednakowo autentyczne, zostanie zdeponowany u Sekretarza Generalnego Narodów Zjednoczonych.

Na dowód czego niżej podpisani pełnomocnicy, w należyty sposób upoważnieni przez swe Rządy, złożyli podpis pod niniejszą konwencją.

Po zaznajomieniu się z powyższą konwencją w imieniu Rzeczypospolitej Polskiej oświadczam, że:

- została ona uznana za słuszną w całości,
- jest ona przyjęta, ratyfikowana i potwierdzona, z zastrzeżeniami wskazanymi w załączniku do niniejszego aktu,
- będzie ona niezmiennie zachowywana.

Na dowód czego wydany został akt niniejszy, opatrzony pieczęcią Rzeczypospolitej Polskiej.

Dano w Warszawie dnia 30 kwietnia 1991 r.

Europejska konwencja o statusie prawnym dziecka pozamałżeńskiego. Strasburg.1975.10.15.

Europejska Konwencja o statusie prawnym dziecka pozamałżeńskiego

sporządzona w Strasburgu dnia 15 października 1975 r.

Dz.U.99.79.888

W imieniu Rzeczypospolitej Polskiej PREZYDENT RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

podaje do powszechnej wiadomości:

W dniu 15 października 1975 r. została sporządzona w Strasburgu Europejska konwencja o statusie prawnym dziecka pozamałżeńskiego w następującym brzmieniu:

Państwa członkowskie Rady Europy, sygnatariusze niniejszej konwencji, uznając, że celem Rady Europy jest osiągnięcie większej jedności między jej członkami, zwłaszcza poprzez przyjmowanie wspólnych zasad w dziedzinie prawa,

stwierdzając, że w wielu Państwach członkowskich uczyniono lub czyni się wysiłki dla poprawy statusu prawnego dzieci pozamałżeńskich przez ograniczenie niekorzystnych różnic między ich statusem prawnym i społecznym a statusem dzieci pochodzących z małżeństwa,

uznając jednak, że ciągle utrzymują się duże różnice między przepisami prawa Państw członkowskich w tej dziedzinie,

w przekonaniu, że sytuacja dzieci pozamałżeńskich powinna ulec poprawie oraz że stworzenie wspólnych zasad dotyczących ich statusu prawnego będzie sprzyjać osiągnięciu tego celu i jednocześnie wpłynie na harmonizację przepisów prawnych Państw członkowskich w tej dziedzinie,

uznając zarazem, że jest niezbędne umożliwienie stopniowego wprowadzenia konwencji przez Państwa, które stoją na stanowisku, że nie mogą przyjąć natychmiast pewnych jej postanowień,

uzgodniły, co następuje:

Artykuł 1

Każda z Umawiających się Stron podejmie działania dla zapewnienia zgodności przepisów prawa wewnętrznego z postanowieniami niniejszej konwencji i poinformuje Sekretarza Generalnego Rady Europy o podjętych w tym celu środkach.

Artykuł 2

Pochodzenie dziecka pozamałżeńskiego od matki ustala się wyłącznie na podstawie faktu jego urodzenia.

Artykuł 3

Pochodzenie dziecka pozamałżeńskiego od ojca może być stwierdzone lub ustalone na podstawie dobrowolnego uznania lub orzeczenia sądu.

Artykuł 4

Dobrowolne uznanie ojcostwa nie może być przedmiotem sprzeciwu ani zaskarżenia, chyba że prawo wewnętrzne przewiduje taką możliwość w przypadku, gdy osoba, która chce uznać ojcostwo lub je uznała, nie jest biologicznym ojcem dziecka.

Artykuł 5

W postępowaniu o ustalenie pochodzenia dziecka od ojca należy dopuścić dowody naukowe, które mogą pomóc w ustaleniu lub wykluczeniu ojcostwa.

Artykuł 6

1. Ojciec i matka dziecka pozamałżeńskiego mają w zakresie jego utrzymania takie same obowiązki, jakby pochodziło ono z małżeństwa.
2. Jeżeli prawo nakłada na niektórych członków rodziny ojca lub matki obowiązek utrzymania dziecka pochodzącego z małżeństwa, obowiązek taki powinien obejmować także dziecko pozamałżeńskie.

Artykuł 7

1. Jeżeli pochodzenie dziecka pozamałżeńskiego zostało ustalone w odniesieniu do obojga rodziców, władza rodzicielska nie może być przyznana z mocy prawa wyłącznie ojcu.

2. Władza rodzicielska może zostać przekazana innej osobie; prawo wewnętrzne powinno określać przypadki jej przekazania.

Artykuł 8

Ojciec lub matka dziecka pozamałżeńskiego, któremu lub której nie przysługuje władza rodzicielska, względnie nie wykonuje tej władzy, może uzyskiwać prawo do kontaktów z dzieckiem w określonych przypadkach.

Artykuł 9

Dziecko pozamałżeńskie ma takie same prawa do dziedziczenia po ojcu i matce, a także po członkach ich rodzin, jak dzieci pochodzące z małżeństwa.

Artykuł 10

Zawarcie małżeństwa między ojcem i matką dziecka pozamałżeńskiego nadaje takiemu dziecku status prawny dziecka pochodzącego z małżeństwa.

Artykuł 11

1. Niniejsza konwencja jest otwarta do podpisu przez Państwa członkowskie Rady Europy. Podlega ona ratyfikacji, przyjęciu lub zatwierdzeniu. Dokumenty ratyfikacji, przyjęcia lub zatwierdzenia składa się Sekretarzowi Generalnemu Rady Europy.

2. Konwencja wchodzi w życie po upływie trzech miesięcy od daty złożenia trzeciego dokumentu ratyfikacji, przyjęcia lub zatwierdzenia.

3. Dla każdego Państwa sygnatariusza, który ratyfikuje, przyjmie lub zatwierdzi konwencję w terminie późniejszym, wchodzi ona w życie po upływie trzech miesięcy od daty złożenia jego dokumentu ratyfikacji, przyjęcia lub zatwierdzenia.

Artykuł 12

1. Po wejściu w życie niniejszej konwencji Komitet Ministrów Rady Europy może zaprosić każde Państwo nie będące członkiem Rady do przystąpienia do tej konwencji.

2. Przystąpienie następuje przez złożenie Sekretarzowi Generalnemu Rady Europy dokumentu przystąpienia, który wywiera skutek po upływie trzech miesięcy od daty jego złożenia.

Artykuł 13

1. Każde Państwo w czasie podpisywania niniejszej konwencji albo składania swego dokumentu ratyfikacji, przyjęcia, zatwierdzenia lub przystąpienia może określić terytorium lub terytoria, na których stosuje się postanowienia tej konwencji.

2. Każde Państwo w chwili składania swego dokumentu ratyfikacji, przyjęcia, zatwierdzenia lub przystąpienia albo w dowolnym czasie w przyszłości może, przez złożenie oświadczenia Sekretarzowi Generalnemu Rady Europy, rozszerzyć zakres stosowania niniejszej konwencji na wskazane w tym oświadczeniu inne terytorium lub terytoria, które Państwo to reprezentuje w stosunkach międzynarodowych albo w imieniu którego ma prawo składania takich oświadczeń.

3. Każde oświadczenie złożone zgodnie z przepisami ustępów poprzedzających w odniesieniu do jakiegokolwiek terytorium wskazanego w oświadczeniu może zostać cofnięte zgodnie z trybem postępowania określonym w artykule 15 niniejszej konwencji.

Artykuł 14

1. Każde Państwo w czasie podpisywania niniejszej konwencji lub składania swego dokumentu ratyfikacji, przyjęcia, zatwierdzenia lub przystąpienia albo w czasie składania oświadczenia w trybie artykułu 13 ustęp 2 tej konwencji może zgłosić nie więcej niż trzy zastrzeżenia do postanowień artykułów 2–10 konwencji.

Niedopuszczalne jest składanie zastrzeżeń o charakterze ogólnym, jedno zaś zastrzeżenie może dotyczyć tylko jednego postanowienia konwencji.

2. Każde zastrzeżenie pozostaje w mocy przez okres pięciu lat od wejścia w życie konwencji w stosunku do zainteresowanej Umawiającej się Strony. Może ono zostać odnowione na kolejne okresy pięciu lat przez złożenie oświadczenia skierowanego do Sekretarza Generalnego Rady Europy przed upływem każdego z tych okresów.

3. Każda Umawiająca się Strona może cofnąć w całości lub w części zastrzeżenie złożone w trybie ustępów poprzedzających przez złożenie oświadczenia skierowanego do Sekretarza Generalnego Rady Europy, które staje się skuteczne z chwilą jego otrzymania.

Artykuł 15

1. Każda Umawiająca się Strona może, w takim zakresie, w jakim to jej dotyczy, wypowiedzieć niniejszą konwencję w drodze notyfikacji skierowanej do Sekretarza Generalnego Rady Europy.
2. Wypowiedzenie wywiera skutek po upływie sześciu miesięcy od daty otrzymania notyfikacji przez Sekretarza Generalnego.

Artykuł 16

Sekretarz Generalny Rady Europy zawiadamia Państwa członkowskie Rady oraz Państwa, które przystąpiły do niniejszej konwencji, o:

- a. każdym podpisaniu konwencji;
- b. każdym złożeniu dokumentów ratyfikacji, przyjęcia, zatwierdzenia lub przystąpienia;
- c. każdej dacie wejścia w życie konwencji zgodnie z artykułem 11;
- d. wszelkich notyfikacjach złożonych na mocy postanowień artykułu 1;
- e. wszelkich oświadczeniach złożonych na mocy postanowień artykułu 13 ustęp 2 i 3;
- f. każdym zastrzeżeniu złożonym na mocy postanowień artykułu 14 ustęp 1;
- g. odnowieniu zastrzeżeń w trybie artykułu 14 ustęp 2;
- h. cofnięciu zastrzeżeń dokonanych na mocy postanowień artykułu 14 ustęp 3;
- i. każdej notyfikacji otrzymanej na mocy postanowień artykułu 15 i dacie wywarcia skutków przez wypowiedzenie.

Na dowód powyższego niżej podpisani, właściwie do tego upoważnieni, podpisali niniejszą konwencję.

Sporządzono w Strasburgu dnia 15 października 1975 r. w językach angielskim i francuskim, przy czym oba teksty są jednakowo autentyczne, w jednym egzemplarzu, który zostanie złożony w archiwach Rady Europy. Sekretarz Generalny Rady Europy przekaze jego uwierzytelnione odpisy każdemu Państwu podpisującemu konwencję lub przystępującemu do niej.

Po zapoznaniu się z powyższą konwencją, w imieniu Rzeczypospolitej Polskiej oświadczam, że:

- konwencja została uznana za słuszną,

- Rzeczpospolita Polska ratyfikuje konwencję, zgłaszając jednocześnie zastrzeżenie w trybie art. 14 ust. 2 odnośnie do niestosowania art. 4 według treści zamieszczonej w oddzielnym piśmie,
- konwencja ze zgłoszonym zastrzeżeniem będzie niezmiennie zachowywana.

Na dowód czego wydany został akt niniejszy, opatrzony pieczęcią Rzeczypospolitej Polskiej.

Dano w Warszawie dnia 24 kwietnia 1996 r.

Konwencja dotycząca cywilnych aspektów uprowadzenia dziecka za granicę

sporządzona w Hadze dnia 25 października 1980 r.

Dz.U.95.108.528 1999-12-05 sprost. Dz.U.99.93.1085

W imieniu Rzeczypospolitej Polskiej

PREZYDENT RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

podaje do powszechnej wiadomości:

W dniu 25 października 1980 r. została sporządzona w Hadze Konwencja dotycząca cywilnych aspektów uprowadzenia dziecka za granicę w następującym brzmieniu:

KONWENCJA

dotycząca cywilnych aspektów uprowadzenia dziecka za granicę

Państwa-sygnatariusze niniejszej konwencji,

głęboko przekonane, że interes dziecka ma podstawowe znaczenie we wszystkich sprawach dotyczących opieki nad nim,

pragnąc chronić dziecko na płaszczyźnie międzynarodowej przed szkodliwymi skutkami, wynikającymi z bezprawnego uprowadzenia go lub zatrzymania, i

pragnąc ustalić zasady postępowania w celu zagwarantowania niezwłocznego powrotu dziecka do państwa jego stałego pobytu oraz

pragnąc zapewnić ochronę prawa do odwiedzin,

postanowiły zawrzeć w tym celu konwencję i zgodziły się na następujące postanowienia:

Rozdział I

Zakres stosowania konwencji

Artykuł 1

Przedmiotem niniejszej konwencji jest: a) zapewnienie niezwłocznego powrotu dzieci bezprawnie uprowadzonych lub zatrzymanych w jednym z Umawiających się Państw oraz b) zapewnienie poszanowania praw do opieki i odwiedzin określonych przez ustawodawstwo jednego Umawiającego się Państwa w innych Umawiających się Państwach.

Artykuł 2

Umawiające się Państwa podejmą wszelkie stosowne środki dla zapewnienia w granicach ich terytoriów realizacji celów niniejszej konwencji. Dla osiągnięcia tego wykorzystają one dostępne sposoby postępowania w nagłych wypadkach.

Artykuł 3

Uprowadzenie lub zatrzymanie dziecka będzie uznane za bezprawne, jeżeli: a) nastąpiło naruszenie prawa do opieki przyznanego określonej osobie, instytucji lub innej organizacji, wykonywanego wspólnie lub indywidualnie, na mocy ustawodawstwa państwa, w którym dziecko miało miejsce stałego pobytu bezpośrednio przed uprowadzeniem lub zatrzymaniem, oraz b) w chwili uprowadzenia lub zatrzymania prawa te były skutecznie wykonywane wspólnie lub indywidualnie albo byłyby tak wykonywane, gdyby nie nastąpiło uprowadzenie lub zatrzymanie. Prawo do opieki określone w punkcie a) może wynikać w szczególności z mocy samego prawa, z orzeczenia sądowego lub administracyjnego albo z ugody mającej moc prawną w świetle przepisów ustawodawstwa tego państwa.

Artykuł 4

Konwencję stosuje się do każdego dziecka, które miało miejsce stałego pobytu w Umawiającym się Państwie bezpośrednio przed naruszeniem praw do opieki lub odwiedzin. Konwencja przestaje obowiązywać, kiedy dziecko osiąga wiek 16 lat.

Artykuł 5

W rozumieniu niniejszej konwencji:

- a) „prawo do opieki” obejmuje prawo dotyczące opieki nad osobą dziecka, w szczególności prawo do decydowania o miejscu pobytu dziecka;

b) „prawo do odwiedzin” obejmuje prawo do zabrania dziecka na czas ograniczony w inne miejsce aniżeli miejsce jego stałego pobytu. orzeczenia

Rozdział II

Organy centralne

Artykuł 6

Każde Umawiające się Państwo wyznaczy organ centralny w celu realizacji obowiązków wynikających dla niego z konwencji. Państwo federalne, państwo, w którym obowiązuje kilka systemów prawnych, lub państwo posiadające autonomiczne organizmy terytorialne może wyznaczyć więcej niż jeden organ centralny oraz określić zasięg terytorialny każdego z tych organów. Państwo, które uczyni użytek z tego uprawnienia, wyznaczy organ centralny, któremu będą przesyłane wnioski w celu ich przekazania właściwemu organowi centralnemu w tym państwie.

Artykuł 7

Organy centralne powinny ze sobą współdziałać i popierać współpracę między właściwymi władzami w ich odnośnych państwach w celu zapewnienia niezwłocznego powrotu dzieci oraz realizacji innych celów niniejszej konwencji. W szczególności powinny one bezpośrednio lub przy pomocy jakiegokolwiek pośrednictwa podejmować wszelkie odpowiednie środki w celu: a) ustalenia miejsca przebywania dziecka bezprawnie uprowadzonego lub zatrzymanego; b) zapobieżenia dalszemu zagrożeniu dla dziecka lub dalszym szkodom dla zainteresowanych stron przez podjęcie lub spowodowanie podjęcia środków tymczasowych; c) zapewnienia dobrowolnego wydania dziecka lub doprowadzenia do polubownego rozwiązania sporu; d) jeżeli okaże się to potrzebne – wymiany informacji dotyczących sytuacji społecznej dziecka; e) przekazywania informacji o charakterze ogólnym dotyczących przepisów ustawodawstwa ich państwa, odnoszących się do stosowania konwencji; f) wszczęcia lub ułatwienia wszczęcia postępowania sądowego lub administracyjnego w celu uzyskania powrotu dziecka, a w stosownych wypadkach – ustalenia lub skutecznego wykonywania prawa do odwiedzin; g) przyznania lub ułatwienia, w stosownych wypadkach, pomocy sądowej i prawnej, łącznie z udziałem adwokata i doradcy prawnego; h) podjęcia niezbędnych działań administracyjnych, jakie mogą być konieczne i pożądane

do zapewnienia bezpiecznego powrotu dziecka; i) wzajemnego informowania się na temat funkcjonowania konwencji oraz, tak dalece jak to jest możliwe, usuwania wszelkich przeszkód powstałych przy jej stosowaniu.

Rozdział III

Powrót dziecka

Artykuł 8

Jakakolwiek osoba, instytucja lub inna organizacja utrzymująca, że dziecko zostało uprowadzone lub zatrzymane z naruszeniem prawa do opieki, może zwrócić się bądź do organu centralnego miejsca stałego pobytu dziecka, bądź organu centralnego każdego innego Umawiającego się Państwa o pomoc w zapewnieniu powrotu dziecka. Wniosek powinien zawierać: a) informacje dotyczące tożsamości wnioskodawcy, dziecka oraz osoby, co do której istnieje domniemanie, że uprowadziła lub zatrzymała dziecko; b) datę urodzenia dziecka, jeśli jest to możliwe do ustalenia; c) podstawy, na które powołuje się wnioskodawca, żądając powrotu dziecka; d) wszelkie dostępne informacje dotyczące miejsca przebywania dziecka oraz tożsamości osoby, co do której istnieje domniemanie, że dziecko z nią przebywa. Do wniosku można dołączyć lub uzupełnić go o: e) uwierzytelnione odpisy jakiegokolwiek orzeczenia lub ugody, przydatne dla sprawy; f) zaświadczenie lub poświadczony oświadczenie pochodzące od organu centralnego lub innej właściwej władzy państwa stałego pobytu dziecka lub osoby kompetentnej, dotyczące przepisów ustawodawstwa tego państwa w tym zakresie; g) wszelkie inne przydatne dokumenty.

Artykuł 9

Jeżeli organ centralny, który otrzymał wniosek określony w artykule 8, ma podstawy, by sądzić, że dziecko przebywa w innym Umawiającym się Państwie, przekazuje bezpośrednio i niezwłocznie ten wniosek do organu centralnego tego Umawiającego się Państwa, informując o tym wzywający organ centralny lub, w stosownych wypadkach, wnioskodawcę.

Artykuł 10

Organ centralny państwa, w którym znajduje się dziecko, podejmuje lub powoduje podjęcie wszelkich stosownych środków w celu zapewnienia jego dobrowolnego wydania.

Artykuł 11

Władze sądowe lub administracyjne każdego Umawiającego się Państwa powinny podejmować niezwłoczne działania w celu powrotu dziecka. Jeżeli dana władza sądowa lub administracyjna nie podejmie decyzji w ciągu sześciu tygodni od daty wpłynięcia wniosku, wnioskodawca lub organ centralny państwa wezwanego, z własnej inicjatywy lub na wniosek organu centralnego państwa wzywającego, może żądać przedstawienia powodów zwłoki. Jeżeli organ centralny państwa wezwanego otrzyma odpowiedź, organ ten przekazuje ją organowi centralnemu państwa wzywającego lub, w stosownych wypadkach, wnioskodawcy.

Artykuł 12

Jeżeli dziecko zostało bezprawnie uprowadzone lub zatrzymane w rozumieniu artykułu 3, a w chwili wpłynięcia wniosku do władzy sądowej lub administracyjnej Umawiającego się Państwa, w którym znajduje się dziecko, upłynął okres krótszy niż jeden rok od dnia uprowadzenia lub zatrzymania, zainteresowana władza zarządza niezwłoczne wydanie dziecka. Władza sądowa lub administracyjna powinna również zarządzić wydanie dziecka, nawet po upływie jednego roku, o którym mowa w ustępie poprzedzającym, chyba że zostało ustalone, że dziecko przystosowało się już do swego nowego środowiska. Jeżeli władza sądowa lub administracyjna państwa wezwanego ma podstawy, by sądzić, że dziecko zostało zabrane do innego państwa, może ona zawiesić działanie lub oddalić wniosek o wydanie dziecka.

Artykuł 13

Bez względu na postanowienia artykułu poprzedzającego władza sądowa lub administracyjna państwa wezwanego nie jest obowiązana zarządzić wydanie dziecka, jeżeli osoba, instytucja lub organizacja sprzeciwiająca się wydaniu dziecka wykaże, że:

- a) osoba, instytucja lub organizacja opiekująca się dzieckiem faktycznie nie wykonywała prawa do opieki w czasie uprowadzenia lub zatrzymania albo zgodziła się lub później wyraziła zgodę na uprowadzenie lub zatrzymanie; lub
- b) (1) istnieje poważne ryzyko, że powrót dziecka naraziłby je na szkodę fizyczną lub psychiczną albo w jakikolwiek inny sposób postawiłby je w sytuacji nie do zniesienia. Władza sądowa lub administracyjna może również odmówić zarządzenia powrotu dziecka, jeżeli stwierdzi, że dziecko sprzeciwia się powrotowi oraz że osiągnęło ono wiek i stopień

dojrzałości, przy którym właściwe jest uwzględnienie jego opinii. Przy ocenie okoliczności określonych w niniejszym artykule władza sądowa lub administracyjna powinna brać pod uwagę informacje dotyczące sytuacji społecznej dziecka, dostarczone przez organ centralny lub inną właściwą władzę państwa miejsca stałego pobytu dziecka.

Artykuł 14

Dla stwierdzenia, że miało miejsce bezprawne uprowadzenie lub zatrzymanie w rozumieniu artykułu 3, władza sądowa lub administracyjna państwa wezwanego może brać bezpośrednio pod uwagę przepisy ustawodawstwa i orzeczenia sądowe lub administracyjne, formalnie uznane lub nie uznane w państwie miejsca stałego pobytu dziecka, bez uciekania się do szczególnych trybów postępowania dla stwierdzenia właściwości tego ustawodawstwa lub dla uznania zagranicznych orzeczeń, które w innym wypadku miałyby zastosowanie.

Artykuł 15

Władze sądowe lub administracyjne Umawiającego się Państwa mogą, przed zarządzeniem powrotu dziecka, Żądać przedłożenia przez wnioskodawcę orzeczenia lub oświadczenia pochodzącego od władz państwa miejsca stałego pobytu dziecka, stwierdzającego, że uprowadzenie lub zatrzymanie było bezprawne w rozumieniu artykułu 3 konwencji, jeżeli takie orzeczenie lub oświadczenie może być uzyskane w tym państwie. Organy centralne Umawiających się Państw udzielą wnioskodawcy wszelkiej możliwej pomocy w uzyskaniu takiego orzeczenia lub oświadczenia.

Artykuł 16

Po otrzymaniu zawiadomienia o bezprawnym uprowadzeniu lub zatrzymaniu dziecka w rozumieniu artykułu 3 władze sądowe lub administracyjne Umawiającego się Państwa, do którego dziecko zostało uprowadzone lub w którym zostało zatrzymane, nie będą mogły decydować merytorycznie o prawie do opieki, dopóki nie zostanie ustalone, że wymogi określone przez niniejszą konwencję co do zwrotu dziecka nie zostały spełnione lub jeżeli w stosownym czasie po tym zawiadomieniu nie wpłynął wniosek sporządzony na podstawie niniejszej konwencji.

Artykuł 17

Okoliczność, że orzeczenie dotyczące opieki zostało wydane lub że może być uznane w państwie wezwanym, nie może sama w sobie uzasadniać

odmowy zwrotu dziecka na mocy niniejszej konwencji, jednakże władze sądowe lub administracyjne państwa wezwanego mogą wziąć pod uwagę, przy stosowaniu niniejszej konwencji, przyczyny wydania takiego orzeczenia.

Artykuł 18

Postanowienia niniejszego rozdziału nie ograniczają uprawnień władzy sądowej lub administracyjnej do zarządzania zwrotu dziecka w każdym czasie.

Artykuł 19

Orzeczenie dotyczące zwrotu dziecka, wydane zgodnie z niniejszą konwencją, nie narusza istoty prawa do opieki.

Artykuł 20

Można odmówić zwrotu dziecka zgodnie z postanowieniami artykułu 12, jeżeli zwrot nie byłby dopuszczony w świetle podstawowych zasad państwa wezwanego, dotyczących ochrony praw człowieka i podstawowych wolności.

Rozdział IV

Prawo do odwiedzin

Artykuł 21

Wniosek o zorganizowanie lub ochronę skutecznego wykonywania prawa do odwiedzin może być skierowany do organu centralnego Umawiającego się Państwa w ten sam sposób, jak wniosek o zwrot dziecka. Organy centralne związane są obowiązkiem współpracy, określonym w artykule 7, w celu zapewnienia spokojnego korzystania z prawa do odwiedzin i spełnienia wszelkich warunków związanych z korzystaniem z tego prawa, jak również obowiązkiem podjęcia wszelkich możliwych działań dla usunięcia przeszkód w wykonywaniu tego prawa. Organy centralne mogą bądź bezpośrednio lub przez pośrednika wszczynać lub popierać postępowanie prawne mające na celu organizowanie lub ochronę prawa do odwiedzin oraz warunków, od których może zależeć korzystanie z tego prawa.

Rozdział V

Postanowienia ogólne

Artykuł 22

Nie można wymagać, niezależnie od tytułu, składania jakiegokolwiek kaucji lub jakiegokolwiek depozytu na poczet zabezpieczenia kosztów i opłat

związanych z postępowaniem sądowym lub administracyjnym, określonym w niniejszej konwencji.

Artykuł 23

Nie wymaga się żadnej legalizacji ani innej podobnej formalności w ramach niniejszej konwencji.

Artykuł 24

Wszelkie wnioski, pisma lub inne dokumenty będą przekazywane organowi centralnemu państwa wezwanego w języku oryginalnym, wraz z tłumaczeniem na język urzędowy lub jeden z języków urzędowych tego państwa, albo – jeżeli jest to trudne do wykonania – wraz z tłumaczeniem na język francuski lub angielski. Jednak Umawiające się Państwo może, składając zastrzeżenie określone w artykule 42, sprzeciwić się użyciu języka francuskiego lub angielskiego, ale nie obu tych języków, we wszelkich wnioskach, pismach lub innych dokumentach kierowanych do jego organu centralnego.

Artykuł 25

Obywatele Umawiającego się Państwa oraz osoby, które stale przebywają w tym państwie, będą mieli prawo – w sprawach, które wiążą się ze stosowaniem niniejszej konwencji – do pomocy sądowej i prawnej w każdym innym Umawiającym się Państwie na tych samych warunkach, jak obywatele danego państwa oraz osoby stale tam przebywające.

Artykuł 26

Każdy organ centralny ponosi własne koszty związane ze stosowaniem niniejszej konwencji. Organ centralny i inne służby publiczne Umawiających się Państw nie będą żądały żadnych opłat w związku z wnioskami złożonymi w wyniku stosowania konwencji. W szczególności nie będą mogły żądać od wnioskodawcy zwrotu kosztów i wydatków związanych z postępowaniem sądowym lub kosztów związanych z ewentualnym udziałem adwokata lub doradcy prawnego. Jednakże mogą one żądać pokrycia wydatków, które zostały lub będą poniesione w wyniku działań podjętych dla powrotu dziecka.

Umawiające się Państwo może jednak, składając zastrzeżenie określone w artykule 42, oświadczyć, że jest zobowiązane do ponoszenia kosztów określonych w ustępie poprzedzającym, związanych z udziałem adwokata lub doradcy prawnego, albo kosztów sądowych tylko w takim zakresie, w jakim koszty te mogą być pokryte przez jego system pomocy sądowej

i prawnej. Zarządzając zwrot dziecka lub rozstrzygając w przedmiocie prawa do odwiedzin, zgodnie z niniejszą konwencją, władza sądowa lub administracyjna może, w stosownych wypadkach, nałożyć na osobę, która uprowadziła lub zatrzymała dziecko albo która przeszkodziła w wykonaniu prawa do odwiedzin, obowiązek pokrycia wszelkich niezbędnych wydatków, poniesionych przez wnioskodawcę lub w jego imieniu, w szczególności kosztów podróży, kosztów związanych z zastępstwem sądowym i powrotem dziecka oraz wszelkich kosztów i wydatków poczynionych w celu ustalenia miejsca przebywania dziecka.

Artykuł 27

Jeżeli jest oczywiste, że warunki określone przez niniejszą konwencję nie zostały spełnione lub wniosek nie jest wystarczająco umotywowany, organ centralny nie jest zobowiązany do przyjęcia takiego wniosku. W takim wypadku zawiadamia on niezwłocznie wnioskodawcę o przyczynach nieprzyjęcia lub, w stosownych wypadkach, organ centralny, który przekazał mu wniosek.

Artykuł 28

Organ centralny może żądać, by do wniosku było załączone pisemne upoważnienie umożliwiające działanie w imieniu wnioskodawcy lub by został wyznaczony przedstawiciel uprawniony do działania w imieniu wnioskodawcy.

Artykuł 29

Konwencja nie wyłącza uprawnienia osoby, instytucji lub organizacji twierdzącej, iż nastąpiło naruszenie prawa do opieki lub prawa do odwiedzin w rozumieniu artykułów 3 lub 21, do zwracania się bezpośrednio do władz sądowych lub administracyjnych Umawiającego się Państwa, w wyniku stosowania lub niestosowania postanowień niniejszej konwencji.

Artykuł 30

Każdy wniosek przedłożony organowi centralnemu lub bezpośrednio władzom sądowym lub administracyjnym Umawiającego się Państwa w wyniku zastosowania postanowień niniejszej konwencji, jak również wszelkie dokumenty lub informacje do niego dołączone lub przekazane przez organ centralny będą przyjmowane przez sądy lub organy administracyjne Umawiających się Państw.

Artykuł 31

W stosunku do państwa, w którym w zakresie opieki nad dziećmi obowiązują dwa lub więcej systemy prawne mające zastosowanie w różnych częściach jego terytorium: a) wszelkie odniesienie do stałego pobytu w tym państwie dotyczy stałego pobytu na części terytorium tego państwa; b) wszelkie odniesienie do prawa państwa stałego pobytu należy rozumieć jako odnoszące się do prawa tej części terytorium tego państwa, w której dziecko ma miejsce stałego pobytu.

Artykuł 32

W stosunku do państwa, w którym w zakresie opieki nad dziećmi obowiązują dwa lub więcej systemy prawne mające zastosowanie do różnych kategorii osób, wszelkie odniesienie do prawa tego państwa należy rozumieć jako odnoszące się do systemu prawnego wskazanego przez prawo tego państwa.

Artykuł 33

Państwo, w którym poszczególne części terytorium posiadają własne uregulowania prawne w zakresie opieki nad dziećmi, nie będzie obowiązane do stosowania konwencji, jeżeli państwo, w którym obowiązuje jednolity system prawny, nie byłoby obowiązane do jej stosowania.

Artykuł 34

W sprawach, do których niniejsza konwencja ma zastosowanie, posiada ona pierwszeństwo przed Konwencją z dnia 5 października 1961 r. o właściwości organów i prawie właściwym w zakresie ochrony małoletnich w stosunkach między państwami, które są stronami obu konwencji. Ponadto niniejsza konwencja nie stoi na przeszkodzie powoływaniu się na inne postanowienia międzynarodowe wiążące państwo wzywające i państwo wezwane lub na prawo państwa wezwanego dla uzyskania zwrotu dziecka, które zostało bezprawnie uprowadzone lub zatrzymane, albo dla ustalenia prawa do odwiedzin.

Artykuł 35

Konwencję stosuje się w stosunkach między Umawiającymi się Państwami wyłącznie w przypadkach bezprawnych uprowadzeń lub zatrzymań, które miały miejsce po jej wejściu w życie w tych państwach. Jeżeli zostało złożone oświadczenie zgodnie z artykułem 39 lub 40, odniesienie do Umawiającego się Państwa w ustępie poprzedzającym dotyczy jednej lub kilku części jego terytorium, do których konwencja ma zastosowanie.

Artykuł 36

Nic w niniejszej konwencji nie stoi na przeszkodzie, by dwa lub więcej Umawiających się Państw, w celu ograniczenia restrykcji, którym może być poddany powrót dziecka, uzgodniły pomiędzy sobą uchylenie obowiązywania tych jej postanowień, które mogą pociągać za sobą takie restrykcje.

Rozdział VI

Postanowienia końcowe

Artykuł 37

Konwencja jest otwarta do podpisu dla państw, które były członkami Konferencji Haskiej Prawa Międzynarodowego Prywatnego w czasie jej Czternastej Sesji. Konwencja podlega ratyfikacji, przyjęciu lub zatwierdzeniu, a dokumenty ratyfikacyjne, przyjęcia lub zatwierdzenia będą złożone w Ministerstwie Spraw Zagranicznych Królestwa Holandii.

Artykuł 38

Każde inne państwo będzie mogło przystąpić do konwencji. Dokument przystąpienia będzie złożony w Ministerstwie Spraw Zagranicznych Królestwa Holandii. Dla każdego przystępującego państwa konwencja wejdzie w życie pierwszego dnia trzeciego miesiąca kalendarzowego po złożeniu jego dokumentu przystąpienia. Przystąpienie będzie skuteczne tylko w stosunkach między państwem przystępującym a tymi Umawiającymi się Państwami, które złożą oświadczenie o wyrażeniu zgody na to przystąpienie. Takie oświadczenie będzie musiało być również złożone przez każde państwo członkowskie, które ratyfikuje, przyjmie lub zatwierdzi konwencję w terminie późniejszym do przystąpienia. Takie oświadczenie będzie złożone w Ministerstwie Spraw Zagranicznych Królestwa Holandii; to ostatnie przekaże jego poświadczone odpisy w drodze dyplomatycznej każdemu z Umawiających się Państw. Konwencja wejdzie w życie pomiędzy państwem przystępującym a państwem, którełoży oświadczenie o wyrażeniu zgody na to przystąpienie, pierwszego dnia trzeciego miesiąca kalendarzowego po złożeniu oświadczenia o wyrażeniu zgody.

Artykuł 39

Każde Państwo może w chwili podpisania, ratyfikacji, przyjęcia, zatwierdzenia lub przystąpienia oświadczyć, że konwencja będzie się rozciągać na całość terytoriów, które reprezentuje w stosunkach międzynarodowych, albo na jedno, albo na kilka z nich. Oświadczenie takie nabierze mocy

w chwili wejścia w życie konwencji dla tego państwa O takim oświadczeniu, jak również o wszelkich późniejszych rozciągnięciach należy zawiadomić Ministerstwo Spraw Zagranicznych Królestwa Holandii.

Artykuł 40

Umawiające się państwo, w którego skład wchodzi dwie lub więcej części terytorium, w którym obowiązują różne systemy prawne w sprawach regulowanych przez niniejszą konwencję, będzie mogło, w chwili podpisania, ratyfikacji, przyjęcia, zatwierdzenia lub przystąpienia oświadczyć, że niniejsza konwencja ma zastosowanie do wszystkich części jego terytorium lub tylko do jednej albo więcej spośród nich, oraz będzie mogło w każdym terminie zmienić to oświadczenie przez złożenie nowego oświadczenia. O takich oświadczeniach należy zawiadomić Ministerstwo Spraw Zagranicznych Królestwa Holandii i wyraźnie określić w nich te części terytorium, do których konwencja ma zastosowanie.

Artykuł 41

Jeżeli Umawiające się Państwo posiada system ustrojowy, w którym władza wykonawcza, sądownicza i ustawodawcza są podzielone między organy centralne i inne organy tego państwa, podpisanie, ratyfikacja, przyjęcie lub zatwierdzenie konwencji albo przystąpienie do niej, a także złożenie jakiegokolwiek oświadczenia na mocy artykułu 40 nie wywrze żadnego skutku w zakresie wewnętrznego podziału władzy, obowiązującego w tym państwie.

Artykuł 42

Każde Umawiające się Państwo będzie mogło, najpóźniej w chwili ratyfikacji, przyjęcia, zatwierdzenia lub przystąpienia albo w chwili składania oświadczenia na mocy artykułu 39 lub 40, złożyć jedno lub oba zastrzeżenia przewidziane w artykułach 24 i 26 ustęp 3. żadne inne zastrzeżenie nie będzie dopuszczane. Każde państwo będzie mogło w każdym czasie wycofać złożone zastrzeżenie. O wycofaniu zastrzeżenia należy zawiadomić Ministerstwo Spraw Zagranicznych Królestwa Holandii. Zastrzeżenie przestanie obowiązywać pierwszego dnia trzeciego miesiąca kalendarzowego po zawiadomieniu wymienionym w ustępie poprzedzającym.

Artykuł 43

Konwencja wejdzie w życie pierwszego dnia trzeciego miesiąca kalendarzowego po złożeniu trzeciego dokumentu ratyfikacyjnego, przyjęcia, zatwierdzenia lub przystąpienia, wymienionych w artykułach 37 i 38. Następnie

konwencja wejdzie w życie: 1) w stosunku do każdego państwa ratyfikującego, przyjmującego, zatwierdzającego lub przystępującego do niej w terminie późniejszym – pierwszego dnia trzeciego miesiąca kalendarzowego po złożeniu przez nie dokumentu ratyfikacyjnego, przyjęcia, zatwierdzenia lub przystąpienia; 2) w stosunku do terytoriów lub części terytorium, na które niniejsza konwencja została rozciągnięta zgodnie z artykułem 39 lub 40 – pierwszego dnia trzeciego miesiąca kalendarzowego po zawiadomieniu określonym w tych artykułach.

Artykuł 44

Konwencja będzie obowiązywała przez pięć lat, poczynając od daty jej wejścia w życie, zgodnie z artykułem 43 ustęp 1, również państwa, które ją ratyfikują, przyjmą, zatwierdzą lub do niej przystąpią w terminie późniejszym. Konwencja będzie odnawiana w sposób milczący co pięć lat na pięć lat, jeśli nie nastąpi jej wypowiedzenie. O wypowiedzeniu należy zawiadomić Ministerstwo Spraw Zagranicznych Królestwa Holandii co najmniej sześć miesięcy przed upływem okresu pięcioletniego. Wypowiedzenie będzie mogło ograniczyć się do niektórych terytoriów lub części terytorium, do których konwencja ma zastosowanie. Wypowiedzenie będzie obowiązywało tylko w odniesieniu do państwa, które o nim zawiadomiło. Konwencja pozostanie w mocy dla innych Umawiających się Państw.

Artykuł 45

Ministerstwo Spraw Zagranicznych Królestwa Holandii zawiadomi Państwa Członkowskie Konferencji, jak również państwa, które do konwencji przystąpiły zgodnie z postanowieniami artykułu 38, o: 1) podpisaniach, ratyfikacjach, przyjęciach i zatwierdzeniach, wymienionych w artykule 37; 2) przystąpieniach wymienionych w artykule 38; 3) dacie, z którą konwencja wejdzie w życie, zgodnie z postanowieniami artykułu 43; 4) rozciągnięciach wymienionych w artykule 39; 5) oświadczeniach wymienionych w artykułach 38 i 40; 6) zastrzeżeniach wymienionych w artykułach 24 i 26 ustęp 3 oraz o wycofaniach zastrzeżeń określonych w artykule 42; 7) wypowiedzeniach określonych w artykule 44. Na dowód czego, niżej podpisani, należycie upoważnieni, podpisali niniejszą konwencję. Sporządzono w Hadze dnia 25 października 1980 r. w językach angielskim i francuskim, przy czym oba teksty mają jednakową moc, w jednym egzemplarzu, który zostanie złożony w archiwach Rządu Królestwa Holandii i którego poświadczony odpis zostanie przekazany w drodze dyplomatycznej każdemu z państw

członkowskich Konferencji Haskiej Międzynarodowego Prawa Prywatnego w czasie jej Czternastej Sesji.

Po zaznajomieniu się z powyższą konwencją, w imieniu Rzeczypospolitej Polskiej oświadczam, że: – konwencja została uznana za słuszną, – Rzeczpospolita Polska postanawia przystąpić do tej konwencji, zgłaszając przedstawione w załączeniu zastrzeżenie do artykułu 26 ustęp 3 konwencji, – z uwzględnieniem załączonego zastrzeżenia konwencja będzie niezmiennie zachowywana. Na dowód czego wydany został akt niniejszy, opatrzony pieczęcią Rzeczypospolitej Polskiej. Dano w Warszawie dnia 6 lipca 1992 r.

Zastrzeżenie: „Na mocy artykułu 42 i w związku z artykułem 26 ustęp 3 powyższej konwencji Rzeczpospolita Polska oświadcza, że ponosić ona będzie koszty związane z wykonaniem wniosków konwencyjnych i wynikię z udziału adwokata lub doradcy prawnego albo koszty sądowe tylko w takim zakresie, w jakim koszty te mogą być pokryte przez polski system pomocy sądowej i prawnej”.

Europejska Konwencja o przysposobieniu dzieci

Dz.U.1999.99.1157

W dniu 24 kwietnia 1967 r. została sporządzona w Strasburgu Europejska konwencja o przysposobieniu dzieci w następującym brzmieniu:

Państwa członkowskie Rady Europy, sygnatariusze niniejszej konwencji, uznając, że celem Rady Europy jest dążenie do większej jedności pomiędzy jej członkami, aby w szczególności tworzyć sprzyjające warunki dla postępu społecznego;

uznając, że chociaż instytucja przysposobienia dzieci istnieje we wszystkich Państwach członkowskich Rady Europy, to jednak występuje w tych Państwach zróżnicowanie poglądów na założenia rządzące przysposobieniem, a także różnice w zakresie postępowania w sprawach o przysposobienie i jego skutkach prawnych;

uznając, że przyjęcie wspólnych zasad i praktyki w sprawach o przysposobienie dzieci pozwoli na zmniejszenie trudności wynikających z tych różnic, a tym samym będzie sprzyjać dobru dzieci przysposobionych, uzgodniły, co następuje:

Część I

Zobowiązania i zakres stosowania

Artykuł 1

Każda z Umawiających się Stron zobowiązuje się podejmować działania zmierzające do zapewnienia zgodności swojego prawa z postanowieniami części II niniejszej konwencji i powiadomić Sekretarza Generalnego Rady Europy o podjętych w tym celu środkach.

Artykuł 2

Każda z Umawiających się Stron zobowiązuje się rozważyć zastosowanie postanowień zawartych w części III niniejszej konwencji oraz powiadomić

Sekretarza Generalnego Rady Europy o każdym przypadku wdrożenia tych postanowień albo, po ich wdrożeniu, o każdym przypadku zaprzestania ich stosowania.

Artykuł 3

Niniejsza konwencja ma zastosowanie wyłącznie do przysposobienia dziecka, które w chwili wystąpienia przez przysposabiającego z wnioskiem o przysposobienie nie ukończyło 18 lat, nie zawarło związku małżeńskiego ani też nie jest przez prawo uważane za pełnoletnie.

Część II

Postanowienia zasadnicze

Artykuł 4

Przysposobienie jest ważne jedynie w wyniku orzeczenia organu sądowego lub administracyjnego (zwanego dalej „właściwym organem”).

Artykuł 5

1. Z zastrzeżeniem ustępów 2-4 niniejszego artykułu, orzeczenie przysposobienia może nastąpić tylko wtedy, gdy co najmniej następujące osoby wyraziły na to zgodę i jej nie cofnęły:

(a) matka oraz, jeżeli ojcostwo dziecka jest ustalone, także ojciec; albo w sytuacji, gdy ani ojciec ani matka nie może wyrazić zgody – osoba lub instytucja, która została upoważniona do wykonania władzy rodzicielskiej w tym zakresie;

(b) małżonek przysposabiającego.

2. Właściwy organ nie może:

(a) zrezygnować z uzyskania zgody którejkolwiek z osób wymienionych w ustępie 1 niniejszego artykułu, ani

(b) nie uwzględnić odmowy wyrażenia zgody przez którąkolwiek z osób lub instytucji, o której mowa we wspomnianym ustępie 1, z wyjątkiem szczególnie uzasadnionych przypadków określonych przez prawo.

3. Jeżeli ojciec lub matka zostali pozbawieni władzy rodzicielskiej nad dzieckiem albo w każdym razie uprawnienia do wyrażenia zgody na przysposobienie, prawo może stanowić, że ich zgoda nie jest konieczna.

4. Nie można uznać zgody matki na przysposobienie jej dziecka, jeżeli została ona wyrażona przed upływem określonego w prawie okresu od uro-

dzenia dziecka, nie krótszego jednak niż sześć tygodni, albo – jeżeli prawo takiego terminu nie przewiduje – przed upływem czasu, który jest zdaniem właściwego organu niezbędny do odzyskania przez matkę dostatecznego stanu równowagi po urodzeniu dziecka.

5. W rozumieniu niniejszego artykułu pojęcie „ojciec” i „matka” oznaczają osoby uznane przez prawo za rodziców dziecka.

Artykuł 6

1. Prawo nie powinno dopuszczać innej możliwości przysposobienia dziecka, jak tylko bądź przez dwie osoby pozostające w związku małżeńskim, niezależnie od tego, czy przysposabiają one równocześnie czy kolejno, bądź przez jedną osobę.

2. Prawo nie powinno zezwalać na ponowne przysposobienie dziecka, z wyjątkiem jednej lub więcej następujących sytuacji:

- (a) przysposobienia przez małżonka przysposabiającego,
- (b) śmierci dotychczasowego przysposabiającego,
- (c) rozwiązania dotychczasowego przysposobienia,
- (d) ustania dotychczasowego przysposobienia.

Artykuł 7 1. Dziecko może być przysposobione jedynie w przypadku, gdy przysposabiający osiągnął określony w tym celu wiek minimalny, który nie może być niższy niż 21 lat i wyższy niż 35 lat.

2. Prawo może jednak zezwolić na odstępienie od wymogu wieku minimalnego:

- (a) gdy przysposabiającym jest ojciec lub matka dziecka lub
- (b) w szczególnie uzasadnionych okolicznościach.

Artykuł 8

1. Właściwy organ nie może orzec o przysposobieniu, jeżeli nie doszedł do przekonania, że przysposobienie następuje dla dobra dziecka.

2. W każdym przypadku właściwy organ powinien zwrócić szczególną uwagę na zapewnienie dziecku, poprzez przysposobienie, stabilnego i harmonijnego środowiska rodzinnego.

3. Właściwy organ nie powinien, kierując się generalną zasadą, uznawać za zgodną z powyższymi przesłankami sytuacji, w której różnica wieku mię-

dzy przysposabiającym a dzieckiem jest mniejsza niż zwykła różnica wieku między rodzicami a ich dziećmi.

Artykuł 9

1. Właściwy organ nie może orzec o przysposobieniu bez przeprowadzenia stosownego wywiadu dotyczącego przysposabiającego, dziecka i jego rodziny.

2. Wywiad taki, w zależności od okoliczności sprawy, powinien obejmować między innymi ustalenia dotyczące:

(a) osobowości, stanu zdrowia i sytuacji majątkowej przysposabiającego, jego sytuacji rodzinnej, warunków mieszkaniowych oraz zdolności do wychowania dziecka;

(b) motywów, z racji których przysposabiający występuje o przysposobienie;

(c) przyczyn, dla których, w przypadku wystąpienia o przysposobienie przez jednego z małżonków, drugi z małżonków nie przyłącza się do wniosku;

(d) wzajemnego dopasowania przysposabiającego i dziecka, a także okresu, w jakim dziecko znajdowało się pod jego pieczę;

(e) osobowości i stanu zdrowia dziecka, a także w zakresie dopuszczanym przez prawo – jego wstępnych;

(f) stosunku dziecka do proponowanego przysposobienia;

(g) przekonań religijnych przysposabiającego i dziecka, jeżeli takie istnieją.

3. Przeprowadzenie wywiadu powierza się osobie lub instytucji wskazanym przez prawo albo upoważnionym do tego przez organ sądowy lub administracyjny. W miarę możliwości wywiady powinny być przeprowadzone przez pracowników socjalnych, którzy z racji wykształcenia lub doświadczenia posiadają szczególne kwalifikacje w tej dziedzinie.

4. Postanowienia niniejszego artykułu nie naruszają uprawnień lub obowiązków właściwych organów do uzyskiwania informacji lub dowodów, które mogłyby być im przydatne, niezależnie od tego, czy wchodzą w zakres takiego wywiadu.

Artykuł 10

1. Przez przysposobienie przysposabiający nabywa wobec przysposobionego wszelkie prawa i obowiązki, jakie mają ojciec lub matka wobec ich dziecka pochodzącego z małżeństwa.

Przez przysposobienie przysposobiony nabywa wobec przysposabiającego wszelkie prawa i obowiązki, jakie ma dziecko pochodzące z małżeństwa w stosunku do swojego ojca lub swojej matki.

2. Z chwilą powstania praw i obowiązków, o których mowa w ustępie 1 niniejszego artykułu, ustają wszelkie prawa i obowiązki tego samego rodzaju między przysposobionym a jego ojcem lub matką oraz jakąkolwiek inną osobą lub organem. Jednakże prawo może przewidywać, że małżonek przysposabiającego zachowuje prawa i obowiązki względem przysposobionego, jeżeli przysposobiony jest jego dzieckiem pochodzącym z małżeństwa, pozamałżeńskim lub przysposobionym.

Ponadto prawo może zachować obowiązek rodziców łożenia na utrzymanie i zaspokajanie potrzeb dziecka oraz obowiązek jego wyposażenia, w razie gdy przysposabiający nie wypełnia tych obowiązków.

3. Jako ogólną zasadę przyjmuje się, że przysposobiony powinien mieć możliwość nabycia nazwiska przysposabiającego albo dodania jego nazwiska do nazwiska własnego.

4. Jeżeli jedno z rodziców dziecka pochodzącego z małżeństwa posiada prawo dysponowania majątkiem dziecka, prawo przysposabiającego do dysponowania majątkiem przysposobionego, niezależnie od postanowień ustępu 1 niniejszego artykułu, może być ograniczone przez prawo.

5. W sprawach spadkowych, w zakresie, w jakim prawo spadkowe przyznaje dziecku pochodzącemu z małżeństwa prawo do dziedziczenia po ojcu lub matce, dziecko przysposobione traktowane jest pod tym względem tak, jakby było dzieckiem przysposabiającego pochodzącym z małżeństwa.

Artykuł 11

1. Jeżeli przysposobione dziecko, w przypadku przysposobienia przez jedną osobę, nie posiada obywatelstwa przysposabiającego, a w przypadku przysposobienia przez małżeństwo – nie posiada ich wspólnego obywatelstwa, Umawiająca się Strona, której obywatelem lub obywatelami są przysposabiający, ułatwi nabycie ich obywatelstwa przez dziecko.

2. Utrata obywatelstwa, która może nastąpić w następstwie przysposobienia, powinna być uwarunkowana posiadaniem lub nabyciem innego obywatelstwa.

Artykuł 12

1. Prawo nie może ograniczać liczby dzieci, które mogą być przysposobione przez jednego przysposabiającego.

2. Prawo nie może zakazać przysposobienia wyłącznie na tej podstawie, że przysposabiający ma lub mógłby mieć dzieci pochodzące z małżeństwa.

3. Jeżeli przysposobienie poprawia sytuację prawną dziecka, prawo nie może zakazać przysposobienia własnego dziecka pozamałżeńskiego.

Artykuł 13

1. Przed uzyskaniem przez przysposobionego pełnoletności przysposobienie może zostać rozwiązane wyłącznie przez orzeczenie sądu lub organu administracyjnego z ważnych powodów i tylko wtedy, gdy rozwiązanie przysposobienia na tej podstawie jest dopuszczalne przez prawo.

2. Postanowienia ustępu poprzedzającego nie dotyczą sytuacji, gdy:

(a) przysposobienie jest nieważne;

(b) przysposobienie wygasa na skutek ustalenia pochodzenia dziecka od przysposabiającego.

Artykuł 14

Jeżeli wywiady, dokonane zgodnie z artykułem 8 i 9 niniejszej konwencji, dotyczą osoby, która mieszka lub mieszkała na terytorium innej Umawiającej się Strony, Strona ta podejmuje na podstawie stosownego wniosku wszelkie starania zmierzające do dostarczenia żądanych informacji. W tym celu kompetentne organy mogą porozumiewać się bezpośrednio między sobą.

Artykuł 15

Przepisy powinny uniemożliwiać uzyskiwanie bezpodstawnych korzyści finansowych w związku z przysposobieniem dziecka.

Artykuł 16

Każda z Umawiających się Stron zachowuje prawo przyjęcia przepisów korzystniejszych dla przysposobionego dziecka.

Część III

Postanowienia uzupełniające

Artykuł 17

Przysposobienie może być orzeczone tylko w przypadku, gdy dziecko przebywało pod pieczęcią przysposabiającego przez czas wystarczający do tego,

aby właściwy organ mógł zasadnie przewidzieć, jak kształtować się będą ich przyszłe stosunki, jeśli przysposobienie byłoby orzeczone.

Artykuł 18

Organy władzy powinny zapewnić proponowanie i funkcjonowanie organizacji publicznych lub prywatnych, do których mogłyby się zgłaszać osoby, w celu uzyskania pomocy lub porady, które chcą przysposobić dziecko lub spowodować przysposobienie dziecka.

Artykuł 19

Problematykę społeczną i prawną przysposobienia należy włączyć do programu szkolenia pracowników socjalnych.

Artykuł 20

1. Należy wydać przepisy umożliwiające orzeczenie przysposobienia bez ujawniania rodzinie dziecka tożsamości przysposabiającego.
2. Należy wydać przepisy nakazujące lub umożliwiające prowadzenie postępowania o przysposobieniu z wyłączeniem jawności.
3. Przysposabiający i przysposobiony powinni mieć prawo uzyskania dokumentów z aktu stanu cywilnego stwierdzających fakt, datę i miejsce urodzenia przysposobionego, nie ujawniających jednak wprost faktu przysposobienia ani tożsamości rodziców naturalnych.
4. Akta stanu cywilnego będą przechowywane i odpisy z nich wydawane co najmniej w taki sposób, aby osoby nie mające w tym interesu prawnego nie mogły dowiedzieć się, że dana osoba była przysposobiona, albo jeżeli ten fakt jest znany – ustalić tożsamości rodziców naturalnych.

Część IV

Przepisy końcowe

Artykuł 21

1. Niniejsza konwencja jest otwarta do podpisu przez Państwa członkowskie Rady Europy. Podlega ona ratyfikacji lub przyjęciu. Dokumenty ratyfikacji lub przyjęcia składa się Sekretarzowi Generalnemu Rady Europy.
2. Konwencja wchodzi w życie po upływie trzech miesięcy od daty złożenia trzeciego dokumentu ratyfikacji lub przyjęcia.

3. Dla każdego Państwa sygnatariusza, które ratyfikuje lub przyjmie konwencję w terminie późniejszym, wchodzi ona w życie po upływie trzech miesięcy od złożenia przez nie dokumentu ratyfikacji lub przyjęcia.

Artykuł 22

1. Po wejściu w życie niniejszej konwencji Komitet Ministrów Rady Europy może zaprosić każde Państwo nie będące członkiem Rady do przystąpienia do konwencji.

2. Przystąpienie następuje przez złożenie Sekretarzowi Generalnemu Rady Europy dokumentu przystąpienia, który wywiera skutek po upływie trzech miesięcy od jego złożenia.

Artykuł 23

1. Każda Umawiająca się Strona w czasie podpisywania konwencji albo składania swego dokumentu ratyfikacji, przyjęcia lub przystąpienia, może określić terytorium lub terytoria, do których stosuje się postanowienia niniejszej konwencji.

2. Każda Umawiająca się Strona w chwili składania swego dokumentu ratyfikacyjnego, przyjęcia lub przystąpienia albo w dowolnym czasie w przyszłości może, przez złożenie oświadczenia Sekretarzowi Generalnemu Rady Europy, rozszerzyć zakres stosowania niniejszej konwencji na inne wskazane w tym oświadczeniu terytorium lub terytoria, które Strona ta reprezentuje w stosunkach międzynarodowych albo w imieniu których ma prawo składania oświadczeń.

3. Oświadczenie złożone zgodnie z ustępem poprzedzającym w odniesieniu do jakiegokolwiek z terytoriów, wskazanego w oświadczeniu, może zostać cofnięte w trybie określonym w artykule 27 niniejszej konwencji.

Artykuł 24

1. Każda z Umawiających się Stron, której prawo przewiduje więcej niż jedną formę przysposobienia, może zastosować przepisy artykułu 10 ustęp 1, 2, 3 i 4 oraz artykułu 12 ustęp 2 i 3 niniejszej konwencji tylko do jednej z tych form.

2. Umawiająca się Strona korzystająca z tego uprawnienia zawiadamia o tym Sekretarza Generalnego Rady Europy w chwili podpisywania konwencji lub składania swego dokumentu ratyfikacji i przyjęcia lub przystąpienia albo

w chwili składania oświadczenia w trybie artykułu 23 ustęp 2 konwencji, a także wskazuje sposób jego wykonania.

3. Umawiająca się Strona może zrezygnować z korzystania z tego prawa, o czym zawiadamia Sekretarza Generalnego Rady Europy.

Artykuł 25

1. Każda Umawiająca się Strona w czasie podpisywania konwencji lub składania swego dokumentu ratyfikacji, przyjęcia lub przystąpienia albo w czasie składania oświadczenia w trybie artykułu 23 ustęp 2 konwencji może zgłosić nie więcej niż dwa zastrzeżenia do postanowień części II konwencji.

Niedopuszczalne jest składanie zastrzeżeń o charakterze ogólnym, zaś jedno zastrzeżenie może dotyczyć tylko jednego postanowienia konwencji.

Każde zastrzeżenie pozostaje w mocy przez okres pięciu lat od dnia wejścia w życie konwencji w stosunku do zainteresowanej Umawiającej się Strony. Może ono zostać odnowione na kolejne okresy pięciu lat poprzez złożenie oświadczenia skierowanego do Sekretarza Generalnego Rady Europy przed upływem każdego z tych okresów.

2. Każda Umawiająca się Strona może cofnąć, w całości lub części, zastrzeżenie złożone w trybie ustępu poprzedzającego poprzez złożenie oświadczenia skierowanego do Sekretarza Generalnego Rady Europy, które staje się skuteczne z chwilą jego otrzymania.

Artykuł 26

Każda Umawiająca się Strona przekazuje Sekretarzowi Generalnemu Rady Europy nazwy i adresy organów, do których można kierować wnioski w trybie artykułu 14 konwencji.

Artykuł 27

1. Konwencja niniejsza pozostaje w mocy przez czas nieokreślony.

2. Każda Umawiająca się Strona może, w odniesieniu do siebie, wypowiedzieć niniejszą konwencję, zawiadamiając o tym w drodze notyfikacji Sekretarza Generalnego Rady Europy.

3. Wypowiedzenie wywiera skutek po upływie sześciu miesięcy od daty otrzymania notyfikacji przez Sekretarza Generalnego Rady Europy.

Artykuł 28

Sekretarz Generalny Rady Europy zawiadamia Państwa członkowskie Rady Europy oraz Państwa, które przystąpiły do niniejszej konwencji, o:

- (a) podpisaniu konwencji;
- (b) złożeniu dokumentów ratyfikacji, przyjęcia lub przystąpienia;
- (c) dacie wejścia w życie konwencji zgodnie z jej artykułem 21;
- (d) notyfikacjach otrzymanych na mocy postanowień artykułu 1;
- (e) notyfikacjach otrzymanych na mocy postanowień artykułu 2;
- (f) oświadczeniach otrzymanych na mocy postanowień artykułu 23 ustęp 2 i 3;
- (g) informacjach otrzymanych zgodnie z postanowieniami artykułu 24 ustęp 2 i 3;
- (h) zastrzeżeniach złożonych zgodnie z postanowieniami artykułu 25 ustęp 1;
- (i) odnowieniu zastrzeżeń dokonanych w trybie postanowień artykułu 25 ustęp 1;
- (j) wycofaniu zastrzeżeń dokonanych w trybie postanowień artykułu 25 ustęp 2;
- (k) notyfikacjach otrzymanych na mocy postanowień artykułu 26;
- (l) notyfikacjach otrzymanych na mocy postanowień artykułu 27 i datach, w których wypowiedzenia wywierają skutek.

Na dowód powyższego, niżej podpisani, właściwie do tego upoważnieni, podpisali niniejszą konwencję.

Sporządzono w Strasburgu, dnia 24 kwietnia 1967 r. w językach angielskim i francuskim, przy czym oba teksty są jednakowo autentyczne, w jednym egzemplarzu, który zostanie złożony w archiwach Rady Europy. Sekretarz Generalny Rady Europy przekaze jego uwierzytelnione odpisy Państwom podpisującym i przystępującym.

Po zapoznaniu się z powyższą konwencją w imieniu Rzeczypospolitej Polskiej oświadczam, że:

- konwencja została uznana za słuszną,
- Rzeczpospolita Polska ratyfikuje konwencję, zgłaszając jednocześnie zastrzeżenie w trybie art. 25 ust. 1 według treści zamieszczonej w oddzielnym piśmie,

– konwencja ze zgłoszonym zastrzeżeniem będzie niezmiennie zachowywana.

Na dowód czego wydany został akt niniejszy opatrzony pieczęcią Rzeczypospolitej Polskiej.

Dano w Warszawie dnia 24 kwietnia 1996 r.

Prezydent Rzeczypospolitej Polskiej: A. Kwaśniewski

Konwencja Rady Europy o ochronie dzieci przed seksualnym wykorzystywaniem i niegodziwym traktowaniem w celach seksualnych

sporządzona w Lanzarote dnia 25 października 2007 r.

Dz.U.2015.608

W imieniu Rzeczypospolitej Polskiej

PREZYDENT RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

podaje do powszechnej wiadomości:

Dnia 25 października 2007 r. w Lanzarote została sporządzona Konwencja Rady Europy o ochronie dzieci przed seksualnym wykorzystywaniem i niegodziwym traktowaniem w celach seksualnych, w następującym brzmieniu:

Konwencja Rady Europy o ochronie dzieci przed seksualnym wykorzystywaniem i niegodziwym traktowaniem w celach seksualnych

Preambuła

Państwa członkowskie Rady Europy oraz inne państwa sygnatariusze niniejszej Konwencji;

zważywszy, że celem Rady Europy jest osiągnięcie większej jedności wśród jej członków;

zważywszy, że każde dziecko ma prawo do zapewnienia mu przez rodzinę, społeczeństwo oraz państwo takich środków ochrony, jakie są konieczne z uwagi na jego status jako osoby małoletniej;

odnotowując, że seksualne wykorzystywanie dzieci, a zwłaszcza dziecięca pornografia oraz prostytucja, a także wszelkie formy niegodziwego trakto-

wania dzieci w celach seksualnych, w tym przypadki czynów popełnianych za granicą, mają destrukcyjny wpływ na zdrowie dziecka i jego rozwój psychospołeczny;

zważywszy, że seksualne wykorzystywanie dzieci i niegodziwe traktowanie dzieci w celach seksualnych przybrało niepokojące rozmiary, tak na szczeblu krajowym, jak i międzynarodowym, w szczególności jeśli chodzi o wzrost korzystania z technologii informacyjnych i telekomunikacyjnych zarówno przez dzieci, jak i sprawców przestępstw przeciwko nim, oraz że zapobieganie i zwalczanie takiego seksualnego wykorzystywania dzieci i niegodziwego traktowania dzieci w celach seksualnych wymaga współpracy na szczeblu międzynarodowym;

zważywszy, że dobro i najlepsze interesy dzieci to wartości fundamentalne, wspólne wszystkim Państwom członkowskim, które należy wspierać bez żadnej dyskryminacji;

przywołując Plan Działań przyjęty na trzecim Szczycie Głów Państw i Rządów Rady Europy (Warszawa, dnia 16-17 maja 2005 r.) wzywający do opracowania środków mających na celu zwalczanie seksualnego wykorzystywania dzieci;

przywołując w szczególności Rekomendację Komitetu Ministrów Nr R (91) 11 w sprawie seksualnego wykorzystywania, pornografii, prostytucji oraz handlu dziećmi i młodzieżą, Rekomendację (2001) 16 w sprawie ochrony dzieci przed seksualnym wykorzystywaniem oraz Konwencję Rady Europy o cyberprzestępczości (ETS Nr 185), a zwłaszcza jej art. 9, a także Konwencję Rady Europy w sprawie działań przeciwko handlowi ludźmi (ETS Nr 197);

mając na uwadze Konwencję o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności z 1950 r. (ETS Nr 5), zrewidowaną Europejską Kartę Społeczną ze zmianami z 1996 r. (ETS Nr 163) oraz Europejską Konwencję o wykonywaniu praw dzieci z 1996 r. (ETS Nr 160);

mając również na uwadze Konwencję o prawach dziecka, a zwłaszcza jej art. 34, Protokół Fakultatywny w sprawie handlu dziećmi, dziecięcej prostytucji i dziecięcej pornografii, Protokół o zapobieganiu, zwalczaniu oraz karaniu za handel ludźmi, w szczególności kobietami i dziećmi, uzupełniający Konwencję Narodów Zjednoczonych przeciwko międzynarodowej przestępczości zorganizowanej, a także Konwencję Międzynarodowej Organizacji Pracy dotyczącą zakazu i natychmiastowych działań na rzecz eliminowania najgorszych form pracy dzieci;

mając na uwadze decyzję ramową Rady 2004/68/WSiSW dotyczącą zwalczania seksualnego wykorzystywania dzieci i pornografii dziecięcej, decyzję ramową Rady 2001/220/WSiSW w sprawie pozycji ofiary w postępowaniu karnym oraz decyzję ramową Rady 2002/629/WSiSW w sprawie zwalczania handlu ludźmi;

zwracając należytą uwagę na inne ważne międzynarodowe instrumenty oraz programy w tej dziedzinie, w szczególności Deklarację Sztokholmską i Agendę Działania, przyjęte na I Światowym Kongresie przeciwko Seksualnemu Wykorzystywaniu Dzieci w Celach Komercyjnych (27–31 sierpnia 1996 r.), Globalne Porozumienie przyjęte na II Światowym Kongresie przeciwko Seksualnemu Wykorzystywaniu Dzieci w Celach Komercyjnych w Jokohamie (17–20 grudnia 2001 r.), Porozumienie Budapeszteńskie i Plan Działania przyjęte na Konferencji przygotowawczej do II Światowego Kongresu przeciwko Seksualnemu Wykorzystywaniu Dzieci w Celach Komercyjnych (20–21 listopada 2001 r.), Rezolucję Zgromadzenia Ogólnego Organizacji Narodów Zjednoczonych S-27/2 „Świat pasujący do dzieci” oraz trzyletni program „Budowanie Europy dla dzieci i z dziećmi”, przyjęty w efekcie trzeciego Szczytu i zapoczątkowany Konferencją w Monako (4–5 kwietnia 2006 r.);

zdecydowane wnieść skuteczny wkład w osiąganie wspólnego celu zapewnienia dzieciom ochrony przed seksualnym wykorzystywaniem i niegodziwym traktowaniem w celach seksualnych, bez względu na to, kto jest sprawcą oraz zapewnienia pomocy ofiarom;

zwracając uwagę na potrzebę stworzenia całościowego instrumentu międzynarodowego kładącego nacisk na prewencyjne, ochronne i prawno-karne aspekty w walce przeciwko wszelkim formom seksualnego wykorzystywania dzieci i niegodziwego traktowania dzieci w celach seksualnych oraz tworzącego specjalny mechanizm monitorujący;

uzgodniły, co następuje:

Rozdział I

Cele, zasada niedyskryminacji i definicje

Artykuł 1 – Cele

1. Celami niniejszej Konwencji są:

- a. zapobieganie i zwalczanie seksualnego wykorzystywania dzieci i niegodziwego traktowania dzieci w celach seksualnych;

b. ochrona praw dzieci będących ofiarami seksualnego wykorzystywania i niegodziwego traktowania w celach seksualnych;

c. promowanie krajowej i międzynarodowej współpracy przeciwko seksualnemu wykorzystywaniu dzieci i niegodziwemu traktowaniu dzieci w celach seksualnych.

2. W celu zapewnienia skutecznej implementacji przez Strony postanowień niniejszej Konwencji, ustanawia ona specjalny mechanizm monitorujący.

Artykuł 2 – Zasada niedyskryminacji

Implementacja przez Strony postanowień niniejszej Konwencji, w szczególności korzystanie ze środków ochrony praw ofiar, powinna być zapewniona bez dyskryminacji ze względu na jakąkolwiek przyczynę, w szczególności: płeć, rasę, kolor skóry, język, religię, polityczne lub inne przekonania, pochodzenie narodowe lub społeczne, związek z mniejszością narodową, własność, urodzenie, orientację seksualną, stan zdrowia, niepełnosprawność lub inną przyczynę.

Artykuł 3 – Definicje

Dla celów niniejszej Konwencji:

a. „dziecko” oznacza każdą osobę poniżej 18 roku życia;

b. „seksualne wykorzystywanie dzieci oraz niegodziwe traktowanie dzieci w celach seksualnych” obejmuje zachowania, o których mowa w art. 18–23 niniejszej Konwencji;

c. „ofiara” oznacza dziecko, które stało się ofiarą seksualnego wykorzystania i niegodziwego traktowania w celach seksualnych.

Rozdział II

Środki prewencyjne

Artykuł 4 – Zasady

Każda ze Stron przyjmuje konieczne środki ustawodawcze lub inne w celu zapobiegania wszelkim formom seksualnego wykorzystywania dzieci i niegodziwego traktowania dzieci w celach seksualnych oraz w celu ochrony dzieci.

Artykuł 5 – Rekrutacja, szkolenie, podnoszenie świadomości osób mających w swojej pracy kontakt z dziećmi

1. Każda Strona przyjmuje niezbędne środki ustawodawcze lub inne w celu promowania świadomości na temat ochrony oraz praw dzieci wśród osób

mających regularny kontakt z dziećmi, w dziedzinach takich jak edukacja, służba zdrowia, opieka społeczna, wymiar sprawiedliwości, organy ścigania, a także w sektorach związanych ze sportem, kulturą i wypoczynkiem.

2. Każda ze Stron przyjmuje konieczne środki ustawodawcze lub inne środki w celu zapewnienia, aby osoby, o których mowa w ust. 1, miały odpowiednią wiedzę dotyczącą seksualnego wykorzystywania dzieci i niegodziwego traktowania dzieci w celach seksualnych, środków ich wykrywania oraz możliwości, o których mowa w art. 12 ust. 1.

3. Każda ze Stron przyjmuje konieczne środki ustawodawcze lub inne środki, które są zgodne z jej prawem wewnętrznym, w celu zapewnienia, aby w zawodach, które związane są z regularnymi kontaktami z dziećmi, kandydatami do wykonywania tych zawodów nie były osoby skazane w związku z popełnieniem czynów seksualnego wykorzystywania dzieci i niegodziwego traktowania dzieci w celach seksualnych.

Artykuł 6 – Edukacja dzieci

Każda ze Stron przyjmuje konieczne środki ustawodawcze lub inne środki w celu zapewnienia, aby dzieci otrzymywały w trakcie swojej edukacji w szkole podstawowej i ponadpodstawowej informacje o zagrożeniach związanych z seksualnym wykorzystywaniem i niegodziwym traktowaniu w celach seksualnych oraz o środkach ochrony przed tymi zagrożeniami, które to informacje będą dostosowane do zmieniających się możliwości rozumienia tych zagrożeń przez dzieci. Informacje te, opracowywane we współpracy z rodzicami dzieci, stosownie do okoliczności, przekazywane będą w ramach ogólnej wiedzy na temat seksualności człowieka oraz będą kładły nacisk na sytuacje ryzyka, szczególnie sytuacje związane z wykorzystaniem nowoczesnych technologii informacyjnych i telekomunikacyjnych.

Artykuł 7 – Zapobiegawcze programy lub środki interwencji

Każda ze Stron zapewni, aby osoby, które obawiają się, że mogłyby popełnić któreś z przestępstw określonych w niniejszej Konwencji, mogły uzyskać dostęp, stosownie do okoliczności, do skutecznych programów lub środków interwencji, opracowanych w celu dokonania oceny ryzyka popełnienia przestępstwa oraz zapobiegania takim przestępstwom.

Artykuł 8 – Środki w odniesieniu do społeczeństwa

1. Każda ze Stron organizuje lub wspiera organizację kampanii informacyjnych w celu podnoszenia powszechnej świadomości na temat zjawiska sek-

sualnego wykorzystywania dzieci i niegodziwego traktowania dzieci w celach seksualnych oraz na temat środków ochronnych, jakie w tej dziedzinie mogą zostać podjęte.

2. Każda ze Stron przyjmuje konieczne środki ustawodawcze lub inne środki w celu uniemożliwienia lub zakazania dystrybucji materiałów zachęcających do popełniania przestępstw określonych zgodnie z niniejszą Konwencją.

Artykuł 9 – Udział dzieci, sektora prywatnego, mediów i społeczeństwa obywatelskiego

1. Każda ze Stron zachęca do uczestniczenia dzieci, odpowiednio do stopnia ich rozwoju i możliwości rozumienia, w opracowywaniu i wdrażaniu polityki Państwa, programów oraz innych działań dotyczących zwalczania seksualnego wykorzystywania dzieci i niegodziwego ich traktowania w celach seksualnych.

2. Każda ze Stron zachęca przedstawicieli sektora prywatnego, w szczególności przedsiębiorców związanych z technologią informacyjną i telekomunikacyjną, branżą turystyczną, sektorem bankowym i finansowym, a także społeczeństwo, do udziału w opracowywaniu i wdrażaniu polityki mającej na celu zapobieganie seksualnemu wykorzystywaniu dzieci i niegodziwemu traktowaniu dzieci w celach seksualnych oraz do wprowadzania wewnętrznych norm i zasad służących realizacji tej polityki.

3. Każda ze Stron zachęca media do udzielania stosownych informacji dotyczących wszelkich aspektów seksualnego wykorzystywania dzieci i niegodziwego traktowania dzieci w celach seksualnych, przy należyтым poszanowaniu niezależności mediów oraz wolności prasy.

4. Każda ze Stron wspiera finansowanie społecznych projektów i programów, tam gdzie jest to wskazane, poprzez tworzenie specjalnych funduszy służących zapobieganiu seksualnemu wykorzystywaniu dzieci i niegodziwemu traktowaniu dzieci w celach seksualnych oraz ochrony dzieci przed tymi przestępstwami.

Rozdział III

Organy specjalistyczne i koordynujące

Artykuł 10 – Środki krajowe w zakresie koordynacji i współpracy

1. Każda ze Stron podejmuje środki niezbędne do zapewnienia koordynacji, zarówno na szczeblu krajowym, jak i lokalnym, pomiędzy różnymi

instytucjami zajmującymi się ochroną, zapobieganiem i walką z seksualnym wykorzystywaniem dzieci i niegodziwym traktowaniem dzieci w celach seksualnych, w tym zwłaszcza instytucjami związanymi ze szkolnictwem, służbą zdrowia, pomocą społeczną oraz organami ścigania i organami sądowymi.

2. Każda ze Stron przyjmuje konieczne środki ustawodawcze lub inne środki w celu stworzenia lub ustanowienia:

a. niezależnych i kompetentnych instytucji krajowych lub lokalnych zajmujących się wspieraniem i ochroną praw dziecka, zapewniając im określone środki i uprawnienia;

b. mechanizmów gromadzenia danych lub punktów kontaktowych na poziomie krajowym i lokalnym oraz we współpracy ze społeczeństwem obywatelskim, w celu obserwacji i oceny zjawiska seksualnego wykorzystywania dzieci i niegodziwego traktowania dzieci w celach seksualnych, przy należyтым poszanowaniu wymogów ochrony danych osobowych.

3. Każda ze Stron zachęca do współpracy pomiędzy właściwymi organami władzy państwowej, przedstawicielami społeczeństwa oraz sektora prywatnego w celu lepszego zapobiegania i zwalczania seksualnego wykorzystywania dzieci i niegodziwego traktowania dzieci w celach seksualnych.

Rozdział IV

Środki ochronne i pomoc ofiarom

Artykuł 11 – Zasady

1. Każda ze Stron ustanawia skuteczne programy społeczne i multidyscyplinarne struktury w celu zapewnienia niezbędnego wsparcia dla ofiar seksualnego wykorzystywania i niegodziwego traktowania w celach seksualnych, ich bliskich oraz dla każdej osoby sprawującej nad nimi pieczę.

2. Każda ze Stron przyjmuje konieczne środki ustawodawcze lub inne środki w celu zapewnienia, aby w przypadku, gdy wiek ofiary nie został jeszcze ustalony, a istnieją podstawy do przypuszczenia, że ofiarą może być dziecko, ofiarom tym zostały udostępnione należne dzieciom środki ochrony i pomocy, zanim ich wiek zostanie ostatecznie ustalony.

Artykuł 12 – Zgłaszanie podejrzenia o seksualne wykorzystywanie lub seksualne obcowanie

1. Każda ze Stron przyjmuje konieczne środki ustawodawcze lub inne środki w celu zapewnienia, aby zasady poufności, do zachowania których Strony są

zobowiązane na podstawie przepisów ich prawa wewnętrznego i dotyczące wykonywania niektórych zawodów związanych z pracą z dziećmi, nie stanowiły przeszkody dla możliwości informowania przez te osoby odpowiednich służb odpowiedzialnych za ochronę dzieci o wszelkich uzasadnionych podejrzeniach, że dziecko stało się ofiarą seksualnego wykorzystywania lub niegodziwego traktowania w celach seksualnych.

2. Każda ze Stron przyjmuje konieczne środki ustawodawcze lub inne środki w celu zachęcenia każdej osoby, która wie lub w dobrej wierze podejrzewa popełnienie przestępstwa seksualnego wykorzystywania dzieci i niegodziwego traktowania dzieci w celach seksualnych, do zgłoszenia takiego przypadku właściwym służbom.

Artykuł 13 – Specjalne linie telefoniczne

Każda ze Stron przyjmuje konieczne środki ustawodawcze lub inne środki zachęcające i wspierające tworzenie służb informacyjnych, takich jak specjalne linie telefoniczne lub internetowe, udzielających osobom dzwoniącym porad, nawet przy zachowaniu poufności lub przy poszanowaniu anonimowości tych osób.

Artykuł 14 – Pomoc ofiarom

1. Każda ze Stron przyjmuje konieczne środki ustawodawcze lub inne środki w celu udzielenia ofiarom seksualnego wykorzystywania i niegodziwego traktowania w celach seksualnych doraźnej lub długoterminowej pomocy w powrocie do zdrowia fizycznego oraz zdolności psychicznych i społecznych. Środki podjęte na podstawie niniejszego ustępu powinny w sposób odpowiedni uwzględniać opinię, potrzeby oraz obawy dziecka.

2. Każda ze Stron podejmuje środki, na warunkach przewidzianych w prawie krajowym, w celu współpracy z organizacjami pozarządowymi oraz innymi właściwymi organizacjami społecznymi zaangażowanymi w pomoc ofiarom.

3. W przypadku, gdy w seksualnym wykorzystywaniu dziecka lub niegodziwym traktowaniu dzieci w celach seksualnych biorą udział jego rodzice lub osoby sprawujące nad nim opiekę, procedury interwencyjne podejmowane w trybie art. 11 ust. 1 obejmują:

- możliwość odizolowania domniemanego sprawcy;
- możliwość usunięcia ofiary z jej środowiska rodzinnego, Warunki oraz czas trwania takiego usunięcia powinny zostać określone zgodnie z najlepiej pojętym interesem dziecka.

4. Każda ze Stron przyjmuje konieczne środki ustawodawcze lub inne środki w celu zapewnienia, aby osoby bliskie dla ofiary korzystały, jeżeli jest to możliwe, z pomocy terapeutycznej, głównie z doraźnej opieki psychologicznej.

Rozdział V

Programy i środki interwencyjne

Artykuł 15 – Zasady ogólne

1. Każda ze Stron zapewnia lub wspiera, zgodnie ze swoim prawem wewnętrznym, skuteczne programy interwencyjne dla osób, o których mowa w art. 16 ust. 1 i 2, w celu zapobiegania oraz zmniejszania ryzyka dalszego popełniania przestępstw o charakterze seksualnym przeciwko dzieciom. Takie programy oraz środki powinny być dostępne w każdej chwili w trakcie postępowania karnego, podczas pobytu w zakładzie karnym, jak i poza nim, zgodnie z warunkami przewidzianymi w prawie wewnętrznym.

2. Każda ze Stron zapewnia lub wspiera, zgodnie ze swoim prawem wewnętrznym, tworzenie zespołów lub innych form współpracy pomiędzy właściwymi organami, zwłaszcza w sektorze usług medycznych oraz usług społecznych, a także pomiędzy organami sądowymi oraz innymi organami odpowiedzialnymi za dalsze postępowanie z osobami, o których mowa w art. 16 ust. 1 i 2.

3. Każda ze Stron zapewnia, zgodnie ze swoim prawem wewnętrznym, ocenę zagrożenia oraz potencjalnego ryzyka ponownego popełnienia przestępstw, określonych w niniejszej Konwencji, przez osoby, o których mowa w art. 16 ust. 1 i 2 w celu określenia odpowiednich programów oraz środków interwencyjnych.

4. Każda ze Stron zapewnia, zgodnie ze swoim prawem wewnętrznym, ocenę skuteczności zastosowanych programów oraz środków.

Artykuł 16 – Osoby, do których adresowane są programy i środki interwencyjne

1. Każda ze Stron zapewnia, zgodnie ze swoim prawem wewnętrznym, aby osoby, wobec których prowadzone jest postępowanie karne w związku z którymkolwiek z przestępstw określonych w niniejszej Konwencji miały dostęp do programów lub środków, o których mowa w art. 15 ust. 1, na warunkach, które nie są ani krzywdzące, ani sprzeczne z prawem do obrony ani wymogami uczciwego i bezstronnego procesu, a w szczególności przy należyтым poszanowaniu przepisów regulujących zasadę domniemania niewinności.

2. Każda ze Stron zapewnia, zgodnie ze swoim prawem wewnętrznym, aby osoby skazane w związku z popełnieniem któregośkolwiek z przestępstw określonych w niniejszej Konwencji miały dostęp do programów lub środków, o których mowa w art. 15 ust. 1.

3. Każda ze Stron zapewnia, zgodnie ze swoim prawem wewnętrznym, aby programy lub środki interwencyjne były opracowywane lub dostosowywane w zależności od potrzeb rozwojowych dzieci dopuszczających się przestępstwa seksualnego, w tym dzieci, które nie osiągnęły wiekowej granicy odpowiedzialności karnej, tak aby te programy lub środki odpowiadały problemom w zakresie ich zachowań seksualnych.

Artykuł 17 – Informowanie i zgoda

1. Każda ze Stron zapewnia, zgodnie ze swoim prawem wewnętrznym, aby osobom, o których mowa w art. 16, którym zaproponowano programy lub środki interwencyjne, były w pełni informowane o przyczynach takiej propozycji oraz wyrażały zgodę na zastosowanie takiego programu lub środka w oparciu o pełną znajomość faktów.

2. Każda ze Stron zapewnia, zgodnie ze swoim prawem wewnętrznym, aby osoby, którym zaproponowano programy lub środki interwencyjne miały możliwość odmowy, a w przypadku osób skazanych, aby były one uświadamiane, jakie mogą być konsekwencje takiej odmowy.

Rozdział VI

Prawo karne materialne

Artykuł 18 – Wykorzystanie seksualne

1. Każda ze Stron przyjmuje konieczne środki ustawodawcze lub inne środki w celu zapewnienia karalności zachowania umyślnego polegającego na:

a. uczestnictwie w czynnościach seksualnych z udziałem dziecka, które zgodnie z prawem krajowym nie osiągnęło wieku umożliwiającego mu wyrażenie zgody na podejmowanie czynności seksualnych;

b. uczestnictwie w czynnościach seksualnych z udziałem dziecka w przypadku:

- zastosowania przymusu, siły, groźby lub
- nadużycia zaufania, władzy lub wpływu na dziecko, w tym w ramach rodziny lub

– nadużycia szczególnej sytuacji ofiary, zwłaszcza jej ułomności fizycznej lub psychicznej lub zależności.

2. Dla celów ust. 1, każda Strona ustala dolną granicę wieku dziecka, poniżej której istnieje zakaz uczestnictwa w czynnościach seksualnych z jego udziałem.

3. Celem przepisów ust. 1 lit. a nie jest uregulowanie czynności seksualnych pomiędzy osobami nieletnimi, podejmowanych za ich obopólną zgodą.

Artykuł 19 – Przestępstwa dotyczące dziecięcej prostytucji

1. Każda ze Stron przyjmuje konieczne środki ustawodawcze lub inne środki w celu zapewnienia karalności zachowania umyślnego polegającego na:

- a. rekrutacji dziecka do prostytucji lub powodowaniu udziału dziecka w prostytucji;
- b. zmuszaniu dziecka do prostytucji lub osiąganiu z tego korzyści, lub wykorzystywaniu dziecka do tych celów w inny sposób;
- c. korzystaniu z prostytucji dziecięcej.

2. Dla celów niniejszego artykułu, termin „dziecięca prostytucja” oznacza fakt wykorzystania dziecka do czynności seksualnych w sytuacji, gdy zostały przekazane lub obiecane tytułem zapłaty pieniądze lub każda inna forma wynagrodzenia lub świadczenia, bez względu na to, czy tę zapłatę, obietnicę czy świadczenie otrzymało dziecko czy też osoba trzecia.

Artykuł 20 – Przestępstwa dotyczące pornografii dziecięcej

1. Każda ze Stron przyjmuje konieczne środki ustawodawcze lub inne w celu zapewnienia karalności zachowania umyślnego polegającego na:

- a. produkowaniu pornografii dziecięcej;
- b. oferowaniu lub udostępnianiu pornografii dziecięcej;
- c. dystrybucji lub przesyłaniu pornografii dziecięcej;
- d. pozyskiwaniu pornografii dziecięcej dla siebie lub innej osoby;
- e. posiadaniu pornografii dziecięcej;
- f. świadomym pozyskiwaniu dostępu do pornografii dziecięcej za pośrednictwem technologii informacyjnych i telekomunikacyjnych.

2. Dla celów niniejszego artykułu, pojęcie „pornografia dziecięca” oznacza jakiegokolwiek materiał, który wizualnie przedstawia dziecko uczestniczące

w rzeczywistej lub udawanej czynności wyraźnie seksualnej lub jakiegokolwiek przedstawianie narządów płciowych dziecka głównie w celach seksualnych.

3. Każda ze Stron może zastrzec sobie prawo do wyłączenia w całości lub części stosowania ust. 1 lit. a oraz lit. e w odniesieniu do produkcji i posiadania materiałów pornograficznych:

- składających się wyłącznie z udawanego przedstawiania lub realistycznych obrazów nieistniejącego dziecka;
- z udziałem dzieci, które osiągnęły wiek określony w wyniku zastosowania art. 18 ust. 2, w sytuacji, gdy obrazy te zostały wytworzone przez nie i są w ich posiadaniu za ich zgodą i wyłącznie na ich prywatny użytek.

4. Każda Strona może zastrzec sobie prawo do wyłączenia stosowania w całości lub części ust. 1 lit. f.

Artykuł 21 – Przepęstwa dotyczące udziału dziecka w prezentacjach pornograficznych

1. Każda ze Stron przyjmuje konieczne środki ustawodawcze lub inne w celu zapewnienia karalności następujących zachowań umyślanych:

- a. rekrutacji dziecka do udziału w prezentacjach pornograficznych lub powodowania udziału dziecka w takich prezentacjach;
- b. zmuszania dziecka do udziału w prezentacjach pornograficznych lub czerpania z tego korzyści lub innego rodzaju wykorzystywania dziecka do tych celów;
- c. świadomego uczęszczania na prezentacje pornograficzne z udziałem dzieci.

2. Każda ze Stron może zastrzec sobie prawo do ograniczenia stosowania ust. 1 lit. c do sytuacji, gdy rekrutacja lub zmuszenie dziecka nastąpiło zgodnie z ust. 1 lit. a lub b.

Artykuł 22 – Demoralizacja dzieci

Każda ze Stron przyjmuje konieczne środki ustawodawcze lub inne środki w celu zapewnienia karalności umyślnego powodowania sytuacji w celach seksualnych, w której dziecko, które nie osiągnęło wieku określonego w wyniku zastosowania art. 18 ust. 2, jest świadkiem obcowania seksualnego lub czynności seksualnych, nawet jeżeli nie jest zmuszone do uczestniczenia w nich.

Artykuł 23 – Nagabywanie dzieci dla celów seksualnych

Każda ze Stron przyjmuje konieczne środki ustawodawcze lub inne środki w celu zapewnienia karalności umyślnego składania dziecku, które nie ukończyło wieku określonego w wyniku zastosowania art. 18 ust. 2, przez osobę dorosłą za pośrednictwem technologii informacyjnych i telekomunikacyjnych, propozycji spotkania w celu popełnienia przeciwko dziecku któregośkolwiek z przestępstw określonych na podstawie art. 18 ust. 1 lit. a lub art. 20 ust. 1 lit. a, w sytuacji, gdy za taką propozycją idą faktyczne działania mające na celu doprowadzenie do takiego spotkania.

Artykuł 24 – Pomocnictwo, podleganie i usiłowanie

1. Każda ze Stron przyjmuje konieczne środki ustawodawcze lub inne środki w celu zapewnienia karalności umyślnego zachowania polegającego na pomocnictwie w popełnieniu lub podżeganiu do popełnienia przestępstwa określonego w Konwencji.

2. Każda ze Stron przyjmuje konieczne środki ustawodawcze lub inne środki w celu zapewnienia karalności umyślnego zachowania polegającego na usiłowaniu popełnienia przestępstwa określonego w Konwencji.

3. Każda ze Stron może zastrzec sobie prawo do wyłączenia w całości lub w części stosowania ustępu 2 do przestępstw określonych w art. 20 ust. 1 lit. b, d, e oraz f, art. 21 ust. 1 lit. c, art. 22 oraz art. 23.

Artykuł 25 – Jurysdykcja

1. Każda ze Stron przyjmuje konieczne środki ustawodawcze lub inne środki w celu zapewnienia jurysdykcji w stosunku do przestępstw określonych w Konwencji, jeżeli zostały one popełnione:

- a. na jego terytorium lub
- b. na pokładzie statku morskiego podnoszącego banderę tego państwa lub
- c. na pokładzie samolotu zarejestrowanego zgodnie z prawem tego państwa lub
- d. przez jego obywatela lub
- e. przez osobę mającą miejsce zwyczajowego pobytu na terytorium tej Strony.

2. Każda ze Stron podejmuje starania zmierzające do przyjęcia koniecznych środków ustawodawczych lub innych środków w celu zapewnienia jurysdykcji

w stosunku do któregokolwiek z przestępstw określonych zgodnie z niniejszą Konwencją, jeżeli to przestępstwo zostało popełnione przeciwko obywatelowi tego państwa lub przeciwko osobie mającej miejsce zwyczajowego pobytu na jego terytorium.

3. Każda ze Stron, podpisując lub składając dokument ratyfikacji, przyjęcia, zatwierdzenia lub przystąpienia, może w formie deklaracji skierowanej do Sekretarza Generalnego Rady Europy oświadczyć, że zastrzega sobie prawo do wyłączenia stosowania lub stosowania tylko w konkretnych przypadkach lub warunkach zasad jurysdykcyjnych ustanowionych w ust. 1 lit. e.

4. W celu ścigania przestępstw określonych na podstawie art. 18, 19, 20 ust. 1 lit. a oraz art. 21 ust. 1 lit. a i b niniejszej Konwencji, każda Strona przyjmuje konieczne środki ustawodawcze lub inne w celu zapewnienia, że ich jurysdykcja w zakresie dotyczącym ust. 1 lit. d nie będzie uzależniona od faktu, że takie czyny są karalne w miejscu ich popełnienia.

5. Każda ze Stron, podpisując lub składając dokument ratyfikacji, przyjęcia, zatwierdzenia lub przystąpienia, może w formie deklaracji skierowanej do Sekretarza Generalnego Rady Europy oświadczyć, że zastrzega sobie prawo do ograniczenia stosowania ust. 4, w odniesieniu do przestępstw określonych na podstawie art. 18 ust. 1 lit. b tiret 2 i 3, do przypadków, w których obywatel tego państwa ma miejsce zwyczajowego pobytu na jego terytorium.

6. W celu ścigania przestępstw określonych na podstawie art. 18, 19, 20 ust. 1 lit. a oraz art. 21 niniejszej Konwencji, każda ze Stron przyjmuje konieczne środki ustawodawcze lub inne środki w celu zapewnienia, że ich jurysdykcja w zakresie dotyczącym ust. 1 lit. d oraz lit. e nie będzie uzależniona od faktu, iż ściganie może być wszczęte wyłącznie na podstawie zawiadomienia ze strony ofiary lub ze strony państwa, na terytorium którego przestępstwo zostało popełnione.

7. Każda ze Stron przyjmuje odpowiednie środki ustawodawcze lub inne w celu zapewnienia jurysdykcji w stosunku do przestępstw określonych w Konwencji, w sytuacji, gdy przypuszczalny sprawca przebywa na jej terytorium, a sprawcy postanowiono nie wydawać innej Stronie wyłącznie z powodu obywatelstwa tego sprawcy.

8. W sytuacji, gdy więcej niż jedna Strona posiada jurysdykcję w stosunku do przestępstwa określonego w Konwencji, Strony te, tam gdzie to właściwe, uzgadniają między sobą która ze Stron jest najbardziej właściwa do prowadzenia postępowania karnego.

9. Bez uszczerbku dla ogólnych norm prawa międzynarodowego, Konwencja nie wyłącza stosowania przez Stronę jurysdykcji w sprawach karnych zgodnie z jej prawem krajowym.

Artykuł 26 – Odpowiedzialność osób prawnych

1. Każda ze Stron przyjmuje konieczne środki ustawodawcze lub inne środki w celu zapewnienia, ażeby osoba prawna ponosiła odpowiedzialność za przestępstwa określone w Konwencji, popełnione dla jej korzyści przez osobę fizyczną działającą indywidualnie, lub jako organ tej osoby prawnej zajmując w jej strukturze stanowisko kierownicze na podstawie:

- a. pełnomocnictwa do reprezentowania osoby prawnej;
- b. uprawnienia do podejmowania decyzji w imieniu osoby prawnej;
- c. uprawnienia do sprawowania kontroli w ramach osoby prawnej.

2. Oprócz sytuacji określonych w ust. 1, każda ze Stron przyjmuje odpowiednie środki ustawodawcze lub inne środki w celu zapewnienia, aby osoba prawna mogła być pociągnięta do odpowiedzialności karnej wówczas, gdy brak nadzoru lub kontroli sprawowanej przez osobę wymienioną w ust. 1 mógł przyczynić się do popełnienia przestępstwa określonego w Konwencji przez osobę podlegającą osobie prawnej z korzyścią dla tej osoby prawnej.

3. Zgodnie z zasadami prawnymi Strony, odpowiedzialność osoby prawnej może mieć charakter karny, cywilny lub administracyjny.

4. Odpowiedzialność osoby prawnej nie wpływa na zakres odpowiedzialności osób fizycznych, które dopuściły się popełnienia przestępstwa.

Artykuł 27 – Sankcje i środki

1. Każda ze Stron przyjmuje odpowiednie środki ustawodawcze lub inne środki w celu zapewnienia, aby przestępstwa określone w Konwencji, mając na względzie ich wagę, podlegały efektywnym, proporcjonalnym i odstraszającym sankcjom. Wśród sankcji powinna znaleźć się kara pozbawienia wolności w wymiarze, który pozwala na wszczęcie i przeprowadzenie postępowania ekstradycyjnego.

2. Każda ze Stron przyjmuje odpowiednie środki ustawodawcze lub inne środki w celu zapewnienia, aby osoby prawne ponoszące odpowiedzialność na podstawie art. 26 podlegały efektywnym, proporcjonalnym i odstraszającym sankcjom, wśród których znajduje się grzywna lub kara pieniężna. Oprócz nich mogą mieć zastosowanie inne sankcje, takie jak:

- a. pozbawienie uprawnienia do korzystania z pomocy i świadczeń publicznych;
- b. czasowe lub całkowite pozbawienie prawa do prowadzenia działalności gospodarczej;
- c. oddanie pod dozór sądu;
- d. sądowy nakaz likwidacji działalności.

3. Każda ze Stron przyjmuje odpowiednie środki ustawodawcze lub inne środki w celu:

- a. umożliwienia dokonania zajęcia lub konfiskaty:
 - przedmiotów, dokumentów i innych narzędzi wykorzystanych lub służących do popełnienia lub mających na celu ułatwienie popełnienia przestępstwa określonego w Konwencji;
 - korzyści pochodzącej z przestępstwa określonego w Konwencji lub jej równowartości;
- b. umożliwienia czasowego lub całkowitego zamknięcia pomieszczeń i urządzeń wykorzystanych do popełnienia któregośkolwiek z przestępstw określonych w Konwencji, bez uszczerbku dla praw osób trzecich działających w dobrej wierze, lub czasowego, bądź całkowitego pozbawienia sprawcy możliwości wykonywania działalności zawodowej lub działalności w ramach wolontariatu, polegającej na kontaktach z dziećmi, w ramach których zostało popełnione przestępstwo.

4. Każda ze Stron może przyjąć inne środki w odniesieniu do sprawców, takie jak pozbawienie praw rodzicielskich, czy też poddanie ich reżimowi kontrolnemu lub dozorowi.

5. Każda ze Stron może postanowić, aby korzyści z przestępstwa lub mienie skonfiskowane zgodnie z niniejszym artykułem było lokowane na specjalnym funduszu, w celu finansowania programów prewencyjnych i pomocowych skierowanych do ofiar któregośkolwiek z przestępstw określonych w niniejszej Konwencji.

Artykuł 28 – Okoliczności obciążające

Każda ze Stron przyjmuje odpowiednie środki ustawodawcze lub inne środki w celu zapewnienia, aby następujące okoliczności, o ile już nie stanowią one znamion przestępstwa, były, zgodnie z prawem krajowym, traktowane jako okoliczności wpływające na zaostrenie wymiaru kary w odniesieniu do przestępstw określonych w niniejszej Konwencji:

- a. przestępstwo spowodowało znaczny uszczerbek na zdrowiu psychicznym lub fizycznym pokrzywdzonego;
- b. przestępstwo poprzedzone było lub towarzyszyło mu użycie tortur lub poważnej przemocy;
- c. przestępstwo popełniono przeciwko pokrzywdzonemu szczególnie bezbronnemu;
- d. przestępstwo popełnił członek rodziny, osoba mieszkająca z dzieckiem lub osoba, która nadużyła przysługującego mu władztwa;
- e. przestępstwo zostało popełnione przez więcej niż jedną osobę działającą wspólnie;
- f. przestępstwo zostało popełnione w ramach organizacji przestępczej;
- g. sprawca był już skazany za przestępstwo tego samego rodzaju.

Artykuł 29 – Poprzednie wyroki

Każda ze Stron przyjmuje odpowiednie środki ustawodawcze lub inne środki w celu zapewnienia możliwości uwzględnienia, przy ustalaniu wymiaru kary, prawomocnych wyroków skazujących wydanych przez inny organ w związku z przestępstwami określonymi zgodnie z niniejszą Konwencją.

Rozdział VII

Postępowanie przygotowawcze, ściganie i prawo procesowe

Artykuł 30 – Zasady

1. Każda ze Stron przyjmuje odpowiednie środki ustawodawcze lub inne środki w celu zapewnienia, aby postępowanie przygotowawcze i postępowanie karne były prowadzone w najlepszym interesie dziecka i z poszanowaniem praw dziecka.
2. Każda ze Stron podejmuje działania zapewniające ofiarom ochronę, w taki sposób, aby prowadzone postępowanie przygotowawcze oraz postępowanie sądowe nie potęgowały u dziecka przeżyć traumatycznych oraz aby działania organów wymiaru sprawiedliwości w sprawach karnych wiązały się, tam gdzie to właściwe, z zapewnieniem pomocy dzieciom.
3. Każda ze Stron zapewnia, aby postępowanie przygotowawcze oraz postępowanie sądowe miały charakter priorytetowy oraz aby były prowadzone bez nieuzasadnionej zwłoki.
4. Każda ze Stron zapewnia, aby środki stosowane na podstawie niniejszego rozdziału nie naruszały prawa do obrony oraz wymogów uczciwego i bez-

stronnego procesu zgodnie z art. 6 Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności.

5. Każda ze Stron, zgodnie z zasadami swojego prawa wewnętrznego, przyjmuje odpowiednie środki ustawodawcze lub inne środki:

- w celu zapewnienia skutecznego postępowania przygotowawczego oraz ścigania przestępstw określonych w niniejszej Konwencji, dopuszczając stosownie do okoliczności, możliwość prowadzenia operacji pod przykryciem;
- w celu umożliwienia jednostkom lub organom prowadzącym postępowanie przygotowawcze identyfikacji poszkodowanych w wyniku przestępstw określonych zgodnie z art. 20, w szczególności poprzez analizę materiału zawierającego pornografię dziecięcą, takich jak zdjęcia oraz nagrania audio-video, przekazywanego lub udostępnianego przy użyciu technologii informacyjnych lub telekomunikacyjnych.

Artykuł 31 – Ogólne środki ochrony

1. Każda ze Stron przyjmuje odpowiednie środki ustawodawcze lub inne środki w celu ochrony praw i interesów pokrzywdzonych, w tym ich szczególnych potrzeb jako świadków na każdym etapie postępowania przygotowawczego oraz postępowania sądowego w szczególności poprzez:

- a. informowanie ich o przysługujących im prawach oraz służbach pozostających do ich dyspozycji, chyba, że nie życzą sobie udzielania takiej informacji o działaniach podjętych w związku ze złożoną przez nich skargą, zarzutach, przebiegu postępowania przygotowawczego lub sądowego, ich roli w postępowaniu oraz sposobie zakończenia sprawy;
- b. zapewnienie, przynajmniej w sytuacjach niebezpieczeństwa grożącego poszkodowanym oraz ich rodzinom i jeżeli jest to uzasadnione, możliwości informowania tych osób o zwolnieniu czasowym lub stałym osoby skazanej lub ściganej;
- c. zapewnienie im, w sposób zgodny z zasadami krajowego prawa procesowego, możliwości wyboru sposobu wyrażania swoich opinii, potrzeb oraz obaw co do przeprowadzenia czynności z ich udziałem i innych form dostarczenia dowodów zarówno osobiście, jak i przez inną uprawnioną osobę oraz do uwzględnienia takich opinii, potrzeb i obaw;
- d. zapewnienie im pomocy ze strony odpowiednich służb w taki sposób, aby ich prawa i interesy były właściwie przedstawione i wzięte pod uwagę;

e. ochronę ich prywatności, tożsamości oraz wizerunku, a także unikanie publicznego rozpowszechniania informacji, które mogłyby doprowadzić do ujawnienia ich tożsamości, poprzez podjęcie środków ochrony przewidzianych w prawie krajowym;

f. zapewnienie bezpieczeństwa ofiarom oraz ich rodzinom, a także świadkom oskarżenia przed zastraszeniem, zemstą lub ponownym popełnieniem względem nich czynu karalnego;

g. unikanie sytuacji, w których w budynku sądu lub organu ścigania pokrzywdzony miałby bezpośredni kontakt ze sprawcą, chyba że właściwe organy kierując się najlepszym interesem dziecka zdecydują inaczej lub gdy takiego kontaktu wymaga postępowanie przygotowawcze lub sądowe.

2. Każda ze Stron zapewnia, aby pokrzywdzeni, od pierwszego kontaktu z właściwymi organami, mieli dostęp do informacji o odpowiednich procedurach sądowych i administracyjnych.

3. Każda ze Stron zapewnia, aby pokrzywdzeni mieli dostęp do gwarantowanej prawem krajowym nieodpłatnej pomocy prawnej w sytuacji, gdy przysługuje im prawo występowania w postępowaniu karnym w charakterze strony.

4. Każda ze Stron zapewnia organom sądowym możliwość wyznaczenia pokrzywdzonemu pełnomocnika szczególnego w sytuacji, gdy na podstawie przepisów prawa wewnętrznego może on występować w postępowaniu karnym w charakterze strony oraz gdy osoby, którym przysługuje władza rodzicielska są wyłączone z reprezentowania dziecka w takim postępowaniu z powodu konfliktu interesów pomiędzy nim a pokrzywdzonym.

5. Każda ze Stron zapewnia, w drodze przyjęcia odpowiednich środków ustawodawczych lub innych środków, w granicach prawa krajowego, możliwość, aby grupy, fundacje, stowarzyszenia lub organizacje rządowe, lub pozarządowe mogły wspierać lub pomagać pokrzywdzonym za ich zgodą podczas postępowania karnego obejmującego przestępstwa określone w niniejszej Konwencji.

6. Każda ze Stron zapewnia, aby pokrzywdzony otrzymał informacje o uprawnieniach przysługujących na podstawie niniejszego artykułu w sposób dostosowany do wieku i stopnia dojrzałości pokrzywdzonego oraz w zrozumiałym dla niego języku.

Artykuł 32 – Wszczęcie postępowania

Każda ze Stron przyjmuje odpowiednie środki ustawodawcze lub inne środki w celu zapewnienia, aby postępowanie przygotowawcze lub ściganie przestępstw

określonych w Konwencji nie było uzależnione od zawiadomienia lub oskarżenia złożonego przez pokrzywdzonego oraz aby postępowanie mogło być w dalszym ciągu prowadzone, nawet jeżeli pokrzywdzony wycofa swoje zeznania.

Artykuł 33 – Przedawnienie

Każda ze Stron przyjmuje konieczne środki ustawodawcze lub inne środki w celu zapewnienia, aby termin przedawnienia dla wszczęcia postępowania w związku z przestępstwami określonymi zgodnie z art. 18, 19 ust. 1 lit. a i lit. b oraz art. 21 ust. 1 lit. a i lit. b biegł w czasie wystarczającym dla skutecznego wszczęcia postępowania po uzyskaniu przez pokrzywdzonego pełnoletniości oraz w czasie współmiernym do ciężaru przestępstwa.

Artykuł 34 – Postępowanie przygotowawcze

1. Każda ze Stron przyjmuje takie środki, jakie mogą okazać się niezbędne w celu zapewnienia, aby osoby, jednostki lub służby prowadzące postępowanie przygotowawcze były wyspecjalizowane w zakresie zwalczania seksualnego wykorzystywania dzieci i niegodziwego traktowania dzieci w celach seksualnych oraz aby osoby te były w tym celu przeszkolone. Takim jednostkom lub służbom zapewnia się odpowiednie zasoby finansowe.

2. Każda ze Stron przyjmuje odpowiednie środki ustawodawcze lub inne środki w celu zapewnienia, aby niepewność co do rzeczywistego wieku pokrzywdzonego nie była przeszkodą dla wszczęcia postępowania przygotowawczego.

Artykuł 35 – Przesłuchanie dziecka

1. Każda Strona przyjmuje odpowiednie środki ustawodawcze lub inne środki w celu zapewnienia, aby:

- a. przesłuchanie dziecka odbyło się bez nieuzasadnionej zwłoki licząc od chwili powzięcia wiadomości przez właściwe organy o okolicznościach uzasadniających przesłuchanie;
- b. przesłuchanie dziecka odbywało się w razie konieczności w pomieszczeniach zaprojektowanych lub dostosowanych do tych celów;
- c. przesłuchanie dziecka było prowadzone przez wyszkolonych do tego specjalistów;
- d. przesłuchanie dziecka prowadzone było, w miarę możliwości i potrzeb, przez tę samą osobę;
- e. liczba przesłuchań była ograniczona do minimum w takim zakresie, w jakim jest to niezbędne dla celów postępowania karnego;

f. dziecku mógł towarzyszyć jego przedstawiciel ustawowy lub, stosownie do sytuacji, osoba dorosła wybrana przez niego, o ile w odniesieniu do tej osoby nie została wydana decyzja odmienna uzasadniona okolicznościami sprawy.

2. Każda ze Stron przyjmuje odpowiednie środki ustawodawcze lub inne środki w celu umożliwienia, aby każde przesłuchanie pokrzywdzonego lub stosownie do sytuacji świadka będącego dzieckiem, mogło być rejestrowane techniką video oraz aby taki zapis z przesłuchania mógł być przyjęty jako dowód w postępowaniu przed sądem, na zasadach przewidzianych w prawie wewnętrznym.

3. W przypadku, gdy nie ustalono dokładnego wieku pokrzywdzonego, lecz istnieją podstawy do przyjęcia, iż pokrzywdzony jest dzieckiem, środki, o których mowa w ustępach 1 i 2, powinny być stosowane również w toku czynności, zanim wiek pokrzywdzonego zostanie ostatecznie ustalony.

Artykuł 36 – Postępowanie sądowe

1. Każda ze Stron przyjmuje odpowiednie środki ustawodawcze lub inne środki, przy należyтым poszanowaniu przepisów regulujących autonomię zawodów prawniczych, w celu zapewnienia, aby w szkoleniach z zakresu praw dziecka oraz problemów seksualnego wykorzystywania dzieci i niegodziwego traktowania dzieci w celach seksualnych mogły uczestniczyć wszystkie osoby zaangażowane w postępowanie, a w szczególności sędziowie, prokuratorzy oraz adwokaci.

2. Każda ze Stron przyjmuje ustawodawcze i inne środki w celu zapewnienia, by zgodnie z prawem krajowym:

- a. sędzia mógł zarządzić, aby rozprawa odbyła się bez udziału publiczności;
- b. przesłuchanie pokrzywdzonego przed sądem mogło odbyć się bez jego obecności, w szczególności poprzez zastosowanie odpowiednich technologii komunikacyjnych.

Rozdział VIII

Zapis danych oraz ich przechowywanie

Artykuł 37 – Zapis oraz przechowywanie danych krajowych dotyczących osób skazanych za popełnienie przestępstwa na tle seksualnym

1. Dla celów zapobiegania i ścigania przestępstw określonych w niniejszej Konwencji, każda Strona przyjmuje konieczne środki ustawodawcze lub inne w celu gromadzenia i przechowywania, zgodnie ze stosownymi przepisami

dotyczącymi ochrony danych osobowych oraz innymi właściwymi zasadami i gwarancjami przewidzianymi w prawie krajowym, danych o tożsamości i profilu DNA skazanych za przestępstwa ustanowione w niniejszej Konwencji.

2. Każda ze Stron, w chwili podpisywania lub składania dokumentu ratyfikacji, przyjęcia, zatwierdzenia lub przystąpienia do niniejszej Konwencji, notyfikuje Sekretarzowi Generalnemu Rady Europy nazwę i adres jednego organu krajowego odpowiedzialnego w zakresie celów, o których mowa w ust. 1.

3. Każda ze Stron przyjmuje środki ustawodawcze lub inne środki w celu zapewnienia, aby informacje, o których mowa w ust. 1, mogły być przekazane właściwym organom innej Strony, zgodnie z warunkami ustanowionymi w prawie krajowym i odpowiednich instrumentach międzynarodowych.

Rozdział IX

Współpraca międzynarodowa

Artykuł 38 – Ogólne zasady i środki dotyczące współpracy międzynarodowej

1. Umawiające się Strony współpracują ze sobą na podstawie przepisów niniejszej Konwencji i poprzez stosowanie innych, odpowiednich instrumentów prawa międzynarodowego, porozumień dwustronnych, zasady wzajemności i prawa krajowego w możliwie jak najszerszym zakresie, w celu:

- a. zapobiegania i zwalczania seksualnego wykorzystywania dzieci i niegodziwego traktowania dzieci w celach seksualnych;
- b. zapewniania ochrony i pomocy ofiarom tych przestępstw;
- c. skutecznego prowadzenia śledztw lub innych postępowań dotyczących przestępstw określonych niniejszej Konwencji.

2. Każda ze Stron przyjmuje odpowiednie środki ustawodawcze lub inne środki w celu zapewnienia, aby ofiara przestępstwa w rozumieniu niniejszej Konwencji przebywająca na terytorium państwa-Strony Konwencji innego niż państwo zamieszkania ofiary, mogła zgłosić skargę do odpowiednich władz swojego państwa zamieszkania.

3. Jeżeli Strona, która uzależnia wzajemną pomoc prawną w sprawach karnych lub ekstradycję od istnienia umowy otrzyma wniosek o pomoc prawną lub ekstradycję skierowany do niej przez Stronę, z którą takiego porozumienia nie zawarła, może uznać niniejszą Konwencję jako podstawę prawną dla wzajemnej pomocy prawnej w sprawach karnych dotyczących

ekstradycji, w odniesieniu do przestępstw określonych zgodnie z niniejszą Konwencją.

4. Każda ze Stron podejmie stosowne działania w celu zintegrowania, stosownie do sytuacji, zapobiegania oraz walki z seksualnym wykorzystywaniem dzieci oraz niegodziwym traktowaniem dzieci w celach seksualnych przy pomocy programów pomocy rozwojowej kierowanej na rzecz państw trzecich.

Rozdział X

Mechanizm monitorujący

Artykuł 39 – Komitet Stron

1. W skład Komitetu Stron wchodzi przedstawiciele Stron Konwencji.
2. Komitet Stron zwoływany jest przez Sekretarza Generalnego Rady Europy. Pierwsze posiedzenie Komitetu odbędzie się przed upływem roku od wejścia w życie niniejszej Konwencji w stosunku do dziesiątego sygnatariusza, który ją ratyfikował. Kolejne posiedzenia Komitetu odbywają się na wniosek co najmniej jednej trzeciej Stron lub Sekretarza Generalnego.
3. Komitet Stron przyjmuje własny regulamin.

Artykuł 40 – Pozostali przedstawiciele

1. Zgromadzenie Parlamentarne Rady Europy, Komisarz ds. Praw Człowieka, Europejski Komitet ds. Problematyki Przestępczości (CDPC), a także inne właściwe komitety międzyrządowe Rady Europy wyznaczają swoich przedstawicieli do Komitetu Stron.
2. Komitet Ministrów może wezwać inne organy Rady Europy do wyznaczenia ich przedstawicieli w Komitecie Stron, po przeprowadzeniu z nim konsultacji.
3. Przedstawiciele społeczeństwa obywatelskiego, a zwłaszcza organizacji pozarządowych, mogą wejść w skład Komitetu Stron w charakterze obserwatora, przy zastosowaniu procedury określonej stosownymi przepisami Rady Europy.
4. Przedstawiciele wyznaczeni na podstawie ust. 1–3 uczestniczą w spotkaniach Komitetu Stron bez prawa głosu.

Artykuł 41 – Funkcje Komitetu Stron

1. Komitet Stron prowadzi nadzór nad implementacją niniejszej Konwencji. Regulamin Komitetu Stron określa procedurę oceny implementacji niniejszej Konwencji.

2. Komitet Stron ułatwia gromadzenie, analizę oraz wymianę informacji, doświadczeń oraz dobrych praktyk pomiędzy państwami w celu poprawy ich możliwości w zakresie zapobiegania oraz zwalczania wykorzystywania seksualnego dzieci oraz niegodziwego traktowania dzieci w celach seksualnych.

3. Ponadto, w zależności od sytuacji, Komitet Stron:

- a. ułatwia lub poprawia skuteczność korzystania z niniejszej Konwencji oraz jej implementację, w tym ustalanie problemów oraz skutków wszelkich deklaracji lub zastrzeżeń wniesionych w trybie Konwencji;
- b. wyraża opinię w odniesieniu do wszelkich pytań dotyczących stosowania niniejszej Konwencji oraz ułatwia wymianę informacji na temat znaczących osiągnięć z dziedziny prawa, polityki czy technologii.

4. Komitet Stron w wykonywaniu swoich zadań wynikających z niniejszego artykułu wspomagany jest przez Sekretariat Rady Europy.

5. Europejski Komitet ds. Problematyki Przestępczości (CDPC) będzie okresowo informowany w zakresie działań wymienionych w ust. 1, 2 i 3.

Rozdział XI

Stosunek do innych instrumentów międzynarodowych

Artykuł 42 – Stosunek do Konwencji ONZ o prawach dziecka oraz jej Protokołu Fakultatywnego w sprawie handlu dziećmi, dziecięcej prostytucji i dziecięcej pornografii

Niniejsza Konwencja nie narusza praw i obowiązków wynikających z przepisów Konwencji ONZ o prawach dziecka oraz jej Protokołu Fakultatywnego w sprawie handlu dziećmi, dziecięcej prostytucji i dziecięcej pornografii i ma na celu zwiększenie ochrony jaką dają oraz rozszerzenie i uzupełnienie zawartych w nich standardów.

Artykuł 43 – Stosunek do innych instrumentów międzynarodowych

1. Niniejsza Konwencja nie narusza praw i obowiązków wynikających z innych instrumentów międzynarodowych, wobec których Strony niniejszej Konwencji są lub stają się Stronami i które zawierają postanowienia dotyczące spraw regulowanych przepisami niniejszej Konwencji i które zapewniają większą ochronę i pomoc dzieciom-ofiarom seksualnego wykorzystywania lub niegodziwego traktowania w celach seksualnych.

2. Strony Konwencji mogą zawierać ze sobą umowy dwustronne lub wielostronne, dotyczące spraw będących przedmiotem regulacji niniejszej Konwencji, w celu uzupełnienia lub wzmocnienia jej postanowień, lub ułatwienia realizacji zasad w niej zawartych.

3. Państwa-Strony będące członkami Unii Europejskiej stosują w swoich wzajemnych stosunkach reguły wspólnotowe i unijne regulujące sprawy, o których mowa w niniejszej Konwencji i mające zastosowanie do konkretnych spraw bez uszczerbku dla przedmiotu i celu niniejszej Konwencji oraz bez uszczerbku dla pełnego zastosowania niniejszej Konwencji wraz z innymi Stronami.

Rozdział XII

Zmiany do Konwencji

Artykuł 44 – Zmiany

1. Każda propozycja zmiany do niniejszej Konwencji zgłoszona przez jej Stronę jest przekazywana do Sekretarza Generalnego Rady Europy, który przekazuje propozycję do Państw członkowskich Rady Europy, każdego państwa sygnatariusza, każdego państwa-Strony niniejszej Konwencji, Wspólnoty Europejskiej, każdego państwa zaproszonego do podpisania niniejszej Konwencji zgodnie z przepisami art. 45 ust. 1 oraz każdego państwa zaproszonego do przystąpienia do niniejszej Konwencji zgodnie z przepisami art. 46 ust. 1.

2. Każda zmiana zaproponowana przez Stronę Konwencji zostaje przekazana do Europejskiego Komitetu ds. Problematyki Przystępczości (CDPC), który przedstawia Komitetowi Ministrów swoją opinię o proponowanej zmianie.

3. Komitet Ministrów rozpatruje proponowaną zmianę i opinię na temat zmiany przedstawioną przez Komitet ds. Problematyki Przystępczości i, po konsultacjach z państwami-Stronami tej Konwencji nienależącymi do Rady Europy, może przyjąć zmianę.

4. Tekst każdej zmiany przyjętej przez Komitet Ministrów zgodnie z ustępem 3 tego artykułu zostaje przesłany Stronom do akceptacji.

5. Każda zmiana przyjęta zgodnie z ust. 3 niniejszego artykułu wchodzi w życie w pierwszym dniu miesiąca po upływie jednego miesiąca po poinformowaniu Sekretarza Generalnego Rady Europy przez wszystkie Strony Konwencji o akceptacji tej zmiany.

Rozdział XIII

Postanowienia końcowe

Artykuł 45 – Podpisanie i wejście w życie

1. Niniejsza Konwencja jest otwarta do podpisu dla Państw członkowskich Rady Europy, państw niebędących członkiem Rady Europy, które uczestniczyły w jej stworzeniu, a także dla Wspólnoty Europejskiej.
2. Niniejsza Konwencja podlega ratyfikacji, przyjęciu lub zatwierdzeniu. Dokumenty ratyfikacji, przyjęcia lub zatwierdzenia są przekazywane Sekretarzowi Generalnemu Rady Europy.
3. Niniejsza Konwencja wchodzi w życie pierwszego dnia miesiąca po upływie trzech miesięcy od daty wyrażenia przez 5 państw sygnatariuszy, w tym przynajmniej 3 Państw członkowskich Rady Europy, zgody na związanie się Konwencją zgodnie z przepisami zawartymi w poprzednim ustępie.
4. Niniejsza Konwencja wchodzi w życie w odniesieniu do każdej Strony, o której mowa w ust. 1 lub Wspólnoty Europejskiej, a która wyraża późniejszą zgodę na związanie się nią pierwszego dnia miesiąca po upływie trzech miesięcy od daty złożenia dokumentu ratyfikacji, przyjęcia lub zatwierdzenia.

Artykuł 46 – Przystąpienie do Konwencji

1. Po wejściu w życie niniejszej Konwencji Komitet Ministrów Rady Europy, po skonsultowaniu się z państwami-Stronami Konwencji, na podstawie decyzji podjętej większością głosów przewidzianą w artykule 20 ust. d Statutu Rady Europy i z zastrzeżeniem jednomyślności przedstawicieli państw-Stron uprawnionych do zasiadania w Komitecie Ministrów, może zaprosić Wspólnotę Europejską, jak również każde państwo niebędące członkiem Rady i nieuczestniczące w opracowaniu Konwencji, do przystąpienia do Konwencji.
2. Wobec każdego państwa przystępującego Konwencja wchodzi w życie pierwszego dnia miesiąca następującego po upływie okresu trzech miesięcy od dnia złożenia dokumentu przystąpienia Sekretarzowi Generalnemu Rady Europy.

Artykuł 47 – Zakres terytorialny stosowania Konwencji

1. Każde państwo lub Wspólnota Europejska może, w chwili składania podpisu lub dokumentu ratyfikacji, przyjęcia, zatwierdzenia lub przystąpienia, wskazać terytorium lub terytoria, na których stosuje się Konwencję.

2. Każde państwo może, w jakimkolwiek późniejszym terminie, poprzez oświadczenie skierowane do Sekretarza Generalnego Rady Europy, rozszerzyć zakres stosowania niniejszej Konwencji na jakiekolwiek inne terytorium wskazane w oświadczeniu. W odniesieniu do takiego terytorium Konwencja wejdzie w życie pierwszego dnia miesiąca następującego po upływie okresu trzech miesięcy od dnia otrzymania takiego oświadczenia przez Sekretarza Generalnego.

3. Każde oświadczenie złożone na mocy dwóch poprzedzających ustępów może być wycofane w stosunku do jakiegokolwiek terytorium wyszczególnionego w oświadczeniu w drodze notyfikacji skierowanej do Sekretarza Generalnego Rady Europy. Wycofanie staje się skuteczne pierwszego dnia miesiąca następującego po upływie okresu trzech miesięcy od dnia otrzymania notyfikacji przez Sekretarza Generalnego.

Artykuł 48 – Zastrzeżenia

Nie można złożyć zastrzeżeń do niniejszej Konwencji, z wyjątkiem zastrzeżeń wyraźnie przewidzianych przepisami niniejszej Konwencji. Każde zastrzeżenie można wycofać w dowolnym czasie.

Artykuł 49 – Wypowiedzenie

1. Strona może, w dowolnym czasie, wypowiedzieć niniejszą Konwencję w drodze notyfikacji skierowanej do Sekretarza Generalnego Rady Europy.

2. Wypowiedzenie staje się skuteczne pierwszego dnia miesiąca następującego po upływie trzech miesięcy od dnia otrzymania notyfikacji przez Sekretarza Generalnego.

Artykuł 50 – Notyfikacja

Sekretarz Generalny Rady Europy notyfikuje Państwom członkowskim Rady Europy, każdemu państwu sygnatariuszowi, każdemu państwu-Stronie niniejszej Konwencji, Wspólnocie Europejskiej, każdemu państwu zaproszonemu do podpisania niniejszej Konwencji zgodnie z przepisami art. 45 oraz każdemu państwu zaproszonemu do przystąpienia do niniejszej Konwencji zgodnie z przepisami art. 46:

- a. każde złożenie podpisu;
- b. złożenie każdego dokumentu ratyfikacji, przyjęcia, zatwierdzenia lub przystąpienia;
- c. każdą datę wejścia w życie Konwencji zgodnie z art. 45 i 46;

- d. każdą zmianę przyjętą zgodnie z art. 44 oraz datę wejścia w życie tej zmiany;
- e. każde zastrzeżenie złożone na mocy art. 48;
- f. każde wypowiedzenie na mocy przepisów art. 49;
- g. każdy inny akt, notyfikację lub informację odnoszącą się do niniejszej Konwencji.

Na dowód czego niżej podpisani, będąc do tego należycie upoważnieni, podpisali niniejszą Konwencję.

Sporządzono w Lanzarote dnia 25 października 2007 r. w językach angielskim i francuskim, przy czym każdy z tych tekstów jest jednakowo autentyczny, w jednym egzemplarzu, który zostanie złożony w archiwach Rady Europy. Sekretarz Generalny Rady Europy przekazuje odpis poświadczony za zgodność z oryginałem wszystkim Państwom członkowskim Rady Europy, każdemu państwu niebędącemu członkiem, które uczestniczyło w stworzeniu niniejszej Konwencji, Wspólnocie Europejskiej i każdemu państwu zaproszonemu do przystąpienia do niniejszej Konwencji.

Po zaznajomieniu się z powyższą konwencją, w imieniu Rzeczypospolitej Polskiej oświadczam, że:

- została ona uznana za słuszną zarówno w całości, jak i każde z postanowień w niej zawartych,
- jest przyjęta, ratyfikowana i potwierdzona,
- będzie niezmiennie zachowywana, z uwzględnieniem oświadczenia do artykułu 25 ust. 3 oraz 37 ust. 2 konwencji.

Na dowód czego wydany został akt niniejszy, opatrzony pieczęcią Rzeczypospolitej Polskiej.

Dano w Warszawie dnia 22 stycznia 2015 r.

Prezydent Rzeczypospolitej Polskiej: B. Komorowski

4. Prawa niepełnosprawnych

Konwencja o prawach osób niepełnosprawnych

sporządzona w Nowym Jorku dnia 13 grudnia 2006 r.

Dz.U.2012.1169

W imieniu Rzeczypospolitej Polskiej

PREZYDENT RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

podaje do powszechnej wiadomości:

Dnia 13 grudnia 2006 r. w Nowym Jorku została sporządzona Konwencja o prawach osób niepełnosprawnych, w następującym

brzmieniu:

KONWENCJA O PRAWACH OSÓB NIEPEŁNOSPRAWNYCH¹⁶

Preambuła

Państwa Strony niniejszej konwencji,

(a) przywołując zasady proklamowane w Karcie Narodów Zjednoczonych, które uznają przyrodzoną godność i wartość oraz równe i niezbywalne prawa wszystkich członków

rodziny ludzkiej za podstawę wolności, sprawiedliwości i pokoju na świecie,

(b) uznając, że Narody Zjednoczone, w Powszechnej Deklaracji Praw Człowieka oraz w Międzynarodowych Paktach Praw Człowieka, ogłosiły i uzgod-

¹⁶ Szerszy, społeczny kontekst konwencji oraz historia problemu zob: https://en.wikipedia.org/wiki/Convention_on_the_Rights_of_Persons_with_Disabilities, (dostęp 8 lipca 2019).

niły, że każdy ma prawo do korzystania ze wszystkich praw i wolności ustanowionych w tych dokumentach, bez względu na jakiekolwiek różnice,

(c) potwierdzając powszechność, niepodzielność, współzależność i powiązanie ze sobą wszystkich praw człowieka i podstawowych wolności oraz potrzebę zagwarantowania osobom niepełnosprawnym pełnego z nich korzystania, bez dyskryminacji,

(d) przywołując Międzynarodowy Pakt Praw Gospodarczych, Społecznych i Kulturalnych, Międzynarodowy Pakt Praw Obywatelskich i Politycznych, Międzynarodową konwencję w sprawie likwidacji wszelkich form dyskryminacji rasowej, Konwencję w sprawie likwidacji wszelkich form dyskryminacji kobiet, Konwencję w sprawie zakazu stosowania tortur oraz innego okrutnego, niehumanitarnego lub poniżającego traktowania albo karania, Konwencję o prawach dziecka oraz Międzynarodową konwencję o ochronie praw wszystkich pracowników migrujących i członków ich rodzin,

(e) uznając, że niepełnosprawność jest pojęciem ewoluującym i że niepełnosprawność wynika z interakcji między osobami z dysfunkcjami a barierami wynikającymi z ludzkich i środowiskowymi, które utrudniają tym osobom pełny i skuteczny udział w życiu społeczeństwa, na zasadzie równości z innymi osobami,

(f) uznając znaczenie zasad i wytycznych zawartych w Światowym programie działań na rzecz osób niepełnosprawnych i w Standardowych zasadach wyrównywania szans osób niepełnosprawnych oraz ich wpływ na popieranie, formułowanie i ocenę polityk, planów, programów i działań na szczeblu krajowym, regionalnym i międzynarodowym zmierzających do dalszego wyrównywania szans osób niepełnosprawnych,

(g) podkreślając znaczenie włączania kwestii niepełnosprawności do odpowiednich strategii zrównoważonego rozwoju, jako ich integralnej części,

(h) uznając także, że dyskryminacja kogokolwiek ze względu na niepełnosprawność jest pogwałceniem przyrodzonej godności i wartości osoby ludzkiej,

(i) uznając również różnorodność osób niepełnosprawnych,

(j) uznając potrzebę popierania i ochrony praw człowieka wszystkich osób niepełnosprawnych, w tym osób wymagających bardziej intensywnego wsparcia,

(k) zaniepokojone, że pomimo istnienia różnych rozwiązań i przedsięwzięć, osoby niepełnosprawnej w dalszym ciągu napotykają na bariery w udziale w życiu społecznym jako równoprawni członkowie społeczeństwa oraz doświadczają naruszania praw człowieka we wszystkich częściach świata,

(l) uznając znaczenie współpracy międzynarodowej na rzecz poprawy warunków życia osób niepełnosprawnych w każdym kraju, szczególnie w krajach rozwijających się,

(m) uznając cenny wkład, obecny i potencjalny, osób niepełnosprawnych w ogólny dobrobyt i różnorodność społeczności, w których żyją oraz uznając, że popieranie pełnego korzystania przez osoby niepełnosprawne z praw człowieka i podstawowych wolności, a także pełnego udziału osób niepełnosprawnych wzmocni ich poczucie przynależności i przyczyni się do rozwoju ludzkości oraz postępu społecznego i gospodarczego oraz wykorzenienia ubóstwa,

(n) uznając znaczenie dla osób niepełnosprawnych ich samodzielności i niezależności, w tym wolności dokonywania wyborów,

(o) zważywszy, że osoby niepełnosprawne powinny mieć możliwość aktywnego udziału w procesie podejmowania decyzji w zakresie polityki i programów, w tym dotyczących ich bezpośrednio,

(p) zaniepokojone trudnościami, jakie napotykają osoby niepełnosprawne, które są narażone na wielorakie lub wzmocnione formy dyskryminacji ze względu na przynależność rasową, kolor skóry lub płeć, język, religię, poglądy polityczne lub inne, pochodzenie narodowe, etniczne, autochtoniczne lub społeczne, sytuację majątkową, urodzenie, wiek czy inne okoliczności,

(q) uznając, że niepełnosprawne kobiety i dziewczęta są często narażone, zarówno w środowisku rodzinnym, jak i poza nim, na większe ryzyko przemocy, naruszania nietykalności osobistej lub znieważania, opuszczenia lub zaniedbywania, znęcania się lub wykorzystywania,

(r) uznając, że niepełnosprawne dzieci powinny w pełni korzystać ze wszystkich praw człowieka i podstawowych wolności, na zasadzie równości z innymi dziećmi oraz przywołując zobowiązania w tym zakresie przyjęte przez Państwa Strony Konwencji o prawach dziecka,

(s) podkreślając potrzebę uwzględniania perspektywy płci we wszystkich wysiłkach na rzecz popierania pełnego korzystania z praw człowieka i podstawowych wolności przez osoby niepełnosprawne,

(t) zwracając uwagę na fakt, że większość osób niepełnosprawnych żyje w warunkach ubóstwa i uznając, w związku z tym, pilną potrzebę zajęcia się problemem negatywnego wpływu ubóstwa na osoby niepełnosprawne,

(u) mając na uwadze fakt, że w celu zapewnienia pełnej ochrony osób niepełnosprawnych, w szczególności podczas konfliktów zbrojnych i obcej okupacji, konieczne jest stworzenie warunków pokoju i bezpieczeństwa, w oparciu o pełne poszanowanie celów i zasad zawartych w Karcie Narodów Zjednoczonych oraz przestrzeganie odpowiednich dokumentów dotyczących praw człowieka,

(v) uznając znaczenie dostępności środowiska fizycznego, społecznego, gospodarczego i kulturalnego, dostępu do opieki zdrowotnej i edukacji oraz do informacji i środków komunikacji celem umożliwienia osobom niepełnosprawnym pełnego korzystania ze wszystkich praw człowieka i podstawowych wolności,

(w) biorąc pod uwagę, że jednostka, mająca obowiązki w stosunku do innych osób i w stosunku do społeczności do której należy, jest zobowiązana dążyć do popierania i przestrzegania praw uznanych w Międzynarodowej Karcie Praw Człowieka,

(x) wyrażając przekonanie, że rodzina jest naturalną i podstawową komórką społeczeństwa i jest uprawniona do ochrony przez społeczeństwo i państwo, a osoby niepełnosprawne i członkowie ich rodzin powinni otrzymywać niezbędną ochronę i pomoc umożliwiającą rodzinom przyczynianie się do pełnego i równego korzystania z praw przez osoby niepełnosprawne,

(y) wyrażając przekonanie, że powszechna i całościowa Konwencja międzynarodowa, mająca na celu popieranie oraz ochronę praw i godności osób niepełnosprawnych, istotnie przyczyni się do zaradzenia głęboko niekorzystnej sytuacji społecznej osób niepełnosprawnych i będzie promować ich udział w sferze obywatelskiej, politycznej, gospodarczej, społecznej i kulturalnej, na zasadach równych szans, zarówno w krajach rozwijających się, jak i rozwiniętych, uzgodniły, co następuje:

Artykuł 1 Cel

Celem niniejszej konwencji jest popieranie, ochrona i zapewnienie pełnego i równego korzystania ze wszystkich praw człowieka i podstawowych wolności przez wszystkie osoby niepełnosprawne oraz popieranie poszanowania ich przyrodzonej godności. Do osób niepełnosprawnych zalicza się te

osoby, które mają długotrwale naruszoną sprawność fizyczną, umysłową, intelektualną lub w zakresie zmysłów co może, w oddziaływaniu z różnymi barierami, utrudniać im pełny i skuteczny udział w życiu społecznym, na zasadzie równości z innymi osobami.

Artykuł 2 Definicje

W rozumieniu niniejszej konwencji: „Komunikacja” obejmuje języki, wyświechtanie tekstu, alfabet Braille’a, komunikację przez dotyk, dużą czcionkę, dostępne multimedia, jak i sposoby, środki i formy komunikowania się na piśmie, przy pomocy słuchu, języka uproszczonego, lektora oraz formy wspomagające (augmentatywne) i alternatywne, w tym dostępną technologię informacyjno-komunikacyjną.

„Język” obejmuje język mówiony i język migowy oraz inne formy przekazu niewerbalnego.

„Dyskryminacja ze względu na niepełnosprawność” oznacza jakiekolwiek różnicowanie, wykluczanie lub ograniczanie ze względu na niepełnosprawność, którego celem lub skutkiem jest naruszenie lub zniweczenie uznania, korzystania z lub wykonywania wszelkich praw człowieka i podstawowych wolności w dziedzinie polityki, gospodarki, społecznej, kulturalnej, obywatelskiej lub w jakiejkolwiek innej, na zasadzie równości z innymi osobami. Obejmuje to wszelkie przejawy dyskryminacji, w tym odmowę racjonalnego usprawnienia.

„Racjonalne usprawnienie” oznacza konieczne i odpowiednie zmiany i dostosowania, nie nakładające nieproporcjonalnego lub nadmiernego obciążenia, jeśli jest to potrzebne w konkretnym przypadku, w celu zapewnienia osobom niepełnosprawnym możliwości korzystania z wszelkich praw człowieka i podstawowych wolności oraz ich wykonywania na zasadzie równości z innymi osobami.

„Uniwersalne projektowanie” oznacza projektowanie produktów, środowiska, programów i usług w taki sposób, by były użyteczne dla wszystkich, w możliwie największym stopniu, bez potrzeby adaptacji lub specjalistycznego projektowania. „Uniwersalne projektowanie” nie wyklucza pomocy technicznych dla szczególnych grup osób niepełnosprawnych, jeżeli jest to potrzebne.

Artykuł 3 Zasady ogólne

Niniejsza konwencja opiera się na następujących zasadach:

- (a) poszanowanie przyrodzonej godności, autonomii osoby, w tym swobody dokonywania wyborów, a także poszanowanie niezależności osoby,
- (b) niedyskryminacja,
- (c) pełny i skuteczny udział i włączenie w społeczeństwo,
- (d) poszanowanie odmienności i akceptacja osób niepełnosprawnych, będących częścią ludzkiej różnorodności i całej ludzkości,
- (e) równość szans,
- (f) dostępność,
- (g) równość mężczyzn i kobiet,
- (h) poszanowanie rozwijających się zdolności niepełnosprawnych dzieci oraz poszanowanie prawa dzieci niepełnosprawnych do zachowania tożsamości.

Artykuł 4 Obowiązki ogólne

1. Państwa Strony zobowiązują się do zapewnienia i popierania pełnej realizacji wszystkich praw człowieka i podstawowych wolności wszystkich osób niepełnosprawnych, bez jakiegokolwiek dyskryminacji ze względu na niepełnosprawność. W tym celu Państwa Strony zobowiązują się do:

- (a) przyjęcia wszelkich odpowiednich środków ustawodawczych, administracyjnych i innych w celu wdrożenia praw uznanych w niniejszej konwencji,
- (b) podjęcia wszelkich odpowiednich środków, w tym ustawodawczych, w celu zmiany lub uchylecia obowiązujących ustaw, przepisów wykonawczych, zwyczajów i praktyk, które dyskryminują osoby niepełnosprawne,
- (c) uwzględniania wymogu ochrony i popierania praw człowieka w odniesieniu do osób niepełnosprawnych w każdej polityce i każdym programie działania,
- (d) powstrzymywania się od angażowania się w jakiegokolwiek działania lub praktyki, które są niezgodne z niniejszą konwencją i zapewnienia, że władze i instytucje publiczne będą działały zgodnie z niniejszą konwencją,
- (e) podejmowania wszelkich odpowiednich działań w celu wyeliminowania dyskryminacji ze względu na niepełnosprawność przez jakąkolwiek osobę, organizację lub prywatne przedsiębiorstwo,
- (f) podejmowania lub popierania badań i wytwarzania oraz zapewnienia dostępności i korzystania z towarów, usług, wyposażenia i urządzeń

uniwersalnie zaprojektowanych, zgodnie z definicją zawartą w art. 2 niniejszej konwencji, które powinny wymagać możliwie jak najmniejszych dostosowań i ponoszenia jak najmniejszych kosztów w celu zaspokojenia szczególnych potrzeb osób niepełnosprawnych; a także zobowiązują się do popierania zasady uniwersalnego projektowania przy tworzeniu norm i wytycznych,

(g) podejmowania lub popierania badań i tworzenia oraz popierania dostępności i wykorzystywania nowych technologii, w tym technologii informacyjno-komunikacyjnych, przedmiotów ułatwiających poruszanie się, urządzeń i wspomagających technologii, odpowiednich dla osób niepełnosprawnych, traktując priorytetowo technologie dostępne po przystępnych cenach,

(h) zapewniania osobom niepełnosprawnym dostępnej informacji o przedmiotach ułatwiających poruszanie się, urządzeniach i wspomagających technologiach, w tym nowych technologiach, a także o innych formach pomocy, usług i ułatwień,

(i) popierania szkoleń specjalistów i personelu pracującego z osobami niepełnosprawnymi, w zakresie praw uznanych w niniejszej konwencji, tak aby lepiej świadczone były pomoc i usługi gwarantowane na mocy tych praw.

2. W odniesieniu do praw gospodarczych, społecznych i kulturalnych, każde z Państw Stron zobowiązuje się podjąć kroki, wykorzystując maksymalnie dostępne mu środki i, gdy to potrzebne, w ramach współpracy międzynarodowej, w celu stopniowego osiągnięcia pełnej realizacji praw, bez uszczerbku dla tych zobowiązań zawartych w niniejszej konwencji które, zgodnie z prawem międzynarodowym, mają skutek natychmiastowy.

3. Przy tworzeniu i wdrażaniu ustawodawstwa i polityki celem wprowadzenia w życie niniejszej konwencji, a także w toku podejmowania decyzji w zakresie spraw dotyczących osób niepełnosprawnych Państwa Strony będą ściśle konsultować się z osobami niepełnosprawnymi, a także angażować te osoby, w tym niepełnosprawne dzieci, w te procesy, za pośrednictwem reprezentujących je organizacji.

4. Żadne z postanowień niniejszej konwencji nie narusza jakichkolwiek rozwiązań, które bardziej sprzyjają realizacji praw osób niepełnosprawnych, a które przewiduje ustawodawstwo Państwa Strony lub prawo międzynarodowe obowiązujące to Państwo. Żadne z praw człowieka i podstawowych wolności uznanych lub istniejących w którymkolwiek z Państw Stron niniej-

szej konwencji na podstawie ustaw, konwencji, przepisów wykonawczych lub zwyczaju nie może być ograniczone lub uchylone pod pretekstem, że niniejsza konwencja nie uznaje takich praw lub wolności, lub uznaje je w węższym zakresie.

5. Postanowienia niniejszej konwencji rozciągają się na wszystkie części państw federalnych, bez jakichkolwiek ograniczeń lub wyjątków.

Artykuł 5 Równość i niedyskryminacja

Państwa Strony uznają, że wszyscy ludzie są równi wobec prawa i są uprawnieni, bez jakiejkolwiek dyskryminacji, do jednakowej ochrony prawnej i jednakowych korzyści wynikających z prawa.

2. Państwa Strony zakazą jakiejkolwiek dyskryminacji ze względu na niepełnosprawność i zagwarantują osobom niepełnosprawnym jednakową dla wszystkich i skuteczną ochronę przed dyskryminacją z jakichkolwiek względów.

3. W celu popierania równości i likwidacji dyskryminacji, Państwa Strony podejmą wszelkie odpowiednie kroki celem zapewnienia racjonalnych usprawnień.

4. Za dyskryminację w rozumieniu niniejszej konwencji nie będą uważane szczególne środki, które są niezbędne celem przyspieszenia osiągnięcia lub zagwarantowania faktycznej równości osób niepełnosprawnych.

Artykuł 6 Niepełnosprawne kobiety

1. Państwa Strony uznają, że niepełnosprawne kobiety i dziewczęta są narażone na wieloraką dyskryminację i, w związku z tym, podejmą środki w celu zapewnienia pełnego i równego korzystania przez nie ze wszystkich praw człowieka i podstawowych wolności.

2. Państwa Strony podejmą wszelkie odpowiednie środki, aby zapewnić pełen rozwój, awans i wzmocnienie pozycji kobiet, w celu zagwarantowania im możliwości wykonywania i korzystania z praw człowieka i podstawowych wolności ustanowionych w niniejszej konwencji.

Artykuł 7 Niepełnosprawne dzieci

Państwa Strony podejmą wszelkie niezbędne środki w celu zapewnienia pełnego korzystania przez niepełnosprawne dzieci ze wszystkich praw człowieka i podstawowych wolności, na zasadzie równości z innymi dziećmi.

We wszystkich działaniach dotyczących dzieci niepełnosprawnych należy przede wszystkim kierować się najlepszym interesem dziecka.

3. Państwa Strony zapewnią niepełnosprawnym dzieciom prawo swobodnego wyrażania poglądów we wszystkich sprawach ich dotyczących, przyjmując je z należytą uwagą, odpowiednio do wieku i dojrzałości dzieci, na zasadzie równości z innymi dziećmi oraz zapewnią dzieciom pomoc w wykonywaniu tego prawa, dostosowaną do ich niepełnosprawności i wieku.

Artykuł 8 Podnoszenie świadomości

1. Państwa Strony zobowiązują się podjąć natychmiastowe, skuteczne i odpowiednie działania w celu:

- (a) podniesienia świadomości społeczeństwa, w tym na poziomie rodziny, w sprawach dotyczących osób niepełnosprawnych, a także działania na rzecz wzmocnienia poszanowania praw i godności osób niepełnosprawnych,
- (b) zwalczania stereotypów, uprzedzeń i szkodliwych praktyk wobec osób niepełnosprawnych, w tym związanych z płcią i wiekiem, we wszystkich dziedzinach życia,
- (c) promowania wiedzy o zdolnościach i wkładzie osób niepełnosprawnych.

2. Do działań podejmowanych w tym celu należy:

- (a) inicjowanie i prowadzenie skutecznych kampanii nastawionych na podnoszenie poziomu świadomości społecznej, aby:
 - (I) rozwijać wrażliwość na prawa osób niepełnosprawnych,
 - (II) popierać pozytywne postrzeganie i większą świadomość społeczną dotyczącą osób niepełnosprawnych,
 - (III) popierać uznawanie umiejętności, zasług i zdolności osób niepełnosprawnych oraz ich wkładu w miejscu pracy i na rynku pracy,
- (b) rozwijanie, na wszystkich szczeblach systemu edukacji i u wszystkich dzieci od najwcześniejszych lat, postawy poszanowania praw osób niepełnosprawnych,
- (c) zachęcanie wszystkich środków masowego przekazu do przedstawiania wizerunku osób niepełnosprawnych w sposób zgodny z celem niniejszej konwencji,

- (d) popieranie programów podnoszenia świadomości w sprawach dotyczących osób niepełnosprawnych i ich praw.

Artykuł 9 Dostępność

1. Aby umożliwić osobom niepełnosprawnym niezależne życie i pełny udział we wszystkich sferach życia, Państwa Strony podejmą odpowiednie środki w celu zapewnienia im, na zasadzie równości z innymi osobami, dostępu do środowiska fizycznego, środków transportu, informacji i komunikacji, w tym technologii i systemów informacyjno-komunikacyjnych, a także do innych urządzeń i usług, powszechnie dostępnych lub powszechnie zapewnianych, zarówno na obszarach miejskich, jak i wiejskich. Środki te, obejmujące rozpoznanie i eliminację przeszkód i barier w zakresie dostępności, stosują się między innymi do:

- (a) budynków, dróg, transportu oraz innych urządzeń wewnętrznych i zewnętrznych, w tym szkół, mieszkań, instytucji zapewniających opiekę medyczną i miejsc pracy,
- (b) informacji, komunikacji i innych usług, w tym usług elektronicznych i służb ratowniczych.

2. Państwa Strony podejmą również odpowiednie środki w celu:

- (a) opracowywania, ogłaszania i monitorowania wdrażania minimalnych standardów i wytycznych w sprawie dostępności urządzeń i usług ogólnie dostępnych lub powszechnie zapewnianych,
- (b) zapewnienia, że instytucje prywatne, które oferują urządzenia i usługi ogólnie dostępne lub powszechnie zapewniane, będą brały pod uwagę wszystkie aspekty ich dostępności dla osób niepełnosprawnych,
- (c) zapewnienia wszystkim zainteresowanym osobom szkolenia na temat kwestii dostępności dla osób niepełnosprawnych,
- (d) zapewnienia w ogólnodostępnych budynkach i innych obiektach oznakowania w alfabecie Braille'a oraz w formach łatwych do czytania i zrozumienia,
- (e) zapewnienia różnych form pomocy i pośrednictwa ze strony innych osób lub zwierząt, w tym przewodników, lektorów i profesjonalnych tłumaczy języka migowego, w celu ułatwienia dostępu do ogólnodostępnych budynków i innych obiektów publicznych,
- (f) popierania innych odpowiednich form pomocy i wsparcia osób niepełnosprawnych, aby zapewnić im dostęp do informacji,

- (g) popierania dostępu osób niepełnosprawnych do nowych technologii i systemów informacyjno-komunikacyjnych, w tym do Internetu,
- (h) popierania, od wstępnego etapu, projektowania, rozwoju, produkcji i dystrybucji dostępnych technologii i systemów informacyjno-komunikacyjnych, tak aby technologie te i systemy były dostępne po najniższych kosztach.

Artykuł 10 Prawo do życia

Państwa Strony potwierdzają, że każda istota ludzka ma przyrodzone prawo do życia i podejmą wszelkie niezbędne środki w celu zapewnienia osobom niepełnosprawnym skutecznego korzystania z tego prawa, na zasadzie równości z innymi osobami.

Artykuł 11 Sytuacje zagrożenia i sytuacje wymagające pomocy humanitarnej

Państwa Strony podejmą, zgodnie ze swoimi zobowiązaniami wynikającymi z prawa międzynarodowego, w tym międzynarodowego prawa humanitarne-go oraz międzynarodowego prawa praw człowieka, wszelkie niezbędne środki w celu zapewnienia ochrony i bezpieczeństwa osób niepełnosprawnych w sytuacjach zagrożenia, w tym w trakcie konfliktu zbrojnego, w sytuacjach wymagających pomocy humanitarnej i w przypadku klęsk żywiołowych.

Artykuł 12 Równość wobec prawa

1. Państwa Strony potwierdzają, że osoby niepełnosprawne mają prawo do uznania ich za podmioty prawa.
2. Państwa Strony uznają, że osoby niepełnosprawne mają zdolność prawną, na zasadzie równości z innymi osobami, we wszystkich aspektach życia.
3. Państwa Strony podejmą odpowiednie środki w celu zapewnienia osobom niepełnosprawnym dostępu do wsparcia, którego mogą potrzebować przy korzystaniu ze zdolności prawnej.
4. Państwa Strony zagwarantują, że wszelkie środki związane z korzystaniem ze zdolności prawnej obejmować będą odpowiednie i skuteczne zabezpieczenia w celu zapobiegania nadużyciom, zgodnie z międzynarodowym prawem praw człowieka. Zabezpieczenia zapewnią, że środki związane z korzystaniem ze zdolności prawnej będą respektowały prawa, wolę i preferencje osoby, będą wolne od konfliktu interesów i bezprawnych nacisków, będą proporcjonalne i dostosowane do sytuacji danej osoby, będą stosowane przez możliwie najkrótszy czas i będą podlegały regularnemu przeglądowi przez

właściwe niezależne i bezstronne władze lub organ sądowy. Zabezpieczenia powinny być proporcjonalne do stopnia, w jakim takie środki wpływają na prawa i interesy danej osoby.

5. Państwa Strony podejmą wszelkie odpowiednie i efektywne środki, z uwzględnieniem postanowień niniejszego artykułu, celem zagwarantowania równego prawa osób niepełnosprawnych do posiadania i dziedziczenia własności, kontroli własnych spraw finansowych oraz do jednakowego dostępu do pożyczek bankowych, hipotecznych i innych form kredytów oraz zapewnią, że osoby niepełnosprawne nie będą samowolnie pozbawiane własności.

Artykuł 13 Dostęp do wymiaru sprawiedliwości

1. Państwa Strony zapewnią osobom niepełnosprawnym, na zasadzie równości z innymi osobami, skuteczny dostęp do wymiaru sprawiedliwości, w tym poprzez wprowadzenie dostosowań proceduralnych i dostosowań odpowiednich do ich wieku, w celu ułatwienia skutecznego udziału, bezpośrednio lub pośrednio, zwłaszcza jako świadków, we wszelkich postępowaniach prawnych, w tym na etapie śledztwa i innych form postępowania przygotowawczego.

2. Aby wesprzeć gwarancje skutecznego dostępu osób niepełnosprawnych do wymiaru sprawiedliwości, na zasadzie równości z innymi osobami, Państwa Strony będą popierać odpowiednie szkolenia osób pracujących w wymiarze sprawiedliwości, w tym w policji i więziennictwie.

Artykuł 14 Wolność i bezpieczeństwo osobiste

1. Państwa Strony zapewnią, że osoby niepełnosprawne, na zasadzie równości z innymi osobami:

- (a) będą korzystały z prawa do wolności i bezpieczeństwa osobistego,
- (b) nie będą pozbawiane wolności bezprawnie lub samowolnie, a także, że każde pozbawienie wolności będzie zgodne z prawem oraz że niepełnosprawność w żadnym przypadku nie będzie uzasadniać pozbawienia wolności.

2. Państwa Strony zapewnią osobom niepełnosprawnym, które zostaną pozbawione wolności w wyniku jakiegokolwiek postępowania, prawo, na zasadzie równości z innymi osobami, do gwarancji zgodnych z międzynarodowym prawem praw człowieka i traktowanie zgodne z celami i zasadami niniejszej konwencji, włączając w to zapewnienie racjonalnych usprawnień.

Artykuł 15 Wolność od tortur lub okrutnego, niehumanitarnego albo poniżającego traktowania lub karania

Nikt nie będzie poddany torturom lub okrutnemu, niehumanitarnemu, lub poniżającemu traktowaniu, lub karaniu. W szczególności, nikt nie będzie poddany, bez swobodnie wyrażonej zgody, eksperymentom medycznym lub naukowym.

2. Państwa Strony podejmą skuteczne środki ustawodawcze, administracyjne, sądowe i inne w celu zapobiegania, na zasadzie równości z innymi osobami, poddawaniu osób niepełnosprawnych torturom lub okrutnemu, niehumanitarnemu lub poniżającemu traktowaniu, lub karaniu.

Artykuł 16 Wolność od wykorzystywania, przemocy i nadużyć

Państwa Strony podejmą wszelkie odpowiednie środki ustawodawcze, administracyjne, społeczne, w dziedzinie edukacji i inne w celu ochrony osób niepełnosprawnych, zarówno w domu, jak i poza nim, przed wszelkimi formami wykorzystywania, przemocy i nadużyć, w tym związanymi z płcią.

2. Państwa Strony podejmą również wszelkie odpowiednie środki w celu zapobiegania wszelkim formom wykorzystywania, przemocy i nadużyć, poprzez zapewnienie osobom niepełnosprawnym, ich rodzinom oraz opiekunom, między innymi, właściwych form pomocy i wsparcia odpowiednich ze względu na płeć i wiek, w tym poprzez zapewnienie informacji i edukacji na temat unikania, rozpoznawania i zgłaszania przypadków wykorzystywania, przemocy i nadużyć. Państwa Strony zapewnią, że formy pomocy i wsparcia będą dostosowane do wieku, płci i niepełnosprawności.

3. Aby zapobiegać wszelkim formom wykorzystywania, przemocy i nadużyć, Państwa Strony zapewnią, że wszelkie ułatwienia i programy mające służyć osobom niepełnosprawnym będą efektywnie monitorowane przez niezależne władze.

4. Państwa Strony podejmą wszelkie odpowiednie środki w celu wspierania powrotu do zdrowia fizycznego i psychicznego oraz w zakresie zdolności poznawczych, a także wspierania rehabilitacji i społecznej reintegracji osób niepełnosprawnych, które stały się ofiarami jakiegokolwiek formy wykorzystywania, przemocy i nadużyć, w tym poprzez zapewnienie pomocy i wsparcia. Proces powrotu do zdrowia i reintegracja powinny następować w środowisku sprzyjającym zdrowiu, dobrobytowi, szacunkowi dla samego siebie, godności i samodzielności oraz powinny uwzględniać potrzeby wynikające z płci i wieku.

5. Państwa Strony ustanowią skuteczne ustawodawstwo i politykę, w tym ustawodawstwo i politykę na rzecz kobiet i dzieci, w celu zapewnienia, że przypadki wykorzystywania, przemocy i nadużyć wobec osób niepełnosprawnych będą identyfikowane, badane i, gdy to właściwe, ścigane.

Artykuł 17 Ochrona integralności osobistej

Każda osoba niepełnosprawna ma prawo do poszanowania jej integralności fizycznej i psychicznej, na zasadzie równości z innymi osobami.

Artykuł 18 Swoboda przemieszczania się i obywatelstwo

1. Państwa Strony uznają prawo osób niepełnosprawnych do swobody przemieszczania się, swobody wyboru miejsca zamieszkania i do obywatelstwa, na zasadzie równości z innymi osobami, między innymi poprzez zapewnienie, że osoby niepełnosprawne:

- (a) będą miały prawo uzyskać i zmienić obywatelstwo i nie będą pozbawiane obywatelstwa arbitralnie lub ze względu na niepełnosprawność,
- (b) nie będą pozbawiane, ze względu na niepełnosprawność, możliwości uzyskania, posiadania i korzystania z dokumentu poświadczającego obywatelstwo lub innego dokumentu tożsamości, ani możliwości korzystania z odpowiednich procedur, takich jak procedury imigracyjne, które mogą być konieczne celem ułatwienia korzystania z prawa do swobody przemieszczania się,
- (c) będą mogły swobodnie opuścić jakikolwiek kraj, włączając w to własny,
- (d) nie będą pozbawiane, arbitralnie lub ze względu na niepełnosprawność, prawa wjazdu do własnego kraju.

2. Niepełnosprawne dzieci będą rejestrowane niezwłocznie po urodzeniu i od urodzenia mają prawo do nazwiska, prawo do nabycia obywatelstwa oraz, w miarę możliwości, mają prawo znać rodziców i podlegać ich opiece.

Artykuł 19 Niezależne życie i włączenie w społeczeństwo

Państwa Strony niniejszej konwencji uznają równe prawo wszystkich osób niepełnosprawnych do życia w społeczeństwie, wraz z prawem dokonywania wyborów, na równi z innymi osobami, oraz podejmą skuteczne i odpowiednie środki w celu ułatwienia pełnego korzystania przez osoby niepełnosprawne z tego prawa oraz ich pełnego włączenia i udziału w społeczeństwie, w tym poprzez zapewnienie, że:

- (a) osoby niepełnosprawne będą miały możliwość wyboru miejsca zamieszkania i podjęcia decyzji co do tego, gdzie i z kim będą mieszkać, na zasadzie równości z innymi osobami, a także, że nie będą zobowiązywane do mieszkania w szczególnych warunkach,
- (b) osoby niepełnosprawne będą miały dostęp do szerokiego zakresu usług wspierających świadczonych w domu lub w placówkach zapewniających zakwaterowanie oraz do innych usług wspierających, świadczonych w społeczności lokalnej, w tym do pomocy osobistej niezbędnej do życia i włączenia w społeczność oraz zapobiegającej izolacji i segregacji społecznej,
- (c) świadczone w społeczności lokalnej usługi i urządzenia dla ogółu ludności będą dostępne dla osób niepełnosprawnych, na zasadzie równości z innymi osobami oraz będą odpowiadać ich potrzebom.

Artykuł 20 Mobilność

Państwa Strony podejmą skuteczne środki celem umożliwienia osobom niepełnosprawnym mobilności osobistej i możliwie największej samodzielności w tym zakresie, między innymi poprzez:

- (a) ułatwianie mobilności osób niepełnosprawnych, w sposób i w czasie przez nie wybranym i po przystępnej cenie,
- (b) ułatwianie osobom niepełnosprawnym dostępu do wysokiej jakości przedmiotów ułatwiających poruszanie się, urządzeń i technologii wspomagających oraz do pomocy i pośrednictwa ze strony innych osób lub zwierząt, w tym poprzez ich udostępnianie po przystępnej cenie,
- (c) zapewnianie osobom niepełnosprawnym i wyspecjalizowanemu personelowi pracującemu z osobami niepełnosprawnymi szkolenia w zakresie umiejętności poruszania się,
- (d) zachęcanie jednostek wytwarzających przedmioty ułatwiające poruszanie się, urządzenia i technologie wspomagające, do uwzględniania wszystkich aspektów mobilności osób niepełnosprawnych.

Artykuł 21 Wolność wypowiedzania się i wyrażania opinii oraz dostęp do informacji

Państwa Strony podejmą wszelkie odpowiednie środki, aby osoby niepełnosprawne mogły korzystać z prawa do wolności wypowiedzania się i wyrażania opinii, w tym wolności poszukiwania, otrzymywania i rozpowszechniania informacji i poglądów, na zasadzie równości z innymi osobami i poprzez

wszelkie formy komunikacji, według ich wyboru, zgodnie z definicją zawartą w art. 2 niniejszej konwencji, między innymi poprzez:

- (a) dostarczanie osobom niepełnosprawnym informacji przeznaczonych dla ogółu społeczeństwa, w dostępnych dla nich formach i technologiach, odpowiednio do różnych rodzajów niepełnosprawności, na czas i bez dodatkowych kosztów,
- (b) akceptowanie i ułatwianie korzystania przez osoby niepełnosprawne w sprawach urzędowych z języków migowych, alfabetu Braille’a, komunikacji wspomagającej (augmentatywnej) i alternatywnej oraz wszelkich innych dostępnych środków, sposobów i form komunikowania się przez osoby niepełnosprawne, według ich wyboru,
- (c) nakłanianie instytucji prywatnych, które świadczą usługi dla ogółu społeczeństwa, w tym przez Internet, do dostarczania informacji i usług w formie dostępnej i użytecznej dla osób niepełnosprawnych,
- (d) zachęcanie środków masowego przekazu, w tym dostawców informacji przez Internet, do zapewnienia, by ich usługi były dostępne dla osób niepełnosprawnych,
- (e) uznanie i popieranie korzystania z języków migowych.

Artykuł 22 Poszanowanie prywatności

1. Żadna osoba niepełnosprawna, bez względu na miejsce zamieszkania lub warunki życiowe, nie może być narażona na arbitralną lub bezprawną ingerencję w życie prywatne, sprawy rodzinne, dom lub korespondencję, czy innego typu komunikację międzyludzką, ani też na bezprawne naruszanie jej czci i reputacji. Osoby niepełnosprawne mają prawo do ochrony prawnej przed tego rodzaju ingerencjami.

2. Państwa Strony będą chronić poufność informacji osobistych, o zdrowiu i rehabilitacji osób niepełnosprawnych, na zasadzie równości z innymi osobami.

Artykuł 23 Poszanowanie domu i rodziny

1. Państwa Strony podejmą efektywne i odpowiednie środki w celu likwidacji dyskryminacji osób niepełnosprawnych we wszystkich sprawach dotyczących małżeństwa, rodziny, rodzicielstwa i związków, na zasadzie równości z innymi osobami, w taki sposób, aby zapewnić:

- (a) uznanie prawa wszystkich osób niepełnosprawnych, które są w odpowiednim do zawarcia małżeństwa wieku, do zawarcia małżeństwa i do

założenia rodziny, na podstawie swobodnie wyrażonej i pełnej zgody przyszłych małżonków,

(b) uznanie prawa osób niepełnosprawnych do podejmowania swobodnych i odpowiedzialnych decyzji o liczbie i czasie urodzenia dzieci oraz do dostępu do dostosowanych do wieku edukacji i informacji dotyczących prokreacji i planowania rodziny, a także do środków niezbędnych do korzystania z tych praw,

(c) zachowanie zdolności rozrodczych przez osoby niepełnosprawne, w tym przez dzieci, na zasadzie równości z innymi osobami.

2. Państwa Strony zagwarantują prawa i obowiązki osób niepełnosprawnych w zakresie opieki nad dziećmi, kurateli, powiernictwa, adopcji lub podobnych instytucji, jeśli takie instytucje przewiduje ustawodawstwo krajowe; we wszystkich przypadkach nadrzędne będzie dobro dziecka. Państwa Strony zapewnią osobom niepełnosprawnym odpowiednią pomoc w wykonywaniu obowiązków związanych z wychowywaniem dzieci.

3. Państwa Strony zapewnią dzieciom niepełnosprawnym jednakowe prawa do życia w rodzinie. Mając na uwadze realizację tych praw i w celu zapobiegania ukrywaniu, porzuceniu, zaniedbywaniu i segregacji dzieci niepełnosprawnych, Państwa Strony dostarczać będą odpowiednio wcześniej i wszechstronne informacje, oferować pomoc i usługi dzieciom niepełnosprawnym i ich rodzinom.

4. Państwa Strony zapewnią, że dziecko nie będzie odłączane od rodziców bez ich zgody, z wyjątkiem sytuacji, kiedy właściwe władze, podlegające kontroli sądowej, postanowią, zgodnie z obowiązującym prawem i procedurami, że takie odłączenie jest konieczne ze względu na najlepszy interes dziecka. W żadnym przypadku nie można odłączać dziecka od rodziców z powodu jego niepełnosprawności lub niepełnosprawności jednego lub obojga rodziców.

5. W przypadku, gdy najbliższa rodzina nie jest w stanie sprawować opieki nad dzieckiem niepełnosprawnym, Państwa Strony podejmą wszelkie wysiłki, aby zapewnić alternatywną opiekę przez dalszą rodzinę, a jeżeli okaże się to niemożliwe, w ramach społeczności w warunkach rodzinnych.

Artykuł 24 Edukacja

1. Państwa Strony uznają prawo osób niepełnosprawnych do edukacji. W celu realizacji tego prawa bez dyskryminacji i na zasadach równych szans, Państwa Strony zapewnią włączający system kształcenia umożliwiający

integrację na wszystkich poziomach edukacji i w kształceniu ustawicznym, zmierzające do:

- (a) pełnego rozwoju potencjału oraz poczucia godności i własnej wartości, a także wzmocnienia poszanowania praw człowieka, podstawowych wolności i różnorodności ludzkiej,
- (b) rozwijania przez osoby niepełnosprawne ich osobowości, talentów i kreatywności, a także zdolności umysłowych i fizycznych, przy pełnym wykorzystaniu ich możliwości,
- (c) umożliwienia osobom niepełnosprawnym skutecznego udziału w wolnym społeczeństwie.

2. Realizując to prawo, Państwa Strony zapewnią, że:

- (a) osoby niepełnosprawne nie będą wykluczane z powszechnego systemu edukacji ze względu na niepełnosprawność, a także, że dzieci niepełnosprawne nie będą wykluczane z bezpłatnej i obowiązkowej nauki w szkole podstawowej lub z nauczania na poziomie średnim,
- (b) osoby niepełnosprawne będą korzystać z włączającego, bezpłatnego nauczania obowiązkowego wysokiej jakości, na poziomie podstawowym i średnim, na zasadzie równości z innymi osobami, w społecznościach, w których żyją,
- (c) wprowadzane będą racjonalne usprawnienia, zgodnie z indywidualnymi potrzebami,
- (d) osoby niepełnosprawne będą uzyskiwać niezbędne wsparcie, w ramach powszechnego systemu edukacji, celem ułatwienia ich skutecznej edukacji,
- (e) stosowane będą skuteczne środki zindywidualizowanego wsparcia w środowisku, które maksymalizuje rozwój edukacyjny i społeczny, zgodnie z celem pełnego włączenia.

3. Państwa Strony umożliwią osobom niepełnosprawnym zdobycie umiejętności życiowych i społecznych, aby ułatwić im pełny i równy udział w edukacji i w życiu społeczności. W tym celu Państwa Strony będą podejmować odpowiednie środki, w tym:

- (a) ułatwianie nauki alfabetu Braille’a, alternatywnego pisma, wspomagających (augmentatywnych) i alternatywnych sposobów, środków i form komunikacji i orientacji oraz umiejętności poruszania się, a także ułatwianie wsparcia przez rówieśników i doradztwa,

(b) ułatwianie nauki języka migowego i popieranie tożsamości językowej społeczności osób głuchych,

(c) zapewnienie, że edukacja osób, w szczególności dzieci, które są niewidome, głuche lub głuchoniewidome będzie prowadzona w najodpowiedniejszych językach i przy pomocy sposobów i środków komunikacji najodpowiedniejszych dla jednostki, a także w środowisku, które maksymalizuje rozwój edukacyjny i społeczny.

4. Aby wesprzeć realizację tego prawa, Państwa Strony podejmą odpowiednie środki w celu zatrudniania nauczycieli, w tym nauczycieli niepełnosprawnych, którzy mają kwalifikacje w zakresie używania języka migowego i/lub alfabetu Braille'a, oraz w celu szkolenia specjalistów i personelu pracujących na wszystkich szczeblach edukacji. Takie szkolenie będzie obejmować wiedzę na temat niepełnosprawności i korzystanie ze wspomagających (augmentacyjnych) i alternatywnych sposobów, środków i form komunikacji, technik i materiałów edukacyjnych, w celu wspierania osób niepełnosprawnych.

5. Państwa Strony zapewnią, że osoby niepełnosprawne będą miały dostęp do powszechnego szkolnictwa wyższego, szkolenia zawodowego, kształcenia dorosłych i możliwości uczenia się przez całe życie, bez dyskryminacji i na zasadzie równości z innymi osobami. W tym celu Państwa Strony zagwarantują, że zapewnione będą racjonalne usprawnienia dla osób niepełnosprawnych.

Artykuł 25 Zdrowie

Państwa Strony uznają, że osoby niepełnosprawne mają prawo do osiągnięcia najwyższego możliwego poziomu stanu zdrowia, bez dyskryminacji ze względu na niepełnosprawność. Państwa Strony podejmą wszelkie odpowiednie środki w celu zapewnienia osobom niepełnosprawnym dostępu do usług opieki zdrowotnej biorących pod uwagę szczególnie wymogi związane z płcią, w tym rehabilitacji zdrowotnej. W szczególności, Państwa Strony:

(a) zapewnią osobom niepełnosprawnym taki sam jak w przypadku innych osób zakres, jakość i standard bezpłatnej lub zapewnianej po przystępnych cenach opieki zdrowotnej i programów zdrowotnych, w tym w zakresie zdrowia seksualnego i prokreacyjnego oraz adresowanych do całej populacji programów w zakresie zdrowia publicznego,

(b) zapewnią te usługi zdrowotne, które są potrzebne osobom niepełnosprawnym, szczególnie ze względu na ich niepełnosprawność, w tym wczesne rozpoznawanie i leczenie, o ile konieczne, a także usługi mające

na celu ograniczenie i zapobieganie pogłębianiu się niepełnosprawności, w tym u dzieci i osób starszych,

(c) zapewnią świadczenie usług opieki zdrowotnej możliwie blisko społeczności, w których żyją osoby niepełnosprawne, w tym na obszarach wiejskich,

(d) zobowiążą osoby wykonujące zawody medyczne do zapewniania osobom niepełnosprawnym, na podstawie swobodnie przez nie wyrażonej i świadomej zgody, opieki takiej samej jakości jak innym osobom poprzez, między innymi, podnoszenie świadomości w zakresie praw człowieka, godności, niezależności i potrzeb osób niepełnosprawnych w drodze szkoleń i upowszechniania standardów etycznych w publicznej i prywatnej opiece zdrowotnej,

(e) zakazą dyskryminacji osób niepełnosprawnych w zakresie ubezpieczenia zdrowotnego, a także ubezpieczenia na życie, jeśli takie ubezpieczenie jest dozwolone przez ustawodawstwo krajowe, przy czym ubezpieczenia będą zapewniane w sposób sprawiedliwy i racjonalny,

(f) będą zapobiegać przypadkom odmowy udzielenia, ze względu na niepełnosprawność, opieki zdrowotnej lub usług zdrowotnych, albo pożywienia i płynów.

Artykuł 26 Rehabilitacja

1. Państwa Strony podejmą skuteczne i odpowiednie środki, uwzględniając wzajemne wsparcie, w celu umożliwienia osobom niepełnosprawnym uzyskania i utrzymania możliwie największej niezależności, pełnych zdolności fizycznych, umysłowych, społecznych i zawodowych oraz pełnego włączenia i udziału we wszystkich aspektach życia. W tym celu Państwa Strony zorganizują, wzmocnią i rozwiną usługi i programy w zakresie wszechstronnej rehabilitacji, w szczególności w obszarze zdrowia, zatrudnienia, edukacji i usług socjalnych, w taki sposób, aby usługi i programy:

(a) były dostępne od możliwie najwcześniejszego etapu życia i były oparte na wielodyscyplinarnej ocenie indywidualnych potrzeb i potencjału,

(b) wspierały udział i włączanie w społeczność lokalną oraz we wszystkie aspekty życia społecznego, były dobrowolne i dostępne dla osób niepełnosprawnych możliwie blisko społeczności, w których żyją, w tym na obszarach wiejskich,

2. Państwa Strony będą popierać rozwój szkolenia wstępnego i ustawicznego personelu i specjalistów pracujących w usługach rehabilitacyjnych.

3. Państwa Strony będą promować dostępność, znajomość i korzystanie w procesie rehabilitacji z urządzeń i technologii wspomagających, zaprojektowanych dla osób niepełnosprawnych.

Artykuł 27 Praca i zatrudnienie

1. Państwa Strony uznają prawo osób niepełnosprawnych do pracy, na zasadzie równości z innymi osobami; obejmuje to prawo do możliwości zarabiania na życie poprzez pracę swobodnie wybraną lub przyjętą na rynku pracy oraz w otwartym, integracyjnym i dostępnym dla osób niepełnosprawnych środowisku pracy. Państwa Strony będą chronić i popierać realizację prawa do pracy, również tych osób, które staną się niepełnosprawne w okresie zatrudnienia, poprzez podjęcie odpowiednich kroków, w tym na drodze ustawodawczej, między innymi w celu:

- (a) zakazania dyskryminacji ze względu na niepełnosprawność w odniesieniu do wszelkich kwestii dotyczących wszystkich form zatrudnienia, w tym warunków rekrutacji, przyjmowania do pracy i zatrudnienia, kontynuacji zatrudnienia, awansu zawodowego oraz bezpiecznych i higienicznych warunków pracy,
- (b) ochrony praw osób niepełnosprawnych, na zasadzie równości z innymi osobami, do sprawiedliwych i korzystnych warunków pracy, w tym do równych szans i jednakowego wynagrodzenia za pracę jednakowej wartości, bezpiecznych i higienicznych warunków pracy, włączając w to ochronę przed molestowaniem i zadośćuczynienie za doznane krzywdy,
- (c) zapewnienia, by osoby niepełnosprawne korzystały z praw pracowniczych i prawa do organizowania się w związki zawodowe, na zasadzie równości z innymi osobami,
- (d) umożliwienia osobom niepełnosprawnym skutecznego dostępu do ogólnych programów poradnictwa specjalistycznego i zawodowego, usług pośrednictwa pracy oraz szkolenia zawodowego i kształcenia ustawicznego,
- (e) popierania możliwości zatrudnienia i rozwoju zawodowego osób niepełnosprawnych na rynku pracy oraz pomocy w znalezieniu, uzyskaniu i utrzymaniu zatrudnienia oraz powrocie do zatrudnienia,
- (f) popierania możliwości samozatrudnienia, przedsiębiorczości, tworzenia spółdzielni i zakładania własnych przedsiębiorstw,
- (g) zatrudniania osób niepełnosprawnych w sektorze publicznym,

- (h) popierania zatrudniania osób niepełnosprawnych w sektorze prywatnym, poprzez odpowiednią politykę i środki, które mogą obejmować programy działań pozytywnych, zachęty i inne działania,
- (i) zapewnienia wprowadzania racjonalnych usprawnień dla osób niepełnosprawnych w miejscu pracy,
- (j) popierania zdobywania przez osoby niepełnosprawne doświadczenia zawodowego na otwartym rynku pracy,
- (k) popierania programów rehabilitacji zawodowej, utrzymania pracy i powrotu do pracy, adresowanych do osób niepełnosprawnych.

2. Państwa Strony zagwarantują, że osoby niepełnosprawne nie będą utrzymywane w stanie niewolnictwa lub poddaństwa i będą chronione, na zasadzie równości z innymi osobami, przed pracą przymusową lub obowiązkową.

Artykuł 28 Odpowiednie warunki życia i ochrona socjalna

1. Państwa Strony uznają prawo osób niepełnosprawnych do odpowiednich warunków życia ich samych i ich rodzin, włączając w to odpowiednie wyżywienie, odzież i mieszkanie oraz prawo do stałego polepszania warunków życia, i podejmą odpowiednie kroki w celu zagwarantowania i popierania realizacji tych praw bez dyskryminacji ze względu na niepełnosprawność.

2. Państwa Strony uznają prawo osób niepełnosprawnych do ochrony socjalnej i do korzystania z tego prawa bez dyskryminacji ze względu na niepełnosprawność oraz podejmą odpowiednie kroki w celu zagwarantowania i popierania realizacji tego prawa, włączając środki w celu:

- (a) zapewnienia osobom niepełnosprawnym jednakowego dostępu do usług w zakresie dostarczania czystej wody oraz odpowiednich usług, urządzeń i innego rodzaju pomocy w zaspokajaniu potrzeb związanych z niepełnosprawnością, po przystępnych cenach,
- (b) zapewnienia osobom niepełnosprawnym, w szczególności niepełnosprawnym kobietom i dziewczętom oraz niepełnosprawnym osobom w starszym wieku, dostępu do ochrony socjalnej i programów ograniczania ubóstwa,
- (c) zapewnienia osobom niepełnosprawnym i ich rodzinom, żyjącym w ubóstwie, dostępu do pomocy państwa w pokrywaniu wydatków związanych z niepełnosprawnością, w tym wydatków na odpowiednie szkolenia,

poradnictwo, pomoc finansową i tymczasową opiekę dającą wytechnienie stałym opiekunom,

(d) zapewnienia osobom niepełnosprawnym dostępu do programów mieszkań komunalnych,

(e) zapewnienia osobom niepełnosprawnym jednakowego dostępu do ubezpieczenia i świadczeń emerytalnych.

Artykuł 29 Udział w życiu politycznym i publicznym

Państwa Strony zagwarantują osobom niepełnosprawnym prawa polityczne i możliwość korzystania z nich, na zasadzie równości z innymi osobami oraz zobowiązują się do:

(a) zapewnienia, że osoby niepełnosprawne będą mogły efektywnie i w pełni uczestniczyć w życiu politycznym i publicznym, na zasadzie równości z innymi osobami, bezpośrednio lub za pośrednictwem swobodnie wybranych przedstawicieli, włączając w to prawo i możliwość korzystania z czynnego i biernego prawa wyborczego, między innymi poprzez:

(I) zapewnienie, że tryb głosowania oraz stosowane w związku z nim urządzenia i materiały będą odpowiednie, dostępne i łatwe do zrozumienia i zastosowania,

(II) ochronę praw osób niepełnosprawnych do tajnego głosowania w wyborach i referendach publicznych bez zastraszania, a także do kandydowania w wyborach, efektywnego sprawowania urzędu i pełnienia wszelkich funkcji publicznych na wszystkich szczeblach rządzenia, ułatwianie korzystania ze wspomagających i nowych technologii tam, gdzie to właściwe,

(III) gwarancje swobody wyrażania woli przez osoby niepełnosprawne występujące jako wyborcy i, w tym celu, tam gdzie to konieczne, zezwalanie osobom niepełnosprawnym, na ich życzenie, na korzystanie z pomocy w głosowaniu ze strony wybranej przez nie osoby;

(b) aktywnego promowania środowiska, w którym osoby niepełnosprawne będą mogły efektywnie i w pełni uczestniczyć w kierowaniu sprawami publicznymi, bez dyskryminacji i na zasadzie równości z innymi osobami, oraz zachęcania ich do udziału w sprawach publicznych, w tym do:

(I) udziału w organizacjach pozarządowych i stowarzyszeniach uczestniczących w życiu publicznym i politycznym kraju, a także w działalności partii politycznych i zarządzania nimi,

(II) tworzenia organizacji osób niepełnosprawnych w celu reprezentowania osób niepełnosprawnych na szczeblu międzynarodowym, krajowym, regionalnym i lokalnym oraz przystępowania do takich organizacji.

Artykuł 30 Udział w życiu kulturalnym, rekreacji, wypoczynku i sporcie

1. Państwa Strony uznają prawo osób niepełnosprawnych do udziału, na zasadzie równości z innymi osobami, w życiu kulturalnym i podejmą wszelkie odpowiednie środki w celu zapewnienia, że osoby niepełnosprawne:

(a) będą miały dostęp do materiałów w dziedzinie kultury w dostępnych dla nich formach,

(b) będą miały dostęp do programów telewizyjnych, filmów, teatru i innego rodzaju działalności kulturalnej, w dostępnych dla nich formach,

(c) będą miały dostęp do miejsc działalności kulturalnej lub usług z nią związanych, takich jak teatry, muzea, kina, biblioteki i usługi turystyczne oraz, w miarę możliwości, będą miały dostęp do zabytków i miejsc ważnych dla kultury narodowej.

2. Państwa Strony podejmą odpowiednie środki w celu zapewnienia, że osoby niepełnosprawne będą miały możliwości rozwoju i wykorzystywania potencjału twórczego, artystycznego i intelektualnego, nie tylko dla własnej korzyści, ale także dla wzbogacenia społeczeństwa.

3. Państwa Strony podejmą odpowiednie środki, zgodne z prawem międzynarodowym, w celu zapewnienia, że przepisy chroniące prawa autorskie nie będą stanowiły nieuzasadnionej lub dyskryminacyjnej bariery dla osób niepełnosprawnych w dostępie do materiałów w dziedzinie kultury.

4. Osoby niepełnosprawne będą uprawnione, na zasadzie równości z innymi osobami, do uznania ich szczególnej tożsamości kulturowej i językowej, w tym języków migowych i kultury osób niesłyszących, a także do uzyskania wsparcia w tym zakresie.

5. W celu umożliwienia osobom niepełnosprawnym udziału, na zasadzie równości z innymi osobami, w działalności rekreacyjnej, wypoczynkowej i sportowej, Państwa Strony podejmą odpowiednie środki w celu:

(a) zachęcania osób niepełnosprawnych do udziału, w możliwie najszerszym zakresie, w powszechnej działalności sportowej na wszystkich poziomach i popierania tego udziału,

(b) zapewnienia osobom niepełnosprawnym możliwości organizacji i rozwoju działalności sportowej i rekreacyjnej uwzględniającej niepeł-

nosprawność oraz możliwości udziału w takiej działalności i, w tym celu, zachęcania do zapewniania, na zasadzie równości z innymi osobami, odpowiedniego instruktażu, szkolenia i zasobów,

(c) zapewnienia osobom niepełnosprawnym dostępu do miejsc uprawiania sportu, rekreacji i turystyki,

(d) zapewnienia dzieciom niepełnosprawnym dostępu, na zasadzie równości z innymi dziećmi, do udziału w zabawie, rekreacji i wypoczynku oraz działalności sportowej, włączając taką działalność w ramy systemu szkolnego,

(e) zapewnienia osobom niepełnosprawnym dostępu do usług świadczonych przez organizatorów działalności w zakresie rekreacji, turystyki, wypoczynku i sportu.

Artykuł 31 Statystyka i zbieranie danych

1. Państwa Strony zobowiązują się zbierać odpowiednie informacje, w tym dane statystyczne i wyniki badań, które umożliwią im kształtowanie i realizowanie polityki służącej wykonywaniu niniejszej konwencji. Proces zbierania i przechowywania tych informacji powinien być:

(a) zgodny z prawnie określonymi gwarancjami, w tym z ustawodawstwem w zakresie ochrony danych, w celu zagwarantowania poufności i poszanowania prywatności osób niepełnosprawnych,

(b) zgodny z normami zaakceptowanymi na szczeblu międzynarodowym w zakresie ochrony praw człowieka i podstawowych wolności oraz z zasadami etycznymi w zakresie zbierania danych statystycznych i korzystania z nich.

2. Informacje zbierane zgodnie z niniejszym artykułem będą odpowiednio segregowane i będą służyły pomocą w ocenie realizacji przez Państwa Strony zobowiązań wynikających z niniejszej konwencji oraz w rozpoznawaniu i likwidowaniu barier, które napotykają osoby niepełnosprawne przy korzystaniu z ich praw.

3. Państwa Strony przyjmą na siebie odpowiedzialność za rozpowszechnianie danych statystycznych oraz zapewnią ich dostępność dla osób niepełnosprawnych i innych osób.

Artykuł 32 Współpraca międzynarodowa

1. Państwa Strony uznają znaczenie, jakie współpraca międzynarodowa i jej popieranie mają dla wspierania krajowych wysiłków na rzecz realizacji celów niniejszej konwencji oraz podejmą odpowiednie i efektywne środki w tym

zakresie, razem z innymi Państwami oraz, jeżeli to właściwe, w partnerstwie z odpowiednimi organizacjami międzynarodowymi i regionalnymi oraz społeczeństwem obywatelskim, w szczególności z organizacjami osób niepełnosprawnych. Takie środki mogą, między innymi, obejmować:

- (a) zapewnienie, że współpraca międzynarodowa, w tym międzynarodowe programy rozwoju, będzie miała charakter włączający osoby niepełnosprawne i będzie dostępna dla osób niepełnosprawnych,
- (b) ułatwianie i wspieranie budowania potencjału, w tym poprzez wymianę i udostępnianie informacji, doświadczeń, programów szkoleniowych i najlepszych praktyk,
- (c) ułatwianie współpracy w zakresie badań i dostępu do wiedzy naukowej i technicznej,
- (d) zapewnianie, jeżeli to właściwe, pomocy technicznej i ekonomicznej, w tym poprzez ułatwianie dostępu i dzielenie się technologiami dotyczącymi dostępności i wspomagania oraz poprzez transfer technologii.

2. Postanowienia niniejszego artykułu nie wpływają na obowiązek żadnego Państwa Strony wywiązywania się z zobowiązań wynikających z niniejszej konwencji.

Artykuł 33 Wdrażanie i monitorowanie na szczeblu krajowym

1. Państwa Strony, zgodnie ze swoim systemem organizacyjnym, wyznaczają w ramach rządu jeden lub więcej punktów kontaktowych w sprawach dotyczących wdrażania niniejszej konwencji, poświęcając należytą uwagę ustanowieniu lub wyznaczeniu mechanizmu koordynacji w ramach rządu, w celu ułatwienia działań związanych z wdrażaniem konwencji w różnych sektorach i na różnych szczeblach.

2. Państwa Strony, zgodnie ze swoim systemem prawnym i administracyjnym, utrzymywać będą, wzmocnią, wyznaczą lub ustanowią strukturę, obejmującą jeden lub więcej niezależnych mechanizmów, tam, gdzie to właściwe, w celu popierania, ochrony i monitorowania wdrażania niniejszej konwencji. Wyznaczając lub ustanawiając taki mechanizm, Państwa Strony uwzględnią zasady dotyczące statusu i funkcjonowania krajowych instytucji ochrony i popierania praw człowieka.

3. Społeczeństwo obywatelskie, w szczególności osoby niepełnosprawne i reprezentujące je organizacje, będzie włączone w proces monitorowania i będą w pełni w nim uczestniczyć.

Artykuł 34 Komitet do spraw praw osób niepełnosprawnych

1. Ustanawia się Komitet do spraw praw osób niepełnosprawnych (zwany dalej „Komitetem”), który sprawuje funkcje wymienione poniżej.
2. W chwili wejścia w życie niniejszej konwencji Komitet będzie się składać z dwunastu ekspertów. Po dodatkowych sześćdziesięciu ratyfikacjach lub przystąpieniach do konwencji liczba członków Komitetu wzrośnie o sześciu, osiągając maksymalną liczbę osiemnastu członków.
3. Członkowie Komitetu będą pełnić funkcje we własnym imieniu i powinni mieć wysokie kwalifikacje moralne oraz uznane kompetencje i doświadczenie w dziedzinie objętej zakresem niniejszej konwencji. Przy nominowaniu kandydatów Państwa Strony proszone są o poświęcenie należytej uwagi postanowieniom art. 4 ust. 3 niniejszej konwencji.
4. Członkowie Komitetu zostaną wybrani przez Państwa Strony, z uwzględnieniem sprawiedliwej reprezentacji geograficznej, reprezentacji różnych form cywilizacji i głównych systemów prawnych, zrównoważonej reprezentacji obu płci i zapewnienia udziału ekspertów niepełnosprawnych.
5. Członkowie Komitetu będą wybierani w tajnym głosowaniu, z listy osób nominowanych przez Państwa Strony spośród swoich obywateli, na posiedzeniach konferencji Państw Stron. Na posiedzeniach tych, dla których kworum wynosi dwie trzecie liczby Państw Stron, za wybranych uznani zostaną ci kandydaci, którzy uzyskają największą liczbę głosów i absolutną większość głosów przedstawicieli Państw Stron obecnych i głosujących.
6. Pierwsze wybory odbędą się nie później niż w sześć miesięcy od dnia wejścia w życie niniejszej konwencji. Co najmniej na cztery miesiące przed terminem każdego wyborów Sekretarz Generalny Organizacji Narodów Zjednoczonych skieruje do Państw Stron pisemne zaproszenie do zgłaszania, w ciągu dwóch miesięcy, kandydatów na członków Komitetu. Sekretarz Generalny Organizacji Narodów Zjednoczonych sporządzi listę, w porządku alfabetycznym, wszystkich zgłoszonych w ten sposób kandydatów, ze wskazaniem Państw, które ich zgłosiły, oraz przedłoży ją Państwom Stronom niniejszej konwencji.
7. Członkowie Komitetu będą wybierani na cztery lata. Mogą oni być ponownie wybrani jeden raz. Mandat sześciu spośród członków wybranych w pierwszych wyborach wygaśnie po upływie dwóch lat; niezwłocznie po pierwszych wyborach nazwiska tych sześciu członków zostaną wybrane drogą

losowania przez przewodniczącego posiedzenia, o którym mowa w ust. 5 niniejszego artykułu.

8. Wybór dodatkowych sześciu członków będzie dokonywany przy okazji regularnych wyborów, zgodnie z odpowiednimi postanowieniami niniejszego artykułu.

9. W przypadku śmierci członka Komitetu lub gdy zrezygnuje on, lub oświadczy, że z jakiegokolwiek innej przyczyny nie jest w stanie dłużej wykonywać swoich obowiązków, Państwo Strona, które wysunęło kandydaturę tego członka wyznaczy innego eksperta posiadającego kwalifikacje i spełniającego wymogi określone w odpowiednich postanowieniach niniejszego artykułu, aby pełnił funkcję przez okres do zakończenia kadencji.

10. Komitet ustali swój regulamin.

11. Sekretarz Generalny Organizacji Narodów Zjednoczonych zapewni niezbędny personel i ułatwienia konieczne do skutecznego wykonywania funkcji Komitetu przewidzianych w niniejszej konwencji oraz zwoła jego pierwsze posiedzenie.

12. Członkowie Komitetu ustanowionego na mocy niniejszej konwencji będą otrzymywać, za zgodą Zgromadzenia Ogólnego, honorarium z funduszy Organizacji Narodów Zjednoczonych, na zasadach i warunkach, jakie ustali Zgromadzenie Ogólne, uwzględniając znaczenie zadań Komitetu.

13. Członkowie Komitetu będą korzystać z ułatwień, przywilejów i immunitetów, jakie przysługują ekspertom działającym z ramienia Organizacji Narodów Zjednoczonych, zgodnie z postanowieniami odpowiednich rozdziałów konwencji dotyczącej przywilejów i immunitetów Organizacji Narodów Zjednoczonych.

Artykuł 35 Sprawozdania przedkładane przez Państwa Strony

1. Każde Państwo Strona przedłoży Komitetowi, za pośrednictwem Sekretarza Generalnego Organizacji Narodów Zjednoczonych, szczegółowe sprawozdanie dotyczące środków podjętych w celu realizacji zobowiązań wynikających z niniejszej konwencji oraz na temat postępu dokonanego w tym zakresie, w terminie dwóch lat od daty wejścia w życie niniejszej Konwencji w stosunku do danego Państwa Strony.

2. Następnie Państwa Strony będą składać kolejne sprawozdania przynajmniej co cztery lata oraz zawsze wtedy, gdy Komitet o to wystąpi.

3. Komitet ustali wytyczne co do treści sprawozdań.
4. Państwo Strona, które przedłoży Komitetowi szczegółowe sprawozdanie wstępne, w kolejnych sprawozdaniach nie jest zobowiązane do powtarzania wcześniej udzielonych informacji. Państwa Strony wzywa się do rozważenia możliwości przygotowywania sprawozdania w otwartej i przejrzystej procedurze oraz proszone są o poświęcenie należytej uwagi postanowieniom art. 4 ust. 3 niniejszej konwencji.
5. Sprawozdania mogą wskazywać czynniki i trudności wpływające na stopień realizacji zobowiązań wynikających z niniejszej konwencji.

Artykuł 36 Rozpatrywanie sprawozdań

1. Każde sprawozdanie będzie rozpatrywane przez Komitet, który poczyni takie uwagi i zalecenia ogólne w stosunku do sprawozdania, jakie uzna za właściwe i przekaze je zainteresowanemu Państwu Stronie. Państwo Strona może odpowiedzieć Komitetowi, przekazując mu informacje, według swego wyboru. Komitet może zwrócić się do Państw Stron z prośbą o dalsze informacje dotyczące wdrażania niniejszej konwencji.
2. Jeśli Państwo Strona znacznie spóźnia się z przedłożeniem sprawozdania, Komitet może powiadomić dane Państwo Stronę o konieczności zbadania wdrażania niniejszej konwencji przez to Państwo-Stronę na podstawie rzetelnych informacji dostępnych Komitetowi, o ile odpowiednie sprawozdanie nie zostanie przedłożone w ciągu trzech miesięcy od daty powiadomienia. Komitet zwróci się do danego Państwa Strony o udział w takim badaniu. W sytuacji, gdy w odpowiedzi Państwo Strona przedłoży odpowiednie sprawozdanie, stosuje się postanowienia ust. 1 niniejszego artykułu.
3. Sekretarz Generalny Organizacji Narodów Zjednoczonych udostępni sprawozdania wszystkim Państwom Stronom.
4. Państwa Strony udostępnią swoje sprawozdania opinii publicznej w swoich krajach oraz ułatwią dostęp do uwag i ogólnych zaleceń dotyczących tych sprawozdań.
5. Jeżeli Komitet uzna to za właściwe, może przesłać sprawozdania Państw Stron wyspecjalizowanym agencjom, funduszom i programom Organizacji Narodów Zjednoczonych oraz innym właściwym organom, odpowiednio do zawartej w sprawozdaniu prośby lub zgodnie ze wskazaniem potrzeby uzyskania porady technicznej lub pomocy, wraz z ewentualnymi uwagami i zaleceniami Komitetu dotyczącymi takich prośb lub wskazań.

Artykuł 37 Współpraca między Państwami Stronami a Komitetem

Każde Państwo Strona będzie współpracować z Komitetem i udzielać jego członkom pomocy w wypełnianiu ich mandatu.

2. W kontaktach z Państwami Stronami Komitet będzie poświęcał należytą uwagę metodom i sposobom zwiększania zdolności krajowych w zakresie wdrażania niniejszej konwencji, w tym poprzez współpracę międzynarodową.

Artykuł 38 Stosunki Komitetu z innymi organami

W celu sprzyjania skutecznemu wdrażaniu niniejszej konwencji i zachęcania do współpracy międzynarodowej w dziedzinie objętej zakresem niniejszej konwencji:

(a) wyspecjalizowane agencje i inne organy Organizacji Narodów Zjednoczonych mają prawo być reprezentowane przy rozpatrywaniu wykonywania tych postanowień niniejszej konwencji, które objęte są ich mandatem. Komitet może prosić wyspecjalizowane agencje i inne odpowiednie organy, które uzna za właściwe, o specjalistyczną poradę na temat stosowania konwencji w obszarach leżących w zakresie ich mandatu. Komitet może prosić agencje wyspecjalizowane i inne organy Organizacji Narodów Zjednoczonych o przedłożenie sprawozdań na temat stosowania konwencji w obszarach należących do zakresu ich działania.

(b) Komitet, w ramach wypełniania swojego mandatu, będzie prowadzić konsultacje, jeżeli to właściwe, z innymi odpowiednimi organami powołanymi przez umowy międzynarodowe dotyczące praw człowieka, w celu zapewnienia spójności odpowiednich wytycznych dotyczących przedkładania sprawozdań, uwag i ogólnych zaleceń oraz w celu unikania dublowania realizowanych przez nie zadań.

Artykuł 39 Sprawozdanie Komitetu

Co dwa lata Komitet składać będzie sprawozdanie ze swojej działalności Zgromadzeniu Ogólnemu oraz Radzie Gospodarczo-Społecznej, a także może przekazywać uwagi i ogólne zalecenia wynikające z badania sprawozdań i informacji otrzymywanych od Państw Stron. Takie uwagi i ogólne zalecenia zostaną dołączone do sprawozdania Komitetu, wraz z ewentualnymi uwagami Państw Stron.

Artykuł 40 Konferencja Państw Stron

1. Państwa Strony spotykać się będą regularnie na konferencji Państw Stron, w celu rozpatrzenia każdej sprawy związanej z wdrażaniem niniejszej konwencji.

2. Sekretarz Generalny Organizacji Narodów Zjednoczonych zwoła konferencję Państw Stron nie później niż sześć miesięcy od dnia wejścia w życie niniejszej konwencji. Kolejne posiedzenia będą zwoływane przez Sekretarza Generalnego Organizacji Narodów Zjednoczonych co dwa lata lub zgodnie z decyzją konferencji Państw Stron.

Artykuł 41 Depozytariusz

Sekretarz Generalny Organizacji Narodów Zjednoczonych jest depozytariuszem niniejszej konwencji.

Artykuł 42 Podpisanie

Niniejsza konwencja zostanie otwarta do podpisu dla wszystkich państw i dla organizacji integracji regionalnej w siedzibie Organizacji Narodów Zjednoczonych w Nowym Jorku 30 marca 2007 roku.

Artykuł 43 Zgoda na związanie się konwencją

Niniejsza konwencja będzie podlegać ratyfikacji przez państwa-sygnatariuszy i formalnemu zatwierdzeniu przez organizacje integracji regionalnej, które ją podpisały. Jest ona otwarta do przystąpienia dla każdego państwa lub każdej organizacji integracji regionalnej, która nie podpisała konwencji.

Artykuł 44 Organizacje integracji regionalnej

1. „Organizacja integracji regionalnej” oznacza organizację powołaną przez suwerenne państwa danego regionu, której państwo członkowskie przekazało kompetencje w zakresie spraw regulowanych przez niniejszą konwencję. Organizacje takie zadeklarują, w dokumencie formalnego zatwierdzenia lub przystąpienia, zakres swoich kompetencji w sprawach regulowanych przez niniejszą konwencję. Następnie będą one informować depozytariusza o wszelkich istotnych zmianach zakresu kompetencji.

2. Określenie „Państwo Strona” użyte w niniejszej konwencji stosuje się do takich organizacji, w ramach ich kompetencji.

3. Dla celów stosowania art. 45 ust. 1 oraz art. 47 ust. 2 i 3 nie będzie liczony jakikolwiek dokument złożony przez organizację integracji regionalnej.

4. Organizacje integracji regionalnej, w sprawach należących do ich kompetencji, mogą korzystać z przysługującego im prawa głosu na konferencji Państw Stron, w liczbie głosów równej liczbie państw członkowskich tych organizacji będących stronami niniejszej konwencji. Organizacja nie może

korzystać z prawa głosu, jeżeli którekolwiek z państw członkowskich korzysta ze swego prawa głosu i odwrotnie.

Artykuł 45 Wejście w życie

1. Niniejsza konwencja wejdzie w życie trzydziestego dnia od dnia złożenia dwudziestego dokumentu ratyfikacyjnego lub dokumentu przystąpienia.
2. Dla wszystkich państw i organizacji integracji regionalnej ratyfikujących, formalnie zatwierdzających lub przystępujących do niniejszej konwencji po złożeniu dwudziestego dokumentu, niniejsza konwencja wejdzie w życie trzydziestego dnia od dnia złożenia przez to państwo lub organizację odpowiedniego dokumentu.

Artykuł 46 Zastrzeżenia

1. Nie są dopuszczalne zastrzeżenia niezgodne z przedmiotem i celem niniejszej konwencji.
2. Zastrzeżenia mogą zostać wycofane w każdym czasie.

Artykuł 47 Poprawki

1. Każde z Państw Stron niniejszej konwencji może zaproponować poprawkę do niniejszej konwencji i przedłożyć ją Sekretarzowi Generalnemu Organizacji Narodów Zjednoczonych. Sekretarz Generalny przekaze każdą proponowaną poprawkę Państwom Stronom, z prośbą o powiadomienie go, czy opowiadają się za zwołaniem konferencji Państw Stron w celu rozważenia propozycji i podjęcia decyzji w jej sprawie. Jeżeli w ciągu czterech miesięcy od daty takiego przekazania przynajmniej jedna trzecia Państw Stron wypowie się za zwołaniem konferencji, Sekretarz Generalny zwoła ją pod auspicjami Organizacji Narodów Zjednoczonych. Każda poprawka przyjęta większością dwóch trzecich głosów Państw Stron obecnych i głosujących zostanie przedłożona przez Sekretarza Generalnego Zgromadzeniu Ogólnemu do zatwierdzenia, a następnie wszystkim Państwom Stronom do przyjęcia.
2. Poprawka, przyjęta i zatwierdzona zgodnie z ust. 1 niniejszego artykułu, wejdzie w życie trzydziestego dnia od dnia, kiedy liczba złożonych dokumentów przystąpienia osiągnie dwie trzecie liczby Państw Stron w dacie przyjęcia poprawki. Następnie poprawka wejdzie w życie w odniesieniu do każdego Państwa Strony trzydziestego dnia od daty złożenia jego dokumentu przyjęcia. Poprawka będzie wiązać tylko Państwa Strony, które ją przyjęły.

3. Jeśli tak postanowi konferencja Państw Stron w drodze konsensusu, poprawka przyjęta i zatwierdzona zgodnie z ust. 1 niniejszego artykułu, która dotyczy wyłącznie art. 34, 38, 39 i 40, wejdzie w życie w stosunku do wszystkich Państw Stron trzydziestego dnia od dnia, kiedy liczba złożonych dokumentów przystąpienia osiągnie dwie trzecie liczby Państw Stron w dacie przyjęcia poprawki.

Artykuł 48 Wypowiedzenie

Państwo Strona może wypowiedzieć niniejszą konwencję w drodze pisemnego powiadomienia Sekretarza Generalnego Organizacji Narodów Zjednoczonych. Wypowiedzenie wejdzie w życie po upływie roku od daty otrzymania powiadomienia przez Sekretarza Generalnego.

Artykuł 49 Dostępna forma

Tekst niniejszej konwencji będzie udostępniony w formach dostępnych dla osób niepełnosprawnych.

Artykuł 50 Teksty autentyczne

Teksty angielski, arabski, chiński, francuski, hiszpański i rosyjski niniejszej konwencji są jednakowo autentyczne. Na dowód czego niżej podpisani pełnomocnicy, należycie upoważnieni w tym celu przez swoje Rządy, podpisali niniejszą konwencję.

5. Prawa uchodźców

Konwencja dotycząca statusu uchodźców

sporządzona w Genewie dnia 28 lipca 1951 r.

Dz.U.1991.119.515

PREAMBUŁA¹⁷

Wysokie Umawiające się Strony,

biorąc pod uwagę, że Karta Narodów Zjednoczonych i Powszechna Deklaracja Praw Człowieka, przyjęta przez Zgromadzenie Ogólne dnia 10 grudnia 1948 r., potwierdziły zasadę, zgodnie z którą wszyscy ludzie, bez dyskryminacji, powinni korzystać z podstawowych praw i wolności,

biorąc pod uwagę, że Narody Zjednoczone niejednokrotnie wykazywały duże zaniepokojenie losem uchodźców i podejmowały wysiłki na rzecz zapewnienia im możliwie najszerszego korzystania z tych podstawowych praw i wolności,

uważając za pożądaną rewizję i konsolidację wcześniejszych umów międzynarodowych dotyczących statusu uchodźców, a także rozszerzenie ich zakresu oraz ochrony przez nie przewidzianej poprzez sporządzenie nowej umowy,

biorąc pod uwagę, że przyznanie azylu może być dla niektórych państw zbyt uciążliwe i że zadowalające rozwiązanie problemu, którego doniosłość i międzynarodowy charakter Narody Zjednoczone uznały, nie może z tego powodu być osiągnięte bez międzynarodowej współpracy,

¹⁷ Szerszy społeczny kontekst: https://en.wikipedia.org/wiki/Convention_Relating_to_the_Status_of_Refugees, (dostęp 8 lipca 2019).

wyrażając życzenie, aby wszystkie państwa, uznając społeczny i humanitarny charakter problemu uchodźców, zrobiły wszystko co w ich mocy, by problem ten nie stał się przyczyną napięć między państwami,

stwierdzając, że Wysokiemu Komisarzowi Narodów Zjednoczonych do spraw Uchodźców powierzono zadanie nadzoru nad stosowaniem konwencji międzynarodowych zapewniających ochronę uchodźców, i uznając, że skuteczna koordynacja środków podjętych do rozwiązania tego problemu będzie zależeć od współpracy państw z Wysokim Komisarzem,

uzgodniły, co następuje:

Rozdział I

POSTANOWIENIA OGÓLNE

Artykuł 1

Określenie terminu „uchodźca”

A. W rozumieniu niniejszej Konwencji termin „uchodźca” stosuje się do osoby, która:

1. była uważana za uchodźcę stosownie do Porozumień z dnia 12 maja 1926 r. i dnia 30 czerwca 1928 r. lub stosownie do Konwencji z dnia 28 października 1933 r. i dnia 10 lutego 1938 r., Protokołu z dnia 14 września 1939 r. lub też Konstytucji Międzynarodowej Organizacji do spraw Uchodźców.
2. Decyzję o nieuznawaniu za uchodźcę podjętą przez Międzynarodową Organizację do spraw Uchodźców w okresie jej działalności nie stanowią przeszkody do przyznania statusu uchodźcy osobom, które spełniają warunki przewidziane w punkcie 2 niniejszego ustępu;
3. w rezultacie zdarzeń, jakie nastąpiły przed dniem 1 stycznia 1951 r., oraz na skutek uzasadnionej obawy przed prześladowaniem z powodu swojej rasy, religii, narodowości, przynależności do określonej grupy społecznej lub z powodu przekonań politycznych przebywa poza granicami państwa, którego jest obywatelem, i nie może lub nie chce z powodu tych obaw korzystać z ochrony tego państwa, albo która nie ma żadnego obywatelstwa i znajdując się na skutek podobnych zdarzeń, poza państwem swojego dawnego stałego zamieszkania nie może lub nie chce z powodu tych obaw powrócić do tego państwa.

4. W przypadku osoby posiadającej więcej niż jedno obywatelstwo określenie „państwo jej obywatelstwa” oznacza każde z państw, którego obywatelstwo ona posiada; fakt nieskorzystania, bez istotnej przyczyny wynikłej z uzasadnionej obawy, przez taką osobę z ochrony jednego z państw, którego jest ona obywatelem, nie stanowi podstawy do odmowy ochrony przez państwo, z którego ona pochodzi.

B.

1. W rozumieniu niniejszej Konwencji wyrazy: „wydarzenia, które miały miejsce przed dniem 1 stycznia 1951 r.”, znajdujące się w artykule 1 ustępu A oznaczają:

a) „wydarzenia, które nastąpiły w Europie przed dniem 1 stycznia 1951 r.”, lub

b) „wydarzenia, które miały miejsce w Europie lub gdziekolwiek indziej przed dniem 1 stycznia 1951 r.”; każde z Umawiających się Państw, w momencie podpisywania, ratyfikacji lub przystąpienia, złoży oświadczenie, które z tych określeń zamierza stosować, realizując zobowiązania przyjęte przez siebie na podstawie niniejszej Konwencji.

2. Każde Umawiające się Państwo, które przyjęło wariant a), może w każdej chwili rozszerzyć swoje zobowiązania, przyjmując, w drodze zawiadomienia skierowanego do Sekretarza Generalnego Narodów Zjednoczonych, wariant b).

C. Niniejsza Konwencja przestaje obowiązywać w stosunku do każdej osoby określonej przez postanowienia ustępu A, jeżeli:

1. dobrowolnie zwróciła się ona ponownie o ochronę państwa, którego jest obywatelem, lub

2. utraciwszy swoje obywatelstwo ponownie dobrowolnie je przyjęła, lub

3. przyjęła nowe obywatelstwo i korzysta z ochrony państwa, którego obywatelstwo przyjęła, lub

4. ponownie dobrowolnie osiedliła się w państwie, które opuściła lub poza którego granicami przebywała z powodu obawy przed prześladowaniem, lub

5. nie może dłużej odmawiać korzystania z ochrony państwa swojego obywatelstwa, albowiem ustały warunki, w związku z którymi została uznana za uchodźcę. Zastrzega się, że postanowień niniejszego punktu nie stosuje się do uchodźcy określonego w punkcie 1 ustępu A niniejszego

artykułu, który może powołać się na przekonujące powody związane z poprzednimi prześladowaniami, uzasadniające jego odmowę z korzystania z ochrony państwa, którego obywatelstwo posiada;

6. jest osobą, która nie mając żadnego obywatelstwa może powrócić do państwa, w którym miała poprzednio stałe miejsce zamieszkania, ponieważ przestały istnieć okoliczności, w związku z którymi została uznana za uchodźcę. Zastrzega się, że postanowień niniejszego punktu nie stosuje się do uchodźcy określonego w punkcie 1 ustępu A niniejszego artykułu, który może powołać się na przekonujące powody związane z poprzednimi prześladowaniami, uzasadniające jego odmowę powrotu do państwa, w którym miał poprzednio swoje stałe miejsce zamieszkania.

D. Niniejsza Konwencja nie ma zastosowania do osób, które aktualnie korzystają z ochrony lub pomocy organów lub agencji Narodów Zjednoczonych innych niż Wysoki Komisarz Narodów Zjednoczonych do spraw Uchodźców. Z chwilą gdy taka ochrona lub pomoc zostanie z jakiegokolwiek przyczyny wstrzymana, osoby te ipso facto będą korzystały z dobrodziejstw niniejszej Konwencji, mimo że ich położenie nie zostało ostatecznie uregulowane zgodnie ze stosownymi rezolucjami przyjętymi przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych.

E. Niniejsza Konwencja nie ma zastosowania do osoby uważanej przez właściwe władze państwa, w którym ta osoba się osiedliła, za mającą prawa i obowiązki związane z posiadaniem obywatelstwa tego państwa.

F. Postanowienia niniejszej Konwencji nie mają zastosowania do osoby, w stosunku do której istnieją poważne podstawy, aby sądzić, że: a) dokonała zbrodni przeciwko pokojowi, zbrodni wojennej lub zbrodni przeciwko ludzkości w rozumieniu aktów międzynarodowych opracowanych dla ustanowienia przepisów odnoszących się do tych zbrodni; b) dokonała poważnej zbrodni o charakterze niepolitycznym poza państwem, które ją przyjęło, przed uznaniem jej za uchodźcę; c) jest winną czynów sprzecznych z celami i zasadami Narodów Zjednoczonych.

Artykuł 2

Obowiązki ogólne

Każdy uchodźca ma – w stosunku do państwa, w którym się znajduje – obowiązki, które obejmują w szczególności przestrzeganie praw i przepisów, a także środków podjętych w celu utrzymania porządku publicznego.

Artykuł 3

Niedopuszczalność dyskryminacji

Umawiające się Państwa będą stosowały postanowienia niniejszej Konwencji do uchodźców bez względu na ich rasę, religię lub państwo pochodzenia.

Artykuł 4

Religia

Umawiające się Państwa przyznają uchodźcom na swoim terytorium co najmniej tak samo korzystne traktowanie, jak własnym obywatelom w sprawie wolności praktyk religijnych i wolności wychowania religijnego ich dzieci.

Artykuł 5

Prawa przyznane niezależnie od niniejszej Konwencji

Żadne z postanowień niniejszej Konwencji nie narusza innych praw i korzyści przyznanych przez Umawiające się Państwa uchodźcom niezależnie od tej Konwencji.

Artykuł 6

Określenie „w tych samych okolicznościach”

W rozumieniu niniejszej Konwencji określenie „w tych samych okolicznościach” oznacza, że wszystkie wymogi, (włącznie z tymi, które dotyczą czasu i warunków pobytu lub zamieszkiwania), jakie zainteresowana osoba powinna spełnić, aby móc korzystać z omawianego prawa, gdyby nie była uchodźcą, powinny być przez nią wypełnione, z wyjątkiem wymogów, których uchodźca ze względu na ich charakter nie może spełnić.

Artykuł 7

Wyłączenie zasady wzajemności

1. Z zastrzeżeniem bardziej korzystnych postanowień niniejszej Konwencji, każde Umawiające się Państwo przyznaje uchodźcom takie samo traktowanie, jakie zwykle przyznawane jest cudzoziemcom.

2. Po upływie trzyletniego okresu zamieszkiwania wszyscy uchodźcy będą korzystać na terytorium Umawiających się Państw z wyłączenia stosowania ustawowej zasady wzajemności.

3. Każde Umawiające się Państwo będzie nadal przyznawało uchodźcom prawa i korzyści, do których, przy braku wzajemności, byli już uprawnieni w dniu wejścia w życie niniejszej Konwencji w stosunku do tego państwa.

4. Umawiające się Państwa życzliwie rozważą możliwość przyznania uchodźcom, przy braku wzajemności, praw i przywilejów, poza tymi, do których są uprawnieni na mocy ustępów 2 i 3, oraz rozszerzenia wyłączenia stosowania wymogu wzajemności w stosunku do uchodźców, którzy nie spełniają warunków przewidzianych w ustępach 2 i 3.

5. Postanowienia ustępów 2 i 3 stosuje się również do praw i korzyści, o których mowa w artykułach 13, 18, 19, 21 i 22 niniejszej Konwencji, jak również praw i korzyści nie przewidzianych przez nią.

Artykuł 8

Zwolnienie od środków wyjątkowych

Co się tyczy środków wyjątkowych, które mogą być zastosowane przeciwko osobie, majątkowi lub interesom obywateli obcego państwa, Umawiające się Państwa nie będą stosowały tych środków wobec uchodźcy będącego formalnie obywatelem tego państwa jedynie z powodu tego obywatelstwa. Umawiające się Państwa, których ustawodawstwo nie dopuszcza do stosowania wyrażonej w niniejszym artykule ogólnej zasady, zastosują w odpowiednich przypadkach wyjątki na korzyść takich uchodźców.

Artykuł 9

Środki tymczasowe

Żadne z postanowień niniejszej Konwencji nie pozbawia Umawiającego się Państwa w czasie wojny lub w razie zaistnienia innych poważnych i wyjątkowych okoliczności prawa do podjęcia tymczasowo w stosunku do określonej osoby środków, które uważa za niezbędne dla bezpieczeństwa narodowego, zanim wspomniane Umawiające się Państwo uzna, że osoba ta istotnie jest uchodźcą i że dalsze stosowanie wspomnianych środków wobec niej jest niezbędne ze względu na bezpieczeństwo narodowe.

Artykuł 10

Kontynuacja zamieszkania

1. W przypadku gdy w czasie II wojny światowej uchodźca został zmuszony do zmiany miejsca swojego pobytu i przeniesiony na terytorium Umawiającego się Państwa, na którym zamieszkuje, okres takiego przymusowego

pobytu będzie traktowany jako zgodne z prawem zamieszkiwanie na tym terytorium.

2. W przypadku gdy w czasie II wojny światowej uchodźca został zmuszony do opuszczenia terytorium Umawiającego się Państwa, a następnie przed wejściem w życie niniejszej Konwencji powrócił na to terytorium w celu zamieszkania, okres zamieszkania zarówno przed, jak i po takim przymusowym opuszczeniu jest uważany za jeden nieprzerwany okres dla celów, dla których wymagany jest taki nieprzerwany okres stałego zamieszkania.

Artykuł 11

Uchodźcy marynarze

W przypadku uchodźców zatrudnionych stale jako członkowie załóg statków podnoszących flagę Umawiającego się Państwa, Państwo to rozpatrzy życzliwie możliwość ich osiedlenia się na swoim terytorium, wydania im dokumentów podróży lub przyjęcia ich tymczasowo na swoje terytorium, w szczególności, aby ułatwić im osiedlenie się w innym państwie.

Rozdział II

STATUS PRAWNY

Artykuł 12

Status osobowy

1. Status osobowy każdego uchodźcy określa prawo państwa jego stałego zamieszkiwania, a jeżeli nigdzie stale nie zamieszkuje, prawo państwa, w którym przebywa.

2. Prawa, które uchodźca nabył wcześniej, związane z jego statusem osobowym, a szczególnie prawa związane z małżeństwem, będą przestrzegane przez Umawiające się Państwo, pod warunkiem dopełnienia – w miarę potrzeb – formalności przewidzianych prawem tego państwa, z zastrzeżeniem, że prawa te byłyby uznane przez prawo tego państwa, gdyby zainteresowany nie stał się uchodźcą.

Artykuł 13

Mienie ruchome i nieruchome

Umawiające się Państwa przyznają uchodźcy najbardziej korzystne traktowanie, w każdym przypadku nie mniej korzystne niż przyznawane w tych samych okolicznościach innym cudzoziemcom odnośnie do nabycia mienia

ruchomego i nieruchomego oraz związanych z tym praw, a także odnośnie do najmu i innych umów dotyczących mienia ruchomego i nieruchomego.

Artykuł 14

Prawa artystyczne i własność przemysłowa

Odnosnie do ochrony własności przemysłowej, takiej jak wynalazki, projekty lub modelowanie, znaki i nazwy handlowe, oraz praw dotyczących literatury oraz dzieł artystycznych i naukowych uchodźca korzysta w państwie, w którym ma swoje miejsce zamieszkania, z takiej samej ochrony, jaka jest przyznawana obywatelom tego państwa. Na terytorium któregośkolwiek innego Umawiającego się Państwa korzysta on z takiej samej ochrony, jaka jest przyznawana na tym terytorium obywatelom państwa, w którym ma swoje miejsce zamieszkania.

Artykuł 15

Prawo do stowarzyszania się

Umawiające się Państwa przyznają uchodźcom legalnie zamieszkującym na ich terytoriach, w sprawach dotyczących stowarzyszeń niepolitycznych i nie posiadających charakteru zarobkowego, a także związków zawodowych, najbardziej korzystne traktowanie przyznawane w tych samych okolicznościach obywatelom innych państw.

Artykuł 16

Dostęp do sądów

1. Każdy uchodźca ma prawo swobodnego dostępu do sądów na terytoriach wszystkich Umawiających się Państw.
2. W Umawiającym się Państwie, w którym ma on stałe miejsce zamieszkania, uchodźca korzysta z takiego samego traktowania jak obywatel tego państwa w sprawach dotyczących dostępu do sądów, pomocy prawnej i zwolnienia od *cautio iudicatum solvi*.
3. W sprawach wymienionych w ustępie 2 uchodźca w Umawiających się Państwach, innych niż to, w którym ma on swoje stałe miejsce zamieszkania, korzysta z takiego samego traktowania, jak obywatele państwa, w którym ma swoje miejsce zamieszkania.

Rozdział III

PRACA ZAROBKOWA

Artykuł 17

Praca najemna

1. Umawiające się Państwa przyznają uchodźcom legalnie przebywającym na ich terytoriach najkorzystniejsze traktowanie przyznawane w takich samych okolicznościach obywatelom obcego państwa odnośnie do prawa wykonywania pracy najemnej.

2. W każdym razie środki ograniczające, nałożone na cudzoziemców lub na zatrudnianie cudzoziemców w celu ochrony wewnętrznego rynku pracy, nie będą stosowane do uchodźcy który był w czasie wejścia w życie tej Konwencji w Umawiającym się Państwie już z nich zwolniony lub który spełnia jeden z następujących warunków: a) zakończył trzyletni okres zamieszkiwania w państwie, b) ma za małżonka osobę posiadającą obywatelstwo państwa zamieszkania. Uchodźca nie może skorzystać z dobrodziejstw tego postanowienia, jeżeli porzucił swego małżonka, c) ma jedno lub kilkoro dzieci, które posiadają obywatelstwo państwa zamieszkania.

3. Umawiające się Państwa rozważą życzliwie możliwość zrównania praw wszystkich uchodźców odnośnie do wykonywania pracy najemnej z prawami obywateli, w szczególności zaś tych uchodźców, którzy przybyli na ich terytoria w ramach programów werbunku siły roboczej lub zgodnie z planami imigracyjnymi.

Artykuł 18

Samoatrudnienie

Umawiające się Państwa przyznają uchodźcy legalnie przebywającemu na ich terytorium możliwie najbardziej korzystne traktowanie, nie mniej korzystne niż przyznane obywatelom zagranicznym w tych samych okolicznościach, odnośnie do prawa podejmowania pracy na własny rachunek w rolnictwie, przemyśle, rzemiośle i handlu, a także tworzenia przedsiębiorstw handlowych i przemysłowych.

Artykuł 19

Wolne zawody

1. Każde z Umawiających się Państw przyzna uchodźcom legalnie przebywającym na jego terytorium i posiadającym dyplomy uznane przez właściwe władze tego Państwa, którzy pragną wykonywać wolny zawód, możliwe

najbardziej korzystne traktowanie, a w każdym razie nie mniej korzystne niż to, które przyznało w tych samych okolicznościach cudzoziemcom.

2. Umawiające się Państwa podejmują wszelkie starania, zgodnie z ich prawami i konstytucjami, dla zagwarantowania osiedlenia tych uchodźców na terytoriach innych niż terytoria metropolitalne, za które ponoszą odpowiedzialność w stosunkach międzynarodowych.

Rozdział IV

WARUNKI BYTOWE

Artykuł 20

Racjonowanie

Tam gdzie istnieje system racjonowania regulujący ogólne rozdzielnictwo deficytowych towarów, który ma zastosowanie do ogółu ludności, uchodźcy będą traktowani w taki sam sposób, jak obywatele.

Artykuł 21

Mieszkanie

Co się tyczy mieszkań, Umawiające się Państwa udzielają, w takim zakresie, w jakim sprawa ta jest unormowana przepisami ustaw i zarządzeń lub podlega kontroli organów władzy, uchodźcom legalnie przebywającym na ich terytoriach możliwie najbardziej korzystne traktowanie; w każdym razie traktowanie to nie może być mniej korzystne niż udzielane w tych samych okolicznościach cudzoziemcom.

Artykuł 22

Oświata publiczna

1. Umawiające się Państwa przyznają uchodźcom takie samo traktowanie w zakresie nauczania podstawowego, jakie przyznają swoim obywatelom.

2. Umawiające się Państwa przyznają uchodźcom możliwie najbardziej korzystne traktowanie, a w każdym razie nie mniej korzystne niż to, które przyznają w tych samych okolicznościach cudzoziemcom, w zakresie szkolnictwa innego niż szkolnictwo podstawowe, w szczególności zaś w zakresie dostępu do studiów, uznawania zagranicznych świadectw szkolnych, dyplomów i stopni naukowych, zwolnienia z czesnego i opłat oraz przyznawania stypendiów.

Artykuł 23

Opieka społeczna

Umawiające się Państwa przyznają uchodźcom legalnie przebywającym na ich terytorium takie samo traktowanie w zakresie opieki i pomocy społecznej, z jakiego korzystają ich obywatele.

Artykuł 24

Ustawodawstwo pracy i ubezpieczenie społeczne

1. Umawiające się Państwa przyznają uchodźcom legalnie stale przebywającym na ich terytorium takie samo traktowanie, jak własnym obywatelom odnośnie do następujących spraw: a) w takim samym zakresie, w jakim sprawy te są uregulowane w ustawach i zarządzeniach lub podlegają kontroli władz administracyjnych – wynagrodzeń za pracę łącznie z dodatkiem rodzinnym, jeżeli jest on częścią wynagrodzenia za pracę, czasu pracy, pracy w godzinach nadliczbowych, płatnych urlopów, ograniczenia pracy w domu, najniższego wieku osób zatrudnianych, nauki zawodu i praktyki, pracy kobiet i osób młodocianych, a także korzystania z uprawnień przyznanych w umowach zbiorowych, b) ubezpieczeń społecznych (przepisy prawne dotyczące wypadków przy pracy, chorób zawodowych, macierzyństwa, chorób, inwalidztwa, podeszłego wieku, śmierci, bezrobocia, świadczeń na rzecz rodziny i innych obciążeń, które zgodnie z ustawodawstwem wewnętrznym lub zarządzeniami są objęte systemem ubezpieczeń społecznych), z zastrzeżeniem następujących ograniczeń: i. mogących istnieć stosownych porozumień dotyczących zachowania praw nabytych i praw znajdujących się w trakcie nabywania. ii. ustawodawstwa wewnętrznego lub zarządzeń państwa stałego zamieszkania mogących określać szczególnego typu porozumienia dotyczące świadczeń lub częściowych świadczeń płatnych w całości ze środków publicznych i dotyczących zasiłków wypłacanych osobom, które nie spełniają wymogu opłacenia składek uprawniających do otrzymania zwykłej emerytury.

2. Na prawo do odszkodowania za śmierć uchodźcy, która nastąpiła na skutek wypadku w pracy lub choroby zawodowej, nie będzie miał wpływu fakt, że osoba uprawniona zamieszkuje stale poza terytorium Umawiającego się Państwa.

3. Umawiające się Państwa rozszerzą na uchodźcę uprawnienia wynikające z umów zawartych między sobą lub które mogą być zawarte między nimi w przyszłość, dotyczące zachowania nabytych praw lub praw znajdujących się

w trakcie nabywania w zakresie ubezpieczeń społecznych, z zastrzeżeniem jedynie warunków stosowanych wobec obywateli państw sygnatariuszy tych umów.

4. Umawiające się Państwa rozpatrzą życzliwie, tak dalece, jak jest to możliwe, objęcie uchodźców uprawnieniami wynikającymi z podobnych umów, jakie mogą w danej chwili obowiązywać między Umawiającymi się Państwami i państwami nie będącymi stronami tych umów.

Rozdział V

ŚRODKI ADMINISTRACYJNE

Artykuł 25

Pomoc administracyjna

1. Jeżeli korzystanie z prawa przez uchodźcę wymagałoby zwykle pomocy władz obcego państwa, do którego nie może się zwrócić, Umawiające się Państwo, na którego terytorium stale zamieszkuje, spowoduje, by tę pomoc otrzymał od jego własnych władz albo od jakiegoś organu międzynarodowego.

2. Władza lub władze wymienione w ustępie 1 wydadzą lub spowodują wydanie pod ich nadzorem uchodźcom takich dokumentów lub zaświadczeń, które zwykle byłoby wydawane cudzoziemcom przez ich władze państwowe lub za pośrednictwem tych władz.

3. Dokumenty lub zaświadczenia w ten sposób wydane zastępują oficjalne dokumenty wydawane cudzoziemcom przez ich władze państwowe lub za ich pośrednictwem i są wiarygodne, chyba że będą dowody przeciwnie.

4. Z zastrzeżeniem wyjątkowego traktowania, które może być przyznawane osobom ubogim, za wymienione w niniejszym artykule usługi mogą być pobierane opłaty, ale opłaty te będą umiarkowane i odpowiadać będą opłatom pobieranym za podobne usługi od własnych obywateli.

5. Postanowienia niniejszego artykułu nie naruszają artykułów 27 i 28.

Artykuł 26

Wolność poruszania się

Każde Umawiające się Państwo przyznaje uchodźcom legalnie przebywającym na jego terytorium prawo wyboru miejsca stałego zamieszkania i prawo do swobodnego poruszania się w granicach tego terytorium, z zachowaniem przepisów stosowanych wobec cudzoziemców w ogóle w tych samych okolicznościach.

Artykuł 27**Dokumenty tożsamości**

Umawiające się państwa wydadzą dokumenty tożsamości każdemu uchodźcy znajdującemu się na ich terytorium, który nie posiada ważnego dokumentu podróży.

Artykuł 28**Dokumenty podróży**

1. Umawiające się Państwa wydają uchodźcom legalnie przebywającym na ich terytoriach dokumenty podróży potrzebne do podróżowania poza ich terytoriami, chyba że stoją na przeszkodzie ważne względy bezpieczeństwa państwowego lub porządku publicznego; postanowienia zawarte w załączniku do niniejszej Konwencji stosuje się odnośnie do tych dokumentów. Umawiające się Państwa mogą wydać taki dokument podróży każdemu innemu uchodźcy znajdującemu się na terytoriach, a szczególnie życzliwie rozważą wydanie takiego dokumentu podróży tym uchodźcom znajdującym się na ich terytoriach, którzy nie mają możliwości otrzymania dokumentów podróży z państwa swego legalnego stałego zamieszkania.

2. Dokumenty podróży wydane uchodźcom na podstawie wcześniejszych umów międzynarodowych przez strony tych umów są uznane i traktowane przez Umawiające się Państwa tak, jakby były wydane zgodnie z niniejszym artykułem.

Artykuł 29**Opłaty skarbowe**

1. Umawiające się Państwa nie będą nakładały na uchodźców żadnych należności, opłat czy podatków, niezależnie od ich nazwy, innych lub wyższych niż pobierane od swych obywateli w podobnych sytuacjach.

2. Ustalenia poprzedniego ustępu nie stoją na przeszkodzie stosowaniu wobec uchodźców ustaw i zarządzeń dotyczących opłat za wydanie cudzoziemcom dokumentów administracyjnych, w tym również dokumentów tożsamości.

Artykuł 30**Przeniesienie mienia**

1. Każde Umawiające się Państwo zezwoli uchodźcom, zgodnie ze swymi ustawami i zarządzeniami, na przeniesienie mienia, które wwieźli oni na

jego terytorium, do innego państwa, gdzie zostali przyjęci dla celów przesiedlenia się.

2. Każde Umawiające się Państwo rozpatrzy życzliwie prośby uchodźców o zezwolenie na przeniesienie mienia, gdziekolwiek ono znajdowałoby się i jest niezbędne do ich ponownego osiedlenia się w innym państwie, w którym zostali przyjęci.

Artykuł 31

Uchodźcy przebywający nielegalnie w państwie przyjęcia

1. Umawiające się Państwa nie będą nakładały kar za nielegalny wjazd lub pobyt na uchodźców przebywających bezpośrednio z terytorium, na którym ich życiu lub wolności zagrażało niebezpieczeństwo w rozumieniu artykułu 1, i weszli lub przebywają na ich terytorium bez zezwolenia, pod warunkiem że zgłoszą się bezzwłocznie do władz i przedstawią wiarygodne przyczyny swojego nielegalnego wjazdu lub pobytu.

2. Umawiające się Państwa nie będą nakładały na poruszanie się takich uchodźców ograniczeń poza tymi, które są niezbędne; ograniczenia takie będą stosowane tylko dopóty, dopóki status tych uchodźców w państwie nie zostanie uregulowany lub dopóki nie zostaną przyjęci w innym państwie. Umawiające się Państwa przyznają uchodźcom odpowiedni czas, jak również wszystkie niezbędne ułatwienia dla uzyskania prawa przyjęcia w innym państwie.

Artykuł 32

Wydalenie

1. Umawiające się Państwa nie wydały uchodźcy, legalnie przebywającego na ich terytoriach, z innych powodów niż bezpieczeństwo państwowe lub porządek publiczny.

2. Wydalenie takiego uchodźcy może nastąpić jedynie na podstawie decyzji podjętej zgodnie z przewidzianą przez prawo procedurą. Uchodźcy powinno się, chyba że ważne powody bezpieczeństwa państwowego przemawiają przeciwko temu, zezwolić na przedstawienie dowodów na swoje usprawiedliwienie, złożenie odwołania i na posiadanie w tym celu przedstawiciela przed właściwymi władzami lub też przed osobą lub osobami specjalnie do tego wyznaczonymi przez właściwe władze.

3. Umawiające się Państwa przyznają takiemu uchodźcy rozsądny okres na staranie o legalne przyjęcie w innym państwie. Umawiające się Pań-

stwa w tym czasie mają prawo stosowania takich środków, jakie uznają za niezbędne.

Artykuł 33

Zakaz wydalenia lub zawracania

1. Żadne Umawiające się Państwo nie wydali lub nie zawróci w żaden sposób uchodźcy do granicy terytoriów, gdzie jego życiu lub wolności zagrażałoby niebezpieczeństwo ze względu na jego rasę, religię, obywatelstwo, przynależność do określonej grupy społecznej lub przekonania polityczne.

2. Nie może powoływać się jednakże na dobrodziejstwo niniejszego postanowienia uchodźca, co do którego istnieją podstawy, aby uznać go za groźnego dla bezpieczeństwa państwa, w którym się on znajduje, lub który będąc skazanym prawomocnym wyrokiem za szczególnie poważne zbrodnie stanowi niebezpieczeństwo dla społeczeństwa tego państwa.

Artykuł 34

Naturalizacja

Umawiające się Państwa będą w miarę możliwości ułatwiały asymilację i naturalizację uchodźców. W szczególności podejmą wszelkie wysiłki dla przyspieszenia procedury naturalizacyjnej i zmniejszenia, tak dalece, jak to jest możliwe, opłat i kosztów tego postępowania.

Rozdział VI

POSTANOWIENIA WYKONAWCZE I PRZEJŚCIOWE

Artykuł 35

Współpraca władz państwowych z Narodami Zjednoczonymi

1. Umawiające się Państwa zobowiązują się do współpracy z Urzędem Wysokiego Komisarza Narodów Zjednoczonych do spraw Uchodźców lub z każdą inną agencją Narodów Zjednoczonych, która może go zastąpić w pełnieniu jego funkcji, a w szczególności dla ułatwienia jego obowiązku nadzorowania stosowania postanowień niniejszej Konwencji.

2. Aby umożliwić Urzędowi Wysokiego Komisarza Narodów Zjednoczonych do spraw Uchodźców lub każdej innej agencji Narodów Zjednoczonych, która może go zastąpić, przedstawianie sprawozdań właściwym organom Narodów Zjednoczonych, Umawiające się Państwa zobowiązują się dostarczać w odpowiedniej formie żądane informacje i dane statystyczne dotyczą-

ce: a) położenia uchodźców, b) stosowania niniejszej Konwencji, c) ustaw, zarządzeń i dekrétów, które weszły lub mogą wejść później w życie i dotyczą uchodźców.

Artykuł 36

Informacje dotyczące ustawodawstwa wewnętrznego

Umawiające się Państwa przekażą Sekretarzowi Generalnemu Narodów Zjednoczonych teksty ustaw i zarządzeń, które mogą wydać w celu zapewnienia stosowania niniejszej Konwencji.

Artykuł 37

Stosunek do zawartych wcześniej konwencji

Bez naruszania postanowień artykułu 28 ustępu 2 niniejszej Konwencji, niniejsza Konwencja zastępuje, między jej stronami, Porozumienia z dnia 5 lipca 1922 r., dnia 31 maja 1924 r., dnia 12 maja 1926 r., dnia 30 czerwca 1928 r. i dnia 30 lipca 1935 r., Konwencja z dnia 28 października 1933 r. i dnia 10 lutego 1938 r., Protokół z dnia 14 września 1939 r. oraz Umowę z dnia 15 października 1946 r.

Rozdział VII

POSTANOWIENIA KOŃCOWE

Artykuł 38

Rozstrzyganie sporów

Każdy spór między stronami niniejszej Konwencji dotyczący jej interpretacji lub stosowania, którego nie można rozwiązać innymi sposobami, na żądanie jednej ze stron sporu będzie skierowany do Międzynarodowego Trybunału Sprawiedliwości.

Artykuł 39

Podpisanie, ratyfikacja i przystąpienie

1. Niniejsza Konwencja będzie otwarta do podpisania w Genewie dnia 28 lipca 1951 r., a później zostanie zdeponowana u Sekretarza Generalnego Narodów Zjednoczonych. Będzie ona otwarta do podpisania w Europejskim Biurze Narodów Zjednoczonych od dnia 28 lipca do dnia 31 sierpnia 1951 r. i ponownie będzie otwarta do podpisania w siedzibie Narodów Zjednoczonych od dnia 17 września 1951 r. do dnia 31 grudnia 1952 r.

2. Niniejsza Konwencja będzie otwarta do podpisania z upoważnienia wszystkich Państw-Członków Narodów Zjednoczonych, a także z upoważnienia każdego innego państwa zaproszonego do udziału w Konferencji pełnomocników w sprawie statusu uchodźców i osób bez przynależności państwowej lub państwa, które Zgromadzenie Ogólne zaprosi do jej podpisania. Podlega ona ratyfikacji, a dokumenty ratyfikacyjne zostaną złożone u Sekretarza Generalnego Narodów Zjednoczonych.

3. Państwa wymienione w ustępie 2 niniejszego artykułu mogą przystąpić do niniejszej Konwencji po dniu 28 lipca 1951 r. Przystąpienia dokonuje się przez złożenie dokumentu przystąpienia u Sekretarza Generalnego Narodów Zjednoczonych.

Artykuł 40

Klauzule o stosowaniu terytorialnym

1. Każde państwo może przy podpisywaniu, ratyfikacji lub przystąpieniu oświadczyć, że niniejsza Konwencja rozciąga się na wszystkie lub niektóre terytoria, za które jest ono odpowiedzialne w stosunkach międzynarodowych. Takie oświadczenie staje się skuteczne z chwilą wejścia w życie Konwencji w stosunku do tego państwa.

2. W każdym późniejszym czasie takiego rozciągnięcia dokonuje się przez zawiadomienie skierowane do Sekretarza Generalnego Narodów Zjednoczonych i staje się ono skuteczne poczynając od 90 dnia po otrzymaniu zawiadomienia przez Sekretarza Generalnego Narodów Zjednoczonych albo od daty wejścia w życie Konwencji dla danego państwa w zależności od tego, która z tych dat jest późniejsza.

3. W stosunku do tych terytoriów, na które niniejsza Konwencja nie rozciąga się od daty podpisania, ratyfikacji lub przystąpienia, każde zainteresowane państwo rozpatrzy możliwość jak najszybszego podjęcia wszelkich kroków w celu rozciągnięcia stosowania tej Konwencji na te terytoria, pod warunkiem uzyskania zgody rządów tych terytoriów, gdy wymagają jej względy konstytucyjne.

Artykuł 41

Klauzula federacyjna

W przypadku państwa federacyjnego lub niejednolitego stosuje się poniższe postanowienia: a) co się tyczy tych artykułów niniejszej Konwencji, które podlegają jurysdykcji ustawodawczej federacyjnej władzy ustawodawczej, obowiązki rządu federacyjnego będą w tej mierze takie same, jak obo-

wiązki stron nie będących państwami federacyjnymi, b) co się tyczy tych artykułów niniejszej Konwencji, które podlegają jurysdykcji ustawodawczej wchodzących w skład państwa stanów, prowincji lub kantonów, które zgodnie z systemem konstytucyjnym federacji nie są obowiązane do podejmowania działań ustawodawczych, rząd federacyjny możliwie jak najszybciej przekaże treść tych artykułów wraz ze swoją pozytywną rekomendacją do wiadomości właściwych władz stanów, prowincji lub kantonów. c) Państwo federacyjne-Strona niniejszej Konwencji, na żądanie każdego innego Umawiającego się Państwa, przekazane za pośrednictwem Sekretarza Generalnego Narodów Zjednoczonych, dostarczy informacje o istniejącym w federacji i jej częściach składowych prawie i praktyce dotyczących każdego postanowienia Konwencji, wskazując, w jakiej mierze te postanowienia zostały wprowadzone w życie drogą działań ustawodawczych lub innych.

Artykuł 42

Zastrzeżenia

1. W czasie podpisywania, ratyfikacji lub przystąpienia każde państwo może złożyć zastrzeżenia do artykułów Konwencji innych niż artykuły 1, 3, 4, 16 ust. 1, artykuł 33 i artykuły od 36 do 46 włącznie.
2. Każde Umawiające się Państwo, składając zastrzeżenie zgodnie z ustępem 1 niniejszego artykułu, może w każdym czasie je wycofać przez powiadomienie o tym Sekretarza Generalnego Narodów Zjednoczonych.

Artykuł 43

Wejście w życie

1. Niniejsza Konwencja wejdzie w życie dziewięćdziesiątego dnia od dnia zdeponowania szóstego dokumentu ratyfikacyjnego lub dokumentu przystąpienia.
2. Dla każdego państwa, które ratyfikuje Konwencję lub przystąpi do niej po złożeniu szóstego dokumentu ratyfikującego lub przystąpienia, Konwencja wejdzie w życie dziewięćdziesiątego dnia od daty złożenia przez to państwo dokumentu ratyfikacyjnego lub dokumentu przystąpienia.

Artykuł 44

Wypowiedzenie

1. Każde Umawiające się Państwo może w każdym czasie wypowiedzieć niniejszą Konwencję przez zawiadomienie skierowane do Sekretarza Generalnego Narodów Zjednoczonych.

2. Takie wypowiedzenie nabiera mocy dla tego państwa po roku od dnia, w którym otrzyma je Sekretarz Generalny Narodów Zjednoczonych.

3. Każde państwo, które złożyło oświadczenie lub zawiadomienie zgodnie z artykułem 40, może oświadczyć w każdym późniejszym czasie Sekretarzowi Generalnemu Narodów Zjednoczonych, że Konwencja przestaje być rozciągnięta na takie terytorium po upływie jednego roku od daty otrzymania zawiadomienia przez Sekretarza Generalnego Narodów Zjednoczonych.

Artykuł 45

Rewizja

1. Każde Umawiające się Państwo może w dowolnym czasie przez zawiadomienie skierowane do Sekretarza Generalnego Narodów Zjednoczonych zażądać rewizji niniejszej Konwencji.

2. Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych zaleci, jakie kroki podjąć w związku z tym żądaniem.

Artykuł 46

Zawiadomienia dokonywane przez Sekretarza Generalnego Narodów Zjednoczonych

Sekretarz Generalny Narodów Zjednoczonych zawiadomi wszystkie Państwa-Członków Narodów Zjednoczonych i państwa nie będące członkami, o których mowa w artykule 39: a) oświadczeniach i zawiadomieniach, zgodnie z artykułem 1 ustęp B, b) podpisaniach, ratyfikacjach i przystąpieniach, zgodnie z artykułem 39, c) oświadczeniach i zawiadomieniach, zgodnie z artykułem 40, d) zastrzeżeniach i ich wycofaniu, zgodnie z artykułem 42, e) dacie wejścia w życie niniejszej Konwencji, zgodnie z artykułem 43, f) wypowiedzeniach i zawiadomieniach, zgodnie z artykułem 44, g) żądaniach rewizji, zgodnie z artykułem 45. Na dowód czego niżej podpisani, należycie upoważnieni, podpisali niniejszą Konwencję z upoważnienia rządów. Sporządzono w Genewie dnia dwudziestego ósmego lipca tysiąc dziewięćset pięćdziesiątego pierwszego roku w jednym egzemplarzu, którego teksty angielski i francuski są jednakowo autentyczne i który zostanie złożony w archiwach Narodów Zjednoczonych oraz którego uwierzytelnione kopie prześle się wszystkim Państwom-Członkom Narodów Zjednoczonych i państwom nie będącym członkami, o których mowa w artykule 39.

ZAŁĄCZNIK

§1 1. Dokument podróży, o którym mowa w artykule 28 niniejszej Konwencji, powinien być zgodny z załącznikiem wzorem. 2. Dokument ten powinien być sporządzony przynajmniej w dwóch językach; jednym z nich powinien być angielski lub francuski.

§2 Z zastrzeżeniem uregulowań wydanych w państwie wystawienia, dzieci mogą być wymienione w dokumencie jednego z rodziców lub w wyjątkowych okolicznościach w dokumencie innego dorosłego uchodźcy.

§3 Opłaty pobierane za wystawienie dokumentu nie powinny przekraczać najniższych opłat pobieranych za paszporty państwowe.

§4 Z wyjątkiem szczególnych lub wyjątkowych przypadków, dokument powinien być wystawiony na możliwie największą liczbę państw.

§5 Okres ważności dokumentu będzie wynosił jeden rok lub dwa lata w zależności od uznania wydających go władz.

§6 1. Wznowienie lub przedłużenie ważności dokumentu zależy od wydających go władz tak długo, aż posiadacz nie osiedli się zgodnie z prawem na terytorium innego państwa i legalnie zamieszka na terytorium wymienionej władzy. Wydanie nowego dokumentu, jeśli zachodzą te same okoliczności, zależy od władzy, która wydała poprzedni dokument. 2. Władze dyplomatyczne lub konsularne, specjalnie upoważnione do tych spraw, powinny mieć uprawnienia do przedłużania na okres nie dłuższy niż 6 miesięcy ważności dokumentów podróży wydanych przez ich rządy. 3. Umawiające się Państwa będą życzliwie rozpatrywały możliwość wznowienia lub przedłużenia ważności dokumentów podróży lub wydania nowych dokumentów uchodźcom, którzy już nie zamieszkują legalnie na ich terytoriach, a nie mogą otrzymać dokumentów podróży z państwa swojego legalnego zamieszkania.

§7 Umawiające się Państwa uznają ważność dokumentów wydanych zgodnie z postanowieniami artykułu 28 niniejszej Konwencji.

§8 Właściwe władze państwa, do którego uchodźca pragnie się udać, jeśli są gotowe go przyjąć i jeśli wymagana jest wiza, wydadzą wizę w dokumencie, którego jest on posiadaczem.

§9 1. Umawiające się Państwa zobowiązują się wydawać wizy tranzytowe uchodźcom którzy otrzymali wizy do państwa docelowego. 2. Wydania takich wiz można odmówić z przyczyn, które usprawiedliwiają odmowę wydania wizy każdemu cudzoziemcowi.

§10 Opłaty za wydanie wiz wyjazdowych, wjazdowych i tranzytowych nie powinny przewyższać najniższych opłat pobieranych za wizy w paszportach cudzoziemców.

§11 W przypadku gdy uchodźca osiedlił się legalnie na terytorium innego Umawiającego się Państwa, odpowiedzialność za wydanie nowego dokumentu, zgodnie z zasadami i warunkami artykułu 28, spada na właściwe władze tego terytorium, do których uchodźca będzie miał prawo zwracać się z prośbą.

§12 Władze wydające nowy dokument winny zabrać stary dokument i zwrócić go państwu, które go wydało, jeżeli zaznaczono w dokumencie, że podlega on takiemu zwrotowi; w innym przypadku władze te zabierają i anulują dokument.

§13 1. Każde Umawiające się Państwo zobowiązuje się do ponownego przyjęcia na swoje terytorium posiadacza dokumentu podróży wystawionego przez wymienione państwo, zgodnie z artykułem 28 niniejszej Konwencji, w czasie ważności tego dokumentu. 2. Z zastrzeżeniem postanowień poprzedniego ustępu, Umawiające się Państwo może wymagać od posiadacza dokumentu dopełnienia takich formalności, jakie są stosowane odnośnie do wyjazdu i wjazdu na jego terytorium. 3. Umawiające się Państwa zastrzegają sobie, w wyjątkowych przypadkach lub w przypadkach gdy zezwolenie na pobyt uchodźcy jest ważne na określony czas, prawo – w momencie wydania dokumentu – ograniczenia okresu, w którym uchodźca może powrócić, z tym że nie może być on krótszy niż 3 miesiące.

§14 Z jedynym zastrzeżeniem warunków paragrafu 13, postanowienia niniejszego załącznika nie naruszają w niczym ustaw i zarządzeń regulujących na terytoriach Umawiających się Państw warunki przyjęcia, tranzytu, zamieszkania, osiedlenia się i wyjazdu.

§15 Wydawanie dokumentu ani wprowadzane do niego wpisy nie określają ani nie mają wpływu na status jego posiadacza, zwłaszcza w zakresie jego obywatelstwa.

§16 Wydanie dokumentu nie uprawnia w żadnym przypadku jego posiadacza do ochrony przez władze dyplomatyczne i konsularne państwa wydającego, ani nie daje tym władzom prawa do ochrony.

6. Prawa mniejszości narodowych

Konwencja ramowa o ochronie mniejszości narodowych

Dz.U.02.22.209

W imieniu Rzeczypospolitej Polskiej

PREZYDENT RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

podaje do powszechnej wiadomości:

W dniu 1 lutego 1995 r. została sporządzona w Strasburgu Konwencja ramowa o ochronie mniejszości narodowych, w następującym brzmieniu:

KONWENCJA RAMOWA o ochronie mniejszości narodowych¹⁸

Państwa członkowskie Rady Europy oraz inne państwa-sygnatariusze niniejszej konwencji ramowej,

zważywszy, że celem Rady Europy jest osiągnięcie większej jedności jej członków w celu ochrony i urzeczywistnienia ideałów i zasad, które są ich wspólnym dziedzictwem;

zważywszy, że jednym ze sposobów osiągnięcia tego celu jest ochrona oraz rozwój praw człowieka i podstawowych wolności;

pragnąc wypełniać Deklarację Szefów Państw oraz Szefów Rządów Państw-Członków Rady Europy przyjętą w Wiedniu dnia 9 października 1993 r.;

¹⁸ Szerszy kontekst konwencji zob: https://en.wikipedia.org/wiki/Framework_Convention_for_the_Protection_of_National_Minorities, (dostęp 9 lipca 2019).

zdecydowane chronić, w ramach swoich terytoriów, istnienie mniejszości narodowych;

zważywszy, że burzliwe wydarzenia europejskiej historii udowodniły, iż ochrona mniejszości narodowych jest niezbędna dla stabilizacji, bezpieczeństwa demokratycznego i pokoju na tym kontynencie;

zważywszy, że pluralistyczne i prawdziwie demokratyczne społeczeństwo powinno nie tylko szanować etniczną, kulturalną, językową i religijną tożsamość każdej osoby należącej do mniejszości narodowej, lecz także tworzyć odpowiednie warunki pozwalające im wyrażać, zachowywać i rozwijać tę tożsamość;

zważywszy, że tworzenie klimatu tolerancji i dialogu jest konieczne, aby zróżnicowanie kulturowe nie było źródłem i czynnikiem podziałów, lecz wzbogacenia każdego społeczeństwa;

zważywszy, że osiągnięcie tolerancyjnej i cieszącej się dobrobytem Europy nie zależy jedynie od współpracy pomiędzy państwami, lecz wymaga również współpracy transgranicznej – bez uszczerbku dla struktury i integralności terytorialnej każdego państwa – pomiędzy władzami lokalnymi i regionalnymi;

mając na uwadze Konwencję o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności wraz z Protokołami dodatkowymi;

mając na uwadze zobowiązania odnoszące się do ochrony mniejszości narodowych zawarte w konwencjach i deklaracjach Narodów Zjednoczonych oraz dokumentach Konferencji Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie, zwłaszcza w Dokumencie kopenhaskim z dnia 29 czerwca 1990 r.;

zdecydowane na określenie zasad, które powinny być respektowane, a także wynikających z nich zobowiązań, w celu zapewnienia w Państwach członkowskich oraz tych państwach, które mogą stać się stronami niniejszego dokumentu, skutecznej ochrony mniejszości narodowych i praw osób należących do tych mniejszości, w ramach rządów prawa, przy poszanowaniu integralności terytorialnej i suwerenności państw;

zdecydowane realizować zasady określone w niniejszej konwencji ramowej w ramach ustawodawstwa krajowego i stosownych programów rządowych, uzgodniły, co następuje:

DZIAŁ I

Artykuł 1

Ochrona mniejszości narodowych oraz praw i wolności osób należących do tych mniejszości stanowi integralną część międzynarodowej ochrony praw człowieka i, jako taka, wchodzi w zakres współpracy międzynarodowej.

Artykuł 2

Postanowienia niniejszej konwencji ramowej będą stosowane w dobrej wierze, w duchu zrozumienia i tolerancji oraz w zgodzie z zasadami dobrego sąsiedztwa, przyjaznych stosunków i współpracy pomiędzy państwami.

Artykuł 3

1. Każda osoba należąca do mniejszości narodowej ma prawo do swobodnej decyzji o traktowaniu jej jako osoby należącej bądź też nienależącej do takiej mniejszości, a wybór taki lub korzystanie ze związanych z tym wyborem praw nie pociągnie za sobą jakichkolwiek niekorzystnych skutków.
2. Osoby należące do mniejszości narodowych mogą korzystać z praw i wolności wynikających z zasad zawartych w niniejszej konwencji ramowej indywidualnie, jak też wspólnie z innymi.

DZIAŁ II

Artykuł 4

1. Strony zobowiązują się zagwarantować osobom należącym do mniejszości narodowych prawo do równości wobec prawa oraz jednakową ochronę prawa. W tym względzie jakakolwiek dyskryminacja wynikająca z przynależności do mniejszości narodowej jest zabroniona.
2. Strony zobowiązują się do przyjęcia, tam gdzie to konieczne, odpowiednich środków w celu popierania, we wszystkich sferach życia ekonomicznego, społecznego, politycznego i kulturalnego pełnej i rzeczywistej równości pomiędzy osobami należącymi do mniejszości narodowej a osobami należącymi do większości. W tym względzie wezmą pod uwagę specyficzne warunki osób należących do mniejszości narodowych.
3. Środki przyjęte zgodnie z ustępem 2 nie będą uważane za akt dyskryminacji.

Artykuł 5

1. Strony zobowiązują się wspierać tworzenie warunków koniecznych do utrzymywania i rozwijania przez osoby należące do mniejszości narodowych ich kultury, jak również zachowania zasadniczych elementów ich tożsamości, to jest ich religii, języka, tradycji i dziedzictwa kulturowego.

2. Bez uszczerbku dla środków podejmowanych stosownie do ich generalnej polityki integracyjnej, Strony powstrzymają się od działań lub praktyk mających na celu asymilację osób należących do mniejszości narodowych wbrew ich woli i będą chronić te osoby przed jakimkolwiek działaniem mającym na celu taką asymilację.

Artykuł 6

1. Strony będą umacniać ducha tolerancji oraz dialog międzykulturowy i podejmą skuteczne środki w celu wspierania wzajemnego poszanowania, zrozumienia i współpracy pomiędzy wszystkimi osobami żyjącymi na ich terytoriach niezależnie od ich tożsamości etnicznej, kulturalnej, językowej i religijnej, zwłaszcza w zakresie edukacji, kultury i środków przekazu.

2. Strony zobowiązują się podjąć odpowiednie środki chroniące osoby, które mogą być obiektem zastraszania bądź też aktów dyskryminacji, wrogości lub przemocy będących skutkiem ich etnicznej, kulturalnej, językowej i religijnej tożsamości.

Artykuł 7

Strony zapewniają poszanowanie praw każdej osoby należącej do mniejszości narodowej do swobodnego, pokojowego zgromadzania się, swobodnego stowarzyszania się, wolności wyrażania opinii, wolności myśli, sumienia i religii.

Artykuł 8

Strony zobowiązują się uznać, że każda osoba należąca do mniejszości narodowej ma prawo do uzewnętrzniania jego/jej religii lub przekonań, jak również prawo do zakładania instytucji, organizacji i stowarzyszeń religijnych.

Artykuł 9

1. Strony zobowiązują się uznać, że prawo każdej osoby należącej do mniejszości narodowej do wolności wyrażania opinii obejmuje wolność posiadania własnych opinii oraz otrzymywania i przekazywania informacji i idei w języ-

ku mniejszości bez ingerencji władz publicznych i bez względu na granice państwowe. Strony zapewnią, w ramach ich systemów prawnych, że osoby należące do mniejszości narodowej nie będą dyskryminowane w dostępie do środków przekazu.

2. Ustęp 1 nie wyklucza prawa Stron do poddania procedurze koncesjonowania – wykluczającej dyskryminację i opartej o obiektywne kryteria – rozgłośni radiowych i stacji telewizyjnych lub przedsiębiorstw kinematograficznych.

3. Strony nie będą zabraniać tworzenia i wykorzystywania przez osoby należące do mniejszości narodowych drukowanych środków przekazu. W ramach uregulowań prawnych odnoszących się do rozgłośni radiowych i stacji telewizyjnych zapewnią, na tyle, na ile to możliwe, oraz uwzględniając postanowienia ustępu 1, że osoby należące do mniejszości narodowych będą miały możliwość tworzenia i używania ich własnych środków przekazu.

4. W ramach swoich systemów prawnych Strony przyjmą stosowne środki w celu ułatwienia osobom należącym do mniejszości narodowych dostępu do środków przekazu oraz w celu wspierania tolerancji i ułatwienia pluralizmu kulturowego.

Artykuł 10

1. Strony zobowiązują się uznać, że każda osoba należąca do mniejszości narodowej ma prawo do swobodnego używania, bez jakiegokolwiek ingerencji, jego/jej języka mniejszości, zarówno prywatnie, jak i publicznie, ustnie oraz pisemnie.

2. Na obszarach zamieszkałych tradycyjnie lub w znaczącej ilości przez osoby należące do mniejszości narodowej, o ile osoby te tego sobie zażyczą, i tam, gdzie takie życzenie odpowiada rzeczywistym potrzebom, Strony będą starać się zapewnić, na tyle, na ile to możliwe, warunki, które umożliwią używanie języka mniejszości w stosunkach pomiędzy tymi osobami a organami administracyjnymi.

3. Strony zobowiązują się zagwarantować prawo każdej osoby należącej do mniejszości narodowej do niezwłocznego poinformowania, w języku dla niego/niej zrozumiałym, o przyczynach jego/jej zatrzymania i o wszystkich oskarżeniach wysuniętych przeciwko niemu/niej oraz do obrony przez niego samego/nią samą w tym języku, także, jeśli to konieczne, przy bezpłatnej pomocy tłumacza.

Artykuł 11

1. Strony zobowiązują się uznać, że każda osoba należąca do mniejszości narodowej ma prawo do używania jego/jej nazwiska (patronimiku) i imion w języku mniejszości oraz ich oficjalnego uznania zgodnie z trybem przyjętym w ich ustawodawstwie.
2. Strony zobowiązują się uznać, że każda osoba należąca do mniejszości narodowej ma prawo do umieszczenia w jego lub jej języku znaków, napisów i innych informacji o charakterze prywatnym w sposób widoczny dla osób postronnych.
3. W rejonach tradycyjnie zamieszkałych przez znaczącą ilość osób należących do mniejszości narodowej Strony będą starać się – zgodnie z obowiązującym prawem, w tym także, tam gdzie to stosowne, umowami z innymi państwami oraz przy uwzględnieniu ich specyficznych warunków – umieszczać również w języku mniejszości tradycyjne nazwy lokalne, nazwy ulic i inne oznakowania topograficzne o charakterze publicznym, o ile istnieje tam wystarczające zapotrzebowanie na takie oznakowania.

Artykuł 12

1. Strony podejmą, tam gdzie jest to właściwe, środki w zakresie oświaty i badań naukowych, w celu szerzenia wiedzy o kulturze, historii, języku i religii ich mniejszości narodowych oraz większości ludności.
2. W związku z tym Strony, między innymi, zapewnią odpowiednie możliwości kształcenia nauczycieli i dostępu do podręczników oraz ułatwią kontakty pomiędzy uczniami a nauczycielami z różnych środowisk.
3. Strony zobowiązują się popierać równy dostęp osób należących do mniejszości narodowych do oświaty na wszystkich poziomach.

Artykuł 13

1. W ramach swoich systemów oświatowych Strony uznają prawo osób należących do mniejszości narodowej do zakładania i prowadzenia ich własnych, prywatnych instytucji oświatowych i szkoleniowych.
2. Wykonywanie tego prawa nie pociąga za sobą żadnych zobowiązań finansowych Stron.

Artykuł 14

1. Strony zobowiązują się uznać prawo każdej osoby należącej do mniejszości narodowej do nauki jego/jej języka mniejszości.

2. W rejonach zamieszkałych tradycyjnie lub przez znaczącą liczbę osób należących do mniejszości narodowych, o ile jest na to wystarczające zapotrzebowanie, Strony będą starać się zapewnić, na tyle, na ile to możliwe, w ramach swoich systemów oświatowych, osobom należącym do tych mniejszości odpowiednie możliwości uczenia się języka mniejszości lub nauki w tym języku.

3. Ustęp 2 niniejszego artykułu będzie realizowany bez uszczerbku dla nauki języka oficjalnego lub nauczania w tym języku.

Artykuł 15

Strony stworzą warunki niezbędne dla rzeczywistego uczestniczenia przez osoby należące do mniejszości narodowych w życiu kulturalnym, społecznym i gospodarczym, jak również w sprawach publicznych, zwłaszcza tych, które ich dotyczą.

Artykuł 16

Strony powstrzymają się od stosowania środków zmieniających proporcje narodowościowe ludności w rejonach zamieszkałych przez osoby należące do mniejszości narodowych i mających na celu ograniczenie praw i wolności wynikających z zasad zawartych w niniejszej konwencji ramowej.

Artykuł 17

1. Strony zobowiązują się nie ingerować w prawo osób należących do mniejszości narodowych do ustanawiania i utrzymywania swobodnych i pokojowych kontaktów poprzez granice z osobami legalnie przebywającymi w innych państwach, w szczególności z tymi, z którymi łączy ich tożsamość etniczna, kulturalna, językowa lub religijna albo też wspólne dziedzictwo kulturowe.

2. Strony zobowiązują się nie ingerować w prawo osób należących do mniejszości narodowych do uczestniczenia w działaniach organizacji pozarządowych zarówno na szczeblu krajowym, jak i międzynarodowym.

Artykuł 18

1. Strony będą starać się zawierać, tam gdzie to konieczne, dwustronne i wielostronne porozumienia z innymi państwami, w szczególności z państwami sąsiedzkimi, w celu zapewnienia ochrony osobom należącym do mniejszości narodowych.

2. Tam, gdzie to stosowne, Strony podejmą środki zachęcające do współpracy transgranicznej.

Artykuł 19

Strony zobowiązują się do poszanowania i realizacji zasad zawartych w niniejszej konwencji ramowej i wprowadzania, tam gdzie to konieczne, tylko takich ich ograniczeń, restrykcji lub odstępstw, które są przewidziane w międzynarodowych instrumentach prawnych – w szczególności w Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności – w takim zakresie, w jakim odpowiadają one prawom i wolnościom wynikającym z powyższych zasad.

DZIAŁ III

Artykuł 20

Każda osoba należąca do mniejszości narodowej, korzystając z praw i wolności wynikających z zasad zawartych w niniejszej konwencji ramowej, zobowiązana jest respektować ustawodawstwo krajowe oraz prawa innych osób, w szczególności należących do większości lub innych mniejszości narodowych.

Artykuł 21

Żadnego z postanowień niniejszej konwencji ramowej nie można interpretować jako przyznającego prawo do angażowania się w jakąkolwiek działalność lub prowadzenia jakichkolwiek działań sprzecznych z podstawowymi zasadami prawa międzynarodowego, w szczególności suwerennej równości, integralności terytorialnej i politycznej niezależności państw.

Artykuł 22

Żadne z postanowień niniejszej konwencji ramowej nie może być rozumiane jako ograniczające lub naruszające jakiekolwiek prawa człowieka i podstawowe wolności, które mogą być zapewnione przez prawo którejkolwiek Umawiającej się Strony lub przez inne porozumienia, których państwo to jest Stroną.

Artykuł 23

Prawa i wolności wynikające z zasad zawartych w niniejszej konwencji ramowej, w takim zakresie, w jakim są one przedmiotem odpowiednich postanowień Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności lub Protokołów dodatkowych do niej, będą rozumiane zgodnie z postanowieniami tej ostatniej.

DZIAŁ IV

Artykuł 24

1. Komitet Ministrów Rady Europy będzie nadzorował realizację niniejszej konwencji ramowej przez Umawiające się Strony.
2. Strony, które nie są członkami Rady Europy, będą uczestniczyć w systemie nadzorowania realizacji konwencji zgodnie z trybem, który zostanie określony.

Artykuł 25

1. W ciągu jednego roku następującego po wejściu w życie niniejszej konwencji ramowej w stosunku do Umawiającej się Strony ta ostatnia przekaze Sekretarzowi Generalnemu Rady Europy pełną informację o prawnych i innych środkach podjętych w celu wprowadzenia w życie zobowiązań określonych w niniejszej konwencji ramowej.
2. Następnie każda Strona będzie przekazywać Sekretarzowi Generalnemu okresowo, i kiedykolwiek Komitet Ministrów o to poprosi, wszelkie inne informacje związane z realizacją niniejszej konwencji ramowej.
3. Sekretarz Generalny będzie przysyłał Komitetowi Ministrów informacje przekazane zgodnie z warunkami niniejszego artykułu.

Artykuł 26

1. W ocenie stosowności środków podjętych przez Strony w celu wprowadzenia w życie zasad określonych w niniejszej konwencji ramowej Komitet Ministrów będzie wspomagany przez komitet doradczy, którego członkowie będą uznanymi ekspertami w zakresie ochrony mniejszości narodowych.
2. Skład tego komitetu doradczego i jego reguły działania będą określone przez Komitet Ministrów w ciągu jednego roku następującego po wejściu w życie niniejszej konwencji ramowej.

DZIAŁ V

Artykuł 27

Niniejsza konwencja ramowa jest otwarta do podpisu dla Państw członkowskich Rady Europy. Do chwili wejścia w życie konwencji jest ona również otwarta do podpisu dla każdego innego państwa zaproszonego przez Komitet Ministrów. Podlega ona ratyfikacji, przyjęciu lub zatwierdzeniu.

Dokumenty ratyfikacyjne, przyjęcia lub zatwierdzenia składa się Sekretarzowi Generalnemu Rady Europy.

Artykuł 28

1. Niniejsza konwencja ramowa wejdzie w życie pierwszego dnia miesiąca następującego po upływie trzech miesięcy od dnia wyrażenia przez dwanaście państw członkowskich Rady Europy zgody na związanie się konwencją zgodnie z postanowieniami artykułu 27.

2. W stosunku do każdego państwa członkowskiego, które później wyrazi swoją zgodę na związanie się konwencją ramową, wejdzie ona w życie pierwszego dnia miesiąca następującego po upływie trzech miesięcy od dnia złożenia dokumentu ratyfikacyjnego, przyjęcia lub zatwierdzenia.

Artykuł 29

1. Po wejściu w życie niniejszej konwencji ramowej i po konsultacji z Państwami-Stronami Komitet Ministrów Rady Europy może zaprosić do przystąpienia do konwencji, w drodze decyzji podjętej większością ustaloną w artykule 20d Statutu Rady Europy, każde państwo niebędące członkiem Rady Europy, które zaproszone do podpisania, zgodnie z postanowieniem artykułu 27, nie uczyniło tego jeszcze, a także każde inne państwo niebędące członkiem Rady Europy.

2. W stosunku do każdego przystępującego państwa konwencja ramowa wejdzie w życie pierwszego dnia miesiąca następującego po upływie trzech miesięcy od dnia złożenia u Sekretarza Generalnego Rady Europy dokumentu przyjęcia.

Artykuł 30

1. Każde państwo może przy podpisywaniu lub przy składaniu dokumentów ratyfikacji, przyjęcia, zatwierdzenia lub przystąpienia wyszczególnić terytorium lub terytoria, za których stosunki międzynarodowe państwo to jest odpowiedzialne, do których stosuje się niniejszą konwencję ramową.

2. Każde państwo może w dowolnym późniejszym terminie rozszerzyć, w drodze oświadczenia skierowanego do Sekretarza Generalnego Rady Europy, stosowanie postanowień niniejszej konwencji ramowej na każde inne terytorium wskazane w tym oświadczeniu. W odniesieniu do takiego terytorium konwencja ramowa wejdzie w życie pierwszego dnia miesiąca

ca następującego po upływie trzech miesięcy od dnia otrzymania takiego oświadczenia przez Sekretarza Generalnego.

3. Każde oświadczenie złożone zgodnie z dwoma poprzednimi ustępami może, w stosunku do każdego terytorium wyszczególnionego w takim oświadczeniu, zostać wycofane w drodze notyfikacji skierowanej do Sekretarza Generalnego. Wycofanie staje się skuteczne pierwszego dnia miesiąca następującego po upływie trzech miesięcy od dnia otrzymania takiej notyfikacji przez Sekretarza Generalnego.

Artykuł 31

1. Każda Strona może w dowolnym czasie wypowiedzieć niniejszą konwencję ramową w drodze notyfikacji skierowanej do Sekretarza Generalnego Rady Europy.

2. Wypowiedzenie takie staje się skuteczne pierwszego dnia miesiąca następującego po upływie sześciu miesięcy od dnia otrzymania notyfikacji przez Sekretarza Generalnego.

Artykuł 32

Sekretarz Generalny Rady Europy notyfikuje państwom członkowskim Rady, innym państwom-sygnatariuszom i każdemu innemu państwu, które przystąpiło do niniejszej konwencji ramowej:

- a) każde podpisanie;
- b) złożenie każdego dokumentu ratyfikacyjnego, przyjęcia, zatwierdzenia lub przystąpienia;
- c) każdą datę wejścia w życie niniejszej konwencji ramowej zgodnie z artykułami 28, 29 i 30;
- d) każdy inny akt, notyfikację lub zawiadomienie dotyczące niniejszej konwencji ramowej.

Na dowód czego niżej podpisani, będąc do tego należycie upoważnieni, podpisali niniejszą konwencję ramową.

Sporządzono w Strasburgu dnia 1 lutego 1995 r., w jednym egzemplarzu, w języku angielskim i francuskim, przy czym oba teksty są jednakowo autentyczne; oryginał zostanie złożony w archiwach Rady Europy. Sekretarz Generalny Rady Europy przekaze uwierzytelnione odpisy każdemu z państw członkowskich Rady Europy i każdemu państwu zaproszonemu do podpisania lub przystąpienia do niniejszej konwencji.

Po zapoznaniu się z powyższą konwencją, w imieniu Rzeczypospolitej Polskiej oświadczam, że:

- została ona uznana za słuszną zarówno w całości, jak i każde z postanowień w niej zawartych,
- jest ona przyjęta, ratyfikowana i potwierdzona wraz z deklaracją interpretacyjną załączoną do niniejszego aktu,
- będzie ona niezmiennie zachowywana.

Na dowód czego wydany został akt niniejszy opatrzony pieczęcią Rzeczypospolitej Polskiej.

Dano w Warszawie dnia 10 listopada 2000 r.

ZAŁĄCZNIK

Deklaracja interpretacyjna

Uwzględniając fakt, że Konwencja ramowa o ochronie mniejszości narodowych nie zawiera definicji mniejszości narodowej, Rzeczpospolita Polska oświadcza, że przez pojęcie to rozumie mniejszości narodowe zamieszkałe na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej, których członkowie są obywatelami polskimi.

Rzeczpospolita Polska będzie realizowała konwencję ramową także w trybie artykułu 18 konwencji, zawierając umowy międzynarodowe, o których mowa w tym artykule, a których celem jest ochrona mniejszości narodowych w Polsce oraz mniejszości lub grup polskich w innych państwach.

Wykaz konwencji¹⁹ Międzynarodowej Organizacji Pracy ratyfikowanych przez Polskę

Konstytucja Międzynarodowej Organizacji Pracy, 1919. Dz.U.48.43.308

(1954-04-13 zm. Dz.U.54.44.204), (1963-06-03 zm. Dz.U.63.48.269), (1974-11-01 zm. Dz.U.77.1.1)

Konwencje ratyfikowane przez Polskę (89 konwencji)

2, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 22, 23, 24, 25, 27, 29, 35, 36, 37, 38, 39, 40, 42, 45, 48, 62, 68, 69, 70, 73, 74, 77, 78, 79, 80, 81, 87, 90, 91, 92, 95, 96, 98, 99, 100, 101, 102, 103, 105, 108, 111, 112, 113, 115, 116, 119, 120, 122, 123, 124, 127, 129, 133, 134, 135, 137, 138, 140, 141, 142, 144, 145, 147, 148, 149, 151, 159, 160, 161, 170, 176, 178, 182

Konwencje ratyfikowane przez Polskę (aktualnie obowiązujące, 36)

14, 15, 29, 77, 78, 81, 87, 95, 96, 98, 100, 102, 105, 111, 115, 120, 122, 124, 129, 135, 138, 140, 141, 142, 144, 145, 147, 148, 149, 151, 159, 160, 161, 170, 176, 178, 182

Konwencja Nr 14 o odpoczynku tygodniowym w zakładach przemysłowych. Dz.U.25.54.384
Genewa. 17 listopada 1921.

¹⁹ Wykorzystano dane ze strony Rzecznika Praw Obywatelskich.

Konwencja Nr 15 ustalająca najniższy wiek dopuszczenia młodocianych do pracy w pomieszczeniach podpokładowych i w kotłowniach. Dz.U.25.54.386

Genewa. 11 listopada 1921. Wycofana 22 marca 1978 r.

Konwencja Nr 29 dotycząca pracy przymusowej lub obowiązkowej. Dz.U.59.20.122
– zał.

Genewa. 28 czerwca 1930.

Konwencja Nr 77 dotycząca lekarskiego badania zdatności do zatrudnienia w przemyśle dzieci i młodocianych. Dz.U.48.46.338.

Montreal. 9 października 1946.

Konwencja Nr 78 dotycząca lekarskiego badania zdatności do zatrudnienia dzieci i młodocianych w zajęciach nieprzemysłowych. Dz.U.48.46.33.

Montreal. 9 października 1946.

Konwencja Nr 81 dotycząca inspekcji pracy w przemyśle i handlu. Dz.U.97.72.450

Genewa. 11 lipca 1947.

Konwencja Nr 87 dotycząca wolności związkowej i ochrony praw związkowych. Dz.U.58.29.125
– zał.

San Francisco. 9 lipca 1948.

Konwencja Nr 95 dotycząca ochrony płacy. Dz.U.55.38.234
– zał.

Genewa. 1 lipca 1949.

Konwencja Nr 96 dotycząca płatnych biur pośrednictwa pracy (zrewidowana w 1949 r.). Dz.U.55.38.236
– zał.

Genewa. 1 lipca 1949.

Konwencja Nr 98 dotycząca stosowania zasad prawa organizowania się i rokowań zbiorowych. Dz.U.58.29.126
– zał.

Genewa. 1 lipca 1949.

- Konwencja Nr 100 dotycząca jednakowego wynagrodzenia dla pracujących mężczyzn i kobiet za pracę jednakowej wartości.** Dz.U.55.38.238
– zał.
Genewa. 29 czerwca 1951.
- Konwencja Nr 102 dotycząca minimalnych norm zabezpieczenia społecznego.** Dz.U.113.1065
Genewa. 28 czerwca 1952.
- Konwencja Nr 105 o zniesieniu pracy przymusowej.** Dz.U.59.39.240
– zał.
Genewa. 25 czerwca 1957.
- Konwencja Nr 111 dotycząca dyskryminacji w zakresie zatrudnienia i wykonywania zawodu.** Dz.U.61.42.218
– zał.
Genewa. 25 czerwca 1958.
- Konwencja Nr 115 dotycząca ochrony pracowników przed promieniowaniem jonizującym.** Dz.U.65.8.45
– zał.
Genewa. 22 czerwca 1960.
- Konwencja Nr 120 dotycząca higieny w handlu i biurach.** Dz.U.68.37.261
– zał.
Genewa. 8 lipca 1964.
- Konwencja Nr 122 dotycząca polityki zatrudnienia.** Dz.U.67.8.31
– zał.
Genewa. 9 lipca 1964.
- Konwencja Nr 124 dotycząca badania lekarskiego zdolności młodocianych do pracy pod ziemią w kopalniach.** Dz.U.68.37.263
– zał.
Genewa. 23 czerwca 1965.
- Konwencja Nr 127 dotycząca ciężaru maksymalnego ładunków, dozwolonego przy przenoszeniu przez jednego pracownika.** Dz.U.73.25.142
– zał.
Genewa. 28 czerwca 1967.

- Konwencja Nr 129 dotycząca inspekcji pracy w rolnictwie.** Dz.U.97.72.452
Genewa. 25 czerwca 1969.
- Konwencja Nr 133 dotycząca pomieszczenia załogi na statku (postanowienia uzupełniające).** Dz.U.94.107.512
Genewa. 30 października 1970.
- Konwencja Nr 134 dotycząca zapobiegania wypadkom marynarzy przy pracy.** Dz.U.80.28.117
– zał.
Genewa. 30 października 1970.
- Konwencja Nr 135 dotycząca ochrony przedstawicieli pracowników w przedsiębiorstwach i przyznania im ułatwień.** Dz.U.77.39.178
– zał.
Genewa. 23 czerwca 1971.
- Konwencja Nr 137 dotycząca społecznych następstw wprowadzania nowych metod w czynnościach manipulacyjnych ładunkami w portach.** Dz.U.79.10.60
– zał.
Genewa. 25 czerwca 1973.
- Konwencja Nr 138 dotycząca najniższego wieku dopuszczenia do zatrudnienia.** Dz.U.78.12.53
– zał.
Genewa. 26 czerwca 1973.
- Konwencja Nr 140 dotycząca płatnego urlopu szkoleniowego.** Dz.U.79.16.100
– zał.
Genewa. 24 czerwca 1974.
- Konwencja Nr 141 dotycząca organizacji pracowników rolnych i ich roli w rozwoju gospodarczym i społecznym.** Dz.U.94.22.76
Genewa. 23 czerwca 1975.
- Konwencja Nr 142 dotycząca roli poradnictwa i kształcenia zawodowego w rozwoju zasobów ludzkich.** Dz.U.79.29.164
– zał.
Genewa. 23 czerwca 1975.

Konwencja Nr 144 dotycząca trójstronnych konsultacji w zakresie wprowadzenia w życie norm w sprawie pracy. Dz.U.94.103.503

Genewa. 21 czerwca 1976.

Konwencja Nr 145 dotycząca ciągłości zatrudnienia marynarzy. Dz.U.79.29.166
– zał.

Genewa. 28 października 1976.

Konwencja Nr 147 dotycząca minimalnych norm na statkach handlowych. Dz.U.97.72.454

Genewa. 29 października 1976.

Konwencja Nr 148 dotycząca środowiska pracy (zanieczyszczenie powietrza, hałas, wibracje). Dz.U.04.29.255

Genewa. 20 czerwca 1977.

Konwencja Nr 149 dotycząca zatrudnienia oraz warunków pracy i życia personelu pielęgniarского. Dz.U.81.2.4
– zał.

Genewa. 21 czerwca 1977.

Konwencja Nr 151 dotycząca ochrony prawa organizowania się i procedury określania warunków zatrudnienia w służbie publicznej. Dz.U.94.22.78

Genewa. 27 czerwca 1978.

Konwencja Nr 159 dotycząca rehabilitacji zawodowej i zatrudnienia osób niepełnosprawnych. Dz.U.04.9.68

Genewa. 20 czerwca 1983.

Konwencja Nr 160 dotycząca statystyki pracy. Dz.U.94.60.246

Genewa. 25 czerwca 1985.

Konwencja Nr 161 dotycząca pracowniczych służb zdrowia. Dz.U.04.85.796

Genewa. 26 czerwca 1985.

**Konwencja Nr 170 dotycząca bezpieczeństwa przy
używaniu substancji chemicznych w pracy.** Dz.U.05.9.62

Genewa. 6 czerwca 1990 r.

**Konwencja Nr 176 dotycząca bezpieczeństwa i zdro- Dz.U.00.60.699
wia w kopalniach.**

Genewa. 22 czerwca 1995 r.

**Konwencja Nr 178 dotycząca inspekcji warunków Dz.U.01.125.1365
pracy i życia marynarzy.** Genewa. 22 października
1996 r.

**Konwencja Nr 182 dotycząca zakazu i natychmia- Dz.U.01.125.1364
stowych działań na rzecz eliminowania najgorszych
form pracy dzieci.**

Genewa. 17 czerwca 1999 r.

[https://www.rpo.gov.pl/sites/default/files/Polska_mapa_miedzynarodowych_konwencji_
praw_czlowieka_v2.pdf](https://www.rpo.gov.pl/sites/default/files/Polska_mapa_miedzynarodowych_konwencji_praw_czlowieka_v2.pdf)

http://brpd.gov.pl/sites/default/files/prawa_dziecka_dokumenty_rady_europy.pdf

[https://www.coe.int/en/web/conventions/search-on-states/-/conventions/treaty/country/
POL](https://www.coe.int/en/web/conventions/search-on-states/-/conventions/treaty/country/POL)

